

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1928 TKP DAVASI

DERLEYEN

Emel Seyhan ATASOY

SOSYAL
TARİH
YAYINLARI

1928 TKP DAVASI

Derleyen:
Emel Seyhan ATASOY

Sosyal Tarih Yayınları
Belge-Araştırma Dizisi: 3

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Kapak Fotoğrafı:
Vakit Gazetesi 24 Ocak 1928, Komünist maznunları
dünkü muhakemede kararın tebliğini bekliyorlar.

Fotoğraf Restorasyonu:
Erhan Can Akbulut

Birinci Basım: Ekim 2008

ISBN: 978-975-8683-71-0

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad.
No:20 Taksim-İstanbul
Telefon: 0212 237 98 92
Faks: 0212 237 98 99
url: www.tustav.org
e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve Cilt:
FIT Firma İletişim Tasarım Ltd. Şti.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi I.Cad No 139
34560 İstanbul • Tel: 0212 629 06 07
Tel: 0212 430 88 12 Faks: 0212 430 88 16

İÇİNDEKİLER

Sunu	1
TUTUKLAMA	11
YARGILAMA	61
KOMINTERN BELGELERİNDE TUTUKLAMA VE YARGILAMA	143

SUNUŞ

Mete TUNCAY

Bundan otuz yıl önce, *Birikim Yayınları* arasında, Jülide Ergüder'in eski harflerden çevrimyazılan-nı yaparak hazırladığı **1927 Komünist Tevkifatı - İstanbul Ağırceza Mahkemesindeki Duruşma** başlık-lı kitaba uzun bir sunuş yazmıştım. Daha sonra bu metni *Türkiye'de Sol Akımları: 1925-1936* kitabı-na kattım (BDS Yay., 1992, s. 46-57)

Bu kere TÜSTAV'daki arkadaşların aynı dava için daha geniş bir çalışma yapmışlar. Eski kitapta, esas itibarıyla *Vakit* gazetesinin 17-24 Ocak 1928 günlü sayılarından duruşma haberlerinin tamamı veriliyordu. Elinizdeki kitaptaysa, ilk bölümde 1927 Kasım ayındaki tutuklama haberleri çeşitli gazete-lerden aktarılıyor. İkinci bölümde de, duruşma haberleri yine çeşitli günlük gazetelerden birbirle-ri tamamlanarak verilmekte. Son olarak da, bunlara Komintern arşivindeki bu davaya ilişkin birkaç mektup ekleniyor.

Ben eski Sunuş yazımda, söz konusu duruşmayla ilgili üç özelliği vurgulamıştım. Birincisi, dava-nın o zamanki komünist kadroların bütün belli başlı önderlerini kapsaması; ikincisi, daha eski ve son-raki davalardan farklı olarak sivil mahkemede ve ağır duruşmalarla yapılmış ve hafif cezalarla sonuç-lanmış olması; üçüncüsü. Adalet Sarayı yangınında dosyalannın yanmış bulunması.

Elinizdeki kitaptan önce, TÜSTAV Yayınları yine Komintern arşivindeki belgelere dayalı olarak, Si-nan Dervişoğlu'nun derleyerek hazırladığı *1926 VIYANA KONFERANSI* ve *TKP MK 1926-27 Toplantılar BÜYÜK KIRILMA* kitaplarını, ayrıca aynı döneme ilişkin tanıklıklar içeren İ. Bilen *KISA BİYOGRAFI* adlı çalışma ile Şeyda Oğuz'un derleyerek hazırladığı *1927 ADANA DEMİRYOLU GREVİ* kitabını yayımlamış-tı. Bir diğer deyişle 1928 TKP Davası'nda yargılanan yöneticiler ve yürüttükleri faaliyetler bu kitap-larda ortaya konmuştu. Bu kitapların bütünlüğü içinde bugün de şu özelliklere dikkat çekilebilir. Ön-celikle merkezi teşkilat yapısı köklü bir dönüşüm yaşamıştır. Viyana Konferansında seçilen Katib-i Umumi Vedat Nedim Bey'in başkanlığındaki Merkez Komitesi, TKP'nin 1926 Haziran- 1927 Ekim ara-sındaki çalışmalarını ağırlıklı olarak İstanbul'da aldıkları kararlarla yönetmişlerdir. Bu süreçte TKP Merkez Komitesi ile Dr. Şefik Hüsnü başkanlığındaki Dış Büro arasındaki ilk görüş ayrılıkları da ya-şanmıştır. 1927 Tevkifatının ardından TKP yönetimi Muvakkat Merkez Komitesi'ne verilmiş ve 1929 TKP Davasının ardından üç kişilik bir icra komitesine indirgenmiştir. Merkezi yönetimdeki bu dağıl-ma, Haziran 1929 Pavli Kongresi adı verilen toplantıyla TKP'de örgütlü bir muhalefet hareketinin oluşmasına da yol açmıştır. Bu muhalefet hareketi Komintern ile bağ kurmuş ve Şubat 1933 Tevkifa-tı'na kadar Türkiye'deki çalışmalarını yürütmüştür. Aynı süreçte 1932'de toplanan TKP II. Konferan-sının hemen ardından yapılan tevkifatlar sonucunda, 1934 sonbaharına kadar TKP'de ilk desantrali-zasyon yaşanarak, Dış Büro ile bağlı tüm faaliyet İstanbul'da tek başına Eczacı Vasıf'ın sorumluluğun-da yürütülmüştür. Ayrıca, 1928 TKP Davası'nın ardından merkezi yönetimde İstanbul Komünist Gru-bu -*Aydınlık* çevresinden gelenlerin ağırlıklı yerini KUTV eğitilmiş kadrolara bırakmıştır. Nihayet, Mer-kez Komitesi üyeleri Şevket Süreyya, Mahmut, Vanlı Kazım, Elektrikçi Nuri'nin beraat etmeleri, Vedat Nedim Bey'in itirafının etki gücünü göstermesi bakımından ilginçtir. Ancak beraat etmelerine rağmen bu merkez komitesi üyeleri izleyen dönemde artık ülkedeki TKP faaliyetinde yer almamışlardır. Ceza-

Lanrı tamamladıktan sonra Sovyetler Birliği'ne giden Elekrikçi Nuri ve Salih Hacıoğlu'na TKP tarihin-
de rastlanırken, diğerlerine ancak Kara Liste'de yer verilir olmuştur.

Bu davada yargılanan sanıklar ve haklarında verilen (fer'i para cezaları hariç) hükümler şöyle to-
parlanabilir:

İstanbul grubu (27 kişi = 11 mahkûmiyet + 16 beraat)

Dr. Şefik Hüsnü (Değmer)	İstiklal Mahkemesi'nden 1 yıl + 4/6 ay
Vedat Nedim (Tör)	4 aydan 2 ay 20 güne indirilmiştir
Baytar Salih (Hacıoğlu)	4 ay
Hamdi Şamilof (Alev)	4 ay
Fahrettin**	4 ay
Muallim Adnan	3 ay
Tesviyeci İbrahim	3 ay
Tesviyeci Küçük Hakkı	3 ay
Saatçi Niko	3 ay
Tuhafiyeci İstefan	3 ay
Dr. Hikmet (Kıvılcımlı)	3 ay
Muallim Şevket Süreyya (Aydemir)	beraat
Rizeli Mahmut	beraat
Elektrikçi Nuri	beraat
Hüseyin Sait	beraat
Marangoz Niko	beraat
Yuvakim (Yunanlı)	beraat
Ahilya (Yunanlı)	beraat
Yorgi Todorov (Bulgar)	beraat
Tenekeci Şamis	beraat
Mehmet Sabri Usta	beraat
Tesviyeci Galip	beraat
Garson Hasan	beraat
Perükar Ahmet Şevki	beraat
Eczacı Vasıf (Tokuzlu)	beraat
Faik (Altındış)	beraat
Vanlı Kazım (Kip)	beraat
<i>İzmir Grubu</i>	(7 kişi, hepsi 3'er aya mahkûm)

Modelci Abdülkerim (Soyka)

Tamirci Mehmet Ragıp

* Dr. Şefik Hüsnü, mahkûmiyet süresini İstanbul'daki TKP faaliyetlerini yönetmeye devam ettiği gerekçesiyle sü-
rülüşü Yozgat hapishanesinde tamamlayarak 1929 ilkbaharında oradan tahliye olmuştur. Bknz. **Vakit** 26 Nisan
1929.

Fahrettin ile ilgili olarak Komintern arşivi bölümündeki Şefik Hüsnü'nün mektubuna, ayrıca TÜSTAV Yayınla-
rından çıkmış İ. Bilen KISA BİYOGRAFİ adlı kitaba bakınız.

Şoför Tango Tevfik

Tornacı Fethi

Makinist İhsan

Elektrikçi Mesrur Naci

Tornacı (Acente) Suphi

Adana Grubu

(14 kişi = 5 mahkûmiyet + 9 beraat)

Şoför Ragıp

3 aydan 2,5 aya indirilmiştir

Tornacı Şamil Tevfik

3 aydan 1,5 aya indirilmiştir

Kazana İsmail

3 ay

Tornacı Abdülmecit

3 ay

Makinist Şevket

3 ay

Demirci Mehmet Kaplan

beraat

Şimendifer Lavajcısı Yusuf

beraat

Muallim Ali İlhami

beraat

Muallim Ali Haydar

beraat

Şoför mektebi müdürü Ali Şahin

beraat

Makinist Kadri

beraat

Amele Turan

beraat

Hüseyin Sabri

beraat

İstikbal Pamuk Şirketinde

Makinist Hilmi

beraat

Gıyaben yargılananlar

(3'ü 4'er aya + 4'ü 3'er aya hüküm giymiştir)

Laz İsmail (Kasım - İ. Bilen)

4 ay

Hüsamettin (Özdoğu / Aziz İsmail)

4 ay

Ali oğlu Suphi (İbrahim)

4 ay

Nâzım Hikmet*

3 ay

San Mustafa (Börklüce)

3 ay

Hasan Ali (Ediz / Halim)

3 ay

Alaeddin**

3 ay

1928 Temmuzunda Laz İsmail ile birlikte pasaportsuz olarak Hopa'da ülkeye giriş yaparken yakalanan Nâzım, onunla beraber 3'er gün hapse mahkûm olmuş, sonra da Kasım-Aralık aylarında tutuklu olarak Ankara'da yargılanmış. Ankara İstiklal Mahkemesinden aldığı cezanın kalkmış olduğu saptanarak yalnız bu davada aldığı ceza vî-cahiye çevrilmiş, ama tutuklu kaldığı süre onu karşıladığı için serbest bırakılmıştır (*Vakit*, 28 Aralık 1928)

- ** TÜSTAV Yayınları'ndan gkmış olan 1927 ADANA DEMİRYOLU GREVİ kitabının ana bölümünü, Alaeddin'in yazdığı rapor oluşturmaktadır. 24 Teşrinievvel (Ekim) 1929/1930 tarihli *Vakit* gazetesinde "Adliyyede" başlığı altında kendisiyle ilgili şu haber yayımlanmıştır: **Bir komünist hakkındaki gıyabi hüküm dün tasdik olundu.** İstanbul ağır ceza mahkemesinde dün komünistlik faaliyetinde bulunmakla maznunen Manastırlı Alaettin isminde bir maznun muhakeme edilmiştir. Vaktile Adanada bir fabrikada demirci ustası olduğunu söyleyen maznun, iki sene evvel ağır cezada Dr. Şefik Hüsnü B.le arkadaşlarının muhakemesi esnasında bulunamaması gıyaben muhakeme edilmiş ve üç ay hapse mahkûm olmuştur. Maznun dün gıyabi hükme itiraz ediyordu. Mahkemede mevkuf olmayarak hazır bulunuyordu. İtirazı tekkik edilmiş, gıyabi hükmü refedehilecek mahiyette bir itirazı görülmemiş, hüküm tasdik olunmuştur. Alaeddin'in adına daha sonra Kızıl İstanbul'un 1935'te yayımlandığı Kara Liste'de rastlanmaktadır.

TUTUKLAMA

19 Kasım 1927

Vakit

Komünistlerin Tevkifi

Ankara, 18 Başmuharririmizden

Hükümet son zamanlarda memleketimiz içinde komünistlik propagandacılığı ile maznun olan bazı kimseleri tevkif etmiştir. Tevkif hadisesi ibtida bir çok taraflarda hayret tevhit etmiş idi; bunun sebebi yakın mazideki tecrübelerden sonra Türkiye’de komünistlik teşebbüsüne girişebilecek birtakım kimselerin meydana çıkabilmesi muhtemel görülememesi idi; hâlbuki tahkikatımız maalesef bu ihtimale rağmen komünist propagandacılığı edenler olduğunu, bundan dolayı hükümetin bir takım kimseleri tevkif eylediğini teyit etmiştir. İstanbul’da yapılan ve bu günlerde tahkikat-ı adliyesi ikmal edilmek üzere bulunduğu anlaşılan bu tevkifat yakında cumhuriyet mahkemelerinin adaletine tevdi olunacaktır.

Memleketimizde mevcut olan şerait-i hayatiye ve içtimaiye ile komünistlik usulleri arasında o kadar uzun bir mesafe, o kadar gayn kabil-i telif bir ziddiyet vardır ki bunu prensip yolunda çalışan en müfrit komünistler bile tasdik etmektedir. Türkiye’de Garp memleketlerinde anlaşılan şekil ve manasında, ne Türk sermayedarlarına, ne Türk amelesine tesadüf etmek mümkün değildir. Hükümet memurları ile pek müstesna muhitlerde çalışan müteferrik küçük işçilerden başka bütün Türkler küçük sermayelerine şahsi sa’yılanm ilave ederek geçinip gitmektedir. Müstesna muhitlerde çalışan müteferrik amele kitleleri de kendi refah ve saadetlerini cumhuriyet kanunlarının tatbikinde görmektedir. Osmanlı İmparatorluğu inkıraz uçurumuna yuvarlandığı zaman yalnız refah ve saadet değil, doğrudan doğruya hayatı ve mevcudiyeti tehlikeye düşen Türk milleti yegâne halâs ışığını milliyet ve vatan mevhumlarında bulmuştur. Türk milletinin ve Türk vatanının halas ve istiklali ig’n cidal meydanına itilmiştir ve bu emsalsiz cidal hareketleri esnasında yolunu şaşdırmamak için daima milliyet ve vatan işaretlerinden gözlerini ayırmamıştır; ancak bu sayede bütün cihani hayrette bırakan muvaffakiyetlere mazhar olmuştur, ancak bu sayede Türk ırkı ölümden, Türk vatani düşman istilasından kurtulmuştur.

Hâlbuki komünizm daha ilk hamlede milliyet ve vatan mevhumlarını inkâr eder. Bu itibar ile hükümetçe takibata uğrayan hareket tamamıyla gayn milli ve gayn vatani faaliyetlerden başka bir şey değildir; onun için cumhuriyet nizam ve içtimaisini muhil olan bu faaliyetlerin ve hareketlerin menbala-nı iyice tetkik olunursa belki bunların amel-i esasileri içinde bu günkü mütesanit ve kavi, Türkiye’nin ittihadını, tesanüdünü ve kuvvetini çekemeyen, bu ittihadı bozmaya, bu tesanüdü kırmaya, bu kuvveti zaafa uğratmaya çalışan ve kendi menfaatlerini bu yolda çalışmakta bulan birtakım ecnebi anasın tahrikat görülür, ihtimal ki bu tahrikatı yapanlar dünyanın en insafsız sermayedar memleketlerde en emperyalist olanlardandır, ihtimal ki Türkiye ile Rusya arasında mevcut olan dostluğu ve bu dostluğun devamını arzu etmeyenler Türkiye’de sun’i bir komünist tahrikat yaparak bu dostane münasebat ih-

lal edebileceklerini beyhude olarak zan etmektedir. Maamafih hükümetçe taht-ı tevkife alman kimse-lerin cumhuriyet nizam ve kanunlarının kendilerine temin ettiği hayat ve mesai şeraiti içinde namus-kârane çalışacak ve yaşayacak yerde tahripkar bir zihniyetle ser-güzeşt-cuyane hareketlere girişmek isteyenlerden ibaret olması da muhtemeldir; fakat, işin esası ve mahiyeti öyle olmayıp da böyle olması, hükümeti ifa-yı vazifeden men edemez. Memleketimizin i'tilâ ve terakkisi yolunda bilâ-istisna her ferdin ayn bir kıymeti vardır. Bu kıymetlerin medeni bir hayat ig'nde azami derece inkişafa mazhar olabilmesi de hiç bir fert diğerine tercih edilmeyerek, her kesin sarf ettiği mesai nisbetinde semereler elde etmesine imkân vererek umum için müsavi şerait tehyie etmekle kabildir.

İşte cumhuriyet nizam-ı içtimaiisi memleketin umumi saadet ve selametini temin edecek olan bu yolda her gün biraz daha tekemmüle doğru yürümektedir. İdare-i umumiye bu umumi hat ve istikamet üzerinde yürürken tesadüf olunabilecek her türlü mevâni, her türlü kanuni vesaitte müracaat edilerek ber taraf edilir ve bu kaideden komünizm hareket ve cereyanı bittabi hariç tutulamaz. Başka memleketlerin ve milletlerin istiklallerine riayeti, şekli idarelerine bilâ-kayd ü şart hümeti gayrı kabil-i tağyir bir prensip olarak takip eden yeni Türkiye hudutlarımız dâhilinde milli istiklalimize ve cumhuriyet esaslarımıza mugayir gayn milli ve gayrı vatani hiç bir harekete müsait bulunamaz.

Mehmet Asım*

Mehmet Asım Us, (1884-1967)Yazar. Gordes'te doğdu. Ortaöğrenimini Beşiktaş Askeri Rüştiyesi ve Vefa idadisi'nde, yükseköğrenimini Mülkiye mektebi'nde tamamladı (1907). Ziraat bankası'nda çalıştı, İzmir Maiyet memurluğu'nda (1908), Elmali kaymakamlığı'nda bulundu. Bir süre Tanin gazetesinde çalıştı. Erkek Öğretmen Okulu'nda, Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik, Maliye Nezareti'nde müfeyyizlik yaptı (1914-1918). Ahmet Enin yalmanla **Vakit** gazetesini çıkarmaya başladı. **Cumhuriyetten** sonra Artvin'den milletveilli seçildi (1927-1950). Tanin'de "Dereder tepeden" ve "Karikatür" adı altında yazdığı yazılarla tanındı. Gezi, anı ve fıkra türünde yapıtlar verdi. Kaynak: http://www.kenthaber.com/Arsiv/IzBirakanlar/Marisa/Gordes/IzBirakan_2291.aspx

19 Kasım 1927

Vakit

Adliyemiz Gizli Bir Cemiyetin Takibatı İle Meşgul

"Türkiye Komünist Partisi" unvanı altında gizli ve siyasi faaliyette bulunmakla maznun bir takım mevkıflar vardır.

Ankara İstiklal Mahkemesince on beş seneye mahkum ve firari doktor Şefik Hüsni Bey tevkif edilenler arasındadır; mevkıfların çoğu eskiden beri muhakemelerde isimleri işitilenlerdir.

Geçen Eylül'ün 18.nci günü çıkan *Vakit*, karilerine bazı tütün depolarında taharriyat mı yapıldı? Ser levhası altında şu malumatı veriyordu:

"Dün akşam gazetemize gelen bir haberde Bebek'le Arnavutköy'ndeki tütün deposu ittihaz edilen binalar dâhilinde zabıtaca taharriyat yapıldığı bildirilmiş, bu taharriyat ile beraber on beş kadar kişinin de tevkif edildiği söylenilmiştir.

Bu haberin doğru olup olmadığını, doğru değilse bunun galat olarak aks etmesini mucip olacak bir başka hadiseye taalluku bulunup bulunmadığını öğrenmek maksadıyla vali beyle polis müdürü beyi mükerreren konaklarında aradık, kendilerinden cevap alamadık. Poliste nöbetçi müdürü bey malumatı olmadığını söyledi. Arnavutköyü Polis Merkez memuru mıntıkası dâhilinde böyle bir hadise olup olmadığı sualine bilmiyor diye mukabele etti. Depolar, şirket idareleri kapalı idi.

Teyit ve ya tekzip edecek bir söz işitmek mümkün olmadı. Arnavutköyü, Bebek taraflarında Herman İspirer*, Tabakos şirketlerinin depolan vardır. Bunlarla değilse de diğer bazı depo ashabı ile konuşabildik. Böyle bir hadise vukuundan malûmattar olmadıkları anlaşıldı.

Mütemmim malumat

Vakit, ertesi günkü nüshasında oa şu malumatı verdi:

Bazı tütün amelesi arasında tahrikat ve propaganda icrasına matuf faaliyetleri bir müddetten beri takip eden polis, evvelki gün bu mesele ile alakadar olarak bazı eşhası derdest etmiş ve dün yeniden bazı depolarda takibatta bulunmuştur. Bu meyanda dün Tabakos Şirketi'nin Çiftesaraylar namıyla maruf olan Arnavutköy deposundan Ahmet Hamdi isminde bir ameale taht-ı nezarete alınmıştır. Ahmet Hamdi Üsküdar'da ikamet etmektedir. Esmer bir gençtir. Kendisi ögle üzeri tevkif olunmuştur.

* Herman Spier, İsrailli bir Yahudi ailesinden olup İzmir, Volos, Drama, Kavala ve Selanik'te tütün ticareti yapmıştır. M. Bülent Varlık'ın "İzmir'de Tütün İşçilerinin Örgütleri (1910-1953)" adlı makalesinde Herman Spier Kump.'nda 1929'da 216 işçindir, 1935'te ise 750 işçinin çalıştığına işaret edilmiştir *Mülkiyelliler Birliği Dergisi*, Cilt: XVIII, sayı: 170. Eylül 1922'deki İzmir yangını sırasında, İzmir'deki depolarına İsraile bayrağı çekerek yüzlerce Rum'u barındırdığı, onları kurtarmak için gemi biletlerini satın aldığı, Volos'a ulaşanlardan bir bölümünü kendi işyerinde istihdam ettiği de hakkında ulaşıldığınız bilgiler arasında kaynak: <http://www.greeknewsonline.com/modules.php?name=News&file=print&sid=6179>.

Tabakos Şirketi'nin Bebek'te Sait Halim Paşa yalısındaki deposundan Hilmi isminde bir amele yine dün tevkif olunmuştur.

Zabita memurları ewelki akşam da bu depolardan dört amele tevkif etmiştir.

Tevkifatın sebebi beyannameye benzer bir kâğıdın bu eşhas tarafından tütün deposunda elden ele dolaştırılmış olmasıdır. Dün yaptığımız tahkikata nazaran bu meselenin eweliyatı vardır, naklediyoruz.

Bir aralık Tabakos Şirketi'nin Arnavutköy deposunda amelenin tütün işlediği birinci kat salonunun duvarında Latin harufuyla ve kurşun kalem ile yazılmış "Viva Lenin" ibaresi görülmüştü. O zaman bu yazının, İtalya'da bir müddet bulunmuş olan gayn müslim bir amele tarafından yazıldığı şüphesi hâsıl olmuş ve polis de tahkikat icra etmiştir.

Aradan zaman geçmiştir. Tayyare Bayramı günü bütün hamiyetli vatandaşların yaptığı gibi tütün deposunda çalışanların da birer yevmiyelerini, vatanın müdafaası için teşekkül eden Tayyare Cemiyeti'mize teberru etmeleri hususunda teşebbüsatta bulunulmuştur. Bir kaç amele buna muhalefet etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki Tayyare Bayramı günü amele yevmiyelerini cemiyete vermemişlerdir; bunun telafisi düşünülmekte olduğu bir sırada amele arasında şapirografla basılmış küçük kıt'ada Türkçe bir beyanname dolaşmıştır.

Tabakos Tütün Şirketi'nin Bebek ve Arnavutköy depolarında yüzde yirmi beşi gayn müslim olmak üzere 500 kadar amelesi vardır. Fakat bu beyanname amelenin hepsine verilmemiş, bir kaç arasında kalmıştır.

Beyannameye komünizme vesaireye dair bir bahis yoktur, sadece amele iane vermemeye teşvik olunmaktadır. Beyannameye imza atılmamış ve umum amele namına idare-i kelim edilir şekilde hareket olunmuş, "vermeyeLim, yapmayalım, etmeyelim" şeklinde teşvikatta bulunulmuştur.

Ewelki gün amele iş başında olduğu bir sırada müteyakkız zabita memurlarımız Arnavutköy deposuna gelerek elyevm tevkif edilmiş olan ameleleri görmek istediklerini söylemişler ve bazı ameleleri isticvab etmişlerdir.

Bunlardan her biri mevzubahis beyannameyi okuduklarını, fakat diğerine verdiklerini söylemişler, birbirlerinin üzerine atmışlardır. Bu esnada içlerinden bir amele:

Ha işte burada imiş diyerek buruşmuş duran bir kâğıdı göstermiştir. Kâğıt alınıp açılmış ve siyah müstensih yazısıyla ve kötü bir ibare ile yazılmış olan kâğıt ele geçmiştir.

Bunun üzerine ewelki akşam zabita aynı depodan dört ameleyi tevkif etmiştir.

Diğer taraftan zabita bu hususta diğer bazı depolarda da tahkikatta bulunmuştur.

Cibali Tütün deposunda da bu mealde bir kâğıdın duvara yapıştığını söylediği söylenmektedir. Bu mesele hakkındaki zabita tahkikatı devam etmektedir. Derdest edilenler zabita nezareti altındadır.

Tahkikatın devamı

Hususi istihbaratımıza göre işte o gün devamına işaret ettiğimiz bu tahkikat hükümete gizli bir cemiyet halinde bir faaliyetin ser-riştesini vermiş ve takibat yakında muhakemesi yapılacak bir rad-deye gelmiştir.

Ameleden bir isim

Zabita beyannamenin verdiği şüpheler üzerinde idi. Alakadarların bilmiyorum demeleri bittabi hakiki ve ciddi bir "adem-i Um" olamazdı. Tahkikat devam ettikçe ameleden birinin Lisanından işitilen bu isim zabıtaya yeni bir iz keşfine rehber oldu. Bu isim Vedat Nedim Bey idi.

Vedat Nedim Bey iktisat doktoru bir genç muharrirdir. Firuzağa'da Bağdat apartmanında oturur. Rus hükümetinin Arkos namındaki ticaret müessesesinde bir vazife sahibidir. "Bütün Dünya İşçileri Birlesiniz" tavsiyesiyle çıkan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi namına neşriyat yapan mecmualarda yazılan görülmüştür. Zabıta Vedat Nedim Bey'i takip etmektedir.

Bir beyanname daha

Bu günlerdedir ki Mercan Altunyan çetesinin kızıl mürekkeple hazırladığı malum levhalar ele geçtiği ve çetenin gizli bir teşekküle alakası olup olmadığı şüpheleri uyandırdığı bu sırada zabıta Türkiye Komünist Partisi namı verilen gizli bir teşekküle izafette yeni bir beyannamenin neşrine çalışıldığını dan haberdar olmuştur.

Beyanname şapirografla ve mavi mürekkeple basılmış, altına da, bir rivayete göre, partinin katib-i umumisi sıfatıyla Vedat Nedim imzası konulmuştu. Bunda Altunyan Çetesinin teşkili dolayısıyla vukua gelen neşriyat mevzu bahs ediliyordu.

Celp ve ifadeler ve tevkifler

Bunun üzerine Vedat Nedim Bey merkeze davet ve isticvap neticesinde kendisi tevkif, zabitanın lüzum gördüğü diğer bazıları da celp ve ifadelerine müracaat olunuyordu.

Şefik Hüsnü Bey'in tevkifi

Zabıta yine bu tahkikat arasında Doktor Şefik Hüsnü Bey'i tevkif ediyordu.

Doktor Şefik Hüsnü Bey Selaniklidir. 1923 - 1339 senesi Mayıs'ının birinci günü sahte adres yazmak suretiyle binlerce beyanname tab ve tevzi, ameleyi hükümet aleyhine tezahürata teşvik ederek hükümet-i haziranın şeklini değiştirmek için teşebbüsata girişmek ve bu maksatla 1911'den beri komünizmi neşr ve tamim ig'n faaliyetinde bulunarak Türkiye Komünist Partisi ve Türkiye Komünist Gençler Birliği namlanna gizli cemiyetler vücuda getirmekle maznunen İstanbul İkinci Ceza Mahkemesi'nde o sene Haziran'da muhakeme görenler arasında ismi geçmekte idi. Abdurrahman Münib Bey'in vekâlet ettiği bu muhakemede, haklarında tatbiki istenen Hıyanet-i Vataniye Kanunu, o tarihte kanunun 12.d maddesinde tasrih ve tarif edildiği şekilde İstanbul ahalisine ilan ve fehham edilmemiş olduğu noktasından muhakeme icrasına imkân olmadığı karan alınmıştı.

Şefik Hüsnü Bey ismini ondan sonra, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde geçen (Muzır Propagandacılar)™ muhakemesinde görüyor ve Anadolu Ajansı'nın 12 Ağustos 1341 tarihli bir tebliği ile muhakemenin neticesini şöyle kayıt ettiğini öğreniyoruz:

"İstiklal Mahkemesi'nde komünistlerin son muhakemesi icra edildi. (Orak Çekiç) müdür-i mesulü Vasıf, (Aydınlık) ressamı Samih efendiler muhakeme edildikten sonra bütün komünistler salona ithal olundu. Bilahare Müddei-i umumi NecipAli Bey iddianamesini dermeyer etti.

İkinci celsenin küşâdında Reis Ali Bey makam-ı iddianın, maznunların mütalaalannın şayan-ı dikkat olan cihetlerinin nazar-ı itibara alındığını, memleketimizin bu gün bir hayat memat meselesi yaşadığını, hayat-ı hürriyeti henüz iktisap ettiği bu gün bile haricen ve dahilen düşman tehlikesinden masun olmadığını, inkılâbın ise hiç bir kimsenin bâziçe-i hevesatı olamayacağı söylemiş ve Kanun-ı Ceza'nın elli beşinci maddesi mucibince. . . firarı Doktor Şefik Hüsnü Bey'in de gıyaben on beş seneye mahkûm edildiklerini ilave etmiştir.

Mulatya Pastahanesinde bir randevu

İstiklal Mahkemesi'nin bu hükmüyle on beş seneye mahkûm olan firari Şefik Hüsni Bey İstanbul'a nasıl, niçin gelmiştir? Orası henüz taayyün etmemiştir; fakat zabıta tahkikatı arasında Şefik Hüsni Bey'in İstanbul'da olduğuna, Beyoğlu'nda bir pansiyonda oturduğuna hatta Vedat Nedim Bey'le Mulatya Pastahanesi'nde birleşmek üzere söyleştiklerine vakıf olmuş ve randevu zamanında doktor Şefik Hüsni Bey'i burada tevkif etmiştir.

Sen kim oluyorsun?

Bu tevkif Eczacı Vasıf Bey'in tevkifini davet etmiştir o gün pastahanede bir fevkaladelik olduğunu sezenler arasında birisi zabıta memurlarına merak ile ne olduğunu soruyordu.

Merak edene:

- Sen kim oluyorsun?

Dediği zaman zabıta memuruna:

- Benin adım Vasıf!

Diyan bu genç. Orak Çekiç Gazetesi'yle alakadar Doktor Şefik Hüsni ile beraber Ankara İstiklal Mahkemesi'nde muhakeme görmüş, on seneye mahkûm olmuş, Ceza Kanunu'nun yenileşmesiyle hâsıl olan hüküm tebdili üzerine hapisten çıkmıştı. Orada ismi eczacı Vasıf olarak yazılı idi. Eczacı Mektebi'nden ve Fen Fakültesi'nden mezun olduğu halde birisi ile ortak otomobil edinmiş, kendisinin aynı muhakemede arkadaşlarından elektrikçi Nuri'yi muavin etmiş, bu otomobilde şoför olarak çalışıyordu.

Gizli bir cemiyet

Şefik Hüsni Bey zabıtanın oturduğu yeri bir müddet saklamışsa da nihayet söylemiş, fakat burada yapılan taharriyatta ehemmiyetli bir şey bulunmamıştır. Buna mukabil Vedat Nedim Bey'in ikamet-gâhında bu takibata esas olan bazı vesikalar elde edilmiştir.

Nihayet tahkikat ve tevkifat zabitanın gizli bir cemiyet karşısında bulunduğu kanaatini teyid etmiş, iş adliyyeye tevdi edilmiştir.

Müstantik Nâzım Bey üç haftadan beri buna ait isticvaplarla meşgul olmakta idi. Dün öğrendiğimize nazaran tahkikat safhası bitmiş, muhakeme sırası gelmiştir.

Kimler Mevkıfturlar?

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz Vedat Nedim, Şefik Hüsni, Eczacı Vasıf, Elektrikçi Nuri ile başka mevkuf olduğu söylenenler şunlardır:

Vanlı Kazım; bunun da 1339 İstanbul mahkemesinde ismi geçmişti.

Şevket Süreyya Bey; Ankara İstiklal Mahkemesi'nce mahkûm edilmiş olanlardan, Azerbaycan'da iki sene hocalık, Moskova'da iki sene talebelik etmiş.

Doktor Mülazım Mümtaz.

Tıbbiyeli Hikmet,

Küçük Hakkı, Rasım, Şakir isminde hüviyetini tahkik edemediğimiz bazı kimselerle bazı amelenin de mevkıfı arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Celp ve isticvap edilenlerden bazıları da bilahare serbest bırakılmışlardır. 1339 Mayıs Haziran muhakemesinde ismi geçenlerden Mimar Samih Bey'le Ankara İstiklal Mahkemesi'nde hüküm giyenlerden Şevki ve bir rivayette de Aydınlıkta bazı yazılan görülen Şaziye Sabiha Hanım bunlardır.

20 Kasım 1927

Vakit

Tevkif Edilen Komünistler Yirmi Sekiz Kişidir

Bunlar Viyana'da Akt Edilen Balkan Komünistleri Kongresi'nin Memleketimize ait Mukarreratını Tatbık Ederek Teşkilat Yapmakta İdiler.

Zabıtamız İstanbul ile birlikte İzmir ve Adana'da da zan altında bulunan müteaddit kimseleri taht-ı tevkife almış.

Zabıtamızın hafi surette faaliyette bulunan bir komünist şebekesini meydana gkardığını ve adli-yeye tevdi ettiğini dünkü nüshamızda yazmıştık

Amele Teali Cemiyeti'ne nüfuz edip bütün amelesi arasına girerek tahrikat yaparken derdest edilmiş olanların hayli uzunca bir zamandan beri faaliyette bulundukları ve bu faaliyetin dâhil ve hariçten olmak üzere iki cepheden tedvir edildiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'de komünist propagandası yapanların1922 senesi Mayıs'ında İstanbul'da cereyan eden ilk muhakemelerinden itibaren tarihçelerini dünkü nüshamızda tafsilatıyla yazmıştık. En son Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ilanından sonra Ankara İstiklal Mahkemesi'nde muhtelif kimseler bu meseleden dolayı muhtelif derecelerde hapse mahkûm olmuşlar ve o zamandan itibaren de Türkiye'de artık bir komünizm meselesi kalmamıştı. Ankara İstiklal Mahkemesi'nin mahkûm ettiği kimselerden bazıları memleket haricinde bulunuyorlardı.

Verilen malumata nazaran bunlardan bazıları geçen sene ortalarına doğru, Balkan komünistlerinin Viyana'da mün'akit kongresine iştirak etmişlerdir. Elyevm mevkuf bulunan Doktor Şefik Hüsnü Bey, on beş sene kalebentliğe mahkûm Nâzım Hikmet Bey, tıbbiye talebesinden olup gıyaben on beş seneye mahkûm edilen Hasan Ali Bsy, gıyaben yedi seneye mahkûm edilen Almanya'da talebe Cevdet Bey, bu meyandadır. Bunlardan başka mahkûmiyeti olmayan ve Türkiye'de yaşayanlardan amele Baytarzade Mehmet Efendi'yle İktisat Doktoru Vedat Nedim Bey'in İstanbul'dan Viyana'ya giderek bu kongrede bulundukları söylenilmektedir.

Balkan komünistlerinin Viyana Kongresi'nde muhtelif memleketlere ait mesail konuşulurken Türkiye de mevzu bahs olmuş ve bazı mukarrerat ittihaz edilmiştir.

Bu meyanda Türkiye'de, yansı memleket dâhilinde, yansı memleket haricinde olmak şartıyla "Komünist Fırkası Heyet-i Merkeziyesi" meydana getirilmesi, bu heyet-i merkeziyenin taht-ı idaresinde olmak şartıyla, vilayet mikyasındaki umura nezaret eylemek üzere her vilayette bir "vilayet komitesi" ihdas edilmesi, "vilayet komiteleri"nin taht-ı emrinde "fabrika komiteleri" ve "köy komiteleri" teşkil edilmesi taht-ı karara alınmıştır.

Ankara İstiklal Mahkemesi'ndeki mahkûmiyet kararlarıyla Türkiye'de bertaraf edilmiş olan komü-

nizm meselesi bu suretle hariçte bulunan bazı kimselerin mukarrerat ve ilcââtıyla tekrar ortaya çıkmak isteniliyordu.

Bunlar kendilerince mühim addedilen her istihsal merkezinde bir "komünist nüve"si yaratmış olacaklar, bu nüve "heyet-i merkeziye" nezdindeki "Neşriyat Bürosu" tarafından gerek memalik-i ecnebiyede gazete ve risale suretinde basılmış evrakı, gerek memleket dâhilinde şapirograflarla basılacak matbuatı, istihsal başında bulunanlara - say erbabına, ameleye, köylünün münevver ekalliyetine - dağıtacaktır.

"Fabrika ve köy komiteleri" nezdinde de ayrıca birer "tedrisat nüveleri" ihdas edilecekti ki, bunlar, amele ve köylüye okuma, yazma ve sanat öğretmekle işe başlayacak, bilahare yavaş yavaş siyasi malumat verecek ve kendilerine komünist zihniyeti aşılayacaktı.

Viyana Kongresi Türkiye'nin hali hazır vaziyetini müsella işler görmeye elverişli addetmemiştir. Kongre daha ziyade, amele fırkası, amele mesleki teşkilatı, amele kooperatifleri, "inkılâp mücahitlerine yardım" cemiyetleri ihdasını lüzumlu görmüş, hükümeti ele geçirmeye şimdiden teşebbüsü gayn kabil, lüzumsuz ve ziyanlı addetmiştir.

Viyana Kongresi'nin hitamından sonra bu mukarreratın tatbikine geçilmiş ve Türkiye'de azasının bir kısmı hariçte, bir kısmı memleket içinde bulunmak üzere bir komünist partisi merkezi heyeti ve buna mülhak vilayet heyetleri teşkiline teşebbüs edilmiştir. Faaliyet İstanbul'dan başka İzmir, Adana gibi sair büyük istihsal merkezlerine de teşmil edilmiştir.

Bu faaliyetin daha yakından tedvirine nezaret etmek üzere de firari mahkûm Selanikli Doktor Şefik Hüsnü Bey sakal uzatmak, kaşlarının kenarlarını yoldurmak, çehresinin eşkâlini tebdil etmek gibi suretlerle kıyafet değiştirerek ve müstear isim takınarak Türkiye'ye avdet etmiş, İstanbul'a gelmiş ve Beyoğlu'nda bir pansiyona yerleşmiştir. Şefik Hüsnü Bey burada Vedat Nedim ve Şevket Süreyya beylerle temas etmiş, Bebek, Ortaköy ve Kuruçeşme tütün depolarındaki ameleye geçen Eylül'ün 18.ci günü gazetemizde mevzu bahs ve dünkü nüshamızda da tekrar edilen beyannameler tevzi edilmiştir.

Bu beyannameler zabitanın eline geçmiş isticvap edilen ameleden biri Vedat Nedim Bey'in ismini haber vermiş, Vedat Nedim Bey tevkif edilmiş ve mumaileyhin isticvabı meselenin mahiyetini ortaya çıkarmakta faydalı olmuştur.

Elyevm Yedinci Müstantik Nâzım Bey bu husustaki tahkikat ile meşgul olmaktadır. Tahkikatın sonuna getirildiği ve meselenin pek yakında Ağır Ceza Mahkemesi huzuruna intikal edeceği tahmin olunmaktadır.

Yirmi Sekiz Mevkufun İsimleri Nedir?

Tevkif edilen komünistler arasında Rumlar da var.

Ankara, 19 Vakit- İstanbul'da tevkif edilen komünistler yirmi sekiz kişidir. Doktor Şefik Hüsnü (ki bu zat Tayfur Keramet, Tahir gibi müstear namlar altında da icrayı faaliyet etmiştir), askeri baytar binbaşlarından Salih, Anadolu Demiryolları teftiş daire memuru Ata Mahmut, Çağlayan Darüleytami'nda muallimlikte bulunduktan sonra berayı tahsil Rusya'ya firar etmiş olan Adnan, Arkos Rus Ticaret-i Hariciye Şirket Neşriyat Şubesi Şefi Elektrikçi Nuri, Arkos Şirket Katb-i Umumi ve Komünist Partisi'nin Neşriyat Bürosu şefi Şevket Süreyya, Arkos Şirket'nin levazım memuru Hamdi Şamiloğlu (ki bunun asıl ismi Laz Hamdi'dir), Sovyet Vapur Acentası şeflerinden Rıhtım Şirket elektrik vinçinde makinist Vanlı Kazım, Ayvansaray değirmeninde tesviyeci İbrahim, İstinye Dok Şirketi'nde tes-

viyeci K     Hakkı, Sultanhamamı'nda mücevherat mağazası sahibi Kâtip Niko, Galatasaray'ında manifaturacı İstefan, Şehremaneti nezafet-i fenniye otomobilinde şoför Kazım, Mahmutpaşa'da kunduracı Derviş Hilmi, Galata'da Marangoz Fabrikası'nda Yunan tebasından Marangoz Niko, Galata Rıhtım Şirketi atelyesinde şef Yuvakim bunlar arasındadır.

Ayrıca Adana'da yirmi iki, İzmir'de yedi kişi tevkif olunmuştur. Manastırlı ALaattin, Tornacı Çerkez Doktor Hikmet, ihtiyat zabıtlarından Kerim bu meyandadır.

Şehrimizde tevkif edilenler arasında Ankara muhabirimizin bildirdiği isimlerden maada diğer bir kaç kişinin daha bulunduğu s  ylenilmekte ve řu isimler zikr edilmektedir: Vedat Nedim, Mümtaz, Rasim, Şakir, Fahri, Halit.

20 Kasım 1927

Milliyet

Yunanlı Bazı Kimselerle Teşrik-i Mesai Eden Hafi Bir Komite Meydana Çıkarıldı!

Bütün ömrünü Türk Vatanı aleyhine
tevhid-i faaliyet etmekle geçiren ve
gizlice memlekete girmeye muvaffak
olan miras yedi ve paşa zade
komünist Şefik Hüsnü

Bu Hıyanet Komitesinin Bütün Azası Tevkif Edilmiştir. . .

"Türkiye Komünist Partisi!" diye doğrudan doğruya Türk Vatanı ve Türk nizam-ı içtimaisi aleyhine teva'h-i faaliyet eden bu komite kimlerden mürekkeptir? .

Tütün depolarında dağıtılan bir iki beyanname saf, nezih ve vatanın öz evladı Türk işçisinin hissiyatını ihlale çabalayan vatan hainlerinin teşrik-i mesaisi - gülünç bir teşekkül - zabıtamızın şayan-ı iftihar teyakkuzu diğer vilayetlerde tevkifat.

Adliyemiz, tahminen bir aydan beri hıyanet-i vataniye hududuna dâhil olan ve nizam-ı içtimaiye muhalif bulunan bir hareket ve teşebbüsün faileri hakkında takibat-ı kanuniyede bulunmaktadır. Bu hareket, Türkiye'de her hususta en ufak bir aksi se-dâ bile tevliit edemeyeceği aşikâr bulunan "komünizm" cereyan-

larım memleketimize sokup gizli taraftarlar peydasına ve bi'n-netice nizam-ı içtimaimizi ihlale matuf gülünç ve çocukça bir harekettir. Hem pek gariptir ki bu kendini ve haddini bilmez efendiler arasında dün cephede karşı karşıya dövüştüğümüz bir kan düşmandan kimseler de vardır ki bu iştirakin her şeyden evvel tek bir manası vardır: Hıyanet-i vataniye. Bu teşkilat şebekesi nasıl meydana çıkarıldı? Her şeyden evvel Onu anlatalım:

Bundan tamam altmış dört gün evvel ki bu tarih Eylül'ün 16.a gününe tesadüf eder. Bir sabah Tabakos Tütün Şirketi'nin Ortaköy'deki deposunda ameleye mahsus salonun henüz badana edilmiş beyaz duvarında şöyle bir cümle nazar-ı dikkati celp etmişti. "Viva Lenin" yaşasın Lenin. Bu esnada ameleye arasında, ufak tefek bazı hareketler müşahade edilmekte olması, temiz bir Latince ile şu iki kelimeyi duvara yazan elin, her hangi bir amelenin eli olmadığına şüphe bırakmıyordu. Fakat bu el, kimin eli idi acaba?

Zabıta bir İtalyan ameleden şüphe ediyordu. Fakat ortada itham olabilecek kuvvetli bir delil mevcut değildi. Binaenaleyh, hadise kendi haline terk edildi.

İkinci bir vaka

Ancak, aradan bir kaç gün geçer geçmez, ikinci bir vaka zuhur etti. İkinci vaka da ameleye Tayyare Cemiyeti'ne iane vermemeye teşvik eden bir beyannamenin işçiler arasında neşr ve tevzii idi. Binaenaleyh bu şekilde şuursuz Bolşevizm tahrikatı, boş durmuyordu. Ve ameleye arasında şapiro ile basıl-

miş olan beyannamenin elden ele dolaştığı söyleniyordu, bu hadise üzerine başlayan tahkikat şu neticeyi verdi: Amele mahut kağıdı okuduklarını itiraf ediyor, fakat yapılan taharriyata rağmen beyanname bulunamıyordu. Nihayet bu da bir gün, buruşturulup yere atılmış olarak ele geçti. Son komünizm tahrikatının, meydana çıkarılmasında amil olan bu küçük hareketler, ortada ciddi ve tasarlanmış bir hıyanet planı ile faaliyete geçen bir komünizm şebekesinin mevcudiyetinde şüphe bırakmıyordu.

Faal zabıtamızın ele geçirdiği ip uçları sayesinde perde arkasında saklanan hıyanetkar şebekenin ele başları çok geçmeden ve hiç ümit etmedikleri bir zamanda Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının pençesine düştüler ve şimdilik işaasını tahkikatın cereyanını işkâl etmek üzere münasip bulmadığımız daha bir çok teşebbüsleri öğrenildi.

Kimler tevkif edildi?

Sadece şunu haber verelim ki, haklarında zabıta tahkikatı ikmal edilerek müdde-i umumiye tevdi edilen bu eşhas hakkında polis müdüriyeti adliyeye gönderdiği tahkikat fezlekesinde ezcümle şöyle diyor:

"Türkiye Komünist Fırkası namıyla bir fırka teşkili ile Hükümet-i Cumhuriye aleyhinde beyanname tanzim ve gizlice duvarlara talik ettirmekle maznun ve mezkûr fırka mensublarından Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından gıyaben 15 seneye mahkum Doktor Şefik Hüsnü, arkadaşı Baytar Salih, Mahmut, Adnan, Nuri, Şevket Süreyya, Hamdi, Vedat Nedim, Fahri, Hüseyin Sait, Vanlı Kazım, İbrahim, Hakkı, Katip Niko, İstefan, Şoför Kazım, Derviş Hilmi, Marangoz Niko, Yuvakim, Ahilya, Sabri, Galip, Hüseyin, Görgi, Şevki, Hikmet, Vasıf namılandaki şahıslarla Sabiha Hanım hakkında . . ."

Şu satırlardan da anlaşıldığı veçhile mevkufar, Türkiye Komünist Fırkası namıyla bir fırka teşkil etmek gibi şuursuz, bi lüzum ve bi maksat bir gaye ile harekete geçmiş ve Yunanlı azasıyla da teşrik-i mukadderat ederek hükümetimiz aleyhine gizlice tanzim ettirdikleri beyannameleri şuraya buraya dağıtmışlardır.

Şefik Hüsnü sakalım uzatmış gelmiş

Mevkufar arasında en mühim şahsiyet İstiklal Mahkemesi'nce gıyaben on beş sene hapis cezasına mahkûm olan Doktor Şefik Hüsnü'dür. Bir zamanlar mesdûd *Aydınlık Gazetesi*'nin baş muharrirliğini ifa eden Şefik Hüsnü, gülünç bir manadan başka bir şekil ifade etmediğini kayıt ettiğimiz Türkiye Komünist Fırkası'nın aklınca esaslanmı kurmuş olduğuna kani olarak komünizm cereyanlarının suret-i inkişafını yakından tetkik etmek üzere tebdil-i kıyafet etmiş ve Avrupa'da uzattığı sakalıyla tanınmayacağını zannederek gizlice memleketimize girmeye muvaffak olmuştur.

Vedat Nedim de meydana çıkıyor

O günlerde "Tayyare Cemiyeti'ne iane vermeyiniz" tarzında amele arasında dağıtılan beyannameler kimin elinden çıktığını araştırmakla meşgul zabıta, taht-ı isticvaba aldığı amelenin birinden işittiği "Vedat Nedim" isminin delaletiyle, bu gizli partinin en mühim rüknü olan Şefik Hüsnü'yü iş başında tevkif etmiştir. Hadise şöyle olmuştur:

Vedat Nedim zabıta tarafından tevkif edilir edilmez itirafatta bulundu ve bilhassa o gün için Şefik Hüsnü ile Beyoğlu'nda Mulatya Pastahanesi'nde randevusu bulunduğunu ifşa etti. Bu ifşaattan bir kaç saat sonra randevusuna icabet eden Şefik Hüsnü de tevkif edilmiş bulunuyordu.

Şefik Hüsnü ile Vedat Nedim'in ele geçmeleri, zabıtanın işini kolaylaştırmıştı. Vaka bundan sonra

hiyanet şebekesinde muhtelif roller alan eşhasın derdest edilmeleri bir gün meselesi idi. Nitekim isimleri zabıt varakasinda zikr edilen eşhas, birer birer tevkif cihet-i adliyyeye tevdi olundular.

Tahkikatın şimdiki safhası

Elyevm hadisenin tahkikatiyla yedinci müstantik Nâzım Bey meşgul olmaktadır. İstintak hâkimi-nin tahkikatını bu günlerde ikmal etmesi muhtemeldir. Türkiye’de komünizmin tesisine çalışmaları itibarıyla gülünç ve fakat, ancak memleketin asayiş ve emniyeti ile oynamak istemek nokta-i nazarından merdûd ve feci bir vaziyete düşen şebeke efradı pek yakında Cumhuriyet Mahkemesi huzurunda sakın, intizamperver ve vatanperver Türk milletine hesap vereceklerdir.

Maznunların isticvabatı esas itibarıyla hitam bulmuş gibidir. Yalnız tahkikat esnasında mübaya-net arz eden bazı nukatın tavih ve tamiki için yeniden muvacehe ve isticvaplar yapılmaktadır.

İzmir’de de tevkifat yapıldı

Söylendiğine göre İzmir’de bazı tevkifat yapılmış ve ancak isticvap edilenlerin kısm-ı azamı serbest bırakılmıştır. Mimar Sâmi, Ankara İstiklal Mahkemesi’nde mahkûm olanlardan Şevki ve *Aydın-lık* muharrirlerinden Şadiye Sabiha Hanım bu meyandadır.

İstintak hâkimliği, geçen Perşembe günü mevkulardan Adnan Efendi’yi isticvap etmiştir. Kezalik polis müdüriyetince aynı cürümden dolayı bir şahsın tevkif edildiği söylenmektedir.

Tahkikatın bir hafta zarfında ikmalî me’mûldür. Maznunlar ağır ceza mahkemesi huzuruna sevk edileceklerdir.

İzaha ihtiyaç hissettiren bazı noktalar

Bu gün taht-ı tevkife alınan kimseler İstiklal Mahkemesi tarafından verilen mahkûmiyet kararlarını müteakip ve ilan olunan aftan sonra faaliyette bulunmakla maznun ve müttehimdirler. Bu faaliyet nasıl başlamış ve nasıl devam eylemiştir? Bu, üzerinde tevakkuf edilecek bir noktadır.

Şefik Hüsnü zevcesi ile birlikte İstanbul’dan firar ettikten sonra bir müddet Varşova’da bir müddet de Moskova’da kalmıştır. Bu sıralarda şair Nâzım Hikmet de Moskova’da bulunuyordu. İstanbul’da ewela, İstiklal Mahkemesi’ne celp edilmeden bir takım eski arkadaştan aralanındaki tesanüdü muhafaza eylemişler ve en faal rol Vedat Nedim Bey tarafından deruhte edilmiştir.

Vedat Nedim Bey’in bu müddet zarfında hafi fırkanın bir nevi katib-i umumiğini gördüğü zannedilmektedir. Hafi teşkilat Komintern’e mensup her fırka gibi üç dört cephesi olduğu muhtemeldir.

1- Fırka

2- Gençler grubu

3- Kadınlar kısmı

4- Amele birlikleri kısmı

Türkiye Komünist Fırkası’nın gençler kısmı yine 15 seneye mahkum olup hudud-ı milli haricine firar etmiş olan tıbbiye talebesinden Hasan Ali Bey tarafından idare edilmekte idi.

Kadınlar kısmında çalışanlar arasında ise Sabiha Hanım’ın ismi zikr edilebilir. Amele birlikleri ise Amele Teali Cemiyeti tarafından idare edilmekte ve bu cemiyet muhtelif vasıtalarla hafi Komünist Fırkası’yla münasebettar bulunmakta idi. Bu polis tahkikatıyla tesbit edilmiştir. Lakin Şefik Hüsnü’nün İstanbul’da bulunmadığı devrelerde Vedat Nedim Bey’in istediği gibi karagöz oynatmadığı anlaşılmaktadır. Bunun hafi fırka bürosunda nazif-ül-kelim bir rehber halinde kaldığı ve yalnız neşriyat ve

propaganda ile meşğul bulunduğu zannedilmektedir. Bu meyanda Vedat Nedim Bey'in muhtelif gazetelerdeki neşriyatı ile "İşsizler" ve diğer iki piyesi zikr edilebilir.

Şefik Hüsnü'nün haricteki faaliyeti

Maamafih Şefik Hüsnü bu sıralarda hudut haricinde fazla faal olduğu muhakkak addediliyor. Şefik Hüsnü ewela geçenlerde inikat eden Komünist Enternasyonalı umumi kongresinde Türkiye Fırkası'nı temsil eylemiş ve kongre Şark Bürosu kararıyla Türkiye'de hal-i inhitatda bulunan komünist hareketini ihyaya ve bir komünist fırkası teşkiline memur edilmiştir. Şefik Hüsnü bunun üzerine Moskova'dan Varşova'ya geçmiş ve Varşova'da bir müddet kaldıktan sonra Viyana'da içtima eden Balkan Federasyonu Konferansı'na iştirak eylemiş ve bilahare hafiyen İstanbul'a girmiştir. Şefik Hüsnü'nün İstanbul'a pasaport istimal etmeden girdiği ve tarik-i seyahat olarak daha ziyade Kara Deniz'den istifade eylediği ve Bulgar limanlarından bindiği küçük bir motorlu gemi ile Boğaz haricinde bir sahile çıktığı tahmin edilmektedir. Bi't-tabi bu cihet etrafında polis tahkikatı ve yakında başlanılacak olan muhakeme tafsilatı daha sarıh ve kati malumat verecektir. Şefik Hüsnü Bey İstanbul'a avdetini diğer bir takım kimselerin faraza, Hasan Ali ve Nâzım Hikmetin takip edeceği şüphesizdi.

Fırka merkezi kimlerden mürekkepmiş?

Şefik Hüsnü her halde zabıtamızın şayan-ı iftihar ve tezkâr teyakkuzu sayesinde İstanbul'a girikten pek az sonra tevkif edilmiştir. Vedat Nedim Bey'in kendisine Mulatya'da randevu vermesi tahmin olunabilir ki doktor tarafından vaki davetten menba almıştır. Şefik Hüsnü'nün bundan maksadı ancak Viyana ve Moskova kongreleri mukarreratı etrafına nasıl faaliyete başlanmak lazım geldiğine dair Vedat Nedim Bey'in fikrini almak. Vedat Nedim Bey, Şefik Hüsnü'nün gayububeti esnasında İstanbul'daki faaliyeti idare ettiğinden şüphesiz Şefik Hüsnü ewela bu zat ile temasa Lüzum görmüş ve belki de müstakbel faaliyet etrafında fikrini almak istemiştir.

Tütün depolarındaki son faaliyetin Şefik Hüsnü tarafından yapıldığı, hiç olmasa onun tahrikatı ile olduğu da tahminat meyanındadır.

Yapılan tevkifata nazaran Türkiye Hafi Komünist Fırkası'nın Merkezi Bürosu'nu teşkil edenlerin şunlar olması muhtemeldir:

Şefik Hüsnü, Vedat Nedim, Salih Hacı Oğlu, Niko, Hasan Ali, Nâzım Hikmet.

Yunanlılarla sarmaş dolaş

Ankara, 19 hususi muhabirimizden. - İstanbul'da tevkif edilen 18 komünist hakkında Dâhiliye Vekaleti'ne gelen malumata göre Şefik Hüsnü, "Tayfur, Keramet ve Tahir" nam-ı müstearları ile faaliyette bulunuyordu. Mevkuflar arasında askeri baytarlardan ewelce takibata uğrayan Baytar Salih ve Anadolu hattının teftiş dairesi memurlarından "Ata Mahmut ve Sadık" nam-ı müstearlarıyla faaliyet-te bulunan Adnan vardır. Adnan Çağlayan Darüleytamında ewelce muallimdi. Son seneler bera-yı tahsil Rusya'ya kaçmış, bilahare avdet etmiştir.

Mevkuflar arasında bulunan Hamd" Şamilof Arkos Ticaret-i Hariciye Bankası levazım memuru ve komünist Fırkası Teşkilat Bürosu levazım şefidir. Asıl ismi Laz Hamdi'dir. Hüseyin Sait Sovyet Vapor Acentası şeflerinden olup, komünist harici istihbarat şefidir. Vanlı Kazım Rıhtım Şirketi elektrik vin-

cinde makinisttir ve merkez komitesi azasındandır. İbrahim Ayvansaray değirmeninde tesviyecidir. Küçük Hakkı İstinye Dok Şirketi'nde tesviyecidir.

Yunan tebaasından kâtip Niko Sultanhamamı'nda mücevherat mağazası sahibi Rikardo Laveni'nin yazıcısıdır. İstefan Galatasaray'da manifaturacıdır. Şoför Kazım emanette nezafet-i fenniye şoförüdür. Derviş Hilmi Mahmutpaşa'da kunduracılıkla meşguldür. Yunanlı Marangoz Niko Galata'da Hari-konis'in marangoz fabrikasında ameledir.

Sair vilayetlerimizde de bazı tevkifatlar icra edilmiştir. Bu isimler bu günlerde anlaşılabacaktır.

Baytar Salih kimdir?

Hafî Türkiye Komünist Fırkası'nın ileri gelenlerinden bulunan bu mevkuf Osmanlı Ordusunun askeri baytarlarından sabık bir binbaşısıdır. Mütarekeye tekaddüm eden son seneyi Diyarbakır'da geçirmiş ve millî hükümetin teessüsü anında Ankara'da bulunmuştur. Baytar Salih fazla mevkî-i ikbal hirsına müpteladır. Ankara'da millî harekete karşı ilk defa cephe almış ve yine ilk defa olarak hafî komünist fırkasını teşkil etmiştir. Yeşil Ordu teşkilatına da bir müddet iştirak ederek o zaman Yeşil Ordu'dan medet uman bazı zayıf dimağlılan peşine takmış ve hafî fırkanın ilk azası bunlar olmuştur.

Bunlara on birler namı verilmekte idi. Millî hükümet çok geçmeden Yeşil Ordu teşkilatını ilga edince Baytar Salih o esnada Ankara'ya gelmiş ve hatta bir müddet de Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi'nde Rusça mütercimliği yapan Şerif Manatof namındaki bir Tatar komünistle birlikte faaliyete girmiş vermiştir.

[Şerif Manatof, elyevm Rusya'da Tarkom Tats* Meclisi'nde Başkırdistan Cumhuriyeti'nin murahhaslığı vazifesini görmektedir.]

Salih müteakiben Eskişehir'e giderek orada intişar eden yevmi *Yeni Dünya* Gazetesi'ne makaleler yazmaya başlamış, fakat çok geçmeden *Yeni Dünya* Gazetesi'yle arası bozularak Ankara'ya dönmüş ve Ankara'da tevsi-i faaliyet ede ede nihayet *Emek* namı altında bir yevmi gazete çıkarmıştır. Yedi sekiz nüsha intişar edebilen *Emek* neşrine çalıştığı tefrika-cû efkar-ı muzırre itibarıyla az zamanda sed ve bend olunmuş ve çok geçmeden Salih İstiklal Mahkemesine verilmiştir.

Ankara bir numaralı İstiklal Mahkemesi 337 senesi Mayıs'ın on sekizinde Salih ile arkadaşlarını muhtelif cezalara mahkûm etmiş ve muhteris baytar bu meyanda on beş sene kürek cezasına ve Kırşehir'e nefye mahkûm olmuştur. Fakat Salih bundan mütenebbih olmamış ve az sonra umumi aftan istifade edince ilk işi Kırşehir'de *Kurtuluş* namı altında bir gazete tesis etmek olmuştur. Bunu Ankara'da fırkanın "Halk İştirakiyun" namıyla ihyası takip eylemiş ve Salih *Yeni Hayat* namıyla bir gazete ve bir de marksist mecmua neşrine başlamıştır. Bunu bir ikinci tevkif takip etmiş ve Salih arkadaşların hapisaneleri boylarken hudut haricine firara muvaffak olmuştur. Bu Salih'in Rusya'ya gittiği devirdir. Hacı Oğlu nam-ı müstean ile Moskova'da intişar eden bazı Tatar mecmualarına yazı yazmış, Ankara tevkifatını "salahiyetle!" protesto etmeye yeltenmiş, fakat orada yüz bulamayınca tekrar Tür-

Tarkom: targoviy konisariat (ticaret koniserliği-bekarlığı) olabilir; ancak, okunuşu öyle; yazılı şeklinde ise Targoviy; yani a ile değil, o iledir. Tats, stats'ı çağırıyor bu bağlamda. Eski Rusya'da devlet müessese ve rütbelelerinde Statskiy - Devlet'i anlamında olabilir. Türkçesi: Ticaret Bekarlığı Devlet Meclisi (Rusçada "Savet") o'ralı Rüstem Aziz'in notu.

kiye'ye avdete mecbur olmuş ve 339 senesi Mayıs'ında tevkif edilmiştir. Salih Hacı Oğlu bu defa Ankara cinayet mahkemesinde üç aya mahkûm edilmiş ve ikmal-i müddet eylemeden diğer bir aftan istifade ederek kurtulmuştur.

Bundan sonra Salih İstanbul'a gelmiş meslek-i askeriden tart edildiği cihetle muhtelif yerlere baş vurmuş ve nihayet bi'l-imtihan Şark Şimendiferlerine ewela amele, sonra da istasyon memuru olarak girebilmiştir.

Şevket Süreyya

Henüz yirmi beş, yirmi altı yaşlarında bir gençtir. Azerbaycan'da Müsavaat Hükûmeti zamanında muallimlik eden Şevket Süreyya Milli Azerbaycan Hükûmeti'nin re's-i kân Azerbaycan Komünist Fırkası'na terkini müteakip Rusya'ya giderek Moskova'daki Şark Darülfünunu'na intisap eylemiş ve mükemmel surette Rusça öğrenerek komünist, marksist, Leninist olmuş ve darülfünundan diplomasını aldıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. Burada ewela bir ibtidai mektebine muallim tayin edilmiş ve *Aydınlık* Mecmuası'na yazılar yazmaya başlamıştır. Nihayet Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ilanını müteakip sed olunan mecmua muharrirleri meyanında Ankara İstiklal Mahkemesi'ne gitmiş ve on sene kürek cezasına mahkûm edilmişti. Maamafih bir buçuk sene sonra Şevket Süreyya ile arkadaştan yeni Kanun-ı Ceza'nın ahkâm-ı mahsusasından istifade suretiyle af edilmişler ve Şevket Süreyya İstanbul'a avdet ederek Rus - Türk Şirketine muhasebe kâtibi olmuştur.

Mahmut

Mevkuflar arasında bir de Mahmut arkadaş vardır. Bu genç aslen Hemşinli'dir Bu kelimeyi yazılarda nam-ı müstear olarak kullanmış ve uzun müddet sosyalist ve komünist gazete ve mecmualarında yazılar yazmıştır. Son zamanlarda Anadolü Şimendifer hattında çalışıyordu.

Vanlı Kazım

Hem-fikirleri arasında Kazım yoldaş namıyla anılan bu adam uzun müddet Fransa'da kalmış ve Fransız Komünist Fırkası tarafından bir zamanlar belediye intihabatında Paris etrafındaki nahiyelerden birinin belediye riyasetine namzet gösterilmişti. Vanlı Kazım İstanbul'a Mütareke'de gelmiş ve bir müddet İştirakçi Hilmi ile teşrik-i mesaiden sonra ewela "U.İ.T"* teşekkülüne girmiş ve 339 senesinde *Aydınlık* grubuna iltihak ederek art arda iki defa tevkif ve tahliye olunmuş, bir defa da Giresun'a nakledilmişti.

Hüseyin Sait

Kımlıdır. Tahsilini Moskova Darülfünunu'nda ikmal etmiştir. Zevcesi Sovyet tebaasındandır. Son zamanlarda Arkos ve Sorturgenelot müessesat-ı ticariyesinde memurdu.

Küçük Hakkı

Mukaddema İstinye Dok Şirketi tornacılarından olan bu adam Ankara'da Hacı Oğlu Salih'in pro-

* U.I.T.: Unior. Internationale des Travailleurs, Beynelmilel İşçiler İttihadi.

pagandalanna tutulmuş ve onun delaletiyle komünist faaliyetlerine iştirak ederek, Amele Teali Cemiyeti'ne aza olmuş ve cemiyette daima müfrit hareketlerin başında görülmüştür.

Şevki

Sanayi Mekteb-i âlisinden mezundur. *Aydınlık* Mecmuası tarafından ağlan kütüphanenin tezgâhtarı idi. Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun ilanını müteakip "Bir Mayıs Nedir?" intişar eden beyannamenin amillerinden olmak ithamıyla İstiklal Mahkemesi'nce küreğe mahkûm edilmiş ve aftan istifade eylemişti.

Vasıf

Eczacı Mektebi'nden ve Fen Fakültesi'nden mezundur. Aslen Kilislidir. *Aydınlık* kütüphanesi tarafından ve Şefik Hüsnü'nün idaresi altında neşrolunan *Orak Çekiç* Gazetesi'nin müdür-i mesulü idi. İstiklal Mahkemesi tarafından on seneye mahkûm edilmiş ve aftan istifade eylemişti.

Marangoz Niko

Bu adam Rum'dur. Aslen Yunanlıdır. Maksimos tarafından teşkil olunan "U.İ.T" merkezine ilk intisap eden ve Maksimos'un faaliyetine yardım eden bir Rum komünistidir. Yuvakim ve Ahilya bunun kardeşleridir.

20 Kasım 1927
Cumhuriyet

Şehrimizde Keşfedilerek Azası Tamamen Tevkif Olunan Komünist Şebekesinin Bütün Esrannı, Tarz-ı faaliyetini Bu Nüshamızda Neşreliyoruz

Türkiye'de Komünistlik Yapmak istemek hıyanetten Başka Bir Şey Değildir

Hepsi tevkif edilmiş olan şebekenin otuza yakın azası, fikir adamı değil, para mukabilinde her nevi iş görecek tıynetle adamlardır. Haklarındaki tahkikat bitmiştir muhakemelerine de pek yakında başlanacaktır.

Nasıl çalıştı klan m, neler yaptı klannı, nasıl yakalandıkları yazıyoruz.

İstanbul zabıtası, memlekette gizli bir surette çalışan bir komünist şebekesinin faaliyetinden haberdar olmuş ve yapılan mütemadi takibat ve tahkikat sayesinde bunların hemen hepsi derdest edilmişlerdir. Şimdi mesele Müddei-i umumiye aks etmiştir. Bu mesele hakkındaki adli tahkikat müstantik Nâzım Bey tarafından idare olunmuştur.

Şimdiye kadar tahkikatı işkâl etmemek için, meslek namına fedakârlık yaparak, bu hadiseyi dere etmemiştik. Bidayetten beri bir kaç muharririmizin bu hususta yaptıkları uzun ve mütemadi tahkikat, meseleyi bütün vuzuhuyla meydana çıkaracak mahiyettedir. Elde ettiğimiz malumat sayesinde bu komünist şebekesinin bütün faaliyeti, faaliyetindeki hedefi ve çalıştığı sahayı bütün çıplaklığı ve bütün vuzuh ve sarahatı ile bu gün neşre ediyoruz:

Bu son aylar zarfında bir çok fabrikalarda, ezcümle amelenin kesif bir surette bulunduğu tütün depolarında bir takım beyannameler dağıtılmış ve bu suretle komünist propagandası azami bir surette teşmil edilmek istenmiştir. O zaman bunların memleket dâhilinde bazı eşhasla olan derece-i alakaları tahkik edilmiş ve bu eşhas tamamıyla tesbit olunmuştur.

O zamana kadar amele arasında, bazı anızı buhranlar müstesna olmak üzere, yalnız sosyalizm fi-

Komünistlerin tayyare lanesi vermeyiz diye beyanname dağıttıktan Ortaköy'deki Tabakos merkez binası

Üstteki resim: Müddei-i Umumi Kenan Bey

Altındaki resim: Polis Birinci Kısım Şiyasi

Şube Müdürü Hüsnü Bey [Hüsnü ismi iyi okunamıyor]

kirleri intişar etmişti. Durup dururken böyle amele arasında beyanname gkanlmasımn elbet bir saiki, elbet bir elebaşısı vardı.

Bu kimdir?

Vaziyeti daha esaslı bir surette izah edebilmek için, bir iki ay ewelsine gelinceye kadar Türkiye'de bazı mahdut fikirli adamların komünistlik teşkilatı yapmakla meşgul olduklarını, fakat bunların esaslı bir surette çalışmaları nazar-ı dikkate alarak hariçteki bazı kimselerin bu faaliyeti, yeniden bazı müfrit fikirlerle kamçulamak zaruretiine kail olduklarını söylemek lazım gelir. Bu esası söyledikten sonra buradaki komünist teşkilatının, amele arasındaki müfrit bolşevik fikirlerinin milli mahiyette olmadığının, bilakis beynelmilel bir esasa istinat ettiğini söylemek lazımdır.

Nitekim yapılan tahkikat neticesinde de bunların hariçte bazı eller tarafından idare edildiği anlaşılmış ve tetkikat bu mecraya dökülmüştür.

Komünist fikrinin asıl beşiği olan memlekette, bir teşkilat-ı ecnebiye bürosu vardır. Bu büroda da muhtelif memleketlere mensup murahhaslar aza olarak bulunmaktadır. Bu azalar her memleketten yedi tanedir. Büroda İngiltere, Almanya, Fransa vesairedeki teşkilatları temsil eden yedişer murahhas olduğu gibi Türkiye'deki komünist teşkilatı (!) namına orada hazır bulunan yedi murahhas vardır. Bunların başında geçen senelerde İstiklal Mahkemesi tarafından yine böyle bir mesele üzerine on beş seneye mahkûm edilip de Rusya'ya firar eden Doktor Şefik Hüsnü Bey bulunmaktadır. Bu doktor vaktiyle komünist teşkilatının teşvik ve tergibi ile çıkan "Orak Çekiç" ve "Aydınlık" gazetelerinde de çalışmıştır. Heyet-i merkeziye'yi teşkil eden yedi kişi arasında Şefik Hüsnü Bey'den maada, yine İstiklal Mahkemesi tarafından mahkûm edilip de Rusya'ya kaçan şair Nâzım Hikmet, Halim, Baytarzade Mehmet, sabık tıbbiye talebesinden Hasan Ali beylerle diğer iki arkadaşları vardır.

İşte bu suretle Rusya'da çalışan merkezi komitenin Türkiye'deki teşkilatı idareye memur murahhasları Türkiye'de, komünizm fikirlerinin amele tarafından mazhar-ı rağbet olmadığına ve burada çalışan "esas"ların bir iş göremediklerine kani olmuşlar ve Türkiye'de esaslı bir rol oynamak üzere Doktor Şefik Hüsnü Bey'i İstanbul'a göndermeye karar vermişlerdir.

Şefik Hüsnü Bey İstanbul'a geliyor

Türkiye'deki komünist teşkilatının ele basısı olmak ve buradaki her hangi ufak bir cereyanı körüklemek için yola çıkan Şefik Hüsnü Bey nihayet İstanbul'a girmeye muvaffak olmuştur.

Çehreyi tamamıyla değiştirmek lazım

Fakat esas kaydı ve hüviyeti ve eşkâli polisçe tamamıyla mazbut bulunduğu için doktor fevkalade ihtiyatla hareket etmek lüzumuna kail olmuş ve eşkâlini şayan-ı hayret bir maharetle değiştirmiş ve bir aktörden daha iyi makyaj yapmıştır.

Ezcümle başına şık bir şapka geçirmiş, bir az gümrak olan kaşlarını cımbızla yolarak ona ince ve büsbütün başka bir şekil vermiş ve gözlerine de siyah kulaktan konma bir gözlük takmıştır. Bu suretle aynanın karşısına geçip çehresini tetkik eden doktor nihayet her ihtimale karşı bir de küçük sakal bırakmak zaruretiini hissetmiş ve bunu da yapmıştır. Favorilerinden aşağısı tıraşlı, çenesi, hafif alalus sivri bir sakalla mestur olan Doktor Şefik Hüsnü'yü bu vaziyet karşısında tanımak adeta imkansızdır. Kendisi bu haliyle centilmen asilzade halini almıştır.

Şehrimize nasıl girdi?

Doktor Şefik Hüsnü'nün İstanbul'a hangi tarık ile girdiğine dair bir çok ihtimaller vardır. Ezcümle Odesa'dan veya Romanya'da Köstence'den vapurla şehrimize dâhil olduğu derpiş edilmiştir.

Eğer bu suretle gelirse, komünist teşkilatıyla alakadar olduğu zehabının husul bulacağını Şefik Hüsnü Bey de düşünmemiş değildir. Türkiye'de komünist liderliği vazifesini görecek olan Doktor, bunun için kara tarikini ihtiyar etmiş ve Rusya'nın şimalinden dolaşarak uzun bir seyahat yaptıktan sonra konvansiyonel treniyle şehrimize dâhil olmuştur.

Fakat trende bir müşkülât vardır: Her yolcunun pasaportu vizeye tabidir. Bunun nereden geldiği araştırılmaktadır. İşte bunu da bildiği için Şefik Hüsnü, her nasılsa bir yerden tedarik ettiği Fransız pasaportu ile İstanbul'a duhul etmeye muvaffak olmuştur.

Şefik Hüsnü Bey Sirkeci garından çıktıktan sonra bir müddet düşünmüş ve tanıdığı bir kimsenin yanına gitmeyi tercih etmeyerek bir otomobile atlayarak doğru Beyoğlu'nda soluğu almıştır.

Şefik Hüsnü Bey'in Ağa Cami civarında ihtimal ewelce tanıdığı bir kadın vardır. Bu kadın hususi surette ve müsaadesiz bir pansiyon işletmektedir. Doktor da doğru bu kadına müracaat etmiş, bavullarını vesairesini bırakarak orada yerleşmiştir.

İstanbul'daki teşkilat

Şimdi vaziyeti böylece izah ettikten sonra meseleyi telhis edelim:

Yukanda merkezi komünist teşkilatında yedi aza bulunduğunu söylemiştik. Bu teşkilata tabi bir de vilayat teşkilatı vardır ki bu teşkilat da yedişer kişiden tereküp etmektedir. Doktor Şefik Hüsnü Bey İstanbul'a gelir gelmez derhal-bu İstanbul Teşkilatı'nın adamakıllı tensikine kail olmuş ve bunu yapmıştır. İstanbul Teşkilatı'na vilayat teşkilatından ayrı olarak Merkezi Komite namı verilmektedir. Çünkü bu komite Türkiye'deki Komünist Teşkilatı'nın en başı ve bunun ele basısı da doktor Şefik Hüsnü'dür.

Bu suretle anlaşıldığına nazaran komünizm teşkilatı merkezden muhite doğru teşa'ub etmektedir. Çünkü en esaslı idare Rusya'daki teşkilattadır ve Merkezi Komite buna tabidir. Vilayat teşkilatları da bu Merkezi Komite'nin taht-ı idaresinde olacaktır. Sonra her vilayet teşkilatının yedi kişiden mürekkep olması lazımdır. Netekim bu husus nazar-ı dikkate alındığından İstanbul'da da ayrıca bir vilayet komitesi teşkil edilmiştir. Komünist fikrinin mürevviclerinin kafalannda birfıkr-i sabit vardır:

Komünist olmak demek fiilen komünist partisine mensup olmak demektir. Yani her aza fırkaya muayyen parasını verip propagandalannı yapmaya ve bir hücre teşkiline mecburdur.

Hücre ne demek

Hücre teşkili demek her komünistin kendisi ile beraber çalışacak iki arkadaşı kandırması demektir. Ayrıca hücreye her dâhil olan yeni komünist de ayrıca kendi muhiti etrafında bir hücre teşkil edecektir. Fakat meselede ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacak bir nokta var: Komünizm, mensubini arasında behemehal bir Bektaşî sim gibi mahfuz tutulacaktır. Hatta o dereceye kadar ki hücreye dâhil olan kimse diğer arkadaşının kim olduğunu katiyyen bilmeyecektir.

Merkezi Komite azalan kimlerdir?

İşte Şefik Hüsnü, bu merkezden muhite doğru genişleyen teşkilatı Türkiye'de vücuda getirmek için

şehrimize gelmiş ve Türkiye Merkezi Komitesi'ni vücuda getirmiştir. Türkiye Merkezi Komitesi İktisat Doktoru Vedat Nedim, Muallim Şevket Süreyya, Elektrikçi Nuri, Vanlı Kazım; Hamdi Şamilof, Doktor Mülazım Mümtaz, Tıbbiyeli Hikmet beylerden mürekkeptir.

Vilayet komitesine ise, ameleden Elektrikçi İbrahim, Hakkı, Tesviyeci İbrahim, Küçük Hakkı, Rasim ve Şakir efendilerin dâhil bulunduğu anlaşılmıştır.

İlk faaliyet; beyannameler

İşte Doktor Şefik Hüsnü orada burada toplanarak ictimalar akt eden ve merkezi seyyah bir halde bulunan bu teşkilatı tesis ettikten sonra derhal cezri bir surette faaliyete başlamış programların, broşürlerin, beyannamelerin intişarı bundan sonra vuku bulmuştur.

Elde ettiğimiz malumata nazaran bunlar üç nevi beyanname neşr etmişlerdir.

Bunlardan "Bolşevik" ismindeki broşür şapirografla basılmıştır. Kapağında el ile yapılmış ve amelelerin güya hedefini gösteren bir resim var. Kitabın kapağı hemen hemen şu şekildedir:

Bu broşür 40 50 sayfadan mürekkeptir. Bütün Dünya Ameleleri Birlesiniz! diye başlayan bu kitap sermayedarlara karşı envai küfürlerle mâl-â-mâldır. İçinde bütün dünya amelesinin hedefi komünist fikirlerine göre teşrih edilmektedir. Kitap, Nâzım Hikmet Beyin "fütürist" bir şiiriyle nihayet bulmaktadır.

Viyana Kongresi'ndeki esasat

Türkiye'deki komünist faaliyetin esasatı zaten ewelce de serbest kalan ve bir kısmı Rusya'ya kaçan Türk komünistlerinin de iştirakiyle Viyana'da akt edilen Balkan Komünistleri Kongresi'nde ihzar edilmişti.

Yukarıda Rusya'da çalıştığını yazdığımız kimselerden maada Almanya'dan gelen Cevdet Bey, İktisat Doktoru ve "İşsizler" namındaki piyesin muharriri Vedat Nedim Bey de bulunmuşlardı.

Bunlar kongrede yukarıda mevzubahis ettiğimiz teşkilatı hazırlamışlar ve kendilerince mühim ad-edilen her istihsal merkezinde bu suretle bir komünist hücreyi yaratmaya karar vermişlerdi.

Bazı cahil ameleye bu fikrin telkini için ewela okuma ve yazma öğretmek ve sonra bunlara siyasi fikirleri aşlamak bunların esas nokta-i nazarları idi. İşte Şefik Hüsnü Bey İstanbul'a gelir gelmez bütün bunları saha-i tatbika koymaya teşebbüs etmiştir.

Beyannamedeki yazı kimindir?

Haber aldığımıza nazaran bu beyannamelerin hepsi Adnan ve yahut nam-ı diğer Sadık Efendi isminde birisinin el yazısıyla muharrerdir. Bu adam taht-ı tevkife alınarak tevkifhaneye izam olunmuştur. İstintak hâkimi Perşembe günü bu şahsı da celp ederek isticvap etmiştir.

Beyannameler dağıtılıyor

Doktor Şefik Hüsnü Bey İktisat Doktoru Vedat Nedim Bey'le temas ediyordu. O günlerde ise polis Arkos Şirketi'nde "Tayyare Cemiyeti'ne yardım etmeyiniz" diye amele arasında dağıtılan bir beyannamenin tahkikatı ile meşgul idi. Bu tahkikat esnasında Vedat Nedim Bey'in ismi de birisi tarafından ifşa edilivermişti ki bu mühim bir ip ucu demektir. Çünkü Vedat Nedim Bey aynı zamanda Arkos Şirketi'nde de memur bulunuyordu.

Bir gün bu tütün şirketinin Ortaköy'deki büyük deposunda, birinci katta ameleye tahsis edilen büyük salonda beyaz duvarın üstüne Latin harufuyla yazılmış bir yazı görüldü:

"Viva Lenin!" "Yaşasın Lenin"

Müteveffa komünizm mübeşşirinin tekrar dirilmiş olmasına imkân yoktu. Bu ne manaya gelirdi? Bu yazı hiç şüphesiz beyannameler meselesiyle alakadardı. Latin harufuyla yazılmış olan bu kelimeler işlek bir kalemden gkmıştı. Bunun için orada bulunan "faşizm" aleyhtarı bir İtalyan'dan şüphe edildi ve tahkikata başlandı.

Şefik Hüsnü nasıl yakalandı?

Diğer taraftan zabıta Vedat Nedim Bey'in arkasını bırakmıyordu. Bir gün "25 Teşrinewel" günü saat dörtte mumaileyhin Beyoğlu'nda Mulatya'da Doktor Şefik Hüsnü Bey'e randevu verdiği anlaşıldı.

Bu zamana kadar vaziyeti çok inceden inceye tetkik ve tahkikatı idare etmiş olan polis Birinci Şube Müdürü Hüsnü Bey derhal lazım gelen tedabiri ittihaz etti ve doktor'un Galatasaray'dan doğru Mulatya'ya geldiği görüldü. Doktor Şefik Hüsnü Bey vaziyeti bilmiyordu. Ve yine eskisi gibi sivri bir sakalı, siyah gözlüğü, centilmen bir hali vardı. Mulatya'ya girdi orada beş dakika ya kaldı ya kalmadı. Dışarı çıktı. Polis memurları kendisini takibe başlamışlardı. Doktor Şefik Hüsnü Bey pek mütelâşi adımlarla hızlı hızlı Tünel cihetine doğru ilerliyordu. Vaziyeti işkillenmiş olduğunu gösteriyordu. Bunu nazar-ı dikkate alan iki sivil memur derhal ilerleyip mumaileyhi biri bir kolundan, diğeri bir kolundan yakalayıp sevk etmeye başladılar. . .

Bu suretle komünistlerin elebaşları yakalanmış oluyordu. Yaptığımız tahkikata nazaran Doktor Şefik Hüsnü Bey'in ewela hüviyetini tamamiyle setre kalktığı ve ne için yakalandığını bile sorduğu anlaşılmaktadır. Fakat Doktor oradan derhal boş bir otomobile atılarak doğru müdüriyete getirilmiştir. Doktor Mehmet Tayfun ismiyle İstanbul'a dâhil olmuştur. Mumaileyhin cebinde de dolar olarak 800 liradan fazla para bulunmuştur.

Bunu izah ederken şurasını da ilave edelim ki Doktor Şefik Hüsnü Bey Mulatya Pastahanesi'nde Doktor Vedat Nedim Bey'i bulamamıştır.

Vedat Nedim Bey'in tevkifi

Çünkü zabıta memurları derhal Vedat Nedim Bey'in evine giderek mumaileyhi de tevkif etmişlerdi. Vedat Nedim Bey Almanya'da tahsilini ikmal etmiş bir gençtir. "İşsizler" namı altında yazdığı bir piyesle zaten sermaye aleyhindeki fikirlerini tamamiyle izhar etmiştir. Bundan sonra "Üç Kişi Arasında" diye bir piyes daha yazmış ve her ikisi de Darülbeyde sanatkarları tarafından temsil edilmiştir. Muharririmizin yaptığı tahkikata nazaran Vedat Nedim Bey hakikati tamamiyle inkâr etmekte ve böyle bir teşkilattan malûmattar olmadığını söylemektedir.

Amele Teali Cemiyeti'nin s i m

Geçenlerde Amele Teali Cemiyeti'nin de sed olunduğunu yazmıştık. Bu cemiyetin komünistlerle alakadar olarak sed edildiği hakkında bir rivayet varsa da bunun ne dereceye kadar doğru olduğu tahkik edilmektedir.

Taharriyat neticesinde filhakika burada beyanname vesair şeyler bulunmamıştır. Fakat zabıta bu cemiyet merkezinin böyle komünizm fikirlerine merkez olacağını düşünerek sed etmiştir.

Bu o zaman dermeyen edilen bir mütalaa idi. Fakat muharririmizin yaptığı tahkikata nazaran Amele Teali Cemiyeti Reisi Sabri Efendi de bu teşkilatla alakadardır ve kendisi elyevm mevkûflar arasında bulunmaktadır.

"7Ymes" in bir haberi ile bu mesele arasındaki münasebet

Times Gazetesi bundan epeyce bir müddet evvel Türkiye'de Büyükdere'de bir enternasyonal komünist kongresinin inikat ettiğini ve burada Balkanlara ait bazı mukarrerat ittihaz olunduğunu yazıyordu.

Muharririmizin yaptığı tahkikat neticesinde böyle bir kongrenin inikat etmediği tamamıyla taayyün etmiştir. Binaenaleyh bu teşkilatın böyle muhayyel bir kongre ile alakadar olamayacağı tabiidir.

Nitekim dün yaptığımız tetkikat bu ciheti teyit etmiş ve bunun İngilizler tarafından uydurulmuş bir balon olduğunu meydana çıkarmıştır.

İngilizler bu balonu uçurmakla ne fayda temin edeceklerdir?

Bunu esaslı surette tetkik etmek lazımdır. İhtimal İngilizler sırf böyle bir düşmanlıkla Türkiye amelesi arasında da memleket iktisadiyatını baltalayan komünizm fikirlerinin yer bulduğunu cihana ilan etmek arzusuna kapılmışlardır. Fakat şu ciheti unutmamak lazımdır ki böyle vahi fikirler hiç bir zaman asil Türk amelesinin arasında revaç bulmamıştır, bulamaz ve bulmayacaktır.

Türk amelesi iktisadi sahadaki vaziyetini ve vazifesini bihakkın müdriktir. Nitekim yakalananlar da ancak 20-30 kişiye inhisar etmektedir. Asil Türk amelesini böyle fikirlerden tenzih etmek lazımdır.

Memlekette komünizm fikirlerini aşılacak, Türkiye'ye en büyük hıyaneti irtikâp etmek demektir. Buna teşebbüs edip yakayı ele verenler her halde Türk mahkemesinin huzurunda hesap vereceklerdir.

Yaptığımız tahkikata nazaran mevkûflar arasında gayri müslim anasırın ve ezcümle bazı Rumların da bulunduğu anlaşılmaktadır.

İzmir'de bazı tevkifat

Son günlerde İzmir'de de bazı tevkifat olmuş orada bazı komünistler yakalanarak isticvap olmuşlardır. Bunların bir kısmı serbest bırakılmıştır. Mimar Sâbih Bey, Ankara İstiklal Mahkemesi mahkûmlarından Şevki, *Aydımlık*'ta yazı yazarlardan Şaziye Sabiha Hanım bu meyandadır.

İstanbul'daki merkez komitenin diğer vilayetlerde ezcümle, ipekçilikle meşhur olan Bursa'da, pamuk istihsaliyle iştihar eden Adana'da, Balya'da, Afyon'da, Konya'da ve amelenin mütেকâsif surette bulunduğu diğer şehirlerde faaliyette bulunup bulunmadığı ve buralarda vilayet teşkilatı vücuda getirip getirmedikleri ayrıca tahkik edilmektedir.

Ankara muhabirimizin verdiği malumat

Ankara 19 (muhabir-i mahsusamızdan) - Duvarlara beyanname yapıştırmak suretiyle faaliyete geçen komünistler hakkındaki tahkikat İstanbul, İzmir ve Adana'da ikmal edilerek mütecasirleri tamamen tevkif edilmişlerdir. Zabıta evrakı cihet-i adliyyeye tevdi etmiştir. Bunların muhakemelerinin İstanbul'da icrası takarrür etmiştir.

İstanbul'da tevkif edilenler şunlardır:

Doktor Şefik Hüsnü [müstear isimleri Tayfur, Keramet ve Tahir'dir], Baytar Salih [askeri baytar binbaşılıktan mütেকâit], Mahmut Demiryollan Teftiş Dairesi memurlarından, Adnan [nam-ı müstean Sa-

dik], Elektrikçi Nuri Arkos Ticaret-i Hariciye Neşriyat Şubesi şefi, Şevket Süreyya Arkos katib-i umumi-si Komünist Fırkası'nın Neşriyat Bürosu şefi, Hamdi Şamilof Arkos Bankası'nın Levazım memuru, Vedat Nedim Arkos Şirketi Ticaret-i Hariciye İstihbarat şubesi müdür muavini, Hüseyin Sait Sovyet Vapur Acentesi'nden, Vanlı Kazım Rıhtım Şirketinde vinççi. Küçük Hakkı İstinye'de vinççi, Niko Sultanhamamı'nda mücevherat mağazası sahibi Rikavule'nin yazıcısı, İstefan Galatasaray'da manifaturan, şoför Kazım emanet-i nezafet-i fenniye otomobillerinde, Derviş Hilmi Mahmutpaşa'da kunduracı, marangoz Niko Galata'da marangoz fabrikasında, Yunan tebaasından Yuvakim Galata Rıhtım Atelyesinde şef.

"Akşam" Bu Gün Memleketimizdeki Komünist Meselesi Hakkında En Mevsuk Malumatı Veriyor

Komünistler hakkında ki takibatla
ehemmiyetli surette meşgul olan
Müddei-i Umumi Kenan Bey

*Haklarında Tahkikat Yapılan Mevkuf Komünistler Memlekette Ne
Yapmak İstiyorlardı? Nasıl İşe Başladılar Ve Bu Adamlar Kimlerdir?*

*Bunları idare edenlerin başında bulunan doktor Şefik Hüsnü İstiklal Mahkemesi'nce on beş seneye mahkum edilmiş iken sakal bı-
rakarak, saçm ve kaşını yoldurarak tebdil-i kıyafetle şehrimize gel-
mişti.*

*Bu mevkuf komünistler Viyana'da akt ettikleri kongrenin mukar-
reratını tatbika başlamışlardır.*

Aldiyemiz yeni bir komünist şebekesi tahkikatı ile meşguldür.

Bu son aylar zarfında yine bir çok fabrikalarda matbu ve gayrı
matbu beyannameler dağıtılmış ve bu beyannamelerle memleket
dahilindeki şüpheli bir takım eşhasın alakası görülmüş ve tesbit
edilmiştir. Yine bu son aylar zarfında, ecnebi memleketlerden mil-
li hudutlarımız dâhiline, tebdil-i kıyafet ederek, bir takım adam-
lar girmiş ve gizli cemiyetler teşkiline, mevzu bahs beyannamele-
rin dağıtılmasına çalışmışlardır.

"Bu adamlar kim" mi diyeceksiniz? Bu adamlar vaktiyle İstanbul'da uzun seneler komünist propa-
gandasıyla meşgul olan ve İstiklal Mahkemesi tarafından on beş sene kalebentliğe mahkûm edilen
kimseler. . . . Meselede Türk ve gayn Türk anasırın da parmağı var.

Öyle zannediliyordu ki Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan ve bu kanunun mahkûm ettiği komünistlerin
affından sonra, hiç olmazsa uzun seneler zarfında komünist meselesi işitilmeyecek. Bilhassa işte Sov-
yetlerin onuncu yıl dönümünü tes'id için Moskova'ya giden Türk heyetini kabul ettiği sırada, Bolşevik
hariciye komiseri "Çiçerin": "Türkiye'nin inkişaf yolundaki hamleleri Sovyetlerinkinden de daha
büyüktür!" diyerek memleketimizde elyevm cari olan rejimin memleketimiz için en müsait tarzda te-
rakkiyi bâdi olduğunu -salahiyettar bir bolşevik olmak hasebiyle- beyan etmiştir.

0 halde bu beyannameler,- bu gizli teşkilat, böyle tebdil-i kıyafetle memlekete girmeler, hatta
Türkiye'den memalik-i hariciyeye murahhaslar göndermek suretiyle kongre akt etmeler, sonra bu
kongrenin mukarreratına tevfikan memleket içine şebeke şebeke yayılarak faaliyette bulunmalar
ne? . . . Bütün bunlar ne? . . .

Mütareke zamanlarının keşmekeşi esnasında memleketimizin muhtelif yerlerinde, muhtelif komünist fırkaları ve grupları teessüs ve teşekkül etmişti. Bunlara misal olarak İstanbul'da "*Kurtuluş*" ve "*Aydınlık*" mecmuaları etrafında teessüs eden grupları, keza, Ankara'da *Yeni Hayat* ve muhtelif yerlerde *Yeni Dünya* gazeteleri etrafındaki fırka taslaklarını zikredebiliriz.

Bunlar, o zamana kadar, asla müteahhid ve müteahhik bir komünist fırkası teşkil etmiyorlardı. Lakin Moskova'da bulunan "Komünist Enternasyonalı" 1921 senesinde bütün bu komünist teşkilatını benimsedi ve tevhid etti. Bî'n-netice, İstanbul'da 1920-1921 senelerinde komünist naşir-i efkârı olan *Aydınlık* Mecmuası'nın kuvvetlendirdiği, hatta komünistlerce "*Orak Çekiç*" namı altında bir de gazetesinin neşre başladığını görüyoruz. Lakin Takrir-i Sükun Kanunu bu faaliyete sekte vurdu. Komünist rehberlerinin bir takımını tevkif etti, diğer bir kısmını ise memleket haricine kaçırttı. Binaenaleyh 1926 senesinde ve cari senenin ilk nisfında bunların ismi duyulmaz oldu.

Yeni komünist faaliyet nasıl başladı?

Lakin her nasılsa serbest kalan ve mahkûm olup da memalik-i ecnebiyeye firar edebilen komünistlerden bir kısmı, geçen senenin ortalarına doğru, Balkan komünistlerinin Viyana'da mün'akid kongresine iştirak ettiler.

Türkiye muhahhasları, başta elyevm mevkuf bulunan Doktor Şefik Hüsnü Bey olmak üzere, fırkanın ileri gelenlerinden iktisat doktoru, piyes muharriri, Arkos Şirketi memurlarından Vedat Nedim Bey, şair ve on beş sene kalebentliğe mahkûm Nâzım Hikmet Bey, tıbbiye talebesinden olup gıyaben 15 seneye mahkûm edilen Hasan Ali Bey, keza gıyaben yedi seneye mahkûm edilen Almanya'da talebe Cevdet Bey, Türkiye'de amele Baytar Zade Mehmet Efendi vesair bazı amelelerden ibarettir.

Ne yapmak istiyorlardı?

Bunlar Kongrede:

1- Türkiye'de, yansı memleket dâhilinde, yansı memleket haricinde olmak şartıyla bir "Komünist Fırkası Heyet-i Merkeziyesi" meydana getirmeyi;

2- Bu heyet-i merkeziyenin taht-ı idaresinde olmak şartıyla, vilayet mikyasındaki umura nezaret eylemek üzere her vilayette bir "Vilayet Komitesi" ihdas eylemeyi;

3- "Vilayet komiteleri"nin taht-ı emrinde "fabrika komiteleri" ve "köy komiteleri" teşkil etmeyi taht-ı karara aldılar.

Komünistlerin gizli teşkilat planları böyle idi. Bu gizli teşkilatı kurup da ne yapacaklardı?

Evvela, kendilerince mühim addedilen her istihsal merkezinde bu suretle bir "komünist nüve"si yaratmış olacaklar. Bu nüvenin faidesi: Heyet-i Merkeziye nezdindeki Neşriyat Bürosu tarafından gerek memalik-i ecnebiyede gazete, risale suretinde basılmış evrakı, gerek memleket dâhilinde şapirograflarla basılacak matbuatı, istihsal başında bulunanlara -say erbabına, ameleye, köylünün münevver ekalliyetine- dağıtmak.

Keza, fabrika ve köy komiteleri nezdinde, ayrıca birer "tedrisat nüveleri" ihdas eyleyeceklerdi ki, bunlar, amele ve köylüye okuma, yazma, sanat öğretmekle işe başlayacak; ve bilahare yavaş yavaş siyasi malumat verecek ve kendilerine komünist zihniyetini aşılayacaktı.

Bomba, top, tüfek

Bazılarının zannettiği gibi, Türkiye komünistlerinin Mercan Altınyan* çetesi gibi bomba, top, tüfek, maske nevinden cebir ve tazyik alâtiyla alakası olmadığı gibi, keza bu çete ile de alakası yoktur.

Komünist teşkilatında ancak ihtilal meydana getirmek istendiği zaman silaha müracaat edilir ki, Viyana Kongresi Türkiye'nin hal-i hazır vaziyetini müsellağ işler görmeye elverişli addetmemiştir. Kongre daha ziyade, amele fırkası, amele mesleki teşkilatı, amele kooperatifleri, inkılâp mücahittlerine yardım cemiyetleri ihdasını lüzumlu görüyordu. Hükümeti ele geçirmeye şimdiden teşebbüsü gayn kabil, lüzumsuz ve ziyanlı addediyordu. Viyana Kongresi'nin fikrince, komünist faaliyeti, ancak ihzari bir mahiyette olmalıydı.

Beyannameler, cemiyete hulul

Binaenaleyh Türkiye komünistleri topsuz, tüfeksiz, bombasız olarak yalnız icabında beyannameler dağıtmak ve heyet-i merkezîyeleri, vilayet komiteleri, fabrika ve köy komiteleri vasıtasıyla faaliyete geçmeyi tensib ettiler ve buna böylece teşebbüs ettiler. Ne yapabildiler?

Türkiye komünistleri, son haftalar zarfında sed edilen Amele Teali Cemiyeti'ne kısmen nüfuz ettiler. Orada bir miktar taraftar kazandılar ki, bu taraftarların ileri gelenleri elyevm mevkuf bulunmaktadır.

Keza, tütüncüler arasına girdiler. İstanbul'un bir hayli nakliye ve istihsal merkezlerinde yukarıda bahsedildiği şekilde nüveler yaptılar. Kendi aralarında komünistliği iyi anlamış münevverleri bu nüvelere "muallim" sıfatıyla gönderiyorlar ve nüvelerdeki taraftarlarına bahs ettiğimiz şekilde dersler veriyorlardı. Aynı zamanda, İzmir, Adana vesair büyük şehirler gibi merkezlere adamlarını göndermişlerdir ki bunlar da elyevm bulunmaktadır.

Nasıl tevkif edildiler?

Görülüyor ki, komünistler bir kaç aydan beri gizli bir surette çalışmakta idiler. Mesdûd *Aydınlık* Mecmuası'nın baş muharriri ve fırkanın rehberi Doktor Şefik Hüsnü Bey, fırkanın böyle büyük teşekkül gösterdiği devirde bizzat iş başında bulunmak istemiş ve Avrupa'da sakalını uzatıp kaşlarının kenarını aldırarak ve keza saçının bir kısmını kestirerek tebdil-i kıyafette gizlice Türkiye'ye dâhil olmuştur.

Bu zat bilhassa Vedat Nedim Bey'le temasta idi. Ve tevkif edileceği gün *mumaleyle* randevusu vardı.

0 günlerde ise, polis, "Tayyare Cemiyeti'ne iane vermeyiniz!" diye amele arasında dağıtılan bir beyannamenin kim tarafından dağıtıldığını tetkik ile meşgul oldu. Ameleden biri Vedat Nedim ismi-

Mercan Altınyan ile ilgili erişilebilen bilgiler çelişkilidir. Atatürk'e suikast başlığı altında verilen bilgilerde Altınyan kimi kaynaklarda Beyoğlu'nda kimi kaynaklarda Dolmabahçe'ye saldırırken öldürülmüş olarak belirtilmektedir. Çelik Gülersoy'un zamanın ABD Büyükelçisi Joseph C. Grew'un anılarına dayanarak arlatımı *Milliyet* gazetesinin 10 Kasım 1998 günlü nüshasında şöyle haberleştirilmiştir: "ULU Önder Atatürk'e bugüne kadar birçok suikast hazırlığı yapılmış. Yapılan tüm suikast girişimi tarihte yerini almış, ancak biri var ki, şimdiye kadar ayrıntılarıyla gün ışığına çıkmamıştır.

Bu suikast hazırlığı 1927'de Atatürk'ün İstanbul'a gelişi sırasında yaşandı. 1919'dan sonra İstanbul'a ilk kez gelen Atatürk'ün, Beyoğlu'ndaki Tokatlıyan Oteli'ni ziyaret edeceğini haber alan Mercan Altınyan yönetimindeki komünist bir Ermeni çetesinin hazırlığı, İstanbul polisi tarafından son anda farkedilir. Çıkan çatışmada Ata'nın otele gireceği sırada bomba atmaya planlayan üç çete elemanı öldürülür."

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/1998/11/10/sivaset/siv00.html>

ni ağzından kaçırınca, polis, mumaileyi takip ve tevkif etti. Vedat Nedim Bey sıkıştırıldı. Ve galiba o gün Doktor Şefik Hüsnü ile Mulatya'da randevusu olduğunu ifşa etti ki, doktor da Mulatya'da arkadaşını beklerken polis memurlarıyla karşılaştı ve yakayı ele verdi.

Bu iki mühim şahsiyetin ele geçmesi üzerine işin arkası çorap söküğü gibi geldi. Mesele ile uzak-tan yakından alakadar olanların hemen hemen hepsi birer birer ele geçtiler.

Kimler tutuldu?

Elyevm mevkuf bulunan komünistlikle maznun eşhasın başlıcaları:

Doktor Şefik Hüsnü Bey, İktisat doktoru Vedat Nedim Bey, muallim Şevket Süreyya Bey bu zat milliyetçi olarak Kafkasya'ya gitmiş; orada sosyalist propagandasının taht-ı tesirinde kalarak komünistliği sempathe etmiş; sonra Moskova'da iki sene tahsil ederek İstanbul'a dönmüş ve komünistlerle teşrik-i mesai ettiği için İstiklal Mahkemesi'nce mahkûm olmuştur.

Ameleden Vanlı Kazım Bey, (1339 da ismi mevzu bahsedilmiştir.) Doktor Mülazım Mümtaz Bey, tıbbiyeli Hikmet Bey, küçük Hakkı, Rasim, Şakir isminde bazı ameleler bunlar meyanında dört beş tane de Rum komünist vardır.

Kimler tutulmadı?

Tutulmayanların başında şair Nâzım Hikmet Bey vardır ki, mumaileyi ilk mahkûmiyetinden sonra Avrupa'ya firar etmiştir. Ve elyevm Rusya'da bulunmaktadır. Keza Viyana Kongresi'ne iştirak edenlerden Almanya'da talebe Cevdet, sabık tıbbiye talebesinden Hasan Ali, ameleden Baytarzade Mehmet beyler vardır ki, bunlar elyevm hudud-ı milli haricinde bulunmakta ve aaleb-i ihtimale göre Komünist Fırkası Heyet-i Merkeziyesi'nin harici kısmını teşkil etmektedirler.

Yeni tevkifat ve serbest bırakılanlar

Son günlerde İzmir'de de bazı tevkifat olmuş ve orada mühim bazı komünistler tutulmuştur.

Celp ve isticvap edilenlerden bir kısmı serbest bırakılmıştır. Mimar Samih Bey, Ankara İstiklal Mahkemesi'nde hüküm giyenlerden Şevki ve Aydın'ın yazı yazarlardan Şaziye Sabiha Hanım bu meyanıdır.

Muhakeme

Derecat-ı adliyeden geçtikten sonra, bu merak-aver muhakeme İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde rü'yet olunacaktır.

Bir Kırımlı daha tevkif edildi

Bu meselenin tahkikatıyla meşgul istintak hâkimi Perşembe günü mevküflardan Adnan Efendi'yi celp ederek istintakına devam etmiştir.

Komünistlikten maznun bulunan bu eşhasın ilk isticvaplan bitmiş ve tahkikat esnasında mübayednet arz eden cihetlerin tamik ve tetkiki için maznunların yeniden ayn ayn istintaklarına başlanmıştır.

Polis müdüriyeti aynı cürümden dolayı ewelki gün Kırımlı bir şahsı taht-ı tevkife almıştır. Bu komünistlerle alakası görülen bu şahsın tevkifi zımında polise emir verilmiştir.

Tahkikatın daha bir müddet devam edeceği zannedilmektedir.

21 Kasım 1927

Vakit

Komünistlerin İsticvabatı İlerlemektedir

Maznunlardan üçü dün Müstantiklikte muvacehe edildiler.

Adnan, İbrahim ve Hamdi'nin ifadeleri alınmıştır, tevkif edilenler Anadolu'da yakalananlarla birlikte elli yedi kişidir, muhakemesi İstanbul'da yapılacaktır.

Türkiye'de hafi cemiyet teşkili suretiyle amele arasında tahrikat yapmak ve nizam-ı içtimaiyi ihla- le teşebbüs etmek töhmetiyle taht-ı tevkife alınanlar hakkında dünkü ve evvelki günkü nüshalarımız- da mufassal malumat vermiştik. İstanbul'da tevkif edilenler dün de yazdığımız gibi yirmi sekiz kişi- dir. Adana ve İzmir'de de bazı kimselerin tevkif edildiklerini dünkü nüshamızda yazmıştık.

Aldığımız üata nazaran İzmir'de tevkif edilenler yedi kişidir. Bunlar makina modelcisi ihtiyat za- bittlerinden Nevrekoplu Kerim, maslûb Canbolat'ın şoförü Tango Tevfik, Şimendifer Kumpanyası'nda tesviyeci Fethi, Erzurumlu Naci Mesrur, Halkapınar Şimendifer Fabrikası amelesinden Bulgaristanlı Suphi, Kasaba Şimendifer Kumpanyası'nda makinist İhsan, makina tamircisi Selanikli Ragıp'dır.

Adana'da derdest edilenler yirmi iki kişidir. Makina tamircisi Manastırlı ALaaddin, Nusaybin Şi- mendifer Kumpanyası'nda tornacı Çerkez, Suriye'den Adana'ya gelmiş olan Abdülmecit, Ahmet Fuat, Şimendifer Kumpanyası'ndan Kazana İsmail, Doktor Hikmet, Şoför Mektebi Müdürü Ali Şahin, Maki- nist Şevket, Makinist Kadri, Avni Paşa'nın eski şoförü Ragıp, Abdi, Memduh nam-ı diğer Recep, İstik- bal Pamuk Şirketi fabrikasında kâtip Hilmi, sıtma mücadele memurlarından İbrahim, Adna Ziraat Mek- tebi'nde Muallim İlhamı', Kasap Haaoğlu Mehmet, Marangoz Ahmet Ustaoglu Ahmet, Rus Fabrika- sında amele Bilal Oğlu Turan, Belg'ka Fabrikası'nda amele Cafer Oğlu Hasan Sabri, Otelci İbrahim Oğ- lu Yusuf bunlar arasındadır.

İzmir ve Adana'da icra edilen tevkifat tahkikatıyla ora müddeiumumilikleri iştigal etmektedir. Ne- ticede mevkufıların cümlesinin İstanbul'a getirilerek buradakilerle birlikte İstanbul Ağır Ceza Mahke- mesi huzuruna çıkarılacakları anlaşılmaktadır. Yazıldığına göre İzmir Müddei-i umumiliği, bu tahki- kat münasebetiyle İstanbul Müddei-i umumiliği'ne telgrafla müracaat etmiş ve bazı nukat hakkında malumat almıştır. İstanbul'da bu tahkikat ile iştigal etmekte olan Yedinci Müstantiklik faaliyetine dün de devam etmiştir.

Maznunlardan Adnan, İbrahim ve Hamdi dün istintak dairesine getirilmişler ve akşama kadar Müs- tantik Nâzım Bey tarafından isticvap ve muvacehe edilmişlerdir. Bu gün de diğer maznunlardan ba- zılarının isticvabı muhtemeldir.

Müstantik Nâzım Bey tarafından haklarında tahkikat icra edilen İstanbul'daki mevkufıların isimle- rini dün yazmıştık. Bunlardan elebaşı mevkiiinde olan Şefik Hüsnü, Vedat Nedim ve Şevket Süreyya

hakkında dünkü ve ewelki günkü nüshalanımızda malumat mündericti. Maznunlardan diğér bazılarının hüviyetleri hakkında elde ettiğimiz malumatı da ber-vech-i ati dere ediyoruz.

Maznunlardan Vanlı Kazım ewelce bir müddet Fransa'da bulunmuş, Fransız Komünist Fırkası dâhilinde çalışmış ve bu fırka tarafından Paris etrafındaki nahiyelerden birinde belediye intihabında belediye reisliğine namzet gösterilmiştir. O zaman Fransız tabiyetinde olan Vanlı Kazım bilahare Mütareke senelerinde İstanbul'a gelmiş ve iştirakçi Hilmi ile birlikte çalışmış, amele işleriyle iştigal etmiştir. Hilmi'nin vefatından sonra 339 senesinde İstanbul Ceza Mahkemesi'nde komünizm propaganda-sı yaparak ta klib-i hükümet teşebbüsünde bulunmak ithamıyla mevkufen muhakeme edilenler arasında bulunmuştur.

Bu muhakemede adem-i mesuliyet karan alarak çıktıktan sonra Giresun'a gitmek üzere bindiği va-purda tekrar tevkif edilmiş ve taharriyat neticesinde eşyası arasında komünizm propagandasına ait evrak bulunmuştur. Vanlı Kazım tahliye edildikten sonra İstanbul'a avdet etmiş ve Rıhtım Şirketi'ne vinç memuru olarak girmişti.

Mevkuflardan Baytar Salih, askeri binbaşılannndandır. Milli Hükümet'in tesisi sıralannda Ankara'da bulunmakta idi ve ilk defa Ankara'da bir komünist partisi teşkiline teşebbüs edenler arasında idi. Bilahare "Yeşil Ordu" teşkilatına kansan Baytar Salih, bu teşkilatın ilgası üzerine Eskişehir'e gitmiş ve orada intişar eden yevmi "Yeni Dünya" gazetesine makaleler yazmış Ankara'ya avdetinde orada "Emek" namıyla bir gazete neşretmiştir. Bu gazete hükümetçe sed edildikten sonra Baytar Salih tevkif olunarak İstiklal Mahkemesi'ne verilmiştir. Burada on beş sene kürek cezasına mahkûm olmuş, fakat az bir müddet sonra aff-ı umumiden istifade ederek hapisshaneden çıkmıştır. Baytar Salih tahliyesini müteakip Kırşehir'de "Kurtuluş" namıyla bir gazete neşretmiş, daha sonra Ankara'ya gelmiş ve "Halk İştirakiyun Fırkası"nı ihya edenler arasında görülmüştür. Bu sırada "Yeni Hayat" namıyla bir gazete de neşretmiştir. Halk İştirakiyun Fırkası mensubini tevkif edilirken Baytar Salih Rusya'ya kaçmış ve orada da Tatar mecmualanna Hacıoğlu nam-ı müsteanyla yazılar yazmıştır.

Bilahare tekrar Ankara'ya gelmiş, tevkif edilmiş, Ankara Cinayet Mahkemesi'nde mahkûm olmuş ve yine aftan istifade ederek çıkmıştır. Bu sefer İstanbul'a gelmiş, silk-i askeriden ihraç edilmiş olduğu iğn kendisine baytarlık haricinde iş aramaya başlamış, Şark Şimendifer İdaresi'ne amele olarak girmiş, bilahare istasyon memuru olmuştur.

İstanbul'da tevkif edilenler arasında şehremaneti şoförlerinden Kazım ismi de zikredilmekte idi. Merhum ifadesi alındıktan sonra tahliye edilmiştir. Elyevm şehremanetinde şoför olarak çalışmakta ve komünistlikle alakası olmadığını söylemektedir.

İstanbul, İzmir ve Adana'da icra edilen tevkifat hakkında şimdiye kadar yazılanlar bu adamların hüviyet ve maksatların kâfi derecede izah etmektedir. Mesele artık adliyyeye intikal etmiş olduğu için muhakemeye intizar etmekten başka yapılacak bir şey kalmamaktadır.

Bir Tavzih

Dün Kasımpaşa Halk Fırkası mutemedi Eczacı Vasıf imzasıyla gazetemize gönderilen bir varakada deniliyor ki: "Eczacı Vasıf Bey'in komünistlik teşkilatı ile alakadar olmasından dolayı zabıtaca taht-ı tevkife alındığını okudum. İsim ve meslek müşabeheti münasebetiyle iltibasa mahal kalmamak üzere şahsıma ait olmadığı keyfiyetinin tavzihan muhterem gazetenizle neşrini rica eylerim".

Vedat Nedim Ve Şefik Hüsnü
Hıyanet Komitesinin Bütün Teşkilatını İfşa Ettiler

Adana, İzmir ve Erzurum'da tevkif edilen komünist taslakları da İstanbul'a sevk olunacak ve muhakemeleri burada yapılacaktır.

Şimdiye kadar elli yedi kişi tevkif olunmuştur, Bursa'da da bir kaç kişinin tevkif edildiği söylenmektedir, mevkıfların isticvaplarına devam olunmaktadır.

Türkiye Komünist Partisi unvanı altındaki bu garip, garip olduğu kadar da gülünç ve vatansız komite kimlerden mürekkeptir, nasıl ve ne zaman teşekkül etmiştir? - Üç serseri ve Yunanlılarla teşriki mesai eden hainler - mevkıflar hep bir arada ne yapıyorlar?

İstanbul Müdde-i
Umumisi Kenan Bey

Mevkuf komünistlerden üçü
isticvaplarını müteakip tevkifhaneye götürülüyorlar

Huzur ve sükûna muhtaç olan memleketimizde manasız ve gülünç gayelerle faaliyete geçmeye hazırlanan komünist şebekesinin tahrikata başlar başlamaz ne suretle ele geçirildiğini tafsilatıyla yazmış ve perde arkasında oynamak isteyen bu eşhası hakiki hüviyetleriyle bir bir teşrih eylemiştik.

Komünistlerin tahkikatı ile meşgul olan Yedinci İstintak Hâkimi Nâzım Bey, dün öğleden sonra mevkıflardan Adnan, Hamdi ve İbrahim efendileri celp ve isticvap eylemiştik.

Maznunlar jandarma refakatinde adliyenin kapı altı tevkifhanesine getirilmiş ve müteakiben istintak dairesinde bizzat Nâzım Bey tarafından isticvap edilmiştir. Alınan malumata nazaran İstanbul'da tevkif edilenlerden maada, Adana, İzmir ve Erzurum'da tevkifat yapılmıştır. Bursa'da da bazı eşhasın tevkif edildiği söylenmektedir.

Adana'da kimler tevkif edildi?

Adana'da tevkif edilenler şunlardır: Makine tamircisi Manastırlı Alaattin, Nusaybin Şimendifer Kumpanyasında tornacı Çerkez, Suriye'den Adana'ya gelen Abdümecit, Ahmet Fuat, Şimendifer Kumpanyasından kazana İsmail, Doktor Hikmet, şoför mektebi müdürü Ali Şahin, ziraat makinisti Şevket, makinist Kadri, Avni paşanın eski şoförü Ragıp Abdi, Memduh nam-ı diğerle Recep, İstikbal Pamuk Şirketi'nde fabrika kâtibi Hilmi, sıtma mücadele memurlarından İbrahim, Adana Ziraat Mektebi'nden muallim İlhami, kasap Haa Oğlu Mehmet, marangoz Ahmet, Rus fabrikasında amele Bilal oğlu Turan, Belçika fabrikasında işçi Cafer Oğlu Hasan Sabri, Nusaybin Şimendifer Kumpanyası'nda kazana İbrahim Oğlu Yusuf.

Komünistlerden:
Mesrud Amele-i Teali
Cemiyet-i Feisi Sabri
Eferdi

İzmir'de kimler tevkif edildi ?

Zirde tevkif edilenler ber-vech-i atidir: Makina modelcisi ihtiyat zabitle-rinden Nevrekoplu Kerim, maslûb Canbolat'ın şoförü Tango Tevîk, Şimendi-fer Kumpanyası'nda tesviyeci Fethi, Erzurumlu Naci Mesrur, Halkapınar Şi-mendifer Fabrikası amelesinden Bulgaristanlı Suphi, Kasaba Şimendifer Kumpanyası'nda makinist İhsan, Selanikli makina tamircisi Ragıp.

Bursa'da tevkif edilenlerin kimler olduğu malum değildir. Ancak komü-nistlik hadisesinde medhâl-dâr olarak şimdiye kadar taht-ı tevkife alınan eşhasın 57 kişiye baliğ olduğu muhakkaktır. Adana, İzmir ve Erzurum'daki mevkıfların ilk isticvapları mahallerinde icra edilmiş ve tahkikatın ikmali kuvve-i karibeye gelmiştir. Bunların cümlesinin muhakemeleri tevhide İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi huzurunda cereyan edecektir. Haber aldığımız göre mevkıfların şehrimize nakilleri için keyfiyet mahallerine tekiden bildirilmiştir. Getirilir getirilmez komünist tahkikatını idare eden istintak hâkimliği tarafından birer kere daha isticvaptan sonra dâhil-i dava edilerek haklarında tanzim olunacak müşterek bir fezleke ile ağır ceza mahkemesine sevk edileceklerdir. Muhakemelerine on beş yirmi günden evvel başlanması kabil ve mümkün görün-memektedir. Meselenin mahiyeti tamamen meydana çıkarılabilmek üzere tahkikata gayet esaslı nok-talar üzerinden devam edilmektedir.

Dün bir refikimiz, Mercan ALTunyan çetesi tahkikatının bazı noktalardan tamikine lüzum göründü-ğünü yazarken, komünist şebekesinin faaliyeti ile Mercan Altunyan çetesi arasında bir münasebet mevcut olduğunu ima eder bazı neşriyatta bulunmuştu.

Bize temin edildiğine göre ALTunyan çetesi tahkikatı ile komünistler arasında her hangi bir mü-nasebet mevcut değildir. Tahkikatın uzaması ise mühim bazı noktaların tamikine zaruret hâsıl olma-sından ileri gelmiştir.

Dün gazetecilerin vaki olan suallerine cevaben Müddei-i Umumi Kenan Bey demiştir ki:

"Bu gün için, size izahat veremeyeceğimden dolayı beni mazur görünüz. Ancak lüzum hâsıl oldu-ğu takdirde bizzat sizi davet eder ve istediğiniz izahatı veririm."

Mevkıflar tevkifhanede ne yapıyorlar?

Söylenildiğine göre komünistlik maznunlarının İstanbul tevkifhanesinden hayat, pek sakın geçmek-tedir. Mefkıfların tecridlerine lüzum görülmediğinden hemen hepsi bir koğuştaki yatıp kalkmaktadırlar.

Vedat Nedim, düşünceli görünmekte ve ailesiyle fazlaca meşgul olduğu anlaşılmaktadır.

Şefik Hüsnü, uzun senelerden beri ig'ne girip çıktığı gizli melanetlerin hesabını vermek zamanı yaklaştığını hissetmekle beraber azıcık telaşlıdır.

Tevkifane dâhiline girmek memnu olduğundan mevkıfların vakitlerini ne suretle geçirdiklerine dair daha fazla tafsilat almak kabil olamamıştır.

Hususi menbalardan elde ettiğimiz malumata göre, mevkıflar yirmi gün polis nezarethanesinde kalmışlar ve bu müddet zarfında hiç kimse ile temas ettirilmemişlerdir.

Mevkıflardan ekserisi ve bilhassa Vedat Nedim ve Şefik Hüsnü'nün komünizmin son seneler zarfın-da dâhil ve hariçteki gizli faaliyeti hakkında çok esaslı ifşaat ve itirafatta bulundukları söylenmektedir.

Üç Serseri Ve Komünist Teşkilatı

Türkiye'de komünistler ilk defa nasıl faaliyete geçtiler?

Bize düşman milletlerin evladı ile teşrik-i emel ve mukadderat edinerek Türk vatani ve Türk Cumhuriyeti aleyhinde faaliyete geçmeye yeltenen hafi komiteden bahsederken beynelmilel bir serseriden de bahsetmek lazımdır. Bu serseri elan Romanyalı bir Yahudi olan Gunzberg'dir*. Hemşiresinin zengince bir İstanbullu ile izdivaç etmesini müteakip şehrimize gelmiştir. Uzunca boylu, zayıf yüzlü olan ziraat makinaları mütehasısı vazifesiyle bir müddet Halkalı Ziraat Mektebi'nde çalışan Gunzberg Mütareke senelerinde bir çok esrarengiz işler görmekte zabıta defterine kayıt edilmiştir. 1919 Sene-sinin Kış ayları esnasında bu Romanyalı Yahudi her nasılsa ele geçirdiği bir şapirograf makinasıyla bir takım beyannameler tabına başlamış ve bunları gizli gizli fabrikalara, şimendifer istasyonlarına, mekteplere atarak faaliyete geçmişti. Gunzberg'in istihdaf ettiği nokta açık ve sarıhtı:

Türkiye'de bir komünist hareketi olduğunu Ruslara ihsas ve dolayısıyla bu hareketin kahramanı addedilerek para çekmek . .

Romanyalı Yahudi bir iki lisan da biliyordu. Almanca ile Fransızcası kuvvetliydi. İstanbul'un kuytu mahallerinde yaşayan bir iki avantürye ile bulunmakta ve birleşmekte gecikmedi.

Rıhtım Şirketi'nin Eminönü kulübesinde ustabaşılık eden sabık bir Fransız ustabaşısı ile birlikte balmumundan şöyle bir mühür yaptılar: "Türkiye Komünist Fırkası" ve derhal kendileriyle hem-ayar bir takım serserilere bu mühürle mahut vesikalar tevzi ettiler. Fakat bu kâfi değildi. Moskova ile temasa girişmek ve Moskova'yı kızdırmamak lazımdı. Gunzberg bir defa Moskova'ya gitmeye muvaffak olursa oradan ötesi kolaydır zannediyordu. Bittabi ihtilal teşkilatları İstanbul'da ihtilaller hazırlayacak bir teşekküle malan, canan, bedenen yardım edeceklerdi. Bilhassa nakden. . .

Fakat bu Rusya'ya gidebilmek bir mesele idi.

Lenin'in tensibiyle 1917 ihtilali müteakip beynelmilel amele hareketlerini merkezileştirmek için teşkil edilen Komünist Enternasyonalı yani Komintern, bunu umumi kongresinde düşünmüş ve münakaşa eylemişti. Bu kongrede Türkiye'yi Mustafa Suphi temsil ediyor ve Yunan Sosyal Demokrat Fırkası'nın da sekiz on murahhası bulunuyordu. Mustafa Suphi böyle bir cereyana İstanbul'u müsait bulduğunu söylemişti. Fakat bizzat İstanbul'a gitmesini kongre doğru bulmamıştı.

Bir Yunanlı Türk amele-yi ihtilale memur ediliyor

Çünkü, Rusya Türklerini Komintern'e taraftar etmek için yapılacak propagandaya riyaset vazifesinde bulunuyordu. Binaenaleyh uzun tetkikat ve münakaşattan sonra Yunan murahhaslarından (Maksimos) bu işe memur edilmişti.

Maksimos yirmi beş yaşında idi. Türkçeyi iyi biliyor ve İstanbul'u tanıyordu. Eylem Yunan Meclis-i Mebusanı'nda mebus olan Maksimos derhal İstanbul'a gelmişti. Her şeyden evvel sendikalar teşkiline lüzum görülmüştü. İstanbul'da o devirde harpten evvel Yunanistan'dan iltica eylemiş sekiz on eski sosyalist vardı. Maksimos derhal bunlarla temasa girişmişti. Az zaman içinde bir birlik, bir tesanüt temin etmişler, ve hemen deniz işçilerini bir teşkilata rapt eylemişlerdi. Buna "Deniz İşçileri İttihadı" namı veriliyordu. Takacılar, sandalcılar ve saire buna dâhildi. Çok geçmeden Gunzberg ile Maksimos karşılaşmışlardı.

*Gunzberg: Rolland adıyla da tanınır, Maksimos'tan sonra Beynelmielel İşçiler İttihadı'nın başına geçmiş, Moskova'da Kızıl Sendikalar Enternasyonalı Kongresi'ne katılmıştır.

Komünist Fırkasının tarz-ı teşekkülü

Rum komünisti Yahudi'nin zekâsından istifade edeceğini zan ederek para vermiş ve kendisine refik-i mesai edinmişti. İşte İstanbul'da komünizm namı verilecek ilk faaliyet böyle başladı.

Maksimov ve Gunzberg ile . . . Bu iki adam müteakiben diğer bir iki münferit amele teşkilatını da Denizciler Birliği'ne mecz ederek bir "Beynelmilel İşçiler Birliği" vücuda getirmişler ve bu mevcudiyet derhal Maksimov delaletiyle Moskova'daki Kızıl Amele Birlikleri Beynelmilel Teşkilatı'na (U.I.T) rumuzuyla kayıt ve kabul olunmuştur ki bundan sonra hafi komite amele kitlelerinin içine girmeye teşebbüs etmiş, Almanya'dan dönen Spartaküslerle birlikte çalışan gençleri içine almış, fakat bu kadarla kalmaya mahkûm olmuştur. Çünkü Türk amelesi vatanperverdir, Türk amelesi vatan aleyhine iğfal ve ızlâle asla müsait değildir ve Türk amelesinin hissiyat-ı milliyet-perveranesi ile oynanamaz. Nitekim Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve bilahare de bil-vasıta Amele Teali Cemiyeti diye bazı teşekküller vücuda getirip doğrudan doğruya Türk amelesinin arasına bir yılan gibi sokulmaya çabalayan Doktor Şefik Hüsnü nihayet son defa tevkif edilinceye kadar daima adem-i muvaffakiyetle karşılaşmaya mahkûm kalmış, ne *Aydınlık* Mecmuaları, ne başına yıkılan partileri on para etmemiştir.

"Kitai Gorodski" de kim?

Türkiye Komünist Partisi rehberlerinin tevkifi hadisesi esnasında unutulmayacak, bahs edilmemesine imkan bulunamayacak isimlerden biri de (Gorodski) dir.

Gorodski orta boylu, zayıfça, paytak yürüyüşlü bir Rus Yahudisidir. Komünist Beynelmilel Teşkilatı'nın Şark Şubesi mensup ve muavinlerindendir. Bu adam son hadise esnasında Türk zabıtasına yüksek bir yardımda da bulunmuşu. Bir Türkiye Komünist Fırkası'nın mevcudiyetini ewela cihan efkâr-ı umumiyesi bu zatın *Pravda* Gazetesi'nde intişar eden makalelerinden anlamıştır.

Gorodski Komünist Enternasyonal'i tarafından Türkiye'ye gönderilmiş ve buradaki komünistlerle Komintern arasında üç dört ay irtibat memurluğu ve murahhaslık vazifesini görmüştür. Komünist fırkalan nezdindeki murahhasların pek yüksek salahiyetleri vardır. Daha doğrusu Komintern murahhası adeta nezdinde vazifedar olduğu komünist fırkasının amiri ve diktatörüdür. O ne emrederse o olur. Ve ne yapılmak istenilirse o müsaade etmeden yapılamaz.

Gorodski işte bu salahiyetle İstanbul'da bulunduktan ve hiç şüphesiz Türkiye Komünist Fırkası denilen teşekkülü doğruduktan sonra Rusya'ya gitmiş ve orada ilk işi *Pravda* Gazetesi'ndeki neşriyatıyla buradaki arkadaşlarının foyasını meydana çıkarmak olmuştur. Bi't-tabi *Pravda'nın* neşriyatı Türk matbuatı tarafından tercüme edilmiş ve buna ağâh olan hükümet zabıtasını harekete getirmiştir. Türkiye'de buna benzer diğer bir hadise de Ankara'da cereyan etmiş, o zaman Ankara'ya gelen aynı salahiyetleri haiz Golman namında bir serseri bir çok delilikler ve manasızlıklar yapmış ve akabinde bunları bir cilt halinde yine Moskova'da neşretmek lütfkârlığında!* bulunarak Hükümet-i Milliye'yi zamanında bu serseri tahrikatın hafi esasatından haberdar eylemiştir.

Golman, Türkiye Halk İştirakiyatı Fırkası'nın 1922 Martı ertesinde açılan 2. faaliyet döneminde Ankara Sovyet Temsilciliği'nde görevli Komintern murahhasıdır. THİF'in yönetim ve yönlendirmesinde rol oynanış, Eylül 1922'de, THİF kapatılma'dan kısa süre önce bu partinin Merkez Komitesi'nde doğrudan yer almıştır. Makalede sözü edilen kitap Arslan imzasıyla yayınlanan *Modern Türkiye* kitabıdır. Çev.: Fatma Arkan, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, Nisan 2002.

21 Kasım 1927
Cumhuriyet

Mevkuflann Miktarı 57 Kişidir

Maznunların cürmü büyüktür, bunlar "taklib-i hükümet" cürmüye Ağır Ceza Mahkemesine sevk olunacaklardır.

Dün Müstantik Nazım Bey tarafından isticvap edililerler

Önde İbrahim ve Adnan, arkada Hamdi görülmektedir. İbrahim ve Adnan objektif karşısında yüzlerini göstermek istememişlerdir. Fakat öteki göya büyük bir şey yapmış gibi, sırtarak objektife bakmaktadır

Memlekette bir komünist teşkilat yapmak için şehrimize gelen doktor Şefik Hüsnü Bey'le diğer mevkıflar hakkındaki tahkikata Müstantik Nâzım Bey tarafından devam edilmektedir. Bunlardan Adnan, İbrahim ve Hamdi Şamilof namındaki komünistler dün öğleden sonra daire-i istintağa celp edilerek saat on altı buçuğa kadar isticvap edilmişlerdir. Adnan'ın diğer bir ismi de Sadık'tır. Kendisi ewelce Çağlayan Darüleytam'ında muallimlik etmiş ve nihayet Rusya'ya kaçarak orada bir müddet bulunduktan sonra avdet etmiştir.

Dün yazdığımız gibi bu adam Doktor Şefik Hüsnü Bey'in şa-pirografıyla yazdığı beyannamelerin ve risaledeki el yazısının sahibidir. Agleb-i ihfmal Müstantik kendisine bu meseleyi sormuş ve broşürlerin hangi tarihte, nerede ve kimlerin huzurunda yazıldığını tesbite çalışmıştır. Haber aldığımızı nazaran ehl-i hibre huzurunda bir de istiktâb yapılacaktır.

Diğer taraftan zabıta da tahkikatna devam etmektedir. Bir muharririmiz dün yaptığı tahkikat neticesinde Adnan'ın kullandığı şapirograf makinasının ve sair bazı evrakın tamamen bulunduğunu öğrenmiştir. Bunlar da delail meyanında cihet-i adliyyeye tevdi olunacaktır.

Dün isticvap edilenlerden Hamdi Şamilof, Arkos Ticaret-i Hariciye Bankası Levazım Memuru ve Komünist Fırkası Teşkilat Bürosu'nun levazım şefidir.

Müstantiklik dün çok muhtemeldir ki bu adama Arkos Şirket'nde dağıtılan beyannamelerin ne suretle elde edildiğini ve kendisine bunun kimler tarafından tevdi olunduğunu sormuştur. Bu suretle suret-i tevzii öğrenilecek ve aradaki vasıta olanlar meydana çıkarılacaktır.

Beyannameleri yazan Adnan'la, Arkos Şirket memurlarından olan Hamdi Şamilof'un bir arada celp edilip isticvap olunması, her iki isticvabın bir noktanın tenvirine matuf olduğunu göstermektedir.

Şirketin duvarlarında bulunan "Viva Lenin" yazısının kimin eser-i ilhamı olarak yazıldığı ve hatt-ı destin kimin olduğu tahkik edilmektedir.

Haber aldığımızı nazaran beyannamelerin suret-i intşan tesbit edilirken mevkuf Vedat Nedim

Dün isticvap edilen mevkulardan Hamdi, fotoğraf objektifi karşısında sıtırken.

Bey'in de malumatına müracaat olunacaktır. Bunun için kendisinin bu gün daire-i istintaka celp edilmesi çok muhtemeldir.

Maznunlar taklib-i hükümet mi yapacaklardı?

Tahkikat idare edilirken komünist maznunlarına isnat olunan fiilin hangi maddelere temas ettiği bittabi araştırılmaktadır. Bu cürümde iki ihtimal vardır:

1- Ya bu komünistler memlekette yalnız hafi bir cemiyet teşkil etmeye, kalkışmışlardır. Bu suretle cürümleri, hükümete ihbar etmeden hafi cemiyet teşkil ve aza kaydından ibarettir,

2- Ve yahut bu teşkilatın altında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu nu altüst ederek bir taklib-i hükümet gayesi vardır.

Maamafih bizim haber aldığımızı nazaran birinci şık tamamıyla gayrı varit görülmektedir. Esasen Türk nizam ve içtimaisine mugayir bir cemiyet-i siyasiyenin teşkili komünizm fikirlerinin ilmi bir tarzda revacını temin için yapılmamıştır. Vakia maznunlar bunu böyle iddia edebilirler, fakat hakikat-ı halde mesele, harici teşkilatla idare olunması ve doğrudan doğruya ameleyi son kabul ettiğimiz nehc-i idari aleyhine teşvik etmesi itibarıyla ikinci şikka mümas görülmektedir. Sonra fiilin teşebbüs-i gayrı tam derecesinde olmadığını da tetkik etmek lazımdır.

Muharririmizin tahkikatına nazaran isticvatat bilhassa bu nokta etrafında inkişaf etmektedir. Maznunlar yakında "taklib-i hükümet" cürümüyle ağır ceza mahkemesine sevk olunacaklardır.

Diğer vilayetlerdeki tevkifat

Dün diğer vilayetlerde de bazı tevkifat yapıldığını ve bu meyanda teşkil edilen "Vilayat Komiteleri"nin zahire ihraç edildiklerini yazmıştık. Haber aldığımızı göre yapılan tevkifat yalnız İzmir ve Adana'ya mak-sur kalmaktadır. Dün bir aralık Bursa'da da tevkifat yapıldığı şayi olmuşsa da bu hususta azami derecede ketum davranmaya karar vermiş olan alakadar makamat yalnız bu tevkifatı tekzip etmişlerdir.

Diğer taraftan Adana ve İzmir müddeiumumileri şifreli bir telgrafla İstanbul'daki tahkikatın ne merkezde olduğunu dün İstanbul Müddei-i umumisi Kenan Bey'den sormuşlardır. Kendilerine lazım gelen cevap verilmiştir. Adana ve İzmir'de de tahkikat-ı eweliye ikmal edildikten sonra bunlar aidiyet kararıyla İstanbul'a sevk edilecekler ve burada muhakeme olunacaklardır.

İstanbul'daki mevkulalar

İstanbul'daki mevkulaların tam 27 tane olduğu anlaşılmıştır. Ewelce tevkif edilen üç kişi tahliye edilmişlerdir. Bunlar meyanında bir de hanım vardır fakat bu hanımın kim olduğu anlaşılamamıştır. Şehremaneti şoförlerinden Nâzım Efendi de tahliye olunanlar meyanındadır.

Bütün mevkulalar 57 kişidir

Ankara muhabirimiz İstanbul'da, İzmir'de ve Adana'da tevkif edilenler hakkında bize şu telgrafi göndermiştir:

Ankara 20-(Muhabir-i mahsusamızdan) - Tevkif edilen ve yakında muhakemeleri icra edilecek olan komünistler İstanbul'da 28, Adana'da 22, İzmir'de yedi kişidir. İstanbul'da tevkif edilenler arasında şunlar da vardır. Asker baytar binbaşılığından muhrec Baytar Salih, Galata'da 10 numaralı dükkânda

Yunan tebaasından Ahilya, Yıldız Hâkimiyet-i milliye şehriyatı Mektebi kundurahanesinde usta karaferyeli Sabri, İstinye Dok Şirketi'nde tesviyeci Galip, Ortaköy'de Sahili Gazinosu'nda garson Kavalalı Hasan, Bulgar tebaasından perukâr kalfası Yorgi Todorof, Arkos ticaret-i hariciye istihbarat şubesi müdür muavini ve Komünist Fırkası katib-i umumisi Vedat Nedim, Şişhane Karakolu civarında 7 numaralı kadın perukan' salonu sahibi Ahmet Şevki, Sultanahmet'te tababetle meşgul Hikmet, otomobilci Vasıf, Trabzonlu olup elyevm nerede olduğu meçhul bulunan Kasım ve nam-ı diğeri Mehmet Hayli ve üçüncü ismi İsmail olan şahsın amcası.

Adana'da tevkif edilenler şunlardır: Makina tamircisi Manastırlı Alaattin, Nusaybin Şimendifer Kumpanyası'nda tornacı Çerkeş, Suriye'den gelen Abdülmecit, Ahmet Fuat, Şimendifer Kumpanyasında Kazana İsmail, Doktor Hikmet, Şoför Mektebi müdürü Ali Şahin, ziraat makinaları makinisti Şevket, makinist Kadri, Avni Paşa'nın eski şoförü Ragıp Abdi, Memduh nam diğer Recep, İstikbal Pamuk Şirketi'nde fabrika kâtibi Hilmi, Sıtma mücadele memurlarından İstanbullu İbrahim, Adana Ziraat Mektebi'nde muallim İlhami, kasap Haaoğlu Mehmet, marangoz Ahmet Ustaoglu Ahmet, Rus Fabrikası'nda amele Bilal Oğlu Turan, Bekçika Fabrikası'nda işçi Cafer Oğlu Hasan Sabri, Nusaybin Şimendifer Kumpanyası'nda otelci İbrahim Oğlu Yusuf.

İzmir'de tevkif edilenler: Makina modelcisi ihtiyat zabıtlarından Nevrekop'lu Kerim, maslûb Canbolat'ın şoförü Tango Tefik, Şimendifer Kumpanyası'nda tesviyeri Fethi, Erzurumlu Naci Mesrur, Halapınar Şimendifer Fabrikası amelesinden Bulgaristanlı Suphi, Kasaba Şimendifer Kumpanyası'nda makinist İhsan, makine tamirâ'si Selanikli Ragıp'tır.

Bir izah

Eczacı Vasıf Bey'in komünistlik teşkilatıyla alakadar olmasından dolayı zabıtaca taht-ı tevkife alındığını okudum. İsim ve meslek müşâbiheti münasebetiyle iltibasa mahal kalmamak üzere keyfiyetin şahsıma ait olmadığını tavzihan muhterem gazetenizle neşrini rica eder ve takdim-i ihtiram eylerim efendim.

Kasımpaşa Halk Fırkası Mutemedi

Eczaa Vasıf

22 Kasım 1927

Vakit

Mevkuf Komünistlere Ait Tahkikat

İzmir ve Adana'da derdest edilenlerin şehrimize gönderilmeleri lüzumu mahallerine işar edildi.

Komünistlik maznunları hakkında tahkikata dün Yedinci Müstantiklikçe devam edilmiştir. Maamafın dün isticvap ve muvacehe ile meşgul olunmamış, tetkikatta bulunulmuştur.

Haber aldığımızı göre, maznunlardan Doktor Şefik Hüsnü komünist teşkilatı vücuda getirdiğini itiraf etmiş, fakat taklib-i hükümet gayesi takip etmediğini söylemiştir.

İzmir, Adana ve diğer bazı mahallerde bu meseleden dolayı tevkif edilenlerin İstanbul'a gönderilmeleri müdeiumumilikçe mahallerine bildirilmiştir. Bunlar burada bu mesele hakkındaki tahkikatı idare eden Müstantik Nâzım Bey tarafından isticvap olunacaklar, tahkikat tamik ve tevsi edilecektir.

Maznunların muhakemeleri Merkezi Komite İstanbul'da olduğu için şehrimiz Ağır Ceza Mahkemesinde icra olunacaktır.

Taşrada tevkif edilenlerin isticvap ve muvaceheleri de burada yapılacağından meselenin mahkemeye intikali biraz gecikecektir. Fakat önümüzdeki ay içinde muhakemeye başlanabilecektir.

İstanbul Müddei-i umumi Kenan Bey dün bu mesele etrafında şu beyanatta bulunmuştur: İstintak tahkikatı devam ediyor. Diğer mahallerden henüz şehrimize gönderilmiş mevkuf yoktur.

22 Kasım 1927

Milliyet

Adana'da Tevkif Edilenler Bu Gün İstanbul'a Geliyorlar

Bunların bir şirketten muavenet gördükleri anlaşıldı, taharriyat yapılacak.

Adliye lüzum gösterirse daha bir kısım yerlerde taharriyat yapılacaktır. İzmir, Trabzon, Erzurum ve Bursa'da tevkif edilen hiyanet-i vataniye maznunlarının da bu günlerde şehrimize şevklerine başlanacaktır.

Komünistler tevkifat günlerinde bazı yerlere beyanname mi astılar? ..

Komünist şebekesi tahkikatına ehemmiyetle devam edilmektedir.

Dünkü nüshamızda meselenin bütün safahatını zabıtaya itiraf ve ifşaatta bulunduğunu yazdığımız Vedat Nedim'in aynı zamanda Şefik Hüsnü'nün tevkifinde de mühim bir rol oynadığı söylenmektedir. Hatta bir rivayete göre, Şefik Hüsnü'yü Mulatya Pastahanesi'nde tevkif ettiren bizzat Vedat Nedim olmuştur. Diğer taraftan, yapılan tahkikatın inkişaf eden bazı safhalarına göre, komünist şebekesine dâhil olan eşhasın tevkiflerinden bir kaç gün sonra, şehrimizin Fatih ve Aksaray gibi bazı semtlerinde duvarlara beyannameler yapıştırıldığı anlaşılmaktadır. Bu beyannameler evvelce amele arasında dağıtılan beyannamelerin aynıdır. Ve aaleb-i ihtimal, mevkulardan Adnan tarafından yazılmıştır. Haber aldığımız göre, teşkilatın İstanbul'da taazzuvu için çalışanlar meyanında pek mühim faaliyeti görülen bir şahıs, zabıtamızca taharri edilmektedir. Merhum, şebeke efradı arasında tehlikesizce muhabere imkânını temin etmekte idi. Bundan maada, hiyanet komitesine İstanbul'daki ecnebi şirketlerden birinin nakden muavenette bulunduğu şayidir.

Tahkikatı işkâl etmemiş olmak için bu hususta tafsilata girişmeyeceğiz yalnız, mevcut ihtimalata göre, bazı mahallerde yeniden taharriyatta bulunulmasına lüzum görülmektedir.

Yedinci istintak hâkimi Nâzım Bey'in, dün mevkulardan bazılarının isticvabına devam edeceği söyleniyordu. Ancak, Nâzım Bey, dün geç vakte kadar makamına gelmemiştir. Mumaileyhin aynı mesele ile alakadar görülen bazı hususatin tamikine memur edilmiş olması muhtemeldir.

İstanbul Müdde-i Umumiyesi'ne İzmir, Trabzon, Adana ve Bursa'dan gelen cevaplarda, komünistlik ve taklib-i hükümetle maznunen mevkuf bulunan eşhasın evrakları ihzar edildiği ve bunlardan bir kısmının yola çıkarılmak üzere bulunduğu bildirilmiştir. Ezcümle Adana'daki hususi muhabirimizden aldığımız telgrafta Adana'daki mevkulardan on dört kişilik bir kafilenin İstanbul'a hareket eden trenle yola gıkanıldıkları bildirilmektedir. Mevkuların yann şehrimizde bulunmaları icap etmektedir.

Bunların isimleri ber-vech-i atidir: Demirci Mehmet Kaplan, şoför Ragıp, şimendiferde kazana İsmail, tornaa Kafkasyalı Abdülmecit, makinist Ali Galip, tornaa Tevfik, Ziraat Mektebi makinist şubesi muallim Ali İlhami, İstikbal Pamuk Şirketi'nde makinist Hilmi, makinist Şevket, Şoför Mekte-

bi müdürü Ali Şahin, şimendiferde lavajcı Yusuf, ateşçi Hasan Sabri, işçi Duran. Mevküflardan yalnız ikisi Adanalıdır. Diğerleri muhtelif memleketler ahalisindendir.

Trabzon, Erzurum, İzmir ve Bursa'da tevkif edilenlerin evrakı buradakilerin evrakıyla tevhit edilecek muhakemelerinin müştereken İstanbul'da icrası şu sebepten ileri gelmektedir: Bu gizli komite merkez-i faaliyet olarak İstanbul'u intihap etmiştir.

Binaenaleyh muhakemeleri İstanbul'da yapılması muvafık görülmüştür. Diğer vilayetlerdeki mevküfların esamisi düne kadar resmen İstanbul'a bildirilmiş değildi. Müddei-i Umumi Kenan Bey, komünist tahkikatının son safhası hakkında malumat isteyen bir muharririmize kısaca:

Böyle bir mesele vardır. Fakat tahkikat safhasında olduğu için bir şey söylemekten mazurum. Demıştır.

Tereşşüh eden bazı haberlere göre, doktor Şefik Hüsnü, ifadesinde taklib-i hükümet maksadıyla hareket ettiği meselesinde inkar tarikine sapmak istemiş ve sadece Türkiye Komünist Partisi'ni teşkil etmek üzere memleketimize geldiğini iddia etmiştir. Bittabi on beş yirmi güne kadar mahkeme huzurunda hadisenin bütün safahatı teşrih edildiği zaman efkâr-ı umumiye daha bir çok gizli faaliyetlerin iç yüzünü öğrenecektir.

Komünist Teşkilatı Etrafındaki Tahkikat

Teşkilatla alakadar mühim bir şahıs aranıyor!

Taşrada tevkif edilen komünistler yola çkanlmıştır, tevkif attan sonra dahi beyanname yapıştırırlar kimdir?

Komünist teşkilatı yapmak üzere memleketimize dâhil olan Doktor Şefik Hüsnü Bey ve diğer eşhas hakkındaki tahkikata İstintak hâkimi Nâzım Bey dün devam etmiştir. Dün isticvabat yapılmamış, bu teşkilatla alakadar olan diğer bazı tahkikat icra edilmiştir. Komünistler ilk defa komünistlik hakkında teravickar beyannameler yapıştırdıktan sonra tevkif edilmişlerdi. Hâlbuki dün aldığımız malumata nazaran elyevm mevkuf bulunan komünistler tevkif edildikten sonra da aynı beyannameler tekrar Fatih civarında yapıştırılmıştır. Polis bu beyannamelerin kimler tarafından yapıştırıldığını da tahkik etmektedir. Bu teşkilatla alakadar olan mühim bir şahıs daha taharri edilmektedir. Komünistler hakkındaki tahkikat, isticvabat-ı adliyeden sonra hitam bulacaktır.

Anadolu'da tevkif edilenler yola gkanıldılar. Komünistlerin Anadolu içerisinde de teşkilat yaptıkları ve bu meyanda Adana ve İzmir'den maada bilhassa Trabzon, Erzurum'da da tevkifat yapıldığı mevzu bahs olmaktadır. İstanbul Müddei-i umumiliği tarafından bu vilayetler müddeiumumilerine çekilen telgraflara gelen cevaplarda tahkikat evrakının irsal edildiği, komünistlerin de mevcuden yola gkanıldığı bildirilmektedir. Taşradan gelecek mevkıflar İstintak hâkimi Nâzım Bey tarafında bir daha isticvap edilecek, cürmünde "ayniyet" olduğu için bilumum komünistler hep beraber İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde muhakeme olunacaklardır. Elyevm mevkuf komünistlerin miktarı 57 olarak tesbit edilmiş ise de bu miktara bir kaç ismin daha ilave edileceği söylenmektedir.

Şefik Hüsnü Bey'e nakden yardım eden şirket

Şayi olan rivayetlere nazaran Şefik Hüsnü Bey'in teşkilatına şehrimizdeki şirketlerden birinin nakden muavenette bulunduğu da söylenmektedir.

Türkiye'de komünistlik fikrini taammüm etmek adeta kendisinde fikr-i sabit haline gelen Doktor Şefik Hüsnü Bey polis ve adliyedeki isticvabatında şayan-ı dikkat malumat vermiştir. Şefik Hüsnü Bey isticvabat esnasında soğuk kanlılığını muhafaza ederek sorulan suallere şayan-ı dikkat cevaplar vermiştir.

Bu meyanda gayesinin sadece komünist teşkilatı yapmaktan ibaret olduğunu, bunun için geldiğini, taklib-i hükümet gibi fikirlerin aklından bile geçmediğini iddia etmiştir.

Bir kişi daha tevkif edildi

Mevkıflar listesine son defa olarak Faik isminde bir şahıs da dâhil olmuştur. Tahkikata bu gün de

devam edilecektir. Diğer taraftan bu teşkilatın tahkikatı hakkında malumatına müracaat ettiğimiz Müddei-i Umumi Kenan Bey bir muharririmize meselenin tahkikat safhasında bulunduğunu ve henüz hiç bir şey söyleyemeyeceğini beyan etmiştir.

Bursa'da tevkifat yapılmamış

Bursa 21 - (Muhabir-i mahsusumuzdan)- Burada komünistlikle alakadar olarak hiç kimse tevkif edilmemiştir.

22 Kasım 1927

Akşam

Komünist Şebekesi

Ankara 21 - İstanbul Adliyesi yakında çok mühim bir davayı rü'ye başLayacaktır. İstanbul'da, İzmir'de, Adana'da tevkif edilen yetmiş seksen komünist, memleket dahilindeki hazırladıktan şurişin hesabını vereceklerdir. Filhakika tevkif edilen komünistlerin maksatları hakkında şüpheli bir nokta kalmamıştır. Yakalanan beyannameler, programlar ve sair vesaik, bu mecnunların emellerini sarıh bir surette meydana çıkardı. Cereyan edecek muhakeme safahatı bu harekâtın esbab ve sevaitini, asıl gayelerini ifşa edecektir. Binaenaleyh meselenin siyasi hiç bir ciheti kalmamış, iş adliyenin eline geçmiştir. Kanunun icabatı ne ise neticenin o suretle tecelli edeceğine şüphe edilemez. Fakat Türk efkânı umumiyesi, mevkıfların cürümleri huzur-ı adalette sabit olduğu takdirde kendilerinin şiddetle tecziye edilmelerini ister. Çünkü henüz meçhul olan emellerin, bizce meçhul bulunan saiklerin tesiri altında memlekette ihtilal gkarmak suretiyle nizam-ı içtimaiyi alt üst etmeye uğraşan bu macera-pe-restler, hariçten hücum edecek her hangi bir düşmandan daha muzır.bir şekilde vatanın mevcudiyetini tehlikeye ilga etmek istiyorlardı. Şayan-ı dikkattir ki, bu muzır teşkilatta alakadar görülerek tevkif edilen insanlar arasında, ne fikri ve ne manevi bir rabıta mevcut görülüyor. Bunlar, her hangi bir gaye etrafında birleşecek insanlar değildirler. İçlerinde az çok tahsil görmüş gençlerle beraber ameleden adamlar, berber çırağı Rumlar, mazanne-i sû erbabından Ermeniler, serseri güruhundan Ruslar vardır. Bu derece gayri mütecannis, milliyetleri, dinleri, mezhepleri, meslekleri, mazileri birbirinden bu kadar farklı adamlar, ancak muzlim maceralar için en adi menfaatleri uğruna birleşebilirler.

Böyle garip bir halita, hiç bir akidenin menbaı ve muakkibi olamaz. Bunun aksini tasavvur etmek kabil olsa bile bu insanlar, ya her hangi mühlik bir maceranın peşine takılarak ve nereye gönderildiklerini, ne yapacaklarını bilmeyerek ihanete sürüklenebilecek kadar ahmaktırlar, yahut memlekette nizam-ı içtimaiyi alt üst etmeye çalışacak derece cüretkâr ve menfaatperesttirler. Bir cinayete kuru kuruya alet olmakla o cinayeti hazırlamak arasında ancak bir derece farkı vardır. Komünizm, bu asırda bazı insanlarda bir iman halindedir. Mesela Rus komünistleri arasında yüksek mefkure sahipleri var ki, Lenin'i devrin peygamberi addediyorlar. Fakat bizim memleketimizde komünist olduklarını iddia edenler hayatta muvaffak olunmamış mesleklerde iflas etmiş, hiç bir işe yaramayan serserilerdir. Bunlar, ya bir şey olmak, yükselmek isteyen, fakat büyük bir işte muvaffak olamayarak nihayet bu nevi maceralara atılan yan meczuplardır, yahut her hangi bir teşvikin, bir menfaatin tesiriyle vatanın içtimai ve siyasi nizamını bozacak teşkilata hizmet etmekte beis görmeyen hainlerdir. Bunun aksi bir hal, mevcut olamaz. Çünkü akidesi itibarıyla komünist olan bir adam, komünizm denilen şekl-i içtimainin ne olduğunu her halde biliyor. Bu meslek hakkında bir parça tetkikatta bulunmuş bir insan, komünizmin Türkiye'de kabil-i tatbik olmadığını kati bir iman şeklinde biliyor. Komünizm

hatta bunun çok hafif şekli olan her hangi sosyalizm mesleği, bir memlekette zuhur edebilmek için orada muhakkak büyük sanayin, binlerce muazzam fabrikanın teessüs etmesi, milyonlarca amele bulunması ve sefil ve perişan bir halde bulunan bu amele kitlesinin karşısında bütün alât ve edevat-ı istihsaliyeye, makinalara, vâsi' sermayelere malik bir sermayedar sınıfı teşekkül etmesi lazımdır. Bu şerait-i iktisadiye mevcut olmadıkça sosyalizm ve komünizm hiç bir suretle vücut bulamaz. Türkiye'de bu iktisadi şartlar var mıdır? Yoktur. Bunlar olmayınca ve hakiki komünistler bu şerait-i içtimaiye vücut bulmayan bir memlekette komünizm doğmasına imkân olmadığını bildikleri için bizim komünistler hayal-perest, meczup, taklitçi insanlardır. Binaenaleyh asıl komünistlerden daha muzırdırlar. Yahut harici teşvikata kapılıyorlar, memleketi uçuruma sürüklüyorlar, o halde haindirler. Bin türlü mihnetler ve fedakârlıklarla kurtulan, yüz binlerce şehit evladının kanlarıyla istiklal temeli kurulan Türk Vatanı, serserilerin, mukallitlerin, meczupların tecrübe tahtası değildir. Türkiye Cumhuriyeti kendi hudutları dâhilinde ihanete müsaade edemez. Bu gibi teşebbüsleri derhal azami şiddet ve kuvvette tedmir eder. Dost düşman bunu böyle bilmelidir.

Necmettin Sadık*

Necmettin Sadık Sadak, 1890'de İsparta'da doğmuştur. Sadık Şihabeddin beyin oğludur. İlk öğrenimini Edirne'de orta öğrenimini İzmir ve Konya idadilerinde yapmış ve babasının mahkeme başkanı olarak İstanbul'a tayini üzerine Mektebi Sultani (Galatasaray) ye girmiş, 1910'da bu mektebi bitirerek yüksek tahsilini Lyon Üniversitesinde yaparak 1914'de yurda dönmüş, Maarif Nezareti tercümanlığında, sonra Telif ve Tercüme Dairesi Müfeyyizliğine tayin olmuş, 1916'da İstanbul Darülfünunu İctimaiyat Müderris Muavinliğine sonra Ziya Gökalp'den boşalan İctimaiyat Profesörlüğüne getirilmiş ve 1928'de Sivas Milletvekili seçilmiştir. 1932'de Cenevre'de Silahların bırakılması konferansında, 1936'da Montreux Boğazlar Konferansında ve Milletler Cemiyetinde Türkiye Delegesi olmuştur. 16.01.1949'da Dışişleri Bakanı olmuş ve Demokrat Partinin iktidara geçmesi üzerine de 22.05.1950 tarihinde Dışişleri Bakanlığından ayrılmıştır. 21 Eylül 1953 tarihinde vefat etmiştir.

Kaynak: <http://www.mfa.gov.tr/sayin-necmettin-sadak-in-ozgecmisi.tr.mfa>

23 Kasım 1927

Vakit

Komünistler

Adana'da yakalananlar İstanbul'a getirildiler mi?

İstanbul'da taht-ı tevkife alınan yirmi sekiz komünistlik maznununun isticvabı Yedinci Müstantiklikçe bitirilmiştir. Bu itibarla müstantiklik ewelki gün olduğu gibi dün de isticvap ile meşgul olmamıştır.

Eylevm evraku tetkikle iştilal eden Yedinci Müstantik Nâzım Bey taşrada tevkif edilenlerin getirilmesini beklemektedir. Bunlar getirilir getirilmez derhal isticvaplarına başlanacaktır. Bunlar buradaki maznunlar ile muvacehe de edilecekler, istihdaf olunan gaye ve teşkilatın derece-i şümülü esaslı surette tahkik ve tayin olunacaktır.

Tevkifhanede bulunan maznunlardan Doktor Şefik Hüsnü, ewelce koyvermiş olduğu sivri sakalını kestirmiştir. Şefik Hüsnü ayn bir koğuştaki tecrit edilmiştir. Diğer maznunlar bir koğuştaki bulundurulmaktadır.

Maznunlardan perukar Ahmet, masumiyetinden bahs etmekte, "Komünistlik faaliyetinden daima uzak bulundum ve ne yaptıklarını da hiç anlamış değilim, bunlarla görüşmekliğim de dükkânıma tıraş için gelmelerine münhasır kalmıştır. Dükkânımda bıraktıkları paketin içinde komünistlik beyannamesi mevcut olduğunu ben nereden bilirim!" demektedir.

Adana'da tevkif olunan elli bir maznunun dün geç vakit İstanbul'a getirildiği ve bunların bu gün adliyyeye teslim olunacakları söylenilmişse de tahkikata imkân görülemediği.

23 Kasım 1927

Milliyet

Komünistlerin İsticvabı

Adana'daki komünistlerin şevki tevhür etti, müstantiklik isticvabatına devam etmektedir.

Adliye istintak dairesi komünist şebekesi tahkikatına dün de devam eylemiştir. İstintak Hâkimi Nâzım Bey dün, mevküflardan altısını tekrar isticvap etmiş ve bu suretle İstanbul'da tevkif edilen 26 şahsın isticvabı hitam bulmuştur. İstintak dairesi şebekenin şehrimizde icra-yı ticaret eden bir şirketin nakten muavenetine mazhar olduğunu da tesbit etmiştir.

Adana'da ve diğer mahallerde mevkuf bulunanların İstanbul'a vürüdün müteakip bu gayn millî ve vatani teşkilatın esasen adı bir zabıta vakası hududunu tecavüz etmeyen pek nafîle ve beyhude olan safha-i faaliyetini epeyce tenewvür edecektir.

Adliye meseleye vaz'-ı yed ettikten ve 26 kişiyi tevkif eyledikten üç gün sonra bazı mahallere beyanname yapıştırıldığını dün yazmıştık.

Adliye bu husustaki tahkikatını da ikmal eylemiş ve aldığımız malumata göre bu şahsın kim olduğunu ve nerede bulunduğunu tesbit eylemiştir.

Adana komünistlerinin şevki tevhür etti

Adana 22 hususi muhabirimizden. Komünistler sevk edilemedi. Evraklarının muamelesi ancak hitam bulduğundan yann gönderileceklerdir. Maznunlar, ifadelerinde iğfal edildiklerini söylemişlerdir. İçlerinde aklı eren kimse yok gibidir. Şahin, Galip, Şevket Adana Komünist Merkezi Teşkilatı heyet-i idaresinden imiş. Şoför Şevket ise, katib-i umumi bulunuyormuş. Merhumların mahiyetleri buraca anlaşıldığından halk ehemmiyet atf etmemektedir.

Bursa'da tevkifat yoktur

Bursa, 22 (Hususi muhabirimizden) - Bu güne kadar henüz burada komünistlikle alakadar tevkifat yapılmadı.

23 Kasım 1927

*Milliyet***Komünist Tahkikatı***Adana'dan getirilmiş olan maznunların isticvabına bu gün başlanacak.*

Dünkü nüshamızda şehrimize nakledildiklerini yazdığımız Adana komünist maznunlarının isticvabına bu gün başlanacaktır. Yedinci istintak dairesi, dün İzmir'den getirilen yedi komünistin isticvabatıyla meşgul olmuştur. Bu yedi kişinin isimleri ber-vech-i atidir: Abdülkerim, Mehmet Ragıp, Tevfik, Fethi, Naci, İhsan, Suphi.

Adana'da tevkif edilen komünistlerin faaliyeti hakkında *Yeni Adana* Gazetesi şu malumat vermektedir:

"Adana Polis Dairesi Kısım-ı Siyasisi, tevkifat başlamadan tahminen bir ay evvel meseleden haberdar idi. Bunları cürm-i meşhut halinde derdest etmek için tertibat almıştı. Fakat İstanbul'da tevkifat başlayınca burada da faaliyete geçildi. En evvel polisin şüpheli olarak tanıdığı kimseler derdest edilmiştir. Bunlar Kaplan Mehmet, Tevfik ve İsmail'dir. Bunlar derdest edildikten sonra hanelerinde tahriyat yapılmış ve mahut risaleler elde edilmiştir.

Tahkikat yapan kısım-ı siyasi amiri ikinci komiser Niyazi Bey epeyce yorulduktan sonra bunların heyeti umumiyesini ve esrarını tesbit etmeye muvaffak olmuştur. Derdest edilen Kaplan, Mehmet, Tevfik ve İsmail ewelce böyle bir teşkilattan haberdar olmadıklarını söylemek istemişlerse de kısım-ı siyasi dairesinin vukufunu anlayınca inkârın faide vermeyeceğini hissetmişler ve itrafata başlamışlardır.

Bu teşkilatın bir takım sırları vardır ve Adana'daki teşkilata (S.T.K.P) rumuzu isim olmuştur.

Yani "Seyhan Türk Komünist Partisi" dir. Bu teşkilat beşer kişilik gruplardan müteşekkildir. Her grubun ismine "Nüve" tabir olunuyor. Partye dâhil olmak kolay mesele değildir. Her dâhil olmak isteyen mutlaka kendisine arkadaş bulacak ve bu suretle bir nüve teşkil edilecektir. Bu cemiyete bir kişinin girmesi mümkün değildir. Mutlaka bir nüve olarak dâhil olabiliyor.

Bir nüve mensubini kendi kendilerini bilmektedirler. Nüve teşkil edildikten sonra da yalnız bir şahsı daha öğrenebilirler ki o da katb-i umumidir. Bir nüvenin diğer nüvelerden haberdar olması mümkün değildir.

Adana'daki teşkilat henüz pek iptidai bir devrededir. Ne muntazam nüveler teşkil edilebilmiş, ne de bir iç ma akt olunmuştur. Yalnız ortada Seyhan Türk Komünist Partisi'ne ait bir propaganda vardır. Burada elyevm mevkuf bulunan on dört kişidir. Üç kişi de tahliye edilmiştir. Mevkuf olanlar bu cemiyet idare eden kimseler hakkındaki yanlış ve yalan malumat ile aldatmış olduklarından şimdi görecektir ve anlayacaklardır ki Şoför Şevket katb-i umumileridir. Adana teşkilatının aklı ve fikrinden çıkmıştır."

Aldığımız malumata göre, komünist tahkikatının kısa bir zamanda ikmal edileceği ümit olunmaktadır. Erzurum ve diğer mahallerde tevkif edilen bazı komünist maznunları bir kaç güne kadar şehrimize getirileceklerdir.

27 Kasım 1927

Vakit

Komünistlerin İsticvabatın Devam Ediliyor Yedinci Müstantiklikte

*Dün İzmir'den getirilenler isticvap olundu, Adana'dan getirilenler tevkifhanede.
Yedinci Müstantiklik dün geç vakite kadar İzmir'den getirilen maznunları isticvap etmiştir.*

Abdülkerim Yıldız, Mehmet Ragıp, Tevfik, Fethi Sami, Mesrur Naci, İhsan Musa, Suphi İbrahim isimlerindeki bu maznunlardan başka dün kimse isticvap edilmemiştir. Ewelki akşam Adana'dan şehrimize getirilen on dört kişinin bu gün kısım kısım isticvaptan yapılacaktır. Müstantiklik bunlar hakkında da tevkif müzekkeresi tastir etmiş, hepsi tevkifhaneye gönderilmişlerdir.

Adana'da tevkif olunan komünistler hakkında "Yeni Adana" refikimizde intişar eden malumatı ictibas ediyoruz:

Adana Polis Dairesi Kısım-ı Siyasiyesi tevkifat başlamadan tahminen bir ay ewel meseleden haberdar idi. Bunları cürm-i meşhut halinde derdest etmek için tertibat alınmıştı. Fakat İstanbul'da tevkifat başlayınca burada da faaliyete gegldi. En ewel polisin şüpheli olarak tanıdığı kimseler derdest edilmiştir. Bunlar Kaplan Mehmet, Tevfik ve İsmail'dir.

Bunlar derdest edildikten sonra hanelerinde taharriyat yapılmış ve mahut risaleler elde edilmiştir.

Tahkikatı yapan Kısım-ı Siyasi Amiri İkinci Komiser Niyazi Bey epeyce yorulduktan sonra bunların heyet-i umumiyesini ve esranı tesbit etmeye muvaffak olmuştur. Derdest edilen Kaplan, Mehmet, Tevfik ve İsmail ewelce böyle bir teşkilattan haberdar olmadıklarını söylemek istemişlerse de kısım-ı siyasi dairesinin vukufunu anlayınca inkânn fayda vermeyeceğini hissetmişler ve itirafata başlamışlardır.

Bu teşkilatın bir takım sırları vardır ve Adana'daki teşkilata "S. T. K. P" rumuzu isim olmuştur. Yani "Seyhan Türk Komünist Partisi"dir. Bu teşkilat beşer kişilik gruplardan müteşekkildir. Her grubun ismine nüve tabir olunuyor.

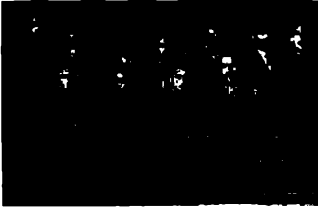
Partiye dâhil olabilmek kolay mesele değildir. Her dâhil olmak isteyen mutlaka kendisine arkadaş bulacak ve bu suretle bir nüve teşkil edebilecektir. Bu cemiyete bir kişinin girmesi mümkün değildir. Mutlaka bir nüve olarak dâhil olunabiliyor.

Bir nüve mensubini kendi kendilerini bilmektedirler. Nüve teşkil edildikten sonra da yalnız bir şahıs daha öğrenebilirler ki o da katib-i umumidir. Bir nüvenin diğer nüvelerden haberdar olması mümkün değildir. Adana'daki teşkilat henüz pek iptidai bir devrededir. Ne muntazam nüveler teşkil edebilmiş, ne de bir içtima akt olunmuştur. Yalnız ortada Seyhan Türk Komünist Partisi'ne ait propaganda vardır. Burada elyevm mevkuf bulunan on dört kişi vardır. Üç kişi de tahliye edilmiştir. Mevkuf olanlar bu cemiyeti idare eden kimseler hakkındaki yanlış ve yalan malumat ile aldatılmış olduklarından şimdi görecekle anlayacaklardır ki şoför Şevket katib-i umumileridir, Adana teşkilatı onun akıl ve fikrinden çıkmıştır.

27 Kasım 1927
Cumhuriyet

Adana'da Yakalanan Komünistler Getirildiler

*On dört kişilik kabile bu gün isticvap edilecek
İzmir'den gelenlerin isticvaplarına dün başlanmıştır. Mevkufların miktarı 48'dir.*

Adana'dan getirilen komünist kaflesi
adliye sevk edilirken

Komünistler hakkındaki tahkikata devam edilmektedir. İzmir'den getirildiklerini yazdığımız yedi komünist dün İstintak Hâkimi Nâzım Bey tarafından akşama kadar isticvap edilmişlerdir. Bunlardan bir kısmı komünist olduklarını itiraf etmekte ve diğer bir kısmı da komünistlikle hiç bir alakalarının olmadığını söylemektedirler.

Evvelki akşam Adana treniyle şehrimize getirilen on dört komünistin isticvabatına bu gün başlanacaktır. Adana'dan getirilen komünistlerin isimleri ber-vech-i âtidir.

Demirci Mehmet, şoför Ragıp, şimendifer amelesinden kazana İsmail, tornacı Kafkasyalı Abdülmecit, makinist Ali Galip, tornacı Tefvik, Ziraat Mektebi makinist muallimi Ali İlhami, İstikbal Pamuk Şirketi'nde makinist Hilmi, makinist Şevket, Şoför Mektebi müdürü Ali Şahin, şimendiferde lavajcı Yusuf, ateşçi Hasan Sabri, ameleden Duran efendiler.

İzmir ve Adana'dan gelen komünistlerle birlikte elyevm tevkifhanede bulunan komünistlerin adedi kırk sekize baliğ olmuştur. Adana komünistleri de bir iki gün içinde isticvap edildikten sonra bazı müşterek noktalar etrafında İstanbul, İzmir, Adana komünistlerinin muvacehe edilmeleri muhtemeldir. Adana komünistleri hakkında "Yeni Adana" refikimiz şu malumatı vermektedir.

Adana Polis Dairesi Kısım-ı Siyasisi tevkifat başlamadan tahminen bir ay evvel meseleden haberdar idi. Bunları cürm-i meşhut halinde derdest etmek için tertibat almıştır. Fakat İstanbul'da tevkifat başlayınca burada da faaliyete geçildi. En evvel polisin şüpheli olarak tanıdığı kimseler derdest edilmiştir. Bunlar Kaplan, Mehmet, Tefvik ve İsmail'dir.

Bunlar derdest edildikten sonra hanelerinde taharriyat yapılmış ve mahut risaleler elde edilmiştir.

Taharriyatı yapan kısım-ı siyasi amiri İkinci Komiseri Niyazi Bey epeyce yorulduktan sonra bunları heyeti umumiyesini ve esrarını tesbit etmeye muvaffak olmuştur. Derdest edilen Kaplan, Mehmet, Tefvik ve İsmail ewelce böyle bir teşkilattan haberdar olmadıklarını söylemek istemişlerse de kısım-ı siyasi dairesinin vukufunu anlayınca inkârın fayda vermeyeceğini hissetmişler ve itirafa başlamışlardır.

Bu teşkilatın bir takım sırları vardır ve Adana'daki teşkilata "S.T.K.P" rumuzu isim olmuştur. Yani "Seyhan Türk Komünist Partisi" dir. Adana'daki teşkilat henüz pek ibtidai bir devrededir. Ne muntazam nüveler teşkil edilebilmiş, ne de bir içtima akt olunabilmiştir. Yalnız ortada Seyhan Komünist Partisi'ne ait bir propaganda vardır. Burada elyevm mevkufların on dört kişidir. Üç kişi de tahliye edilmiştir. Mevkuflar olanlar bu cemiyeti idare eden kimseler hakkındaki yanlış ve yalan malumat ile aldatılmış olduklarından şimdi görececek ve anlayacaklardır ki şoför Şevket katib-i umumileridir, Adana teşkilatı onun akıl ve fikrinden çıkmıştır.

YARGILAMA

17 Ocak 1928

Milliyet

Nizam-ı İçtimaimizi İhlal Edecek Teşebbüslere Hiç Bir Suretle Müsaadekâr Bulunamayız

Dün müddei-i umumi teşrih-i dava ederek memlekete karşı bir hıyanet teşkil eden komünizm faaliyetinin içyüzünü ve şimdiye kadar ne yaptıklarını birer birer saydı.

Bir itiraf!

Şefik Hüsnü huzur-ı adalette her şeyi anlatıyor. Dünkü muhakeme nasıl başladı ve nasıl cereyan etti? Şefik Hüsnü ve Baytar Salih'e sorulan sualler ve bunların işledikleri cürümler şayan-ı dikkat.

Müddeiumumi iddianamesini okuyor.

Komünistlikle maznun kırk sekiz kişinin muhakemelerine dün Ağır Ceza Mahkemesinde başlandı. Mahkeme salonu sabah erkenden tıklım tıklım dolmuştu. Adliye binası önünde zabıtaca tehacüme mani olmak üzere tedabir ittihaz edilmişti.¹ Saat ona doğru maznunlar elleri kelepçeli olarak mahkeme salonuna getirildiler ve tam onda muhakemeye başlandı.² Reis makamında Sabri Bey bulunuyordu. Makam-ı iddiayı Müddeiumumi Kenan Bey bizzat işgal etmekte idi. Reis maznunlara birer birer isim ve şöhretlerini sorduktan sonra³ mübaşire seslendi:

- Çağırın efendim. . . . San Mustafa, Nâzım Hikmet, Alaattin, İsa mübaşir bu isimleri usulen yüksek sesle tekrar ederek salona döndü.

1. Salon yüzlerce meraklı ile dolmuştu. Saniin o kadar fazla idi ki fazla tehacüme meydan vermemek için içeri ancak müddei-i umumilikten alınan duhuliye kartı ile girilebiliyordu. /Cumhuriyet
2. Maznunlar şu sıra ile yerlerine oturmuşlardı. Dr. Şefik Hüsnü, Baytar Salih, Muallim Adnan, Yunus, Aziz, Nuri, Marangoz Galib, Muallim Şevket Süreyya, Hamdi, Vedat Nedim, Fahrettin, Hüseyin Sait, Varlı Kazım, İbrahim Hakkı, Niko, İstefan, Tesviyeci İbrahim, Yuvakim, Ahiliya, Sabri, Galib Hasan, Bulgar Yorgi, Ahmed Şevki, Dr. Hikmet, Vasıf, Makinist Faik, Arkos şirketinin sobacısı Şamis, Abdülkerim Ragıp, Tefvik, Mesrur Naci, Âsim, Yusuf, Şemsi, Hayrettin, Fethi, diğer Niko, Elzacı Vâsıf, Suphi, Mehmet Kaplan, Ragıp, Kazancı İsmail, Abdülmecit, Hasan Vâsıf*, Ali İlhamı, Kadri, Haydar Tefvik, İlhamı, Hilmi, Şevket, Şahin, *Turan/Vakit*
3. Bundan sonra Reis birinci oturan maznuna sordu.

- İsminiz?
- Abdülkerim
- Kaç yaşındasınız?
- Yirmi
- Mîfus tezkereniz var mı?
- Polis merkezinde

Müteakiben maznunların vâdî vekâletnamesini mahkemeye ibraz etti. Bilahare fîzâi bulunan komünistlere dair ahz ü girift müzekkeresi *okundu./Cumhuriyet*

- Gelmemişler efendim.

Reis müddeiumumiye döndü:

- İsa hasta imiş diğerleri gelmemişler. Ne buyurursunuz?

Müddeiumumi İsa'nın davasının tefrikini diğer firarilerin de gıyaben icra-yı muhakemelerini talep etti.⁴

Müstantik Kararnamesinde ne diyor?

Müteakiben müstantik kararnamesi okundu. Kararname Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu taklib ve tebdil maksat ve gayesiyle gizli bir komünist teşkilatı vücuda getirdikleri ve halkı kanunlara karşı teşvik ve tahriki mutazammın amele mecmu olan yerlerde beyannameler talik ettikleri iddiasıyla maznun-ı aleyhim Şefik Hüsnü, Vedat Nedim beylerle Şevki, Galip, Ahilia, Hakkı, Hasan, Salih, Yorgi, İstefan, Niko, Yuvakim, diğer Niko, Vasıf, Mahmut, Adnan, Nuri, Şevket Süreyya, Hamdi, İbrahim, Sabri, Hikmet, Hüseyin Sait, Vanlı Kazım, Fahrettin, Faik Şamis, Aziz nam-ı diğer Hüsamettin, İsmail nam-ı diğer Kasım, San Mustafa, Suphi, Nâzım Hikmet, Halim, Şoför Kazım, Kasım, Emine Sabiha, Derviş Hilmi ve İzmir maznunlarından Tevfik, Abdülkerim, Mehmet Ragıp, Fahri, Mesrur Naci, İhsan, Suphi, Nedim ve Adana'dan Mehmet Kaplan, Ragıp, İsmail, Abdülmecit, Ali Haydar, Tevfik, İlhamı, Kadri, Şevket, Şahin, Hilmi, Mehmet, berber Ahmet haklarında icra kılınan tahkikat-ı istintakiye neticesinde bunların fiil ve hareketleri Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu tağyir, tadil ve Büyük Millet Meclisi'ni iskat maksat ve gayesine matuf olmak üzere beyinlerinde gizlice ittifa buLunması itibarıyla Kanun-ı Ceza'nın 146.a maddesi delaletiyle 171.d maddenin ikinci bendine muvafık ağır cezayı müstelzim efal-i cürmiyeden bulunmuş olmağla ol veçhile lüzum-ı muhakemelerine ve bunlardan gayn mevkuf Emine Sabiha Hanım, Şoför Kazım, Derviş Hilmi efendilerle Nedim Vahit ve Hüseyin Saffet, Kasap Mehmet ve Ahmet'in fiil-i müddeâ bih cüretleri halinde bir günâ delil ve emare hâsıl olamamış bulunduğundan⁵ men-i muhakemelerine karar verildiği bildiriliyordu.

Istintak kararnamesi okunduktan sonra,⁶ reis Sabri Bey maznunlara hitap etti: Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu ilga ve Büyük Millet Meclisi'ni iskat etmek fikir ve gayesiyle hareket ettiğiniz iddia olunuyor.

Iddianame

Reis Beyefendi,

Bugün kanunun maznunen huzur-u adaletinize tevdi ve teslim ettiği hazır-ı bilmuhakeme maznun-ı aleyhinim haklarındaki davamızın mevzu'unu teşkil eden cürmün mahiyet-i hukukiye ve sureti vukuunun ve delâilinin nelerden ibaret olduğunun arz ve teşrihinden mukaddem Türk camiasının hissiyatına, emniyet-i umumiyesine olan derece-i tesirini, istisnâ bir vaziyet arz ettiğini görmekten mütevellit kanaat ve teessürlerimle istidrat kabilinden olarak ewelen bazı maruzatta bulunmağâ müsaadelerini rica ediyorum.

4. Heyet-i hâkime bu talebi kabul etti. Ve bilâhare müstantik kararnamesinin kıraatine başlandı. Bu kararname on dört büyük sayfadan müteşekkoldi./ftymfrmyet

5. onların Usul-i Muhakemat-ı Ceza'ye'nin 123 cü maddesine *tevfikan/Cumhuriyet*

6. Müteakiben: Müddei-i Umumi Kenan Bey ayağa kalkarak iddianamesini serde *başıadh/Cumhuriyet*

Şu bulunduğumuz ve yaşadığımız devirde, medenî, iptidâî yeryüzünde bütün bir cemiyet ve mevcudiyet arz eden milletler arasında cari olan devlet şekillerinden en yenisi, nazarı ve tatbikî sahada en mükâmil olan tarz-ı idare cumhuriyet sistemi olduğu malûm-ı âlileridir. Türk milleti de hepimizin malûmu olduğu üzere birçok elim avakib-î umura maruz kaldıktan sonra hâsıl ettiği intihabat ve ibdai, azimkârlığı sayesinde uzun müddetten beri düştüğü izmihlal uçurumundan hayat ve mevcudiyetini kurtarmağa muvaffak olduğu dakikadan itibaren kendi mevcudiyetini muhafaza için ahdi bir aşk ile asrın bu en yeni devlet sistemi olan cumhuriyet şeklini istimal ettiği, bütün kudret ve sarf ettiği azim ve iradesi ile kendisi intihap etmiş ve bu şekil altında mevcudiyetini benimseyerek hâkimiyetini kurmuştur. Çünkü cumhuriyet sistemi milletin hâkimiyetini bihakkin temsile lâıktır. Cumhuriyet şekli şu itibarla Türk milletinin mukaddes bir ideali olmuştur. Camiamız onu ilelebed herşeyden kıskanarak her nev'i tecavüzden muhafaza etmeyi azim ve tekeffül etmiş ve bu azim ve iradesini tey'iden mevcut olan kanunları neşretmiştir.

Reis Beyefendi, maznun vatandaşları isticvabınızda elbette soracaksınız ki, Türk millet ve memleketi cumhuriyet idaresini tesisten mukaddem ne vaziyette idi, şimdi ne haldedir? Bu vatandaşlar elbette bu sual karşısında bir cevap vermek mecburiyetinde kalacaklardır. Ben bu suale karşı daha şimdiden cevap vermek istiyorum. Memlekette cumhuriyet idaresinin teessüsünden evvel ortada hayafî mevcudiyeti inkıraz ve izmihlale sürüklenen koca bir Türk millet ve memleketi vardı. Şimdi ise cihan teslim eder ki lehü'l hamd, kurduğu yeni bir devlet ve hâkimiyet sisteminin bahşetmiş olduğu bin türlü kavaid ve muhassehatı sayesinde temin ettiği varlığını yar ü ağıra tanıtmış bir Türk cumhuriyeti hükümeti mevcuttur. Halaskarımızın dediği gibi, Türk'ün mevcudiyeti, istikbalinin temel ve hazinesi işte bu Türk Cumhuriyetidir.

Vaziyeti teşrihe devam

Reis Beyefendi, maznunen huzur-u heyet-i âliyyelerince ahz-ı mevki etmiş olan bu vatandaşlar, milletin kurduğunu arz ettiğim şu şekli hükümeti ve onun neşr ve saha-yi tatbiki vazettiği kanunlarını beğenmemekten, binâenaleyh bu tarz-ı idareyi ve kanunlarını kaldırmak fikir ve gayesiyle harekete gelmek için halkı, hükümeti aleyhine teşvik zımında aralarında hafi ittifaklar vücuda getirmekten dolayı buraya celb edilerek maznun sandalyesine oturtulmuşlardır. Bu vatandaşlar, mensup oldukları muhterem milletin, günden güne kurduğu hükümete karşı samimî ve azimkar tezahüratını nenden unuttular? Bu vatandaşlar, Türk mevcudiyet ve istiklâlinin ibaret olan Türk cumhuriyetinin, bu azim eserin kolaylıkla vücuda geldiğini mi farz etmişlerdir?

Hâlbuki bu eser, büyük Müncinin buyurdıkları üzere bugün Türk milletinin vasıl olduğu ve elde ettiği bu ulmî netice, asırlardan beri çekilen mesaibin intibahı, bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedeli olduğunu kendilerine hatırlatmak isterim.

Daha bir kaç sene evvelki zamana atf-ı nazar edilirse, milletin ne elim şerait ve vaziyetler karşısında bulunduğunu, bir de şimdi haiz olduğumuz kuvvet, kudret ve haysiyetin gözönüne getirilmesini ve aradaki farkın mukayesesini kezalik kendilerine tavsiye ederim.

Reis Beyefendi, mukaddeme-i maruzatıma şu ciheti de ilâveye müsaade buyurulmasını rica ederim ki maznun bulunan bu efendiler içerisinde Dr. Şefik Hüsnü, Vedat Nedim, Baytar Salih, Dr. Hikmet Bey'ler ve daha bunlar gibi derece-i tahsilleri, seviyeleri itibarıyla kendilerinden nâfi hizmetler beklemek hakkımız olan kimselerin maalesef memleketimizin en ziyade huzur ve sükûna muhtaç ol-

duğu şu dönem zamanında Türk milletinin yeniden ibda ve ihya ettiği hükümeti ile terakki sahasında attığı hatvelerin önüne geçmek suikastı ile hareket etmeleri hiçbir akl-ı selimin af ile geçemeyeceği bir keyfiyettir. Hele perverde ettikleri gayelerine vusul için memleketin müdafaası uğrunda kemâl-i memnuniyet ve ihtiyarlar ile aralannda topladıktan ianeyi bahane ve sebep göstermek ve bundan dolayı hükümeti tahtie ederek iane şeklinde verilen paralann haksız ve kanunsuz olarak toplatıldığından bahisle hükümete haksızlık istinadını mutazammın beyannameler ihzar ve zavallı halkı kendi mensup olduklan hükümetine karşı isyana teşvik ve tahrike kıyam etmeleri kadar mucib-i teessür bir hâl tasavvur edilir mi? Bu vatandaşların arasında belki bu nukatı düşünemeyenler de vardır. Maalesef bunların da diğerlerine tab'an kanun nazannda muaheze olunacaktan tabiidir.

Müsaadekâr bulunmak hatadır

Nizam-ı içtimâimizi bilerek veya bilmeyerek ihlâl eden kimselere müsaadekâr bulunmak hatadır.

Akıl ve mantık, zekâ ve bunlara müsteniden va'z edilen kanunlar, bu hareketleri bittabi affedemez. İşte milletin müşterek ve umumî efkâr ve temayülâtını baltalamak, onlara her kim olursa olsun karşı durmak isteyenleri kanunen tedip derece-i vücuptadır. Bundan sonra davamızın mevzu'unu teşkil eden curmün suret-i cereyan ve vukuunu ve delâilini arz ve teşrihe başlıyorum.

Reis Beyefendi, daha talebe ve Fransa'da tahsil sırasında iken Fransa sosyalist hareketinin inkişafına şahid olarak oradan aldığı ilhamla tetkik ve mütalâasına fırsat bulduğu sosyalizm mefkuresinin Harb-ı Umumî'den sonra amele inkilâbı aleyhine istimal edilmesi üzerine insanlar arasındaki sunuf farklanm ortadan kaldırmaktan ibaret, yeryüzünde bulunan bütün kardeş insanlara şâmil olmak üzere tevellüd eden cezri mefkure ve harekete kendisinin de tarafdar olduğunu söyleyen maznun-ı aleyhimden Dr. Şefik Hüsnü Bey, bu mefkure ve hareketinin inkişafı sayesinde beşeriyetin duçar olduğu bilcümle ızdıraplardan kurtulacağına kail olduğundan Türkiye'ye avdet eder etmez İstanbul'da "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist" namı tahtında bir fırka tesisine çalışmış ve bu vadide vuku bulan neşriyat ve telkinatı sayesinde kendisine peyda ettiği tarafdarlar ile güya memleketimizdeki ecnebi sermayedarlarınm iktisadî tazyikatı altında ezilen köylü ve amele tabakasının hukuk ve menafiini müdafaa edebilecek bir vaziyete getirmek üzere ewelâ bunları, yani amele ve köylü kitlelerini ilmî vesait ile teşhiz ve birlik sistemleri etrafında toplayarak bu suretle bin türlü fedakârlıklarla tesis edilen cumhuriyet inkilâbını sözde tahakküm ve temerküz ettirmek ve Türk milletine daha metin bir içtima zeminini hazırlamak gayesini takip edeceklerini ilân ve hedeflerine vusul için 1925 senesi iptidallann da dahil ettiği bu fırka âzası ile Beşiktaş'daki hanesinde içtima ve bu ictimalarda mefkuresi etrafında birçok münakaşa ve musahabelerde bulunmuşlar ve müteakiben "Aydınlık", "Çekiç ve Orak" namlarındaki gazetelerde fıkraları efkâr ve akâdini neşr ve tamime çalışmışlardır.

Neşriyat ve telkinat ile...

Ancak Dr. Şefik Hüsnü Bey ve rüfeka-yı mesaisinin mefkureleri etrafında vuku bulmaya başlayan şu neşriyat ve telkinat ile memlekete ika edilmek istenilen mazarrat ve tehlikenin azameti genç cumhuriyet hükümeti tarafından keşf ve idrak edilmiş ve tam vaktinde mevki-i mer'iyyete va'z edilmiş olan kanun-u mahsusı ile gazeteleri tatil ile idarehaneleri de seddolonmuş, müteakiben fırka azalan hakkında da taki-bat-ı kanuniye icra edilerek bunlardan bazıları İstiklâl Mahkemesi'ne tevdi kılınmış ve bazıları da burada intifa ve bir takımı Avrupa'ya firar eylemişler idi.

Şu suretle zahiren sosyalist namı tahtında, fakat hakikatte gayn vatanî ve gayn millî bir mefkure mahsulü olduğu anlaşılan şu teşkilât ortadan kaldırıldığı zannedilmiş iken, maznun-ı aleyhimden Dr. Şefik Hüsnü Beyin arz eylediği fiil ve hareketinden dolayı Ankara İstiklâl Mahkemesi'nce on beş seneye mahkûm bulunmasına rağmen yine hariçte bulunduğu mahallerde rüfekasından ve maznun-u aleyh bulunan Dr. Hikmet, firari Hasan Ali, Nâzım Hikmet nam kesanı etrafına alarak 1926 senesi zarfında vuku bulan davetine icabet ile gelen Vedat Nedim Bey de hazır olduğu halde Viyana'da akdettikleri bir kongrede Faik ve Vanlı Kazım Efendilerin İstanbul'da, Şefik Hüsnü, Nâzım Hikmet, Halim, Cevdet Fahri Bey'ler Moskova'da faaliyette bulunmaları şartı ile Türkiye'de hafî surette bir "komünist" fırkasının tesisi kararlaştırılmış ve işbu karan müteakip İstanbul'a avdet eden Vedat Nedim Bey ve mahkûmiyetlerini ikmâl eden Şevket Süreyya, Elektrikçi Nuri Efendilerle Moskova'dan avdet eden firari Lâz İsmail nam-ı diğeri Kasım, Hüsamettin nam-ı diğeri Aziz, Suphi nam-ı diğeri Mustafa, nam-ı diğeri İbrahim ve daha serbest bulunan sabık cemiyet âzasından bazıları birleşerek teşkilî takarrür eden Komünist Cemiyeti'nin ewelâ "İstanbul Hey'et-i Merkeziye"si vücuda getirilmiş ve bundan itibaren hariçte bulunan Dr. Hüsnü Bey'in merkeze izafeten verdiği direktif mucibince şimdi isimlerini arz eylediğim Kasım nam-ı diğeri İsmail, Aziz nam-ı diğeri Hüsamettin, Suphi nam-ı diğeri Mustafa taraflarından İstanbul Merkez Komitesi'nden başka İstanbul, İzmir, Adana ve Eskişehir'de de faaliyete geçilmiş, müteakiben İzmir ve Adana'da vilâyet komitelerine ve yine ayrıca Beyoğlu'nda, Boğaziçi'nde, İzmir'de, Adana'da "hücre" namı tahtında müteaddit şubeler tesis ve teşkilâtlan tevsi edilmiştir. Fakat vücuda getirilen bu teşkilât ve ibraz edilen faaliyetlerin ihtiyar edilen külfetlere tekabül edebilecek derecede semeredâr görülememesine mebnî bu cihet-i teemmül eden haricî büro canibinden bu defa, Dr. Hüsnü Bey'in Türkiye'deki tevsi ve inkişafına çalışılan bu cemiyet-i hafiye umurunun tanzim ve islah için fırkanın haricî ve dahilî lideri olmak üzere İstanbul'a sevk ve, izamı kararlaştırılmış ve Dr. Hüsnü Bey bu karar mucibince 1927 ağustosu iptidalarında yeniden aldığı talimat ve istihsal ettiği vasi ve fevkalâde salâhiyetlerle Viyana'dan Türkiye'ye hafiye avdet etmiş ve "Tahir" nam-ı müstean ile bilfiil İstanbul'da faaliyete başlamıştır.

İstanbul'daki faaliyet

Dr. Şefik Hüsnü Bey, vazife ve salâhiyeti icabı İstanbul'da azamî faaliyete başlayarak mukaddeme olmak üzere bilâ tehir rüfekasından bulunan cemiyet erkânından maznun-ı aleyhimden Vedat Nedim Bey'in Bağdat apartmanındaki ikametgâhına hafiye davet ederek müctemian akdettikleri kongre ve konferanslara bizzat riyaset eylemiş ve o ana kadar fırkaca mesbuk olan tarz-ı mesaî esaslı surette tenkid olunmuştur. Müteakiben içlerinden daha faal ve azımkar gördüğü fırka rüfekasının firari Mustafa ve Lâz İsmail denilen Kasım ve Hüsamettin'den mürekkep olmak üzere tefrik ettiği bir grup ile ayrıca azamî faaliyete girilmiş ve cemiyetlerince perverde edilen gaye ve hedefe bir an ewel vusul için ameleyi cemiyetleri lehine tahriki mutazammın beyannameleri ihzar ve Adana'da Nusaybin hattında grevler* ilânına sebebiyet verildiği gibi İstanbul'da da faaliyet sahasına geçmeye karar verilmiş ve fırkadan namına ve İstanbul vilâyet komitesine izafeten 1927 teşrin-i eweli nisf-i âhirinden itibaren yine hükümet aleyhine olmak üzere hafiye vesait-i mahsusa ile teksir edilen müteaddit beyannameleri şehrin mecma' ve amelenin mütekâsif bulundukları sokak başlarına talik su-

retiyLe neşr ve ayrıca yine ihzar ve teksir ettikleri komünizme ait risale ve mecmualan amele arasına tevzi ettirmişlerdir. Elde edilip evrak-ı tahkikiye arasında birer suretleri mahfuz bulunan beyannamelerde gûya hükümet tarafından halka ve bittahsis ameleye karşı zulüm ve işkence ile en adl ve basit olan hukukunun bile ellerinden ahz ve gasb edilmekte olduğu hikâye ve bu gibi mugayir harekâtın efkâr-ı umumiyyeden hafi tutularak amele hukukunu siyanet emrinde teşekkül eden cemiyetlerin de birer bahane ile dağıtmakta olduğu ilâve edilmiş ve ayrıca tütün amelesine hitaben Ortaköy'de talik ve neşr edilen diğer beyannamede de Tayyare Cemiyetine ait ianenin ameleden ahzı caiz olmayıp eğer bu gibi ianenin dercine ihtiyaç messederse bu paraların sermayedâran kasalarından alınması Lâzım geldiği zikr ve bu veçhile ameleyi ve cemiyetleri efradını hükümet ve sermayedâran ve neşrolunan kanunlar aleyhine isyana teşvik ve tahrik için amele bir ictimâ-ı umumî akdine davet edilmiştir.

Hafi ittifaklar, ictimalar

Velhasıl, maznun-ı aleyhimmin kurdukları cemiyet efradı ile, arz eylediğim veçhile, halkı Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tağyire matuf olarak icra-yı harekete teşvik zımnında hafi ittifaklar ve ictimaLar akdettikleri anlaşılmakta bulunmuştur. Evrak-ı tahkikiye ve elde edilen delâilve maznun-ı aleyhimmin ifadat-ı mazbutalan münderecatına nazaran hâzır-ı bilmuhakeme maznun-ı aleyhimden Dr. Şefik Hüsnü Bey her ne kadar geniş halk kitlelerini hükümeti bilfiil idare etmeye teşvik ve teşrik ettirmekten ibaret bulunan komünist mefkuresinin elyevm ahval ve şeraitin noksanlığından dolayı her memleket için tatbiki imkânsızlığına kail bulunmakla beraber Türkiye'de amele ve köylü sınıfının iptidâî teşkilâttan bile mahrum ve dağınık bir halde bulunmalarına rağmen tenvir ve tenewür yolunda sarf edilecek azim ve gayret sayesinde tedricen bu sistemin burada dahi tatbiki imkânı olduğu kanaati ile neşriyata başlayarak amele arasında in'ikâslar uyandırdığını ve fakat mefkuresi sahasında Türkiye'de yegâne ibraz eylediği faaliyet hareketinin ve bütün müracaat edebildiği vasıtaların halkın şuurlandırılması için neşriyatta bulunmaktan ve bu cümleden olarak isimlerini arz ettiğim gazeteleri ve "Türkiye İctimaî İnkılâbı" unvanı altında malûm olan eserini Fransızcadan lisanımıza nakil ve tercüme etmekten ve bir de bazı mehafilde konferanslar vererek, ilmi vukufa ihtiyaç hissettiren komisyonlara dâhil olmaktan ibaret kaldığını müdafaaten beyan ve binaenaleyh Beşiktaş'daki hanesinde ve Avrupa'dan avdetinde Vedat Nedim Bey'in ikametgâhında "fırka" namı tahtında vuku bulduğu ihbar olunan ictimaat ve müzakerâtın asıl ve esası olmadığını ve binanaleyh Türkiye dahilinde ve haricinde böyle hafi bir cemiyetle ve teşkilâtı ile alâkası bulunmadığını ve her ne kadar bu kere Türkiye'ye avdeti akabinde Vedat Nedim Bey'e resmî bir komünist fırkası tesis ve teşkili için teşebbüsatta bulunmayı teklif eylemiş ise de bunun da Türkiye'de muhayyel bir gaye olduğuna kanaat gelmesiyle bu yoldaki hareketinin de yalnız bir tasavvurdan ibaret kaldığını ve kezaLık İstanbul'da komünist müstahdemleri ile münasebeti olmadığını ve Vedat Nedim Bey'in "Arkos" şirketine duhûlü için müzaheret ettiği hakkındaki ihbarının da asıl ve esastan ârî bulunduğunu beyan ile cürmünü tevilen setr ve inkâr eylemekte ise de...

Deliller

Mumailayhin Türkiye Komünist Fırkası merkezinden 12 Nisan 927 tarihine kadar haricî merkeze yazılan muharrerâta cevap olarak kendi hatt-ı desti ile yazdığı "Tayfur" nam-ı müstear imzalı mektubunda Türkiye'deki fırkaların inkişaf ve teşkilâtının tevsine mütedair tedabir ve çarelerin uzun uza

diye tezekkürden ibaret olduğunu dere ve ta'dād eylemesi ve ezcümle Türkiye ameale kitlesini fırka lehine ve hükümet aleyhine harekete getirebilmek üzere tanzim edilecek beyannamelerin amelenin görülecekleri mahallere ve siyasî şiarLarının fırka namına muhtelif vasıtalarla ve muhtelif şekillerde ameale mecma-ı olan yerlere neşr ve ilân edilmesi ve "mavnacılar arbedesi" gibi mühim anlarda vilâyet komiteleri tarafından müessir bir lisan ile ve intihabat ve harb tehlikesi gibi bütün memleketi alâkadar edecek mesail ve komünist ittihadına karşı tecavüzat vuku'u gibi beynelmilel zuhur edecek ahvâl ve hadisat karşısında "Komünist Beynelmilel Türkiye Şubesi" namına tebligat ve neşriyata devam edilmesini ve cemiyetin iktisab-ı kuvvet ve kudret edebilmesi için hücrelerin bir an evvel tevsi çarelerine tevessül ve salâhiyetler azaların merkezden ayrılarak vilâyet komiteleri faaliyetini tezyid için vilâyetlere ve bilhassa Adana, İzmir ve Zonguldak'taki ameale kitleleri aralannda bulunarak hücrelerde mefkure etrafında ders ve direktif vermelerini ve intihabat sırasında fırka nokta-i nazarına muvafık tarzda hareket ve faaliyetler ibraz edilmesini tavsiye eylemesi ve tedbire riayet kabilinden olmak üzere tehlikeye maruz bulunan cemiyet evrakının fırsat düştükçe peyderpey Türkiye'den haricî büroya sevk olunması ve teşkilât hususunda faal olabilmek için bir taraftan programlarının hafî beyannamelerle neşr ve tevzi olunması ve bir taraftan da kabiliyetli genç ameale rehberlerinin yetiştirilmesine gayret edilmesi lüzumundan bahs eylemesi ve Türkiye'deki fırka ile haricî büronun mevkii ve yekdiğerine karşı olan vezâîfi hakkındaki teşrihat ve talimat-ı mahsusayı tafsilen dere eylemesi gibi beyanatı ve yine Türkiye'ye avdetini müteakip 10 Eylül 927 tarihli ve "Keramet" nam-ı müstean ile "Şark Balkanlar Kitabeti"ne hitaben Fransızca olarak kendi hatt-ı desti ile muharrer olup...

Bir mektup ve mealı

mürşefin ileyhine vâsıl olmaksızın zabt ve istirdat olunan diğere bir mektubunda dahi Türkiye'deki partileri zimamdarlarının haysiyet ve itibardan düştükleri için mesuliyet mevkiinden çekileceklerini ve burada yakında inikât edecek kongre müzakeratında hazır bulunmak üzere firarı Halim ve Cevdet Fahri'nin İstanbul'a avdetleri lüzumundan bahsedilmesi, İstanbul bütün hüccresinin, Adana'da şimendifer hüccresinin parti namına ihzar edilen beyannameleri tevzi edildiği halde mukabele-bi'l-misil tehlikesinin mevcut bulunmadığı, meb'usan intihabatında sosyal demokratların hiç rey alamamalarına rağmen iki bin müntehib-i eweli temsil eden bir müntehib-i sâninin partileri namına rey istihsaline muvaffak olduklarını, intihabatın yolsuz olarak icra edilmiş ve bütün muhalifliğin fırkalarında tecessüm etmiş olduğunu, partilerinin terbiye-i fikriyesine mahsus bir şubeyi serian küşad ile faaliyete geçeceğini, haric ile irtibatı tesis için lâzım gelen para gönderildiği takdirde faaliyetlerinin daha bir kaç misli netâiyec tevlied edeceğini tafsilen beyan eylemesi gibi silsile-i itirafatı ve Vedat Nedim Bey'in ifâdâtı misillü yekdiğerini müeyyed delâil ve kendisinin Türkiye'de arz ve tafsil ettiğim veçhile suret-i mahsusada tesis ve teşkil edilen cemiyet-i hafiyenin bizatihi reis ve nâzım-ı umuru ve Vedat Nedim Bey'in de bu cemiyetin kâtib-i umumisi olmak üzere mer'iyü'l-hatır âzasından bulundukları ve Baytar Salih, Muallim Adnan, Muallim Şevket Süreyya, Mahmud, Elektrikçi Nuri, Hamdi Salih, Fahrettin, Hüseyin Sait, Vanlı Kazım, ameleden İbrahim, yine ameleden Hakkı, Niko veled-i Ahiliya, Tuhafiyeci İstefan, Niko veled-i Yani, Yuvakim, Ahiliya veled-i Anderya, Yorgi veled-i Todori, Tenekeci Şamıs, Muallim Mehmet Sabri, Tesviyeci Galib, Gazinocu Hasan, Perükâr Ahmet Şevki, Vâsıf Münir, Faik, Dr. Hikmet, firari San Mustafa, Suphi bin Ali, Nâzım Hikmet, Halim nam-ı diğere Tıbbiyeli Hasan Âli ve Aziz nam-ı diğere Hüsametdin ve nam-ı diğere Mehmet ve İsmail nam-ı diğere Kasım ve Âlâeddin

Efendilerin de evrak-ı ibtidaiye ve istintakiyede mevcut delâil ve ifadat ve yekdiğerine atf-ı cürümle-ri ile teşekkül eden şu cemiyetin yine âzâ ve efradından bulundukları anlaşıldığı gibi İzmir daire-i istintakiyesincetaht-ı tevkife alınan maznunlardan Modelci Abdülkerim, Selânikli Mehmed Ragıp, Otomobilci Tevfik, Tornacı Fethi, Makinist İhsan ve Mesrur Naci ve Suphi Efendilerin de İstanbul'daki merkezî komiteden izam ve verilen salâhiyetlerle firari Hüsamet'in ve Komisyoncu Lâz İsmail nam-ı ile yad edilen Kasım tarafından da vücuda getirildiği, yine evrak ve elde edilen vesaik-i cürmiyeden anlaşıldığı üzere teşkil edilen İzmir vilâyet komitesinin aynı gayeyi takiben harekete gelen âzâ ve efradından bulundukları, yekdiğerine karşı atf-ı cürüm mahiyetindeki ifadat-ı mazbuteleri ve bu teşkilâtın mebbeinden itibaren arkasını takip ve tesbit ile meşgul bulunan İzmir zabıtasının tarassut raporları ve merkezî komiteden irsal ve tevzi' edilen komünizm mecmualarının içlerinden Kerim'in ve Mesrur Naci'nin ikametgâhlarında bittaharrî elde edilmesi...

Şapoğrafla teksir ve tamim

Mumaleymimin yine içlerinden Tevfik ile Makinist İhsan'ın ve Modelci Kerim'in dükkân ve hanelerinde içtima ederek, merkezden gönderilen komünizm asarını yekdiğerine tevzi ve şapoğraf ile teksir ve tamime çalışıklarının ve Kerim ve Mesrur Naci'nin İstanbul merkezinden talimat-ı mahsusa almak için 5 Haziran 1927 tarihinde İzmir'de Girit hanı kurbundaki Aynalı Çeşme'de hafiyen birleşerek Gülcemal vapuru ile İstanbul'a azimet ve 16 Haziran 1927 tarihinde Anafarta vapuru ile avdet ettiklerini ve yine mumaleymimin teşkilâta memur olan Hüsamet'in riyesi tahtında İzmir'de Basmahane'de 1 Mart 1927, 13 Nisan 1927 tarihlerinde gizli gizli icimalarda bulunarak faaliyetlerine devam ettiklerinin ve haklarında takibat başlar başlamaz teşkilâtçı Hüsamet'in İzmir'den ayrılıp firar etmesi ile arkasından Komisyoncu Lâz İsmail nam-ı diğer Kasım'ın Hüsamet'e halef olmak üzere İzmir teşkilâtını takip için geldiğinin ve İsmail gelir gelmez teksir ettikleri beyannameleri iplik fabrikası amelesine hitaben yazdırıp oradaki tütün fabrikasının kapısına ba'de ta'lik ve bunun da İzmir'den firar ve tagayyüb ettiğini, muhalefen istima' kılınan şuhudun ihbaratı ve beyannamelerin elde edilip hıfz edilmesi ve emarat-ı saire ile anlaşılmaktadır.

Adana daire-i istintakiyesi ve maznun ve mevkufarından bulunan Demirci Mehmet Kaplan, şoför Ragıp, Kazancı İsmail, Şimendiferci Abdülmecid, Ali Haydar nam-ı diğer Galip Usta, Lavajcı Yusuf, Makinist Mektebi muallimlerinden Ali İlhami, Şoför Mektebi müdürü Ali Şahin, Makinist Kadri, ameleden Turhan, Hüseyin Sabri, Pamuk Fabrikası memuru Hilmi, Tornacı Tevfik, Makinist Şevket Efendilerin de yine cemiyetin İstanbul merkezinden talimat-ı mahsusa ile Adana'ya izam kılınan maznun-ı aleyhimden firari Alâeddin, Lâz İsmail taraflarından teşkil edilen Adana vilâyet teşkilâtına dâhil bulundukları, bunlardan Ragıp Usta'nın tahkikat-ı eweliyede ikran, Kazancı İsmail'in indelistintak komünizm risalelerini firari Suphi ve Alâeddin'den alıp Tomaa Tevfik'e tevzi ettiğini söylemesi, Torna Abdülmecid'in bu risalelerden birini Tevfik'ten aldığını ve Tevfik'in hükümet-i hâzırayı devirerek hukukumuzu muhafaza edelim diye kendisine ifade ettiğini söylemesi ve indettahharri bu risalelerden üzerinde "Beynelmil Türkiye Komünist Partisi" diye yazılı olan risalenin ve grev ilânına mahsus neşr ve tevzi olunan nizamnamelerin odasındaki bavulu derununda bulunup elde edilmesi...

Şevke ait kısım

Galib'in tahkikat-ı eweliyede cemiyete dâhil olduğunu itiraf ve indelistintak Adana'daki greve iş-

tirak ettiğim söylemesi, Tornacı Tevfik'in komünist asarım firari İsmail'den alıp okuduğunu ve yine Muallim İlhami'nin firari İsmail ve Suphi ile temas ettiğini söylemesi, Hilmi ve Hüseyin'in yine firari İsmail ile münasebette bulunarak komünistliği şahit Mustafa'nın kahvehanesinde talim ettiğini itiraf eylemesi, Şevket bin Ahmet'in Lâz İsmail ile münasebeti olduğunu ve sosyalizm asarını Galib'den alıp okuduğunu, defterinde komünizme ait hurufat ve işaret görülmesi ve Demirci Kaplanın diğer maznunlarla münasebettar olduğunu ve komünizm asarım okuduğunu söylemesi ve şoför Ragıbın tahkikat-ı eweliyede cemiyete intisabını ikrar eylemesi, indelistintak komünist rehber ve alfabetesini okuyup sonra rüfekasına tevzi ettiğini ve Ali Şahin Efendi'nin komünist alfabetesini maznun Ragıp'dan alıp okuduğunu, firari Kasım ile görüşüp münasebette bulunduğunu itiraf eylemeleri, Turhan'ın dahi komünist kitaplarını arkadaşı maznun Galib'den alıp okuduğunu söylemesi, Hüseyin Sabri Efendi dahi Turhan'dan aldığı komünist asarını evine götürdüğünü beyan eylemesi ve bu eserlerin hanesinde elde edilmesi ve Yusuf bin İbrahim de risaleleri Tevfik'ten alıp okuduktan sonra maznun Sabri Efendi'ye verdiği ve Mecid, İsmail, Kaplan, Tevfik ile görüşüp konuştuğunu itiraf eylemesi ve Giritli Kadri bin Hasan'ın da ifadat-ı maz-butası ve şuhudun aledderecât ihbaratı ve evrak-ı tahkikiye indelmuhakeme tevsii edilecek tahkikat ile ispat edilecektir.

İsmlerini arz ve tadat ettiğim maznun-ı aleyhimmin işbu fiil ve hareketleri Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tağyir ve Büyük Millet Meclisi'ni iskat için aralarında hafi ittifaklar ve mugayir-i kanun teşekküller vücuda getirmekten ibaret olup ikame ve istimâ' edilecek şahâdât ile teeyyüd edecek delâil, cümlesinin lüzum-u muhakemeleri için kâfi olup hareketleri Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesi delaletiyle 171. maddesinin ikinci fıkrasını mültezim ağır ceza efalini müstelzim bulunmakla cümlesinin ol veçhile icra-yı muhakemelerini talep ve iddia eylerim.

Cürüme ait

Komünistler, Ceza Kanunu'nun "devlet kuvvetleri aleyhinde cürümler" faslının 146'ncı maddesi delaletiyle "geçen fasıllar arasında müşterek hükümler" faslının 171'inci maddesinin ikinci fıkrası mucibince muhakeme edilmektedirler. Bu maddeler şunlardır:

"146'ncı madde —

"Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkum olur.

65 inci maddede gösterilen şekil ve suretlerle gerek yalnızca gerek birkaç kişi ile birlikte kavli veya tahriri veya fiili fesat çıkararak veya meydan ve sokaklarda ve nasın toplandığı mahallerde nutuk irat veyahut yafta talik veya neşriyat icra ederek bu cürümleri işlemeğe teşvik edenler hakkında, yapılan fesat teşebbüs derecesinde kalsa dahi idam cezası hükmolunur."

"171'inci madde —

125, 128, 146, 147, 149, 156'ncı maddelerde yazılı cürümlerden birini veya bazılarını hususî vasıtalarla işlemek üzere birkaç kişi aralarında gizlice ittifak ederlerse, bunlardan her biri aşağıda yazılı cezalan görür:

1- Yukandaki fıkra yazılı ittifak 125, 131, 133 ve 156 ncı maddelerde yazılı cürümlerin yapılmasına dair ise sekiz seneden on beş seneye kadar ağır hapis cezası hükmolunur."

2- Bu ittifak 146 ve 147 nci maddelerde gösterilen cürümlerin icrasına müteallik ise dört seneden on iki seneye ve 149 uncu maddede gösterilen cürümlerin icrasına aid ise üç seneden yedi sene-

ye kadar ağır hapis cezası verilir.

Cürmün icrasına ve kanuni takibata başlanmazdan evvel bu ittifaktan çekilenler ceza görmezler.”⁷

Bundan sonra, ilk olarak Şefik Hüsnü Bey isticvap edildi.

Doktor Şefik Hüsnü Bey'in isticvabı

- İsminiz?

- Şefik Hüsnü

- Aileniz var mı?

-Var

- Nerede?

- Viyana'da

- Nam-ı müsteannız var mı?

- Bazen kullanmıştım: Tahir

- Başka?

- Keramet

- Başka?

- Tayfur

- Keramet ismini hangi mektupta kullandınız, Viyana Kongre Fırkası'na yazdığınız mektupta mı?

- Evet

- Nerede tahsil ettiniz?

- Selanik'te Feyziye Mektebinde tahsil-i ibtidaiyi yaptım. Paris'de, Sorbon Fen Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Tıp Fakültesine girdim. Doktor unvanı aldım. 1912 de Türkiye'ye geldim Selanik'de Hilal-i Ahmer'de doktorluk ettim. Çanakkale'de vazife-i askeriyemi ifa ederek tekrar İstanbul'a döndüm.⁸

- Hangi mecmualarda çalıştınız?

- *Kurtuluş* Mecmuası'nı çıkarmıştım. Bilâhare Sadrettin Celal ile birlikte *Aydınlık* Mecmuası'nı çıkardım. 1923 senesi nihayetlerinde *Vazife* namı altında bir haftalık gazete neşrettik. 1924'te* *"Orak ve Çekiç"* *Aydınlık* gazeteleri Mart'a kadar intişar etti ve Takrir-i Sükûn Kanunu'nun tatbiki esnasında seddedildi. Bu senenin Mayıs ihtidalarında Avrupa'daki ailemi almak için resmi pasaporta Varşova'ya gittim. Komünistlik meselesi ile alakadar olanların İstiklâl Mahkemesi'ne sevk olunduklarını işittim, memlekete avdetten sarf-ı nazar ettim. Diğer alakadarlar meyanında beni de on beş seneye mahkûm ettiklerini haber aldım. Bu gergin vaziyeti geçirmek için Viyana'da kaldım.

7. Maznunların müdafaa vekilleri kimlerdir

Kırk üç komünistin vekaletini Mustafa Hayri Bey kabul etmişti, Doktor Şefik Hüsnü Bey'in vekili Hasan, Vedat Nedim Bey'in vekili Sadi Rıza beylerdi. Diğer maznunların vekilleri de Cevdet Ferit, Cemil ve Nâzım beylerdi. Vedat Nedim Bey'in zevcesiyle diğer bazı maznunların zevceleri de mahkemeyi dinlemek üzere gelmişlerdi./Cumfrunye/

8. Balkan Harbi'nden az evvel Türkiye'ye geldim. Pangaltı'nda muayenehane açtım. Harb-i Umumi 'ye kadar icra-yı te-babet ettim. Harpte sivil yüzbaşı rütbesiyle Çanakkale'ye gittim. Dört buçuk sene Çanakkale Merkez Hastahanesi'nde vazifemi yaptım. Mütarekede İstanbul'a avdet ettim./Cum/7unye/

* Doğrusu 1925 olmalı.

- Avdetinizde 15 seneyi ikmal etmiş mi idiniz?

- Hayır... ben, beraat etmek ve bir vatandaş hukukunu kazanmak için geldim. Arkadaşlarım hapisneden tahliye edildikten sonra ben de, İstiklâl Mahkemesi Müddeiummiliğine istida ile müracaat ederek aynı vaziyette olduğumu mübeyyin bir arıza takdim ettim*. Fakat cevap alamadım.

- Bilahare hakkınızda verilen 15 senelik cezaı işittikten sonra neye geldiniz?

-Vicahen muhakeme edileceğim hakkında çıkan şayia üzerine müddeiummiliğe müracaat ederek vaziyetimi tesbit ettirecektim.

- Türk Ceza Kanunu'nun 312.ci maddesi mucibince cezanız bir seneye tenzil ve yüz Liraya indirilmiştir. Bundan malumatınız yok mu?

- Hayır yok!

- İşte bunu şimdi size ben tebliğ ediyorum.

Reis burada mübaşir vasıtasıyla mahkeme kararını Doktor Şefik Hüsnü Bey'e imza ettirdikten sonra isticvaba devam etti.

İstanbul'a Nasıl Geldi?

- İstanbul'a ne suretle geldiniz?

- Kaçak olarak geldim. Viyana'da tanıdığım bir zatın delaletiyle yataklı vagonların birinde saklanmıştım.

- Hangi otelde kaldınız?

- Beyoğlu'nda bir oteldi. İsmi ni hatırlamıyorum.

- Bir gece otelde ve ertesi gece Ada'da kaldınız, öyle mi?

- Evet!

- Bu iki gece zarfında kimlerle görüştünüz bu meyanda Vedat Nedim Bey'i gördünüz mü?

- Adresini bilmiyordum. Vedat Nedim'i Bağdat apartmanında buldum.

- Sakız Sokağı'ndaki odayı kim buldu, Hamdi Efendi mi?

- Hayır!

- Hiç bir fırkaya intisap ettiniz mi?

- Hayır. Ben bir fırka teşkil ettim.

* Sözü edilen istida TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1'de yer almaktadır:

"Arkara İstiklâl Mahkemesi Müdde-i ummiliğine

Efendim,

1925 senesi Mayıs bidayetinde devâir-i âidesinden usûl ve teamül mucibince alınmış bir pasaportu hâmil olarak Avrupa'da bulunan ailemi beraberinde getirmek üzere memleket haricine seyahate çıkmıştım. İstanbul'dan müferekatımı müteakip, ame ve köylü kitlelerini şuurlandırmak ve inkılâba hadim ve zahir kılmak maksadıyla komünist akidelerini aleni ve kanunî bir tarzda neşr ve tamim etmiş olduğumuza mebri, bir çok mesai arkadaşlarımla beraber İstiklâl Mahkemesince tahmî muhakemeye alındığımı ve kıyaben mahkûm edildiğimi gazete sütunlarında okumuştum.

Son günler zarfında aldığım haberlere göre bu meseleden mahpus bulunanlar yüksek mahkeme namına vermiş olduğunuz bir emre tevfi kan temdid-i mevkufiyetlerine lüzum görülmeyerek serbest bırakılmışlardır. Aynı efalden dolayı, aynı esbâb-ı mucibe ve aynı hükümle mahkûm edilmiş bulunduğum cihetle arkadaşlarım misillu verilen karar hakkınızda da tatbik ve mahkûmiyetinden dolayı takibata dıkar edilmeğine lüzum kalmadığını icab eden makamlara emir buyurmanızı istirhama itisâr ediyorum efendim."

- Hangi fırkayı?

- Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası'nı... Bu fırkayı 1919 da İstanbul'da teşkil ettim.

- İstintaktaki ifadenizde fırkayı Berlin'de teşkil ettiğinizi söylüyordunuz.

- Berlin'de bulunan fırka Türk talebe ve ameleleri tarafından teşkil edilmişti. Bu fırkanın İstanbul'da akt ettiği ilk kongrede kâtib-i umumi olarak beni intihap ettiler.

- Bu fırkanın maksadını izah eder misiniz?

- Meslekî menafii idame ettirmek, intihabatta amelenin faal olmasını temin etmek ve bunların reylerini istihsal ederek Meclis-i Mebusan'da kendilerini temsil etmekten ibaret idi. Bu naçiz teşkilatın cumhuriyetimize faidesi dokunmamış değildir. Bazı azamız Ankara'da yüksek memuriyetlere geçmiş, Milli Mücadele'de emekleri sebk etmiştir.

- Bu hizmeti amele cemiyetleri ifa edemez mi idi?

- Amele cemiyetleri gayn siyasi cemiyetlerdir. Ameleyi patrona karşı müdafaa eder. Amelenin siyasi fikirlerini tevcih eden cemiyet sosyalist fırkalardır.

Sosyalist Fırkası'nın sebab-i teşkili

- Sosyalist fırkaları mütenewidir. Bu teşkil ettiğiniz fırka, hangi kısımdandır?

- Sosyalizm, gayet şumullü ve umumi bir tabirdir. Sosyalizm amele sınıfının esir gibi çalıştırıldığı sermayedar müesseselere iştirakini ve amelenin memlekette hâkim olmasını istihdaf eder. Sosyalistlerin nihai gayesi budur. Bu gayenin istihsalı için Avrupa'da İkinci Beynelmilel etrafında toplanan liderler burjuvaziye ameleye tercih ettiler. Bunu üzerine amele bunlardan yüz çevirdi ve kendi aralarında komünist unvanı altında fırkalar teşkil etti.

- Siz komünist amaline taraftar mısınız? Ve hangi nazariyeyi kabul ediyorsunuz?

- Bendenizin komünist fikriyle istinasım eskidir. Daha mektep sıralarında, Avrupa'da tahsilde bulunduğum sıralarda başlar. Bizzat büyük komünistlerin nutuklarını dinleyerek, beşeriyeti iztirablarından kurtaracak yegâne çarenin sosyalistlik olduğunu anlamıştım. Komünistler sosyalizmin samimi müdafileridir, bunu samimiyette isteyen mücahitlerdir. İkinci Enternasyonalde yani 1914 den 1918 e kadar sosyalistlerin amele gayesine yaptıkları ihaneti gördükten sonra komünist oldum. Komünistlik sosyalistliğin en samimi şeklidir. Komünist olduğumu söylerken aynı zamanda samimi bir sosyalist olduğumu söylemiş oluyorum.

- Lenin'in âsâna taraftar mısınız?

- Ben Lenin'den evvel meşhur Sermaye muharriri Kari Marks'ın eserlerini okudum. Lenin'i bundan sonra takip ettim. Bu büyük mürşit ve rehberlerin takip ettikleri gaye beşeriyeti selamete isal edecek bir gayedir. Beşeri bir görüş, felsefi bir telakki ile komünistliğe karşı bende mefkûrevi bir merbutiyet teessüs etti.

- Komünizmin hükümet şekli hakkındaki gayeleri nedir?

- Ameleyi köylüyü faal bir surette hükümet idaresine iştirak ettirmek, arada mevcut sınıf farklarını kaldırmak, fabrikaları sermayedarların elinden alarak birleştirmektir.

- Yani Rusya'daki gibi değil mi?

- Evet! Rusya bir misal olarak gösterilebilir, çünkü bunu tatbik eden memleket yalnız Rusya'dır. Fakat Almanya ve Fransa'da da bazı eşkâli bulunabilir. Komünistler her şeyi tecrübeden ve tarihteki şeniyetlerden almıştır.

- Bu fikirler, Türkiye'de kabil-i tatbik midir?

- Türkiye, maalesef diğer medeni milletlere nazaran çok geride kalmıştır. Dini hükümdarı yıktıktan sonra, cumhuriyet teessüs etti. Memleket iktisaden inkişafa başladı. Nisbeten küçük bir memleket olan Türkiye'de Harb-i Umumi'den evvel bizi saran devletlerle muhat bulunduğumuz bir zamanda böyle bir idare mevzu bahs edilemezdi. Memleketin üzerinde bir kâbus hüküm sürüyordu o zamanlar.

- Bu günkü vaziyette kabil-i tatbik midir?

- Memleketimiz inkişaf yoluna girmiş bulunuyor. Fakat elan amele teşkilatımız olmadığından bizde komünist teşkilatı, ameleyi şuurlandırmaya hariçten gelen ecnebi sermayelerine karşı amelenin müdahalesini temin etmeye çalışacaktı. Bundan maksadımız, bu gün teessüs etmiş olan cumhuriyet idaresine içtimai bir zemin ihzar etmekten ibarettir. Ameleyi teşkilatçı, mücadeleci bir hale getirmek lâzımdı. Bunlar istikbalde tahakkuk edecek bazı amaller olabilir.

Teşkilat-ı Esasiye Kanununa muhalefet

- Komünist teşkilatının Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na mugayir olduğunu düşündünüz mü?

- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ilk maddesi, milletin hâkimiyetini mutlak bir surette kabul ediyor. Ben Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun tamamı-i tatbikini isteyen bir ferdim.

- Risaleleri ne için neşrettiniz?

- Bundan maksat, memleketin içtimai hareketlerini, amelenin vaziyetini, maziye kansan ve yenisinden teşekkül eden fırkadan ve bunların mesnedlerini izahtan ibarettir. *Aydınlık* mecmuasına Avru-pa'da neşredilen bazı kararlar dercedilmiştir.

Şefik Hüsnü Bey'in isticvâbâtına öğleden sonra devam edilmek üzere burada nihayet verildi.

İkinci celse

Öğleden sonra, muayyen saatte ikinci celse açıldı. Şefik Hüsnü Bey'in isticvabına devam edildi. Maznun, Vedat Nedim Bey'le muhaberatını anlattı. Aynı mefkure sahibi iki adam nasıl konuşursa onlar da öylece konuşup anlaştıklarını ve dost olduklarını söyledi."

- Vedat Nedim Bey, sizin İstanbul'a sırf komünist teşkilatı yapmak için geldiğinizi söyledi?

- Vedat Nedim Bey, bazı hilaf-ı hakikat şeyler söylemiş olabilir.

- Vedat Nedim Bey'i Arkos Şirketine de siz tavsiye etmişsiniz?

- Hayır, aslı yok.

- İstanbul'a geldikten sonra Vedat Nedim Bey'le görüştünüz mü? Ve neler konuştunuz kendisi ile?

- Sadece hasbıhal ettik. Türkiye'de resmi bir amele fırkası teşkili ve hükümetten bunun için müsaade istihsali kabil olup olamayacağını görüşmüştük.

- Viyana'da bir komünist kongresi akt olunmuş?

- Benim bundan haberim yok. Bahsettiğiniz zevatı da tanımıyorum.

- Vedat Nedim Bey, size buradaki teşkilattan bahsetmiş. Kimlerin ismini verdi?

9. - Vedat Nedim Bey'le ne zamandan beri tanışırsınız?

- Vedat Nedim Bey'i 1919 senesinde gayabi olarak tanıdım. Kendisi "Türkiye İşçi ve Sosyalist Fırkası"nın müessislerindendi. Bendeniz(?) memlekete 1922'de avdet edince görüştük. Aynı mefkurenin adamları olduğumuz için aramızda çabuk dostluk teşekkül etti./Cumhuriyet

- Kendisi çok ihtiyatkâr bir zattır. Bana hakiki birisim söylemedi. Bazı nam-ı müstearlardan bahsetti.
- Sizin odanızda bazı evrak da bulunmuş?

Müteakiben bu evrak okundu. Evrak arasında Türkiye Komünist Partisi'ne verilen talimat da vardı. Bu talimatta, beyanname neşredildiği zaman ihtilâlcüyâne fikirler serdedilmemesi, atp tutulmaması, mutedil bir lisan kullanılması ve mühim meselelerde ameleye muntazaman tebliğler neşri tavsiye ediliyor ve disipline mugayir harekette bulunan yoldaşlar hakkında da bazı yollar gösteriliyordu. Bu meyanda İzmir, Zonguldak, Adana, Samsun havalisine gönderilenlerin isimleri zikrediliyordu.

Talimatın diğer bir yerinde de ikbal-perest ve sahte amele rehberlerine şedit bir mücadele acımasından bahsedildikten sonra "Aziz gibileri, Sadi Bey'den¹⁰, Refik İsmail'den beterdirlir. Zira amele arasına girerek amele gibi konuşur ve ameleyi iğfal ederler. Halk Fırkası'na arkadaş ithal etmek nokta-i nazarında tamamen haklısınız" deniliyordu. (Ateş) isminde harp aleyhtarı bir romanın tercümesi fikri hakkında da beyan-ı mütalâa olunuyor ve harp aleyhtarı neşriyattan ewel tercüme edilecek eserler bulunabileceği zikrediliyordu. Bu talimatın altında Tayfur'un imzası vardı.

Reis sordu:

- Bu (T.K.P) ne demektir?
- Türkiye Komünist Partisi...
- Bir de "Şark Balkanlar Kitabetine" diye bir şey yazılmış bir mektup var, sizin midir?
- Evet.
- Bu Şark Balkanlar Kitabeti nerededir?
- Viyana'dadır.
- Ewelki talimatı nerede yazdınız ve kime gönderdiniz?
- Moskova'dan Vedat Nedim Bey'e gönderdim.

Mahut mektup okundu. Şefik Hüsnü bu mektubunda teşkilatla bizzat alakadar olduğunu, hatta şimdiden İstanbul'da bir bütün, Adana'da bir şimendifer (hücre)si teşkil etmeye muvaffak olduğunu, hücrelerin çoğaldığını, beyannameler neşredildiğini, polisin bir şey keşfine muvaffak olamadığını ya-zıyor ve son mebusan intihabatında komünist amele namzedinin rey aldığı halde sosyal demokratların bir tek rey dahi alamadıklarını zikrediyordu. Bu mektubun altında da Keramet imzası vardı.

Müteakiben yirmi yedi maddelik bir not okundu. Zabıt Kâtibi ameleye yazılmış olan bu kâğıdı okuyamadığı için Şefik Hüsnü Bey okudu. Bu notların on dokuzuncu maddesinde "Türkiye'de halk kitlelerinin en ufak bir siyasi hakka dahi malik olmadığı, yirminci maddesinde de Türkiye'de matbuat olmadığı" kaydediliyordu.¹¹ Şefik Hüsnü Bey, anlaşılan bazı noktaları bi'l-iltizâm eksik okumuş olacak ki reisin ihtanna maruz kaldı.¹²

10. Sadi Bey/Vakit

11. "Kemalizmin istihalesi, kitle hareketinden burjuva hegenonyasına ve zünrevi hâkimiyetten şahsi hâkimiyete istihale... İttihatçılar tereddidi ettiren esbab, sernaye temerküzü sarayı inkişafıyla başkalaşmalıdır, amele sınıfı arasındaki farklar, Halk Fırkası amele teşkilat, kemalizmin akubeti, şahsi hâkimiyetler payidar olar mı? Ne için Komünist Fırkası gizli çalışıyor, komünist in diyenler neye istinat ediyor, beytelmülel komünist hareketi geriliyor mu, ilerliyor mu? Nereye müncer olacaktır? Türkiye'de matbuat yoktur, intihabatla kendi kendimizi aldatıyoruz, Halk Fırkası'nın kongresi ne netice verdi, kurtasiyeciler alay!." /Cm/vkyyer

12. Reis Sabri Bey, kuraatini bitiren maznunun elinden kâğıdı aldı ve bazı noktalarını bir daha tekrar ettikten sonra:
- Siz böyle mi okursunuz? dedi.

Reis - Bu Süleyman yoldaş kimdir? Uzun mektuplar yazmışsınız.

- ? . . .

Reis, Süleyman yoldaşa yazılan mektuplardaki (S.K) işaretinin ne olduğunu sordu.

- Santral Komite, Merkez Komitesi demektir. Dedi.

- Azalan kimlerdir?

Maznun dedi ki:

- Vedat Bey, bana böyle bir şeyin mevcudiyetinden bahsederek beni ikna etmişti. Benim maksadım resmi bir amele fırkasının müsaadesini istihsal etmek üzere ihzari faaliyete geçmekti.¹³

Reis, kendisinin Vedat Bey'le görüştüğü vakit, apartmanda yanlarında daha beş altı kişi mevcut bulunduğundan Vedat Bey'in bahsettiğini söyleyerek sual tevcih etti. Maznun:

- Hayır, dedi, beni yatak odasında kabul etmişti.

- Mektubunuzda ismi geçen Halim ve Fahri kimlerdir?

- Halim eski tıbbiyelilerden biridir. Moskova'da tıp tahsil ediyor. Fahri de Almanya'da bir arkadaşımıdır.

Maznuna bazı resimler gösterildi. Bunlardan Hasan Âli ile Nâzım Hikmet'in resimlerini tanıdı.

- Sizde teşkilatta sarf edilecek para yok muydu?

- Hayır, yoktu.

Reis - Halk Fırkası'na arkadaş kaydı hakkında bir madde var?

- Efendim, Vedat Bey'in mektubunda bu nokta-i nazar ileri sürülüyordu. Ben de musib buldum. Bu suretle Halk Fırkası'na dâhil olacak arkadaşlar, amele lehine bir cereyan uyandıracaklardı.

- Beyannameler, sizin tasvibinizle neşr ve talik edilmiş?

- Ben, beyanname neşrini vesaireyi düşünmemiş değilim. Fakat fırkamız resmi bir şekle inkılâp ettikten sonra... Yoksa, gizli kalmış bir teşekkülün bu tarz faaliyetinin hiçbir müsmir netice vermeyeceğini bilirim.

Mahkeme Reisi, (T.K.P) imzasıyla bütün dünya işçileri birlesiniz başlıklı beyannamelerin okunmasını emretti, bunlar okundu. Reis sordu:

Ne dersiniz? Bunlar, ameleyi adeta isyana teşvik ediyor? Maznun, bu şekilde beyanname neşrini tasvip etmediğini, muhteviyatından mesuliyet kabul edemeyeceğini söyledi ve celse iki dakika için talik edildi.

Üçüncü celse

Üçüncü celsede Baytar Salih isticvab edildi. Ezcümle, iki defa mahkemeye sevk edilip muhtelif cezalarla mahkûm edildiğini, bu cürümlerin taklîb-i hükümet vesaire gibi mühim maddeler olduğunu,

Şefik Hüsnü Bey, kâğıdın bazı noktalarını değiştirip okumuş... Bittabi bu nokta, evrakı evvelden itina ile tetkik etmiş olan Reis'in gözünden kaçmamıştı.

Şefik Hüsnü Bey bu noktaları yazacağı bir tarih kitabı için hazırladığını söyledi. /*Vakit*

13. Reis-müteaddit tarihlerde talik edilen beyannameleri gösterdi. Bu beyannamelerde şu cümleler vardı:

"Yeni bir soygun çıktı. Tayyare elimizden parayı alıyor. Teberru göröl rızasıyla olur. Böyle bir vergi alacaklarsa Meclisten karın gkarsınlar. Emperyalizme karşı istiklâlimizi göğsümüzle muhafaza ettik. Tayyarenin paraya ihtiyacı varsa sermayedarların yığın halindeki paralarında alsınlar."/Cuntoryef.

fakat Büyük Millet Medisi'nin İstiklâl Mahkemesi kararının muhik olmadığını nazar-ı dikkate alarak kendilerini affettiğini söyledi."

Reis - Ne için bayartık etmiyorsunuz?

- Yapamazdım, çünkü muayenehane açar açmaz benden vergi isteyeceklerdi. Verecek param yoktu."

Komünizm hakkında izahat istenildi. Dedi ki:

- Komünistlik bir meslektir. Uzun bir nazariyedir. İddia ile alakadar mıdır ki söyleyeyim?
- Gayesi nedir? Kapitalizmi ezmek midir?
- Kapitalizm zaten kendi kendini eziyor komünizmin gayesi yol göstermektir.

Burada maznun rahatsızlığından bahsetti ve kendisine su getirildi. Müteakiben maznun cevaben komünizmin hem ilim hem de mefkure olduğunu, gayesinin sınıf mücadelesini ortadan kaldırmaya matuf bulunduğunu, burjuva sınıfı ortadan kalkınca hakiki müstahsiller olan proletaryanın vaziyete hâkim olacağını söyledi.

Komünizmin hükümet hakkındaki fikrine dair sorulan bir suale maznun bu hususta bir kanaati olmadığını söyledi.

Reis - Siz şimdiki Komünist Partisi'nin yedi azasından biri imişsiniz?

Maznun - Eskiden resmen müteşekkil bir partinin azasından bulunduğunu, ancak şimdi bu fikirle bir alakası bulunmadığını söyledi."

14. - Erkek çocuklarınız nerededir?

- Moskova'da tahsildedirler.
- Burada ne işte idiniz?
- İstanbul'a geldiğim zaman iş bulamamıştım. Şark Şinendiferleri İdaresine odacılıkla dâhil oldum. Fakat vaziyetim idarenin nazar-ı dikkatini celbettiği için tren müfettişi tayin edildim./1/afa't

15. - Şefik Hüsnü Bey'i tanır mısınız?

- Tanırım.
- Şefik Hüsnü Bey'le komünizme ait görüşür müydünüz, komünizm hakkında sizin bir fikriniz var mıdır, taraftar mısınız, bu cereyanın maksad ve gayesi *nedul/Vakit*

16. - Komünizmin hükümet hakkındaki fikri nedir?

- Bunun hakkında henüz bir fikrim yoktur.
 - Şefik Hüsnü Bey sizi ziyaret etti mi?
 - Evet, evime geldi.
 - Adresinizi kimden öğreymiş?
 - Rusya'da bulunan oğullarımdan.
 - Size nelerden bahsetti?
 - Rusya'da bulunan çocukların vaziyetinden bahsetti, bilhassa küçük oğlumun geçirdiği hastalıkları anlattı.
 - Çocuklarınızı Rusya'ya kim göndermiştir, tahsil parasını kim verir?
 - Okudukları mektep meccanidir. Ben İstiklâl Mahkemesi'nde iken kendileri doğrudan doğruya gitmişler.
 - Vedat Nedim Bey'i tanır mısınız?
 - Vedat Nedim Bey'i hayatımda bir defa Galata cihetinde gördüm, ondan sonra burada gördüm.
 - Siz şimdiki Komünist Partisi'nin yedi kişiden ibaret olan hey'et-i merkeziyesi âzasından imişsiniz.
 - Eskiden resmen müteşekkil bir partinin hey' et-i merkeziyesi âzasından idim, fakat şimdi hiçbir şeyiyle alâkam yoktur./ *Vakit*
- (...)

Bundan sonra¹⁷ Rizeli Mahmut Efendi isticvap edildi. Ticaret Mektebinden mezun ve manifatura ticaretiyle meşgul olduğunu, komünizm hakkında bir fikri olmadığını, esasen bu fikrin doğruluğuna kani bulunmadığını söyledi...¹⁸

Muallim Adnan'ın isticvabına geçildi. Rusya'ya tahsil için 340'ta gittiğini, Türkiye'ye bir kaçakçı motoruyla Kilyos'a çıkmak suretiyle geldiğini söyledi.¹⁹

Kendisinden tebyiz ettiği bazı evraka dair izahat alındı. Evrakı arasından gkan bir manzume okundu. Reis dedi ki:

- Evladım, bu deli saçması gibi bir şey... Bu neye yararmış? Hastalığa falan devası var mı acaba? Her halde gizli bir şey olacak ki biz anlayamıyoruz.

Reis, diğer bazı izahat aldıktan sonra maznunlardan Amele Teali Cemiyeti azasından Sabri Efendi'yi tanıyıp tanımadığını sordu. Tanıdığını cevabını aldı. Neticede muhakeme vaktin adem-i müsaadesine mebni bu güne talik olundu. Maznunlardan Abdülkerim'in nüfusa kaydedilmediği anlaşılmış ve kendisinin Tıbb-ı Adlice muayenesiyle neticesini ve muhakemeye bu gün öğle ve akşam mesailerinde devam edilmesi takarrür etti.

- 1925'te Şefik Hüsnü Bey'in evinde içtima ettiniz mi?

- Hayır. Bendeniz Armutlu istasyonunda iken Şefik Hüsnü Bey trenle gidiyordu. Nereye gittiğini sordum. Lehistan'a gidiyorum dedi. Şefik Hüsnü bir defa benim evime geldi. Adresimi Rusya'daki oğlundan almış. Oğlum kendi ahvalinden bizi haberdar etmek için göndermişti. Bana onların hayatından, ortanca oğlunun hastalığından bahsetti.

Şefik Hüsnü Bey'e ne için İstanbul'a geldiğini sordum. "Adli vaziyetimi tesbite geldim" dedi. İkinci bir defa daha geldi. Evin manzarası çok güzeldi. Bunun için gelmişti./Cum/Şüryet

17. 26 yaşında./Cum/7/Şüryet

18. Ticaret mektebinden sonra, bir sene manifatura ticareti yaptığını söyleyen maznun, Şefik Hüsnü Bey'i yalnız ismen tanıdığını söyledi. Vedat Nedim Bey'i de eserlerinden dolayı tanıdığını ilâve etti./Vakit

(...)

Mahmut Efendi Şefik Hüsnü ve Vedat Nedim beyleri gıyaben tanıdığını, bunların neşriyatını takip ettiğini, komünistlik hakkında hiçbir fikri olmadığını, maznunlar arasında yalnız Hüseyin Said'i tanıdığını söyledi./Cumhuriyet

19. Rusya'ya ne için gittiği hakkındaki suale de:

- Maalesef Türkiye'de Dâr-ül Muallimîn'i bitirenler Dâr-ül Fünûn'a giremiyorlar, oraya Dâr-ül Fünûn'a girmek üzere gittim, cevabını verdi./Vakit

(...)

- Rusya'ya neden pasaportsuz gittiniz? Maznun sükutla mukabele ettikten sonra şunları söyledi:

- Rusya'ya pasaportsuz olarak motorla gittim. Tiflis'e gittim, pasaportsuz İstanbul'a avdet ettim ve Kilyos'a geldim. Suphi Efendi isminde bir arkadaş bana Beyoğlu'nda ev tedarik etti. Amele Teali Cemiyeti Reisi Sabri, İstefan, Sedat, Şevki efendileri tanıdım./Üm/Şüryet.

1926 TKİ DAVASI

Maznunlar dün Ağır Ceza
Mahkemesinde adalet huzurunda
sura ile arz-ı mevkî etmişlerdir.
Vakit Gazetesi 17 Ocak 1928

Kışkırdıcı İhtisat ve Cumhuriyet Hükümeti'nin İhtisat
gayeleriyle maznun komünistler huzur-ı adalette
Cumhuriyet Gazetesi 17 Ocak 1928

Dünkü muhakeme
esnasında
maznunlardan bir kısmı
Cumhuriyet Gazetesi
17 Ocak 1928

İstanbul
Müdde-i
Umumiye
Kenan Bey
Vakit Gazetesi
17 Ocak 1928

Ağır Ceza
Mahkemesi
Fetih Şakir Bey
Vakit Gazetesi
17 Ocak 1928

Maxam-i İhtilaf
bizzat işgal eden
İstanbul Müdde-i
Umumiye Kenan
Bey iddiaamesini
okuduktan sonra
Cumhuriyet Gazetesi
17 Ocak 1928

Doktor Sefik
Hüsni Kendisine
tevhid edilen
suallere cevap
verirken
**Cumhuriyet
Gazetesi**
17 Ocak 1928

Doktor Sefik Hüsni
cevap esnasında
vakitliye Vedat
Nedim'e gönderdiği
mektubu okurken
Cumhuriyet Gazetesi
17 Ocak 1928

18 Ocak 1928

Milliyet

Komünistlerin Muhakemesine Dün Devam Edildi Ve Maznunlar Şayan-ı Dikkat İtirafatta Bulundular

Kendileri de Türkiye'de komünist faaliyetinin ancak gülünç bir mahiyet arz edebileceğini ve Türk Millet ve Devleti'nin istiklâlinin her şeyin ve her türlü içtimai mezhebin fevkinde olduğunu itiraf ediyorlar.

Dünkü muhakemenin bütün safahatını aynen neşrediyoruz.

Vedat Nedim'in anlattığı bu esrarengiz dolarlar nereden geliyordu?

Komünistlerin muhakemelerine dün de ağır ceza mahkemesinde devam edilmiştir. Sâmi'nin mevkileri ve localar yine bir çok meraklılarla dolmuştu. Heyet-i hâkime salona dâhil oldu ve isticvaba başlandı.²⁰

Reis maznunlardan Nuri Efendi'nin isticvabına başladı ve mahkûm olup olmadığını sordu:

- İstiklâl Mahkemesi'nde komünistlikten yedi seneye mahkûm oldum. Sonradan cezam tenzil edildi. Fabrikalarda ustabaşılık ettim.

- Maznunlardan kimi tanıyorsunuz?
- Doktor Şefik Hüsnü, Baytar Salih beyleri tanırım.
- Son zamanlarda beyannameler yapıştırılmış?
- Haberim yoktur.
- Komünistlikten haberiniz var mı?
- Ondan da malumatım yoktur.
- Vedat Nedim Bey'in evine gittiniz mi?

Dün sabahdan akşama kadar adalet huzurunda beyanlarım ifade eder. Türk ve Rum komünist maznunları

20. İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, dün de sabahdan akşama kadar komünistlik maznunlarının muhakemesiyle meşgul oldu.

Heyet-i hâkimeye Sabri Bey riyaşet ediyor, âzâ olarak Reşad ve Âsim Beyler hazır bulunuyorlardı. Sabah celsesinde mahkemeye müddei-i umumi Kenan Bey, akşam celsesinde muavin Niyazi Bey çıktılar.

Kenan Bey, salona girip kürsüsüne doğru yürürken salonda hazır bulunanlar ayağa kalkılar, munaileyh de başıyla selâm vererek yerine geçti. Ve o sırada salona giren heyet-i hâkime yerlerine oturuncaya kadar ayakta durdu. Zabıta ilk muhakeme gününde olduğu gibi tedabir alındığından izdihama meydan verilmedi. Sâmi'lere mahsus mahâle rahat rahat sığacak kadar sâmi içeriye bırakıldı. Kadınlara karşılıklı localar tahsis olunmuştu. Bu localardan birinde Vedat Nedim Bey'in refikası madam da muhakemeyi, bilhassa zevceinin isticvabını dikkatle dinliyordu. Zaman zaman hâkimler, müddei-i umumi muavinleri, avukatlar salona giriyorlar, bir tarafta durarak muhakemeyi takib ediyorlardı. /Z/Ön/t

- Hayır gitmedim.
- İctimalarda siz de bulunmuşsunuz?
- Ben bulunmadım.
- Şefik Hüsnü Bey bir ictimada kuvvet hareketten doğar demiş?
- İştmedim ve bulunmadım.
- Heyet-i Merkeziye azalarını tanıyor musunuz?
- Hayır tanımam.

Bu sırada reis maznuna bir takım resimler göstererek bunların kim olduğunu sordu.

- Bunlardan yalnız Hüsamet'in'i tanıyorum. Ötekileri tanımam. Onu da 1921'de Ankara'da bulduğumuz zaman tanışmıştım.

Şevket Süreyya Bey'in isticvabı

Bilahare Şevket Süreyya Bey isticvap olundu.

- İsmim Şevket Süreyya, evliyim iki çocuğum var muallimim. Ayrıca petrol şirketinin muhasebesinde çalışıyordum. Ewelce İstiklâl Mahkemesi'nde komünistlikten mahkûm oldum. Sebep *Aydınlık Mecmuası*'ndaki neşriyatımdır. Edime'de muallim mektebinde okudum. Rusya'da tahsil ettim. Buradaki maznunlardan Şefik Hüsnü Bey'i ve bazı arkadaşları tanırım. Şefik Bey'i *Aydınlık Mecmuası* dolayısıyla tanışmıştım. Tahliye edildikten sonra Şefik Bey'i hiç görmedim. Avrupa'ya gitmişti.

- Şefik Hüsnü Bey'in evinde ictimalar olmuş?

- İçtima şeklinde bir toplanma olmadı. Ewelce arkadaşlarla onun evinde toplanıyorduk. Vedat Nedim Bey'i de *Aydınlık Mecmuası*'ndan tanırım. Evini bilirim. Fakat bir defa petrol şirketinde iş almak için gitmiştim kendisinin İstanbul'da tanıdıkları çoktur, onun için ona müracaat ettim.

- O zaman evinde başka kimseler var mıydı?
- Hatırlayamıyorum. Zannedirim ki kimse yoktu.

Türkiye'de Türk İstiklâl ve şerefinden başka hiçbir gayenin mevzu-ı faaliyet ittihaz olunamayacağını ve Türk Cumhuriyeti'ni Hükümetinin amelenin terfihi için ittihazı icap eden tedbirlerle belagan mabellâğ meşgul olduğunu dün komünist maznunlardan bir kısmı huzur-ı hâkimde itiraf mecburiyetinde kalmış, sahteliklerini bir defa daha ifade ve teyit mecburiyetine düşmüşlerdir.

- Vedat Bey'in Avrupa seyahatinden haberiniz var mı?
- Haberim yoktur.
- Bu sene Ağustos zarfında Vedat Bey'in evine gitmediniz mi?
- Hayır gitmedim ve doktor beyi de Vedat Bey'in evinde görmedim. Poliste görmüştüm.
- Vedat Bey aksini söylüyor?
- O öyle bir iddiada bulunabilir.²¹

21. - Sizin, cemiyetin buradaki merkezine iltihakınız mevzu-u bahistir. Bu sene ağustosta Vedat Nedim Bey'in evine gittiniz mi?

- Hayır.

- Vedat Nedim Bey böyle söylüyor?

- Sözünür sâikini tayin ve tahlil etmek lâzım gelir, zannındayım. Ne için yapmadığım bir şeyi kabul edeyim? Olmadı böyle bir iş, *Vakit*

Bu sırada resimler Şevket Süreyya Bey'e de gösterildi:

- Hangilerini tanıyorsunuz bu resimlerin?
- Nâzım Hikmet ve Hasan Ali'yi tanıyorum, iyi arkadaşım. Diğerlerini tanımam.
- Bunlarla münasebetiniz nasıldı?
- Nâzım Hikmet'le münasebetim yakındır. *Aydınlık'ta* beraber bulunduk.
- Vedat Bey size gelir miydi?
- Hayır, gelmedi.
- Adnan Bey'i tanır mısınız?
- Küçükükükten beri tanırım. Evine gitmedim.
- O sizi nereden buldu?
- Belki kayın biraderimden adresimi almıştır. Esasen hapishaneden çıktıktan sonra arkadaşlarla münasebetim seyrekleşmiş ve adeta kesilmişti.

Viyana'daki içtima

Viyana'daki ictimadan haberiniz var mı?

O içtimain hikâyesini ancak burada dinledim.

- Sizin de komünizm teşkilatına dâhil olduğunuz söyleniyor ne dersiniz?
- Hayır, dâhil değilim, fakat bu söz sizi tatmin eder mi, bilmem? Maamafih komünizm hakkında esaslı fikirlerim de yok değildir.

Maznun burada makam-ı riyasetin müsaadesiyle Rusya'da pedagoji tahsili esnasında Marksizm tetkikatında bulunduğunu söyledi bu hususta uzun uzadıya ilmi ve nazari Marksizm hakkında izahat verdi. Bu arada materyalizm histeriğinden de bahs etti ve hepsini tebliğ ettiğini söyledi.

- Marksizmi kabul ediyor musunuz?
- Evet, Marksizme taraftarım. Çünkü o zaruretlerin bir emridir.

Onun nazarında gerek tabii, gerek içtimai şekiller ebedi bir şekli haiz değildirler. Bunlar mütema-di istihalelere tabidirler ve bu istihaleler de bizim irademizin eseri değil, zaruretin eseridir.

- Marksizmin hükümet teşkilatı hakkındaki fikri nedir?
- Hükümet teşkilatı hakkındaki fikrinin buraya kadar verdiğim mesrûdâtan çıktığını zannediyorum. Mademki içtimai şekiller ömür-ı tarihisini yaşıyor, hükümet şekli de ömür-ı tarihisini yaşayacaktır.

Bu günkü sınıf mücadelesi deyince burada bir dakika tevakkuf etmek lâzım gelir. Garptaki sınıf mücadelesini nazar-ı dikkata alınca komünizm âlimlerinin efkârının doğru olduğu meydana çıkar. Fakat Şark milletlerine, esir ve yan esir milletlere gelince, istiklâlini kazanan Türkiye'nin milli kurtuluş hareketleri bu esir ve yan esir memleketlere bir numune olacaktır. Türkiye'nin milli kurtuluş hareketi bana pek yüksek gelir.

Muallim Şevket Süreyya Bey sözlerine heyecanla ve şöylece devam etti.

- Ben bir Türk ve bir marksist olmak itibıyla söyleyebilirim ki bu memlekette komünizm faaliyeti nihayet-ün-nihaye iş kanunlarının tanzimine, sendika kanunlarının tanzimine ve grevlerin idaresine inhisar edebilir ki esasen demokrat bir hükümetin de bunlar meşgul oldukları mesailendir. Bu sebeptendir ki gizli bir komünist teşkilatı yapılması manasızdır. Kanaatlerimi huzur-ı âlinizde de aynı cesaretle müdafaa etmekten beni alıkoyacak hiç bir kuvvet yoktur. Eğer Türkiye'de bir komünist partisi teşkilî imkânı olsa ve bu teşkilatın yapılması bir zaruret olsa tekrar cesaretle iddia ediyorum ki,

ben bu gizli fırkayı bizzat teşkil ederdim.

Bu gün cihandaki düşmanlarımız huzurunda iddia ediyorum, Türkiye’de gizli bir komünist fırkası teşkilatı yapmaya Lüzum yoktur. Burada sermayenin yüksek şekli esasen devlet sermayesi şekline gidiyor. Ben kendi mukadderatımı ifnaya değmeyecek kadar böyle mevzular için tehlikeye atmak istemem.

Efendim müdafaama taalluku olmak itibarıyla değil fakat ale'l-umum müdafaama taalluku itibarıyla bir noktaya bilhassa işaret edeceğim: Bazı icraî hareketler mevzu bahs olmuş ve ret edilmiştir. Ve Şevket Süreyya da bunu ret etmiştir, denildiği zaman mesele meydana çıkıyor. Bunu ret etmekliğime şunu sebep gösteriyorum:

Bu benim akidem değildir ret ediyorum, yahut kanundan korkuyorum ret ediyorum, yahut da böyle teşekküle lüzum görmüyordum ki her üçü de beni tebriye kafidir. Vedat Bey’in izahat vermesini rica ederim.

Hamdi Şamilof ne diyor?

Ba’de Rus Bankasında memur olan Hamdi Şamilof isticvap edildi. 1914 ve 15 senelerinde ağabeyisinin yanına gitmek üzere Rusya’ya gittiğini, Rusya’da komünistliğin 1917’de başladığı ve kendisinin de orada bir vakitler komünist olduğunu söyledi.²²

Reis Şefik Hüsnü Bey’le *Aydınlık* Mecmuasını neşrettiği sırada görüşüğünü iddia eden maznuna sordu:

- İkide bir buluşmanız, rabitanın çok sıkı olduğunu ispat etmez mi?
- İspat etmez efendim.
- Şefik Hüsnü Bey için komisyoncu Nikolaki vasıtasıyla tuttuğunuz odanın bedel-i ıcan ne idi?
- Yirmi Lira idi.’
- Bu parayı kim verdi?
- Ben verdim, sonra Şefik Hüsnü Bey’den aldım.²³

22. - Sizin, cemiyetin buradaki merkezine iltihakınız mevzu-u bahistir. Bu sene ağustosta Vedat Nedim Bey’in evine gittiniz mi?

- Hayır.

- Vedat Nedim Bey böyle söylüyor?

- Sözüdür. sâikini tayin ve tahlil etmek lâzım gelir, zannındayım. Ne için yapmadığım bir şeyi kabul edeyim? Olmadı böyle bir iş./*Vakit*

23. - Komisyoncu Nikolâki marifetiyle bulmuşsunuz?

- O vasıta ile kendim için oda tuttum.

- Oda sahibesi Madam Viktorya sizin haftada birkaç gün gelip Şefik Hüsnü Bey’le orada buluştuğu-nuzu söylüyor?

- Gitsem, "gittim" derdim.

- Fahrettin Efendi isminde birisini tanır mısınız?

- Evet.

- Onurla birlikte Adana’ya gittiniz mi?

- Adana’ya giderken trende rast geldim./l/o/a’r

Vedat Nedim Bey'in isticvabı

Müteakiben Vedat Nedim Bey isticvap edildi. İstanbul'da doğduğunu, müteahhil bulunduğunu, bir çocuğu olduğunu, Arkos Şirketi'nde iki yüz Lira maaşla çalıştığını, Süleyman nam-ı müsteanni kullandığını söyledi.

- Ne için nam-ı müstear kullanıyorsunuz?
- Türkiye Komünist Fırkası'nın Kâtib-i Umumisi idim. Onun için.

Vedat Nedim Galatasaray Lisesi'ni ikmal ederek Avrupa'da âfi tahsillerini bitirdiğini ve iktisat doktoru olduğunu söyledikten sonra, Şefik Hüsnü Bey'le nasıl tanıştığını anlattı. Arkos Şirketi'ne Şefik Hüsnü Bey'in delaletiyle girdiğini de ilave etti.

- Arkos Şirketi komünist midir? Müstahdemi komünist midir?
- Arkos Şirketi bir devlet müessesesidir, memurları arasında komünist olan da vardır, olmayan da.
- Demekki dâhil olanlardan kâffesinin komünist olmasına dair bir mecburiyet yoktur.
- Şirketin erkân-ı memurini ve müdirânı bittabi komünisttirler.

Maznun Vedat Nedim İstiklâl Mahkemesi esnasında Salih, Faik ve Mahmut beylerle Şefik Hüsnü Bey'den mektup aldıktan sonra temasa geçtiğini, ondan sonra hiç bir faaliyette bulunmadıklarını, ancak üç ayda bir gelen 3500 dolar parayı mevkuf arkadaşları Şevket Süreyya Bey'le sair arkadaşlarına posta ile gönderdiğini beyan etti.

Şefik Hüsnü Bey'den tenkitkâr mektuplar aldığını söyleyen maznun, izahatına şöyle devam etti:

- Amele arasında tahrikat doğru değildir. Çünkü memlekette sükûn ve asayiş henüz tamamıyla takarrür etmemiştir fikrinde idim, fakat Şefik Hüsnü Bey mütemadiyen faaliyette bulunmadığımızdan bahis mektuplar gönderiyordu.

Maznun Viyana Kongresi'ne nasıl iştirak ettiğini de izah etti. Viyana'ya 1926 senesi Mayıs'ının ortalarında gitmişti.²⁴

Vedat Nedim Bey sorulan suallere kısa kısa ve ikişer kelime ile cevap vermekte idi.

Dirhemle söylüyorsunuz

Reis şu ihtarda bulundu:

- Beyefendi dirhemle söylüyorsunuz, biraz etrafıca anlatınız. Bundan sonra Vedat Nedim Merkez azalannı şöyle saydı.

- Salih, Mahmut, Nuri, Şevket, Hamdi, Faik, Nâzım. Harici Büro'yu kimin idare ettiği hakkındaki suale de:

- Halim ve Şefik Hüsnü beyler dedi. İsmail'in de Adana'ya Harici Büro'nun tavsiyesiyle gönderildiğini söyledi.

24. - Şu halde o vazifeden çekileydiniz. Peki, Şefik Hüsnü Bey'in size direktif vermeye selâhiyeti var mıydı, bu selâhiyeti nereden alıyordı?

- Teşciâtı o tensil ederdi.

Vedat Nedim Bey, 1926-senesi mayısında Viyana'ya gittiğini, Nâzım Hikmet Bey'in de orada bulunduğunu, faaliyette bulunmadığı için kendisinin tenkid olunduğunu, bilmükabele bunun mümkün ve doğru olmadığı mütalâasında bulunduğunu söyledi ./*Vakit*

Aziz'i de İzmir Harici Bürosu'na memur ettiğini, kendisinin bilahare aldığı talimatla bunlardan haberdar olduğunu söyledi.

- Pekî Suphî nereye gitti?
- O da Eskişehir'de.

Reis Sabri Bey burada bilhassa tevakkuf etti ve kâtib-i umumi Vedat Nedim Bey'in düştüğü tenakuzlara işaret etti.²⁹

25. - Siz buraya Şefik Hüsnü Bey'in geleceğini biliyor muydunuz?

- Hayır, zannedirim ağustos ortalarında geldi.
 - Evinize geldiği zaman ne görüştünüz, sormadınız mı nasıl gelmiş?
 - Gizli olarak.
 - Hemen maksada şurûh ettiniz mi?
 - Hayır, yalnız adem-i memnuniyetinden bahs etti. Beni kâfi derecede faal bulmadığını, faaliyet vü-cuda getirmek üzere geldiğini söyledi.
 - Evinizdeki ictimâ'da neye karar verildi?
 - Beyanname yazılmasına. Tayyare cemiyetine iane verilmemesine dair.
 - Maksad?
 - Partinin mevcudiyetini ışaa etmek.
 - İctimâ ne suretle oldu?
 - Şefik Bey, arkadaşlarla bazı hususat hakkında görüşmek arzu etti.
 - O arkadaşları oraya toplayan kimdir?
 - Zannedirim; Nuri Bey vasıtası ile davet edildiler.
 - Şahsen davet ettiğiniz var mıdır?
 - Evet, Şevket Süreyya Bey.
 - Neticede neye karar verildi?
 - O ictimâda itilâf hâsıl olmamıştı. Muhtelif nokta-i nazarlar serdedenler vardı.
 - İkinci ictimâ'ya Şefik Hüsnü Bey mi lüzum gördü, siz mi? Bu ciheti tasrih ediniz. Müstantikte "ben lüzum gördüm" demişsiniz.
 - Onu nokta-i nazanma imale, ikna için görüşmek istemiş olabilirim. Ben alâkadar olmak istemi-yordum.
 - Niçin, artık çekiniyor mu idiniz?
 - Doğru ve mümkün olmadığı fikrinde idim. Yapılacak şeyler, beyanname neşri filân...
 - Sizin mütalâanızın hilâfında, kendi reyî ile yapamaz mıydı?
 - Bilmem. Belki yapabiliirdi. Fakat işi bana açtığına göre fikrimi söyledim.
 - Vilâyet komitesi azalan ile hey'et-i merkeziye başka başka mıdır?
 - Hey'et-i merkeziye daha yüksektir. Vilâyet komitesi, mahallî teşkilât demektir.
 - Suphî, İsmail, Aziz ile münasebetiniz ne mertebede idi?
- Vedat Nedim Bey, yine mütereddît bir tarzda cevap verdi. Reis şöyle dedi:
- Öyle zannediyorum ki, ben komünist fırkası âzâsıyım, siz beni isticab ediyorsunuz. Her sualıme sualle mukabele ediyorsunuz!
- Bunun üzerine Vedat Nedim Bey, bu isimleri zikr olunanlarla arasının ağk olduğunu, kendisini şikâyet ettiklerini anlattı.
- Komite, merkezin emirlerine itaat ile mükellef değil miydi?
 - Öyle icab ederdi. Lâkin Şefik Bey müstakilen harekete başlayınca bu mecburiyet yavaş yavaş unu-tuldu...
- İkinci Celse

Fahri Efendi'nin isticvabı

Müteakiben Fahri Efendi'nin isticvabına başlandı. Fahri Efendi şeker şirketinde memur olduğunu söylediikten sonra Ticaret-i Bahriye Mektebi'nin son sınıfına kadar okuduğunu ifade etti. Mütareke zamanında Azerbaycan'a gittim orada Nuri Paşa'ya iltihak ettim. 1920 Senesinde de Komünist Fırkası'na dâhil oldum.²⁶

- Rusya'da sizden başka kimler vardı buradakilerden?
- Hamdi, Mesrur Naci, Mustafa efendiler vardı.
- İstanbul'a ne vakit geldiniz?
- 1923 Senesinde.
- Şefik Hüsnü Bey'i tanır mısınız?
- Hususiyetim yoktur. San Mustafa'ya rastladım. O beni prezante etti. *Aydınlık Mecmuası*'nda çalıştığını, o gazetenin ser muharrirliğini yaptığını söyledi.
- İstanbul'la geldikten ne kadar sonra Adana'ya gittiniz?
- 3 - 4 sene sonra.

Öğleden sonra saat on üç buçukta açılan ikinci celsede yine Vedat Nedim Bey'in isticvabına devam olundu:

- Yanınızda oturan Şamis Efendi komünist midir?
- Katiyetle bir şey söyleyemem.
- Hâlbuki o size komünist olduğunu söylemiş. Siz de bunu istintak dairesinde tesbit etmişsiniz?
- Öyle bir şey söylediğimi hatırlayamıyorum. Vedat Nedim Bey'in mazbut ifadesi okundu, maznun istintaktaki ifadesini kabul etti. Diğer bir sual soruldu, müphem cevap verdi.
- "Fahri Efendi komünistti. Çünkü benimle temas etmişti. Ondan biliyorum." diyorsunuz. Kaçamaklı cevap vermiyorsunuz.
- Efendim, o Adana'ya gitmişti. Yalnız onu biliyorum.
- Siz mi gönderdiniz?
- Hayır, kendi gitti.
- Küçük Hakkı ile San Mustafa'nın vilâyet komitesi âzasından olduğunu söylemişsiniz?
- Nuri Bey'den işittim. Şahsen tanımadım.
- Şahsen tanımadığınız adamların isimleri nereden hatırlınızda kalmıştı da poliste böyle söylediniz?
- Ben Elektrik Nuri Bey'den işittiğimi tekrar ediyorum.
- Mahmud Efendi komünist teşkilâtına dâhil midir?
- Hay'et-i merkeziye âzasıdır.
- Viyana'daki ictimâ'a iştirak eden Hamdi Efendi, Hamdi Şamilof mudur?
- Hayır. O Azerbaycanlı idi. Gelecekti buraya ama gelemedi.
- Fahri Efendi'yi Adana'ya kim gönderdi?
- Bilmiyorum.
- Şefik Hüsnü Bey'e gönderdiğiniz mektuplarda bazı cümleler var, bunların mânâsını izah eder misiniz?

Vedat Nedim Bey yine müphem bir cevap verdi. Reis istihzalarına devam etti:

- Ama ifade-i istintakiyerinde böyle kese kese, kâfi söylemişsiniz. Sonra Şefik Hüsnü Bey'le diğerleri sizin ifadelerinizi inkâr ediyorlar. Buna ne diyacaksınız?

Vedat Nedim Bey, döne dolaşa eski ifadesinde ısrar etti, bunların apartmanında ictimâ' ettiklerini söyledi. Muva-cehe yapıldı. Şevket Süreyya Bey ve diğerleri hep birden bu ifadeyi kabul etmedikleri mukabelesinde bulundular.

/Vakit

26. Mustafa Suphi'nin riyaset ettiği komünist fırkasına girdiğini anlattı. /ofa't

- Adana'ya ne için gittiniz?
 - İş bulmak için.
 - Vedat Nedim Bey'i tanır mısınız?
 - *Aydınlık* Mecmuası'nda tanıdım.
 - Giderken kendisinden bir tavsiye aldınız mı?
 - Hatırlamıyorum.
 - İfade-i ewelinizde böyle söylemişsiniz?
 - İşkence karşısında tabi öyle söylenir. İsteddiği gibi yazıyorlar.
 - Mademki işkence yapıyorlar. İsteddiği gibi yazarlar, ne için size sorsunlar. Hatta ifade-i ewelinizden bazılarını kabul ediyorsunuz?
 - Gayn şuurî söylenmiş şeyler.
 - Lüleburgaz'daki şeker şirketine kimin delaletiyle girdiniz?
 - Şirkette eniştem vardı, Hikmet Bey, onun yardımıyla.
 - Adana'ya yalnız mı gittiniz?
 - Hamdi Efendi'yle beraber.
 - O ne için gidiyormuş?
 - O da iş bulmak için.
 - San Mustafa ile nerede temas ederdiniz?
 - Sultanahmet'te filan görüşürdüm.
 - İstanbul'da komünist teşkilatı varmış sizin haberiniz yok mu?
 - Üç sene ewel Azerbaycanlı Mehmet Sabri isminde biri vardı. O söyledi.
 - Vedat Nedim Bey sizin teşkilat için Adana'ya gönderildiğini söylüyor?
 - Vedat Bey'in komünist teşkilatına memur olduğunu bildiğinizi söylemişsiniz?
 - Bana polis dairesinde cetvel gösterdiler. Ben de evet dedim.
- Reis ba'de ifade-i istintakîyesini okutturdu. Fahri Efendi Adana'ya Hamdi Efendi ile beraber teşkilat için gittiğini bu ifadesinde beyan etmekte idi. Okunan ifadesini Fahri Efendi kabul etmedi.²⁷
- Sizin de komünist teşkilatına dâhil olduğunuz iddia olunuyor ne diyeceksiniz?
 - Hayır, kabul etmiyorum.

Hüseyin Sait Efendi'nin isticvabı

Bundan sonra²⁸ Hüseyin Sait Efendi isticvap olundu. Eskişehir Rüştîyesi'nde tahsil ettiğini, Balkan Muharebesi'ne iştirak eylediğini, Rusya'ya esir olarak gittiğini, 1921 senesinde İstanbul'a döndüğünü söyledi.

- Burada bulunanlardan kimi tanırırsınız?
- Mahmut Bey'i, Elektrikçi Nuri Bey'i filan.

27. Mazbut ifadesi okundu. Burada İstanbul'dan memuren Adana teşkilâtına gittiğini fakat kendisinin Hamdi Şani-lof'u orada bırakarak avdet ettiğini, netice-i faaliyeti hakkında rapor vermediği için tahtîe olduğunu söylüyordu. Maznun, bu ifadesini kabul etmemekte ısrar kıldı. /*Vakit*

28. günrük muamelâtıyla müstâgil Kumlı/İlafa't

- Şefik Hüsnü Bey'i tanır mısınız?
- Şahsen tanımam. İsmen bilirim. Gazete gkanrdı, oradan ismini işittim.
- Ne gazetesi çıkartıyordu?
- *Aydınlık*.
- Yani o gazeteyi takip ediyordunuz?
- Hayır.
- Neden bahsedirdi?
- Komünistlikten, felsefeden bahsederlerdi.
- Muntazaman takip ettiğinize göre o fikri terviç ettiğiniz anlaşılabilir mi?
- Ben her gazeteyi okurum. Namdar muharrirlerin yazılarını severim, okurum.
- Orada da fikrinize uygun şeyler varmış ki okumuşsunuz?

- Komünizm hakkında bir fikriniz var mı?

- Hayır, tahsilim o kadar müsait değil.

- Pekala öyle olduğu halde felsefeden filan bahseden gazete ve mecmuaları nasıl okuyor ve takip ediyordunuz?

- Okudum, fakat benimsemedim.
- Sizin de komünist teşkilatıyla alakadar olduğunuzu iddia ediyorlar?
- Hayır, kabul etmem efendim.

Vanlı Kazım Efendi'nin isticvabı

Fahri Efendi'den sonra Vanlı Kazım Efendi'nin isticvabına başlanmıştır. Vanlı Kazım Efendi reisin suallerine şu cevabı verdi:

- 1913 tarihinde Fransa'ya gittim. Orada sekiz sene kaldım. Makinacılık tahsil ettim. Sonra İstanbul'a geldim. Şefik Hüsnü Bey'i tanırım, *Aydınlık* Mecmuası'nda tanıdım.

- *Aydınlık* Mecmuası'm' okuyan hep mecmua idaresine mi gider?

- Usare-i hayatımı emen insafsız patronların elinde ezilmiş bir ameleyim. *Aydınlık* Mecmuası amele lehinde yazıyordu. Bi't-tabi onu takip ediyordum.

- Komünizm hakkında ne fikriniz var?

- Yüksek bir ilimdir. Bu fikir amele teşkilatının lehindedir. Ben bundan evvel bir çok fabrikalarda çalıştım. On iki saat bizi çalıştırır, cüzi ücret verirler. Biz bu hakkımızı iddia edemeyiz. Etsek bizi hi-maye edecek kimse yok. Boyun eğmeye mecburuz, çünkü eğmesek patron bizi çıkarır, aç kalırız.

- Size yevmiye ne verirler?

- İhtiyaca göre.

- Sizin dediğiniz gibi usare-i hayatınızı emen Türkiye'de kaç patron vardır?

- Ben Türk müessesesinde çalışmadım.

- Nig'n?

- O kadar çok yok ki.

- Çok değil de nedir bu kadar aleyhinde teşkilat filan yapıyor.

- Ameleyi müdafaa için.

- Komünistlik hakkında fikriniz nedir?

- Amelenin hukukunu müdafaa ederler ve gazetelerine bunu yazarlar.
- Vedat Nedim Bey'i tanır mısınız?
- Tanırım.
- Sizin teşkilata dâhil olduğunuzu kâtib-i umumi sıfatıyla Vedat Nedim Bey söylüyor.
- Hayır dâhil değilim. İctimaalanda da bulunmadım.
- Viyana Kongresi'ne gittiniz mi?
- Paris'ten tahsilden geldikten sonra Avrupa'ya gitmedim.
- Sizin de komünist olduğunuz iddia ediyor ne diyeceksiniz?
- Vahidir, kabul etmem.
- Evet ama ifadelerinizden şunu anlıyoruz usare-i hayatımı emen patron filan?
- Hangi ameleye sorsanız bunu söyler.

İbrahim Efendi'nin isticvabı

Müteakiben isticvap edilen İbrahim Efendi, tesviyeci olduğunu, 338 senesinde Ankara'ya gittiğini, iki sene sonra İstanbul'a döndüğünü, ba'de çalışmak maksadıyla Moskova'ya gittiğini, yedi sekiz ay kadar fabrikalarda çalıştığını söyledi ve Adnan Efendi'yi hastahane de Rusya'da gördüğünü ilave etti.²⁹

- Şimdi nerede çalışıyorsunuz?
- Ayvansaray değirmeninde iki lira yevmiye ile çalışıyorum.
- Yalnız Moskova'ya mı gittiniz?
- Tiflis'e de gittim. Moskova soğuk geldi Tiflis'e gittim.
- Komünistlik hakkında seyahatiniz esnasında tetkikatta bulundunuz mu?
- Hayır.
- Buradaki zevattan kimi tanırırsınız?
- Bir kaçını tanıyorum.
- Beyannameler verilmiş, filan, bunlar hakkında malumatın var mı?
- Hayır.
- Komünistlik hakkında bir fikrin var mı?
- Hayır, bilmiyorum.
- Komünist olduğunuz iddia olunuyor.
- Kabul etmiyorum.

Hakkı Efendi'nin isticvabı

Bundan sonra isticvap edilen Hakkı Efendi dedi ki:

- Yeniköy'de Dok Şirketi'nde çalışıyorum. Saatte 38 kuruş alınm. İbtidai tahsil gördüm. 0 vakitten beri tesviyeci amelesiyim.

29. İstinye'de bir fabrikada Tesviyeci Hakkı Efendi, tesviyeciliği usta yanında öğrenmiş, saatte otuz se-kiz kuruş almış; Sabri, Hamdi "arkadaşlar"! tanıdığını arlattı.

- Bu "arkadaş" tabiri nedir?

- Çok okunak bilene "bey", az bilene "efendi", hiç bilmeyene "ağa" denir. Biz hiç fark gözetmez, hepsine "arkadaş" deriz. /*Vakit*

- Burada kimleri tanırırsın?
- Galip arkadaşı, Hamdi arkadaşı, İbrahim arkadaşı.
- Bu arkadaş tabiri ne tabiridir?
- Cemiyete dâhil aza arasında çok bilene bey, orta bilene efendi, hiç birisini bilmeyene ağa denmesi lâzım. Biz de dedik ki bunları kaldıralım. Hep arkadaş tabirini kullanalım.
- Hangi cemiyet?
- Amele Teali Cemiyeti. Bu cemiyet ameleye çok hizmet etmiştir.
- Reis ba'de diğer bazı hususat hakkındaki ifadeleriyle polisteki ifadesi arasında mübâyenet olduğunu söyledi. Maznun poliste çok dayak yediğini, bir çok işkence yapıldığını söyledi.
- Komünistlik hakkındaki fikriniz nedir?
- Ben yalnız ameleyim.
- Şefik Hüsnü ve Vedat Nedim beyleri tanıyor musunuz?
- Hayır tanımam.
- Siz de *Aydınlık Gazetesi*'ni alır mıydınız?
- Alır okurdum. Çünkü ameleye dair havadisler yazardı.
- Ameleye dair beyannameler dağılmış?
- Bizi o gün tevkif ettilerdi.
- Sizin de komünist olduğunuz dava olunuyor?
- Ben ameleyim ve amele cemiyeti azasıyım. Başka bir yere dâhil değilim.

Niko'nun isticvabı

Müteakiben isticvap edilen Niko, İstanbul'da doğduğunu, Rum Lisesi'nde okuduğunu söyledi.

- Siz de komünist fikirlerini kabule meyyaldiniz?
- Okurdum, münakaşa ederdik Suphi Efendi ile beraber.
- Konuşmak, münakaşa etmek o fikirleri benimsediğinizi anlatır.
- Okumak mutlaka kabul etmek demek değildir. Yalnız öğrenmek istiyordum. Mefkure olduğu için.
- Suphi sizi komünistliğe ithal edelim filan demedi mi?
- Hayır söylemedi.
- Siz de sormadınız mı arkadaşlarınız filan var mı?
- Sormadım.
- Hâlbuki komünist meselesini yalnız mı yapıyorsunuz diye bir sual sormuşsunuz?
- Sorduğum şey komünist teşkilatı değil, amele cemiyeti idi.

Maznunun evi taharri edildiği zaman Rusça gazeteler çıkmış. Reis sordu ve gazeteleri gösterdi.

Gazeteler "Bizim Dünya" isminde Rus gazetesi idi. Maznun inkâr etti. Rusça'yı okuyamadığını söyledi. Reis tarafından bilahare bir arkadaşına Rusça olarak yazmış olduğu mektubundaki "Cemahir-i müttehidede elektrik sandalyesi üzerinde öldürülen iki mücahit ile bu tarihi vaka ile milyonlarca umum arkadaşın" manası soruldu. Bu mektup içinde İkinci Enternasyonal ile diğer beynelmîl sosyalist kongresinden havadisler vardı. Niko bu arkadaşının meraklı olduğunu ve bunun için yazdığını söyledi. Evinin taharriyatı esnasında bulunan Rus Komünist Partisi Nizamnamesi'nin kendi evinde bu-

Umduğunu inkâr etti. Bu inkârlar üzerine polisteki ifadesi tekrar okundu. Maznun bir çoğunun yanlış olduğu noktasında ısrar etti.³⁰

- Yuvakim isminde birini tanır mısın?
- Tanırım.
- Buna bir cemiyet yapaalım diye teklifte bulundun mu?
- Hayır bulunmadım.
- O bulundu diyor?
- Şefik Hüsnü ve Vedat Nedim beyleri tanır mısınız?
- Hayır tanımiyorum.
- Senin de komünist olduğun dava olunuyor, ne diyeceksin?
- Dâhil değilim. Komünist olan bir adam komünist olduğunu söyleyecek.
- Beyannameler dağılmış bundan da haberin yok mu?
- Duydum.³¹

İstefan Efendi'nin isticvabı

Niko'dan sonra isticvap edilen İstefan Efendi dedi ki:

Beyoğlu'nda tuhafiyeciyim. İstanbul'da doğdum. Fener Mektebi'nde okudum. Saatçi Niko Efendi'yi ve Ahilya'yı tanırım.

- Saatçi Niko'yu ne vakit tanıdınız?
- Harp esnasında tanıdım
- 1920 senesinde işçiler cemiyeti varmış, bilir misin?
- 15 yaşından beri Beyoğlu'nda ticarethanelerin kâtiplerine ait bir cemiyet vardı, oraya yazılmıştım.

Kirkor'un verdiği izahata göre Kirkor maznun Ahilya'nın evine sık sık gider gelirmiş. Bir akşam bir ziyafet verilecekmış, Kirkor'u çağırmışlar. Gitmişler, eğlenmişler, fonograf çalmışlar, sonra tekrar görüşmüşler. Maznunlardan Mustafa Efendi'yi de Niko'nun evinde görmüş, tanımış.

Maznun bu izahatı verirken; "İşte efendim" dedi.Beni tuttular. Sebep Mustafa'yı tanıdığım için...

Yağlı müşteri

İstefan; Mustafa'yı, Adnan'ı tanıdığını kendisine has şive ile anlatırken sözüne şöyle devam etti:

- Efendim dükkâna gelen yağlı müşteri idi. Bir gün aldım kendisini berber Şevki'ye götürdüm.

30. Maznuna san kaplı bir mecmua, kızıl bir kart gösterildi. Bunların kendi bezinde gkmadığım iddia etti. Mezdinde bulunan evraktan bazıları okundu. "Bolşeviklik hakkında bazı mülâhazat" urvanı altındaki bu yazılardan "elektrikli koltuk" tâbiri, "Ey ashab-ı yesar, sizir silâhlarınızı aemele inâl ediyor, fakat unutmayın ki sizi günün birinde son muharebe de bunlarla diyâr-ı ademe gönderecektir" mealinde bir cümle vardı. Sonra maznunlardan Şevket Süreyya Bey'e gösterilip Rusça "Rus Komünist Fırkasının Programı" olduğu anlaşılan bir küçük risale tetkik edildi.

/Vakit

31. Maznun, "elektrikli koltuk" tâbiri geçen kâğıdın Sacco - Vanzetti hadisesine ait bazı tercümeleri ihtiva ettiğini söyledi. Bu sırada saat on beşi yirmi geçiyordu. Celse tereffüs igr. beş dakika tatil edildi.- Oldıkları yerde bekletiler maznunlara da sigara içmeleri igr. müsaade verildi. Derhal kesif, mavi bir duman tabakası yükseldi, hemen hepsi birer sigara yakmış, dumanını küfür küfür savuruyordu. Duman gksın diye camlar açıldı. */Vakit*

- Sen her gelen müşteriye herbere mi götürürsün?
 - Hayır efendim. Bazen yağlı müşterileri götürürdüm.
 - Mustafa'nın başka adı da varmış?
 - Var mı efendim ne bileyim. Benim bildiğim Mustafa'nın işittiğine göre yüz tane ismi var. Bana poliste resmini gösterdiler. Bu adam için ayağımdan 120 sopa yedim. Hepsini saydım üç gün kalkamadım.

- Mustafa sana hiç sosyalistlikten bahsetti mi?
 - Hayır etmedi.
 - Hâlbuki ifadende ben Rusya'dan geldim. Sosyalistim dedi demişsin
 - Hatırlamıyorum. Yalnız Avrupa'da dükkânlar erken kapanır. Sen niçin kapamıyorsun. Filan dedi. Belki o sırada da sosyalistim filan dedi hatırlamıyorum.

"Yani tıraşın başka türlü" "

- Başka bir şey söylemedi mi?
 - Hayır efendim zaten ben her gelen müşteriye kafa sallıyordum.
 - Ne demek kafa sallıyordum?
 - Yani tıraşın başka türlü.
 - Mustafa sana Beyoğlu'nda bir cemiyet yapaım seni de o cemiyete kâtip alalım demiş?
 - Ben ticaret kâtipleri için bir cemiyet zannettim. Bana aza yapaım dedi. Sen sözüm yabana hayvan gibi çalışıyorsun dedi. Hayvan demedi, ama ona benzetti. Sabahtan akşama kadar çalışıyorsun. Sizi kurtaralım filan gibi sözler söyledi. Ben de; ben esnafım ne vakit istersem dükkânımı o vakit açar ve kaparım dedim.

- İşte seni de komünist diyorlar?
 - Diyenler kim efendim yalancıdır. Benim dükkânım kapandı. Ben şimdi zararımı düşünüyorum.
 - Beyannamele dağılmış haberin var mı?
 - Gazetelerde okudum.

İkinci Niko'nun isticvabı

Bundan sonra Niko isticvap edilmiş ve şu cevabı vermiştir.

-Yunanistan'da doğdum. Marangozum, işçiyim yevmiye 3,5 Lira alınm.
 - Niko'nun evinde toplanmışsınız. Amelenin yevmiyesinin azlığından çokluğundan bahsedildi mi?
 - Bayazıt'ta bir cemiyet vardı. Gazeteler yazıyordu, marangozlar cemiyeti imiş. Orada bir nizamname varmış onu okumuşlardı.

- Komünistlik nedir bilir misin?
 - Hayır bilmiyorum.
 - Seni de komünist diyorlar?
 - Hayır değilim.

Yuvakim'in isticvabı

Müteakiben isticvap edilen Yuvakini reisin suallerine şu cevaplan vermiştir.

- Elektrik fabrikasında demirhane ustabaşısıyım. Saatçi Niko Efendi'yi tanırım. Oraya gider geli-

rim. Bir gün bana işimden şikâyetim olup olmadığını sordu. Fabrikadan bir iki kişi gıkmışlardı. Bir cemiyetimiz olsa böyle şeyler olmaz dedik. Böyle kaldı.

- Komünistlikle alakadarsın diyorlar. Komünistlik nedir bilir misin?
- Hayır bilmiyorum. Yalnız Bolşeviklik olduğunu işitiyorum.
- Birtakım beyannameler yapıştırılmış, ne biliyorsun?
- Evet müstantiklikte de sordular. Her zaman kazanç beyannameleri yapıyorlar dedim.
- Öyle beyanname değil? Komünistlik beyannamesi?
- Hayır bilmiyorum.
- Demek sen komünist değilim diyorsun?
- Bilmiyorum ki olayım efendim.

Ahilya Efendi ne diyor

Müteakiben³² Ahilya Efendi'nin isticvabına geg'ldi.

Ahilya da Niko'nun evine gidip geldiğini, fakat komünistliğe ait bir şey konuşmadıklarını, komünistlik ne demek olduğunu bilmediğini, öyle bir cemiyete dâhil olmadığını söyledi.

Sabri Efendi'nin isticvabı

Bundan sonra Hâkimiyet-i Milliye-i Şehr-bânı Mektebi'nde sanat muallimi³³ olduğunu söyleyen Sabri Efendi isticvap edildi. Vaktiyle Amele Teali Cemiyeti reisliğinde bulunduğunu, Ankara'da bir sene kadar bulunup dükkân açarak çalıştığını söyledi. Reisin Amele Teali Cemiyeti'nin efradı ve amele-yey yaptığı hizmetler hakkındaki istizaha cevaben Sabri Efendi, son zamanlarda cemiyete kayıt olanlarla aza adedinin iki bine baliğ olduğunu söyledi.

- Komünistlik nedir?
- Yüksek bir nazariye imiş işitiyoruz. Amelenin hukukunu müdafaa ediyormuş.
- Komünistlik burada kabil-i tatbik midir?
- Onu düşünmedim. Bendeniz komünist değilim. Ameleyim ve ameleciyim (?).

Vakit gecikmişti. Reis muhakemeyi yann da devam edilmek üzere celseye nihayet verdi. Muhakemeye bu sabah da devam olunacaktır.

Komünistler Ağır Ceza Mahkemesinde hâkimlerin vürûdunu intizar ediyorlar
Vakit Gazetesi 18 Ocak 1928

Bir yanlış

Esna-yı muhakemede ismi geçen Alaattin Efendi isminde birinin mahkemece tevkifine karar verilmişti. Dün Fikri Efendi isminde bir zat Alaattin Efendi'ye müşahebetinden dolayı zabıtaca derdest olarak adliyyeye sevk edilmiş, fakat derdest edilen zatın Alaattin Efendi olmadığı anlaşılarak serbest bırakılmıştır.

32. Galata'da ufak mîkyasta bir fabrika işleten Yunan teba'sından Vafot.

33. Ortaköy Dârüleytam'ına merbut Sanat Mektebinde ayakbaıcılık muallimi olduğunu söyleyen Mehmed Sabri/Vakit

19 Ocak 1928

Milliyet

Komünistlerin Dağıttıkları Beyannameler, Nasıl Geldi Ve Yazıldı?

Ortaköy Tütün Depolarına Yapıştınlar ve İzmir'de Dağıtılan Saçma Sapan Yazılar Ve Haß Teşkilat Hakkında Maznunlar Dün İzahat Verdiler....

Dün kimler isticvap edildi? Mahkemeye tevdi olunan evrak ve vesaik? Gizli Komünist Fırkası nasıl çalışıyormuş?

Komünistlerin muhakemesine dün de devam edildi. Saat onda maznunlar muhakeme salonuna getirildiler ve muhakeme başladı. Makam-ı iddiayı muavin Niyazi Bey işgal ediyordu.³⁴

Reis Sabri Bey maznunların isticvabına başladı. Ve bir maznuna ismini sordu o da, cevap vermedi.

- İsmim Galip, tesviyeciyim, yevmiyem iki lira, evli değilim fakat iki oğlum var. Geçen sene askerlikten terhis edildim, bilahare Dok Şirketine girdim.” Bu sene Ağustos içinde Amele Teali Cemiyetine girdim.

- Siz bir gün Ortaköy Yalı Köşküne gitmişsiniz?
- Evet bir gün imzasız bir mektupla Arnavutköyü'ne çağırılıyordum, gittim.
- Mektubun kimden geldiğini zannediyordunuz?

34. Sabah saat sekizder. itibarın Ağır Ceza Mahkemesi koridorunda yine bir çok meraklılar toplanmış ve mahkeme salonunun samim mevkileri ile localarda boş bir yer kalmamış idi. Maznunlar 9 buçukta salona getirilmiş ve maznunlar heyet-i hakime gelinceye kadar sabah gazetelerini okumuşlardır. Salonun hanımlara mahsus bulunan locası da bir çok hanımlarla dolmuş ve mahkeme kapısı ile koridorlarda polis memurini tarafından tekbir-i mahsusla alınmış idi./Cumhuriyet

(...)

İzmir'de yakalananlara yapıştınlar beyannameler, Adana'da derdest edilenlere şimenkiifer grevi hakkında müteaddit sualler tevcih edildi.

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, dün de sabahtan akşama kadar komünistlik maznunlarını muhakeme ile meşgul oldu, sabah celsesinde İstanbul'da tevkif olunanların, öğleden sonraki celsede İzmir'de derdest edilenlerin isticvablarını bitirdi ve Adana'da yakalananların ifadelerini dinlemeye başladı.

Heyet-i hâkime Reis Sabri, âzâ Reşad ve Âdil Beylerle teşekkül ederek, müdde-i umumilik mevkiinde muavin Niyazi Bey bulunduğu halde başlayan dünkü muhakemede/1/afo.

35. İptidai tahsilim vardır. Tesviyeciliği Alnarya'da Harb-i Umumiye öğrendim. Almanya'dan döndüm, Bomonti'de çalıştım. İstiklâl Harbine iştirak ettim. Anadolu'dan geçen sene geldim. Amele Cemiyetinde âzâyım. Balat'ta ikamet ederim./1/a/rff.

- Ben bekârim, belki bir kadından gelebilirdi... Gittim orada kimseyi bulamadım, avdet etmek üzere iskelede vapor beklemeye başladım. Beklerken Amele Teali Cemiyeti reisi Sabri arkadaşına rast geldim. O mektubu sen mi yazdın? Diye sordum, hayır! dedi. Yanında biri vardı, bana o şahsı Sadık Bey diye takdim etti. Bir yere girerek, bir az içtik, ondan sonra Sabri Efendi'nin evine gittik. Sabri Efendi'nin evinde yarım saat kadar oturduk. Evde içtik.

Ortaköy'deki beyannameler

- Ortaköy'de ameleye beyanname tevzi olunmuş, malumatımız var mı?
- Bunu gazetede okudum. İki gün sonrada beni fabrikada tevkif ettiler. Amele cemiyeti sed olunmuştu. Bu sed keyfiyetinden tevkif olunduğumu zannettim.
- Komünist olduğunuz iddia olunuyor ne dersiniz?
- Komünist değilim, fakat amele olmaklığım itibarıyla amele teşkilatına taraftarım. Kendim ameleyim. Çünkü ben hastalanınca bana yardım edecek bir teşkilat lâzım. Amele Teali Cemiyeti hususi bir cemiyet idi. Hâlbuki bize gazetesi ve sairesi olan mükemmel bir cemiyet lâzımdır.

Maznuna fotoğraflar gösterildi ve Galip Efendi bunlardan hiç birisini tanımadığını söyledi.

Hasan Halil ne diyor

Başka bir maznunun isticvabına geçildi.

- İsmim Hasan Halil, Beşiktaş'ta oturuyorum. Gazinocuyum, bekârim, ibtidai tahsilim var, Kavalalıyım. Mübadil olarak İstanbul'la geldim. Buradaki zevattan Sabri Bey'i ve Galip Bey'i tanırım. Galip Bey benim eski müşterimdir. Bir gece gazinoma geldi, bir miktar oturdu. Sonra dışarıya çıktı. Biraz sonra iki efendiyle gazinoya geldiler, içiyorlardı. Bir mesuliyet gelmemek için yanlarına gittim ve dedim ki:
- Burada rakı içilmez bana mesuliyet gelir. Sabri bunun üzerine arkadaşlarını aldı, ben de dahil olduğum üzere Sabri Bey'in evine gittik ve içtik... Sabri Bey'in mektepten gıkanlan çocuklarının istikbalini konuştuk. Ameleden, Amele Teali Cemiyeti'nden filan bahsedildi. Esasen sarhoş olduğum için söylenenleri hatırlamıyorum.

- Siz tahkikatta böyle söylememişsiniz ama... On ameleden bahsedilmiş.
- Hayır... Yalnız içerken bana bir kâğıt imzalatıldılar. Bu kâğıt ne idi, hatırlamıyorum. . .
- İnsan mahiyetini bilmediği kâğıdı imzalar mı? Amele Teali Cemiyeti'ne girmek için kâğıdı imzalamışsınız. Beyanname meselesine ne dersiniz?
- Bunlardan malumatım yok.
- Siz komünist imişsiniz öyle mi?
- Hayır...

Maznun kendisine gösterilen resimlerden hiç birini tanımadı.

Yorgi'nin isticvabı

- İsmim Yorgi, 28 yaşındayım, Bulgar tebaasındayım, evliyim, ewelce hiç muhakeme olmadım, berberlik yaparım. Bir sene üç ay ewel İstanbul'a geldim. Ahmet Şevki Efendi'nin dükkânında çalışıyordum. Aylığım yüz lira idi.³⁶ Burada oturanlar yalnız İstefan Efendi dükkâna gelirdi. Bir defa gör-

diim onu da. Bir de Adnan Efendi'yi tanıyordum. Onu da bir kaç kere gördüm. Adnan Efendi bizim dükkâna geldiği zaman bir tramvaya ile konuşurdu daima. Lakin ne konuşturlardı bilmem.

- Bu Adnan Efendi sana komünizm dersleri vermiş.
- Hayır efendim.
- Ama müstantiklikte sen bunu söylemişsin.
- Söylemedim efendim.

Zabıt okundu, Yorgi'nin müstantiklikteki itirafı kıraat edildi. Yorgi bunun üzerine:

- Bizim çorbâa (patron) bana Adnan Efendi'nin komünist olduğunu söyledi. Adnan Efendi o tramvaya ile uzun uzun konuşurdu, sözleri arasında kapital kelimesi geçti.

- Kapital ne demek, komünistlik ne demek biliyor musun?
- Kapital para sermaye. Komünistlik de iyi bir şey değil, biliyorum. Bulgaristan'da komünistlik yüzünden fenalık oldu.

- Adnan Efendi koltuğunda bir paket taşırdı, bu ne renkte idi?
 - Evet. Kahve rengi bir paket.
 - Bu paketi sizin dükkâna bırakmış öyle mi?
 - Bilmiyorum...
 - Ama sizin dükkânınızda bu paket bulunmuş?
 - Bilmiyorum. . .
 - Beyannameler dağıtılmış haberin var mı?
 - Bilmiyorum.
- Yorgi kendisine gösterilen resimlerden hiç birini tanımadı.
- Sen de komünist imişsin öyle mi?
 - Katıyyen efendim. . .

Ahmet Şevki anlatıyor.

Müteakiben bir maznunun isticvabına geçildi.

- İsmim Ahmet Şevki, Bulgaryalıyım, pederimin ismi İskender, berberlik yaparım, Kuledibi'nde oturuyorum, ewelce muhakeme olmadım. Biraz Bulgarca bilirim, ibtidai tahsilim vardır.

- Türkiye'de komünist teşkilatı varmış, haberin var mı?
- Hayır.

- Bu İstefan Efendi'yi tanır mısın?

- Evet müşterimdir. Ayda bir defa filan gelirdi. Benim iki dükkânım vardı. İstefan Efendi bu iki dükkâna gelir giderdi.

- İstefan Efendi ile amele teşkilatı hakkında hiç bir şey konuşmadınız mı?
- Hayır. Esasen buna vaktim müsait değildi.

- Teşkilat yapalım, Bulgaristan'da komünistlik ne iyi neticeler yaptı filan demişsiniz?

Bunun üzerine Ahmet Şevki Efendi'nin müstantiklikteki ifadesi okundu ve şimdiki ifadesiyle okunan zabıt arasında büyük tenakuz görüldü. Zabıtta Ahmet Şevki'nin Beyoğlu'nda dahi dükkânı olduğu ve İstefan'la Ahmet Şevki'nin Bulgaristan'daki amelenin komünistliği hakkında uzun uza diye müdavele-i efkârda bulundukları zikrediliyordu.

- Nasıl bunlar doğru mu?

- Belki heyecanla böyle bir şeyler söylemiş olabilirim, lakin ne İstefan Efendi bana komünistlik-ten, ne de ben Bulgaristan'daki amelenin komünist teşkilatına dahil olduğundan bahsettim.

- Adnan Efendi sana iktisadiyat dersi vermiş, ne dersin?

- Hayır ders vermezdi. İktisadiyattan bahsedirdi. O bahsedilenleri de Sedat isminde biri not eder-di. Ben dükkânımda böyle şeylerin geçmesini istemedim.

- Dükkânınızda taharriyat yapıldı mı?

- Yapıldı, iki kapalı paket bulundu. Bu paketleri Adnan bırakmıştı, yine gelip alacaktı. Bu paket-ler anbalaj kağıdıyla sarılı ve orta hacimde idi. İçinde ne olduğunu bilmiyorum.

- Adnan'ı Sedat'la kim tanıştırdı?

- Sedat benim dükkânımda çırağı; tıraş olurken birbirleriyle tanıştılar.

- Suphi Efendi san paketleri Adnan'la size göndermiş doğru mu?

- Hayır.

Maznuna resimler gösterildi, Ahmet Şevki Efendi bunlardan hiç birini tanımadı.

- Polis Müdüriyeti'nde bana öyle dayak attılar, öyle işkenceler yaptılar ki şuurumu kaybettim. Müstantıklığe verdiğim ifadede belki bir yanlışlık yapılmıştır. Esasen mülkiye müfettişliğine de bu se-bebten şikâyet ettim.

Bunun üzerine Ahmet Şevki Efendi'nin dükkânında bulunan evrak okundu. Bu "Umum Ameleler Birlesiniz" vesaire ve saire cümlelerini ihtiva eden evraklardan ibaretti. Reis Adnan'ı ayağa kaldırdı sordu.

- Adnan Bey bu paketleri size kim verdi?

- Suphi Efendi...

- Bunlann içinde bakın iki beyanname var, ne diyorsunuz? Bunlann bir kısmında da mürteci diye faşist siyasetten bahsediliyor?

Hikmet'in isticvabı

Maznunlann ikisi de cevap vermedi. Bilahare başka bir şahsın isticvabına geçildi.

- İsmim Hikmet³⁷, Şefik Hüsnü Bey'i eskiden beri tanırım³⁸, son zamanda Şefik Hüsnü Bey'le Av-rupa'dan avdetinden sonra ve tevkifinden bir kaç gün evvel görüştüm. Karaköy'de tramvay tevakkuf mahallinde tesadüf ettim bana adresini verdiler, ben de kendisini ziyaret ettim. İki kere daha gittim ve üçüncü gidişimde tevkif edildim.

- Böyle sık sık gidişinizden maksadınız ne idi?

- İkimizin de vaziyeti o hükümete karşı, ben de mektebe karşı vaziyetimi düzeltmek istiyorduk.

- Vedat Nedim'i tanıır mısınız? Onun evinde bir içtima akt edilmiş, siz bu ictimaa da bulundunuz mu?

- Hayır tanımam.

- Üzerinizde yahut evinizde bir evrak çıktımı?

- Evimde şüpheli dâi' bir kâğıt gkmış, bunu imzasız olarak birisi adresime göndermiş, mahiyeti-

37. Bekârım. Tahsilimi sıra ile Kuşadası'nda, Muğla'da, Vefa Lisesi'nde, Tıp Fakültesi'nde yaptım ve Askerî Tıbbiye'de son sınıfa kadar geldim. O sırada İstiklâl Mahkemesi'ne sevk edilerek on seneye mahkûm oldum. Bir sene yattım, tahliye edildim. Sonra vaziyetimi düzeltmek için uğraştım. Henüz diplomamı alamadım./Vato't

38. Dayızadesi arkadaşım. O münasebetle tanışmıştım./Vato't

ni de iyice bilmiyorum.

Hikmet Bey'e bir kâğıt verdiler.

- Evet bu kâğıdı tanıdım. Bu benim yazdığım bir satırdı.

- Okuyunuz.

- Okuyorum.

" " " " Gayya kuyusu

" " " " Köpoğlusı

" " " " Müstahdem

u u u

—— Nefr

—— Kibir

- Bunlardan maksadınız ne?

- Bu eski hükümet için yazılmıştır. Kırtasiye düşmanlığını gösterir... Ben Ankara'ya gitmiştim, orada yeni hükümeti gördüm, eski hükümetin fenalığı gözümün önüne geldi ve bu şiiri yazdım.³⁹

- Komünist Fırkası'na dâhil olduğunuz iddia olunuyor?

- Ben komünist diye bir fırka tanımıyorum.

- Siz Viyana'ya gittiniz mi?

- Hayır.

Hikmet Bey bundan sonra Marksizm hakkındaki fikirlerini anlatmaya başladı.⁴⁰

39. Maznuna birtakım san kâğıtlar gösterildi, maznun bunları muayene etti ve:

- Ankara'da mevkuf iken yapılmış hususi mahiyette resimler, dedi.

Sonra bir şiir gösterildi ve kendisine okutturuldu. Bu, "fütürist" bir manzume idi. Maznun:

- Bu da o sırada yazılmıştır, eski hükümetin kırtasiyecilik siyasetinden çok ezâ görmüştüm ve onun üzerine yazdım. Komünizme ait bazı evrak ve notlar gösterildi.

- Bunlar komünizme ait değildir. O zaman zihnimi işgal eden hususî mahiyette yazılardır, mevkufiyet hatıralarıdır. Zihinde yer tutan şeyler, bazen o kadar tâzip edici vaziyet hâsıl eder ki insan onları ifşa etmekle reha bulacağına kani olur, başkalarına anlatır, dinleyecek kimse bulamazsa bir kâğıda tesbit *edâer./Vakit*

40. - Teşkilâta dahil misiniz? Marksizm hakkındaki fikriniz?

- Hayır, değilim. Ben Marksizm prensibini biz-zarur kabul ettim.

- Neden zaruret gördünüz buna?

- Mîtarekedeki İtilâf Kuvvetleri'nin istilâ siyasetleri üzerine zaruret gördüm.

Maznun, birtakım sebepler zikrederek uzun uzadıya tafsîlât verdi, içi ailesi arasında yetiştigini söy-ledi. İşgierin hayatından, fazla çalıştıklarından bahsetti, şöyle devam etti:

- İşğ'nin bana, çok çalışıp da pek az para kazanması nazar-ı dikkatimi celbetti. Bir ilim adamı kafasıyla bu hadi-seyi tahlil ettim.

- Marksizmdeki gaye nedir?

- Gayesi ilmî bir tahlildir. Ve bize bugünkü cemiyette bir çalışan ve bir çalıştırıcı olduğunu öğretir. Marx, sanayi, inkışaf-ı nihâisine vâsıl olduğu gün, hâl-i hazır nizam-ı içtimâisinin kendiliğinden yıkılacağını söyler./Na/rff.

(...)

Bu esnada "Lenin ve Kin" isimli yazının niçin yazıldığı kendisinden soruldu. Maznun şu cevabı verdi.

- Ben Ankara'da yeni hükümetin cewatîyetini görmüştüm. Eskiden kalma kırtasiyeciliğin ne kadar sakim olduğunu göstermek için yazdım.

Dimağı tazyik eden fikirler !...

Müteakiben Eczacı Vasıf⁴¹, Faik⁴² ve Şamîs efendiler isticvap olundular. Bunların isticvabından sonra reis birinci celseyi tatil etti.⁴³

İkinci celse

İzmir'de duvarlara asılan beyannameler?

Öğleden sonra vakt-i muayyende tekrar isticvabata devam edildi.

İzmir'den getirilenlerden Abdülkerim Yıldız Efendi, komünistlik hakkında hiç bir fikri olmadığı-
nı, İzmir'de hiç bir tanıdığı komünist olmadığını⁴⁴, Hüsamettin Efendi ile mektep arkadaşı olduğunu,
İzmir'den gelen maznunları suver-i saire ile tanıdığını, Mesrur Naci Efendi ile İstanbul'da görüştüğü-

- Komünizme ait notlar nedir?

- Bunları muhakeme esnasında hatıra olarak yazdım. Bazı fikirler dimağımı tazyik etti. Bunu ya birisine söyle-
meliyim yahut yazmalıyım. Beynime hücum eden fikirleri boşaltmak lâzımdır. Onun için yazdım. Bunlar mevkufi-
yet hatıralarıdır. Komünist fırkası tanımıyorum, Viyana'ya kongreye gitmedim. Ben fikren Marksizme bir zaruret-
i âliye diye taraftarım. Bu zaruretlere mütenevvidir. Bazıları objektiftir. Mütarekeden sonra bütün emperyalist dev-
letler Türkiye'yi çember içine almışlardır. Bu esnada komünist matbuatı Türkiye'yi müdafaa ediyor, emperyalistlere
hücum ediyordu. Bu, nazar-ı dikkatimi celp etti. Bu suretle alakadar olduktan sonra zaten mesleğimden din ve
millet hisleri yoktu. İnsani bir meslekti. Üçüncü ve en mühim sebep doğrudan doğruya işçi bir aileden doğmaklı-
ğımdır. Annem, teyzem, babam hepsi işçi idi. Bunlar da tesirini yaptı, diğer işçi ailelerini tekkik ettim. Günde on
dört buçuk saat çalışıyorduk, rüubetli bir tekke odasında oturuyorduk. Bu kadar say'a mukabil bu sefalet. Bunu
tahlil etmek lâzımdı. Bunu izah eden meslek Marksizm'dir, Marksizm'in bütün mevzuu iş ve işçidir. Cemiyette ne
varlık varsa hepsini yaratan (iş) kuvvettir. Kuvvetin menbaı, cevheri bizzat kendisi iş dir. İş ile aldıktan sonra
işçiyi nazar-ı itibara aldım. Gayesi şimdiye kadar geçmiş olan cemiyetleri nazar-ı itibara alarak netice itibarıyla
öğrenirken cemiyette bir çalışanlar bir de çalışmayanlar vardır. Ben ilmi cihetle meşgul oldum. Tatbikatından ha-
berdar değilim. Gayesi işçinin ahvalını düzeltmektir. Bunu düzeltmek için cemiyet ve sanayi inkişaf etmelidir,
Marksizm'de bir gaye görmedim. Buradaki zevattan beraber mahkûm olduğumuz Nuri ve Şevket Süreyya beyleri
tanı n m . /Cumhuriyet

41. Evvelce İstiklâl Mahkemesi'nde on seneye mahkûm olan Kilişli Vasıf Efendi "Orak Çekiç" in müdür-i mesulü oldu-
ğunu, Şefik Hüsnü'yü 339'dan beri tanıdığını, tevkifinden beş altı gün evvel kendisine Beyoğlu'nda tesadüf etti-
ğini, iki üç defa evine gittiğini, Şefik Hüsnü'nün evinde başka kimseyi görmediğini, ikinci defa kendisinin de tev-
kif edildiğini, söyledi ve dedi ki:

- Şefik Hüsnü Bey'le hukuki vaziyeti hakkında görüşmüş idim. İkinci defa görüşümde avukatlardan aldığım malü-
matı kendisine verecektim. Şevket, Nuri, Hikmet ve Kazım'ı tanırım. Komünizm; bu günkü amele meselelerini
Marksist bir gözle görmektedir. Orak Çekiç amele gazetesidir. /Cumhuriyet

42. Makina mütehasşısı Faik Bey Edirne Sanayi Mektebi'nde makina muallimi olduğunu, Almanya'ya tahsile gittiğini,
iş için senede bir İstanbul'a geldiğini, Şefik Hüsnü ve Vedat Nedim beyleri tanımadığını söyledi. Vedat Nedim Bey
ayağa kalktı. Tanıdığını söyledi. Faik Bey komünistlikle hiç bir alakası olmadığını söyledi Vedat Nedim Bey'i tanı-
madığını tekrar ilave etti. /Cumhuriyet

43. Müteakiben Arkos Şirketi kaloriferçisi Kerş isticvap edildi. Müteakip şühûddan Petro ve Yorgi efendilerin, hastalı-
ğına binaen davadan tefrik edilen İsa Efendi hakkında bazı beyanattan olmasına ve İsa Efendi'nin davadan tefrik
edilmiş bulunmasına nazaran bu şühûdun celbine mahal olmadığına, diğer İstanbul'daki şühûdun muhakemede
hazır bulundurulması için müddei-i umumiye müzekkere tasdirine karar verildi. Diğer taraftan bu şühûd celp edi-
lirken öbür maznunların isticvabı için muhakeme öğleden sonraya talik edildi. /Cumhuriyet

44. Marangoz/Vofo't

45. sermayelerin merkezileşmesini, bankaların kuvvetlenmesini istediğini /Cumhuriyet

nü, komünistlikten bahs etmediklerini, İzmir'de beyannamelerin talik edildiğini polisten duyduğunu, bunları kimin talik ettiğini bilmediğini söyledi.

Buna da resimler gösterildi. Resimleri tanımadığını bildirdi. Reis kendisine bir gün İzmir'de tütünçü dükkânında otururken Şükrü'ye⁴⁶:

- Beyannamelerden ne haber var? Diye bir sual sorduğunu hatırlattı. Abdülkerim Efendi bunu inkâr etti ve nihayet şu sual soruldu.

- Sizin komünist olduğunuz iddia ediliyor ne dersiniz?

- Hayır.

Müteakiben⁴⁷ Mehmet Ragıp Efendi'nin isticvabına geçildi. Ragıp Efendi makina tamircisi olduğunu, arkadaşlardan ancak Kerim ve Mesrur Naci efendileri tanıdığını, evinde taharriyat icra edildiğini ve bu taharriyatta Bulgarya'da kendisine hediye edilen bir kart postal bulunduğunu söyledi ve şöyle devam etti:

- Bir de şarkı buldular. Amele şarkısı. Bunu ben atölyemde çalışan bir amelenin elinden aldım. Bununla meşgul oluyor çalışmıyordu. Çalışmasını temin etmek için elinden aldım.

Reis bey bu şarkıyı okudu ve kendisine gösterdi. Ragıp Efendi bu eserin muhteviyatını bilmediğini, okumadığını söyledi. Sonra kart postaldaki bayrak resmini gösterdi. Ne bayrağı olduğunu sordu.

- Bilmiyorum dedi. Sonra şehrimizde ewelce intişar eden komünist mecmualarını okumadığını, çünkü kendisinin amele olmayıp patron vaziyetinde olduğunu, hâlbuki bu mecmuaların ancak ameleli alakadar eden yazılar yazdığını söyledi. Reis müstantiklikte bunun aksini söylediğini bildirdi ve ifadesini okudu. Sonra İzmir'deki beyannamelerin kim tarafından talik edildiği soruldu. Bilmiyordu. Zabıtaadaki ifadesinde bildiğini söylediği hatırlatıldı.

- Zabıtada söylemek mecburiyetinde kaldım. Zaten huzur-ı âlinizde zabitanın hatası yüzünden bulunuyorum dedi. İfadesi okundu. Ragıp Efendi bu ifadeleri kabul etmediğini söyledi ve bu suretle isticvabı nihayet buldu.⁴⁸

46. Suphi'ye/Avfo'f

47. Selanikli/İkto'f

48. - Bakınız "Uyar, artık uyar, şuurumuz kızıl bir volkan, mazi kökünden şilirsir, bizi hiçe sayarlar birliğimizi bilsin!" filân deniliyor, orak çekiç işaretleri de var. Bir de bayrak resmi. Ne bayrağıdır bu?

- Bilmem.

KOMÜNİST BAYRAĞI, İTHAF, TOPLANMALAR

- Komünist bayrağı olduğu söyleniyor.

- Bilmem. Onu da makinesini tamir ettiğim birisi göndermişti.

- "Ragıp Kardeş'e" diye size ithaf olurmuş? Maznun, sükût etti. Reis sordu:

- Sosyalizm, komünizm hakkında fikriniz var mı?

- Yoktur.

Reis, maznunun müstantiklikteki bir ifadesine işaret etti:

- "**Aydmhk'm** amele ve sosyalizm lehinde fikrinizde bir neyil uyardırdığını söylüyorsunuz?

- Söylemedim.

- İzmir'de iplik fabrikasına beyannameler talik olunmuş?

- Ondan da malûnatin yok. Esasen zabıta, vicdanî hareket etmiş olsaydı bizim buralara sürüklenmemize sebep olmaz, perişanlığınıza sebebiyet vermezdi.

- Siz itirafatta bulunmuşsunuz. Ona göre muamele-i kanuniye yapılmış. Kerim Efendi'nin evinde toplandığınızı

Tango Tevfik diyor ki

Müteakiben Tango Tevfik Efendi'nin isticvabı icra olundu.

Tevfik Efendi" İzmir'de demir atölyesi olduğunu söyledikten sonra gösterilen resimlerden ikisini tanıdığını, birisinin ismini hatırlamadığını, diğerinin Kasım Efendi olduğunu söyledi. Bilahare ismini hatırlamadığını söylediği resim sahibinin ismini hatırladığını bildirdi ve bu Mehmet'tir efendim dedi. Gördüğü yeri, nasıl konuştuğunu anlattı. Reis resim sahibinin Hüsamettin Efendi olduğunu söyledi.⁴⁹

- 0 vakit bana Mehmet ismini vermişti dedi ve sonra isticvabına şu şekilde devam edildi:
- İfade-i evveliyenizde Kerim Efendi ile müzakerata iştirak ettiğinizi söylemişsiniz?
- Bunları ben söylemedim. Onlar yazmış.
- Nasıl onlar yazmış? Sen söylemeden yazarlar mı?
- Yazdılar efendim ve bana cebren imzalattılar.
- Sosyalizm hakkında mütalaanız yok mu?
- Hayır. Gazetelerin yazdıklarını okudum.
- Bunun refah üzerindeki tesirâtı hakkındaki kanaatiniz?

söylemişsiniz?

- Hilafatır. Böyle bir ifadem yoktur.

Mazbut ifadesi okundu. "Toplamalar yaptık. Amelerin birleşmesini gördük. İcap ettikçe arkadaşların evinde toplanırdık. Tango Tevfik'in, İhsan'ın evinde toplandığımız oldu. İçtimalara Kerim riyaset ederdi. Son defa Mesrur gelmedi, yerine Kasım geldi. Bu toplamaları hasbîhâl mahiyetinde görüyorduk. Kerim ve Mesrur Naci İstanbul'a gittiler, geldiklerinde kimse ile temas edemediklerini söylediler. Maksat, İstanbul'daki faaliyetten haber getirmekti. "Bolşevik" ve "Demokrasi" mecmualarını bana bilvasıta Kerim gönderiyordu. Okunduktan sonra yurttıyordum. Daha evveleri okuduktan sonra iade ederdim." diyordu./İM/İ.

(...)

Reis, sizin evrakınız arasında komünist bayrağını havi bir kart ve Orak Çekiç mecmualarıyla bir de amele şarkısı çıkmış? dedi ve şarkıyı okudu.

Uyan artık uykudan uyar.

şuurumuz kızıl bir volkan

kavgamız ölüm kavgası

mazi kökünden şilirsın

bunu bütün dünya bilsin

Maznun bunların kendisine ait olmadığını, "Aydınlık" Mecmuasını bir iki defa okuduğunu, "Madde ve Kuvvet", "İlim ve Din" kitaplarını da okuduğunu, beyannamelelerden malûmattar olmadığını söyledi.

Ragıp Efendi ifade-i evveliyesinde Bulgaristan'da komünist klüplerine devam ettiğini söylemişti. Maznun bunun üzerine dedi ki.

- Zaten polis vîcdanı ile hareket etse idi bizi buralara kadar sürüklemezdi.

Yine ifade-i evveliyesinde İzmir- Kasaba hattında bir hücre teşkil ettiklerini, on beş yirmi günde bir içtima etiklerini, hücrelere Kasım tarafından takdim edildiğini, Bolşevik ve Demokrasi mecmualarını Kerim'den aldığını söylüyordu. Reis sordu:

- Ne diyorsunuz buna?

- Bunlar zabıtanın hayalhanesinde büyüttüğü şeylerdir./Cumhuriyet

49. İzmir'e istirdattan sonra gittiğini, Ragıp ve Kerim Ustaları tanıdığını./İ/o/a't

50. Şoför Tevfik Efendi, Galip, Kerim, İhsan efendileri tanıdığını söyledi ve resimler arasında da Kasım, yani İsmail'i ve Hüsamettin'i teşhis *eVA/Cumhuriyet*

- Evet ben sosyalizmin refah temin edeceğine kaniyim.
- İplik fabrikasına beyannameler hangi tarihte yapıştırıldı?
- Bilmiyorum.
- Sizin Komünist Fırkası'na dâhil olduğunuz iddia ediliyor. Ne dersiniz?
- Katiyen hayır.

Grev Mecmuası hikayesi

Tango Tevfik Efendi'den sonra yine İzmir'den getirilenlerden Fethi Efendi'nin isticvabı icra edildi. Fethi Efendi okuyup yazmak bildiğini, tornacı olduğunu, evi taharri edildiği zaman kendisinin yazdığı hayat pahalılığı hakkında bir yazısından başka bir şey bulunmadığını söyledi.⁵¹

Bu yazıyı niçin yazdığı soruldu.

- Amele yevmiyelerini arttırmak için heyet-i idarenin vilayete takdim etmesi için hazırlamıştım dedi. Reis bu makaleyi okudu. Bundan sonra Grev Mecmuasını nereden aldığını sordu.

- Bilmiyorum ve okuyup okumadığımı hatırlamıyorum dedi. Resimler gösterildi. Bunlardan Hüsamettin'i tanıdığını söyledi. Bundan sonra İzmir'de komünistlik cereyanlarının mevcudiyeti hakkında ki iddialar üzerinde bildiklerini söyledi. Sorulan adamlarla nasıl tanıştığını anlattı.

- Beyannamelerden haberim yoktur dedi.⁵²

İfadesi okundu. Fethi Efendi ifadesi okunurken:

- Yoktur böyle bir ifadem. Tekzip ederim diye bir kaç kere kâtibin okumasını kesti. Zabıtaya böyle ifade vermediğini söyledi.

- Ben poliste ancak bir çeyrek saat isticvap edildi. Bu kadar lakırdı söylemedim dedi. Maahaza reis ifadeyi tamamen okuttu. Fethi Efendi bundan sonra tekrar bu ifadeyi vermediğini, hatta söylediklerinden bazı aksamının da tahrif edilmiş olduğunu söyledi.

Bulgar komünistleri de mi var?

Mumaleylekten sonra Edirneli İhsan Efendi'nin isticvabına geçildi. İhsan Efendi mahkûmiyet sabıkası olmadığını, ibtidai tahsili olduğunu, makinistlik yaptığını, İzmir'e Harb-i Umumi zamanlarında asker olarak gittiğini, Mütareke'de İstanbul'da bulunduğunu, Şişli'de fırıncılık yaptığını⁵³ söyledi. Hüsamettin'i tanıyıp tanımadığı soruldu, resimler gösterildi. Hüsamettin'i tanıdığını, fakat ismini Mehmet bildiğini söyledi. İfade-i eweliyesi okundu. Bunda amelenin birleşmesi için Kasım ile hemfikir olduğunu söylüyor, evlerinde ictimalar yapıldığım, bazı komünist Bulgar şahısların mevcudiyetini Hüsamettin'den işittiğini ve sair hususâtı anlatıyordu. İmzası kendisine gösterildi.

51 İzmir - Aydın Demiryolunda Tornacı Fethi Efendi, İzmir rüştiyesinde tahsil gördüğünü, tornacılığı piyasada öğrendiğini, Aydın - Kasaba Şinendifer Hattı Cemiyetinde hey'et-i idare âzası bulunduğunu söyledi. /*Vakit*

52 Reis tekrar sordu:

- "Grev Nedir?" Mecmua'sını kinden aldınız?

- Bilmiyorum. Bunu okuyup okumadığımı da bilmiyorum. Hüsamettin ve İsmail Süphî'yi Kasaba hattındaki birlikte gördüm./*Cumhuriyet*

53 "Aydınlık" Gazetesi'ni okuduğunu/Cum/Punyef

- Evet benimdir. Fakat onlar kendi istediklerini yazdılar ve okumaklığıma mani olarak imzalattılar dedi.⁵⁴

Esrarengiz paket?

Bundan sonra Suphi Efendi isticvap edildi. Suphi Efendi İstanbul'a 329 tarihinde geldiğini, tor-nacılık yaptığını, tahsilini Bulgaristan'da ikmal ettiğini söyledi. Buna da resimler gösterildi. Ber mu-tat Hüsamet'tin'i Mehmet diye tanıdığını söyledi. Hüsamet'tin ile İzmir'de fabrikada tanışmıştı. Suphi Efendi evinde yapılan taharriyatta hiç bir şey bulunmadığını söyledi. Hâlbuki bir takım gazeteler, ev-rak, beyannameler bulunmuştu. Suphi Efendi bulunmadığında ısrar ediyordu. Nihayet:

- Evet dedi elektrikçi Nedim Efendi bir gün bana emanet olarak bir paket bırakmıştı. Gelip alma-dı. Bu paket nezdimde kaldı. Muhteviyatını bilmiyordum. Belki onları bulmuşlardır dedi.

Bunlar bir takım komünist risaleleri idi. *Lenin ve Leninizm, Bütün Dünya İşçileri Birlesiniz, Bir Ma-ys Nedir?, Cemiyet Nedir?, Grev Nedir?, Amele ve Köylü Kitleleri Nasıl Fırka Teşkil Ederler?* isimli risale-ler bunlar meyanında idi.⁵⁵

Reis her birisinin isimlerini ayrı ayrı okudu.

Bundan sonra ifadesi okundu. Suphi Efendi ifadesinde Hüsamet'tin Efendi tarafından komünistli-ğe çalışmak için teşvik edildiğini, Naci Mesrur'la tanıştığını ve sonra kendisine komünist hücrelerine dâhil olması teklif edildiğini, kabul etmediğini, fakat komünisüiğe ait risalelerin İstanbul'daki mer-kez-i umumiden tedarik edildiğini, bu risaleleri okuduktan sonra yaktığını bildiriyordu. Suphi Efendi ifadesinin doğru olduğunu tasdik etti.⁵⁶

54. Makinist İhsar Efendi, İstanbul'da iken İhlamur caddesinde fırıncılık ettiğini, sonra İzmir'e gittiğini, Hüsamet'tin'i orada şimendifer fabrikasında herhangi bir amele gibi, fakat Mehmet ismi ile tanıdığını, onun beş altı ay evvel fabrikadan çıktığını söyledi.

- Bunu size Hasan Âli tavsiye etmiş olmasın?

- Hayır.

Mazbut ifadesi okundu. İstanbul'dan: "İsmail" namı altında Kasım'ın gelerek Hüsamet'tin'i yerine kaim olduğunu, kendisine bazı risaleler verdiğini, Naci Mesrur'un ewelce Bolşevikler'e ihtiyat zabıtlığı yaptığını işittiğini söyle-mişti ./Vakit

55. Bunlar "*Aydınlık*" külliyyatından Şefik Hüsnü Bey' in naklettiği bir eser Komünist Beyannamesi/Cum'uriyet (...)

yine o külliyyattan "*Lenin ve Leninizm*", "*1 Mayıs Nedir?*", "*Cemiyet Nedir?*", "*Grev Nedir?*" risaleleri - bu risaleler şaçoğrafla basılmış- "*Lenin, Büyük Adamlar Serisi*", "*Orak Çekiç*" mecmuası, "*Sosyalizm ve Tekâmülü*" isminde Sadrettin Celâl Bey'in bir eseri vs. |A|./Vakit

56. Mazbut ifadesi okundu. Mehmet'in İzmir'de fabrikada beş kişilik gizli bir hücre teşkilı fikrini ortaya attığını, ame-leye komünistliğe ait risaleler tedarik edip okuttuğunu, bu arada birtakım manzumeler bulunduğunu, musahabe-ları arasında komünistlerin Ankara'da beraat ettiklerini söyleyerek tereddütleri izaleye çalıştığını, sor. zamanlar-da duvarlara beyannameler talik edildiğini işittiğini, kendisinde komünistlik mefkuresi olmadığını, cehaletle ve safiyette iğfalata kapıldığını, kendisine teslim olunan vesai ki akrabasından bir kadının evine bıraktığını anlatmış-tı. Maznun, bunlar mahkemede inkâr etö./Vakit

(...)

ifadesi okundu. Burada Mehmet'in kendisini komünistliğe teşvik ettiğini, amele sarkılan getirdiğini, Naci Mes-rur'la tanıştığını, kendisine komünistlik için çalışmasını söylediklerini, fakat kendisinin kabul etmediğini, Hüsa-

Mesrur Naci izahat veriyor

Müteakiben Mesrur Naci Bey'in isticvabına geçildi. Mesrur Naci Bey:

- 30 yaşındayım dedi ve şöyle devam etti: Evliyim, çocuklanm yok, okuyup yazarım elektrigk'yim. Pederim zabıttı Muş'a gitmişim. Çocukluğumda iki sene İstanbul'da bulundum. Bilahare askerlik yaptım. Telefon memuru olarak Batum'a gittim. Bir çok münafiden sonra Bakü'ye gittim 1923'de İstanbul'a geldim ticarete başladım. Sermayem kâfi gelmedi. Elektrikçilikle Samsun'a azimet eyledim." İzmir'e gittim ve orada tevkif edildim.

Mesrur Naci bundan sonra komünistlik tahrikatı yapmadığını söyledi. Hüsamet'in'e gönderdiği mektupta iş bulup bulmayacağını sorduğunu, müsbet cevap aldığını, sonra İzmir'e gidip Hüsamet'in'i bulduğunu, Hüsamet'in vasıtasıyla Kerim Bey'den elektrik şirketine girmek üzere bir tavsiye aldığını söyledi."

Reis sordu:

- Hüsamet'in Efendi komünist amalini takip eder mi idi?

- Bilmem o özü sözü doğru bir Türk gencidir. Maahaza benimle amelenin hukukunu sıyanet için ara sıra görüşürdü. Fakat hiç bir gün komünist teşkilatı yapmayı teklif etmedi. Esasen ben bu gibi işlerde çalışmayı doğru bulmuyorum. Ben hayatımda hiç bir amele birliğine dâhil olmadım, istemiyordum çünkü bunları.

Mesrur Naci Bey de ifade-i evveliyesinin zabıtada yanlış zapt edildiğini, ifadesini kendisi yazmak istediğini, fakat müsaade olunmadığını söyledi. Bundan sonra İzmir'den getirilen arkadaşlarını tanıdığım, evi taharri edildiği zaman bir şey bulunmadığım söyledi. Reis evinde bulunanları gösterdi, Mesrur Bey inkâr etti.

- Reis size komünist diyorlar. Ne dersiniz diye sordu?

- Hayır komünist değilim. Adalet tecelli edecektir dedi. Celse beş" dakika tatil edildi."

mettin'in kendisine mecmualar getirdiğini, mecmualan okuduktan sonra yaktığını, İstanbul'da beyanname yaptıklarını, İzmir'de de yapılacağını, beyannameler muhteviyatının amele-i isyar ve ihtilale teşvik mahiyetinde olduğunu, yapıstırarı Kasım zanrettiğini, bir tütüncü dükkanında Kerim ile konuştuğunu, sonra Naci Mesrur ile de konuştuğunu, bunların içine girdiğine nedamet eylediğini, komünistlikle alakadar olmadığını, "Hüsamet'in." ve "Naci'nin bütün arkadaşları arasında en ziyade iyi yetişmiş mükemmel komünistler olduğunu, hükümetin kendi hakkında müfrik bir muamele yapacağını ümit eylediğini ifade ediyordu./Cumhuriyet Samsun'a gidip Samsun - Sivas hattında altmış beş lira aylıkla çalıştığını/Vefa't

- Şefik Hüsnü Bey'le nasıl tanıştınız?

- San Mustafa vasıtası ile. O "Aydınlık" mecmuasında idare memuru idi. Ona uğradım, orada gördüm.

- Nâzım Hikmet Bey'i tanır mısınız?

- Şahsen tanınm, muarefem yoktur.

- Mehmed, diğer ismi ile Hüsamet'in'i?

- Mustafa Efendi her ikisini de bir arada Boğaziçi vapur iskelesinde takdim etmişti.

- Mehmet Hüsamet'in Efendi'yi bir daha nerede gördünüz?

- İzmir'de.

- Bu adamı siz ne ismiyle tanır mısınız?

- Mehmet Hüsamet'in. Müstear olarak da "Aziz" ismi varmış./Va/rff

on/Vakıt

Mumailayh bilahare İstanbul'da iken *Aydınlık* Mecmuası'nı zevk ve lezzetle takip ettiğini, Şefik Hüsnü Bey'i ismer.

Üçüncü celse

Beş dakika sonra celse tekrar açıldığı zaman Adana'dan getirilenlerden⁶¹ Mehmet Kaplan isticvap olundu. Mehmet Kaplan evli olduğunu, iki çocuğu bulunduğunu, Adana Sanayi Mektebinde okuduğunu, ikmal etmeden çıktığını, Adana şimendifer grevine dâhil olmadığını söyledi gösterilen resimleri tanımadı.

- Komünistliği bilmem, anlamam. Bu hususa dair hiç bir eser okumadım dedi. Evi taharri edildiği zaman ebced hesabı yazılı bulunan bir cep defterinden başka bir şey bulunmadığını, ebced hesabım fal bakmak için yazdığını, kendisine grev için metalib listesi imza ettirilmek istenildiğini, fakat ret ettiğini, bu teklifi yapanların muğber olarak kendisine komünisttir diye iftira ettiklerini söyledi. Ifade-i istintakiyesi okundu. İfadesinde mahkemede söylediklerini tekrarla dört ay evvel Mümtaz'ın kendisine komünist kitapları verdiğini, cemiyete dâhil olmadığını, hatta hiç bir teşkilat ile ömründe alaka hissetmediğini, evinde roman, hikaye kitapları, gazeteler bulunduğunu söylediği anlaşıldı⁶² ve yine Adana'dan getirilenlerden Ragıp'ın isticvabına geçildi. Ragıp Efendi Adana Sanayi Mektebinde okuduğunu, fakat ikmal etmediğini, şoförlük yaptığını, muhtelif müesseselerde çalıştığını söyledi. Resimler gösterildi, yalnız Kasım'ı tanıdı. Kasım'la kahvede konuştuğunu, kendisine Kasım'ın bir şeyden bahsetmediğini, komünistlik hakkında bir fikri olmadığını, mahaza *Aydınlık* Mecmuası'yla mecmuanın neşriyatını okuduğunu, bu neşriyatın amelenin hukuk-ı siyasete matuf olduğunu, bu kitapları Alaattin'den aldığını, zabitanın bir çok şeyleri kendisine dayak atarak söylettiğini, Adana'daki grevden haberi olmadığını söyledi. İfade-i evveliyesi okundu. İfadesinde komünist propagandası yap-

tanıldığını, *Aydınlık* idare memuru firzî Mustafa Bey'i Kafkasya'da tanıdığını, onun o zaman istihkam zabiti olduğunu, bilahare İstanbul'da karşılaştığını. Nâzım Hikmet Bey'le Hüsamettin'i de iyi bildiğini söyledi. Fakat bu iki zatı Mustafa Bey'in kendisine takdim eylediğini ilave etti ve bilahare Hüsamettin'e İzmir'de tesadüf ettiğini bildirdi.

Reis ifade-i evveliyesinde takdimin Nâzım Hikmet tarafından yapıldığını söyledi. Maznun ifadesine devamla Hüsamettin Efendi'nin komünist olup olmadığını bilmediğini, yalnız Hüsamettin'i sözü doğru bir Türk genci olarak tanıdığını izah etti.

- İfade-i evveliyenizde Hüsamettin'in muzır bir komünist olduğunu söylemişsiniz?

- İfadem alınırken polise ben okuyup yazmak biliyorum. Kendim yazayım, dedim kabul etmedi. Bir de kendi yazımla ifadem vardır, bu okunsun.

- İstintaktaki ifadenizde diyorsunuz ki: Evet inkar etmem, fakat Hüsamettin'in muzır komünist fikirlerine iştirak etmem diyorsunuz.

- Her yerde isticvap olunurken mütemadiyen bu adamın isimleri geçiyordu, buradan istidlal edilirdi ki muzır bir komünisttir. Bunun üzerine böyle söylemişim. Fethi, İhsan, Suphi efendileri şer-i saire ile tanırım. /*Cumhuriyet*

61. demirci/Vaifet

62. - Adana'da grev oldu mu?

- Evet iki grev oldu. Küçük grev geçen sene Kurban Bayramı'nda, büyük grev de 10 Ağustos'ta oldu. Ben greve dâhil değildim. Komünistlik nedir bilmem. Buna dair kitap da okumadım. Fen memuru Ahmet Mümtaz'ı fen memuru olması dolayısıyla tanırım. Mümtaz Efendi'ye kitap vermedim. Evimin taharrisinde cep defteri buldular. Defterde ebced hesabı vardı. Bunlar iki nevidir, biri ebced-i asgar, diğeri ebced-i ekberdir. Bunu dört sene evvel fala bakmak için yazmıştım. İshak ve Tahir efendileri tanırım. İkisi de benim çırağıdır.

- Bu iki efendi diyor ki, siz Bütün Dünya İççileri Birlesiniz diye bir kitap okumuşsunuz?

- Hayır. Grev on iki gün devam etti, ben greve dâhil değildim. Komünistlik hakkında fikrim yoktur. /*Cumhuriyet*

tiğini, amele kanunu olmadığını söyleyerek muhatabının fikrini anladığını, bundan sonra komünist amalinden ve komünizmin faydelerinden bahsettiğini, ilhamı okuduğu komünist risale ve kitaplarından aldığını, komünizmden işçilik için refah ümit ettiğini ve bu faydenin elyevm benliğinde hâkim olduğunu, nasıl çalıştıklarını ve risalelerin ne suretle getirildiğini, grevin nasıl idare edildiğini söylüyor, Türkiye Türk komünist ve Seyhan Türk komünist partileri mevcut olduğunu, ilkinin rumuzunun T.T.K.P diğerinin S.T.K.P olduğunu itiraf ediyordu.⁶³

Reis sordu:

- Ne diyorsun oğlum?
- Cebren imzalatıldılar efendim.

Müteakiben İsmail Efendi'nin isticvabı başladı. Okuyup yazması olmadığını söyleyen İsmail Efendi evli olduğunu, bir çocuğu bulunduğunu, gösterilen resimlerden Kasım'ı tanıdığını, evi taharri edildiği zaman kendisine emanet edilen bir kitap bulunduğunu söyledi.

Reis bulunan kitabın ismini okudu, bu işçi kanunu layihası idi. İsmail Efendi'nin isticvabına devam edildi. Mumaleyh Adana grevinin on dört gün devam ettiğini, Kasım'ı Alaattin'in evinde gördüğünü, Alaattin'in evine yazı dersi almak için gittiğini söyledi.⁶⁴

63. Şoför Ragıp Efendi fiziki komünistlerin resimlerinden Kasım'ı tanıdı. Kasım'ı Adana'da tanıdığını, bazen kahvede gördüğünü, şundan bundan konuştuğunu Alaattin'i de gördüğünü söyledi ve komünistlik hakkında malumatı olmadığını, arada sırada *Aydınlık* filan okuduğunu, bunların fikrinde bir tebeddül husule getirmediğini, Alaattin'in komünist olup olmadığını bilmediğini ilave etti.

Bilahare polisteki ifadelerinin de zorla alındığını söyledi.

Maznun ifade-i evveliyesinde şunları söylüyordu:

- Komünizm fiki bir sene evvel fikrimde yer etmişti. *Aydınlık* neşriyatı beni bu hale koymuştu. Her yerde propaganda başladım. Bu hususta en iyi anlaştığım Şevket oldu. Alaattin'i tanıdım. Alaattin bara müstensih ile basılan beyannameler verdi. Komünizmi işçi olduğum için seviyorum. Bu kanaatimi her kese bildirdim. Çünkü ben de işçi idim. İstanbul'dan gelen mektupları Kasım'ı azamı Memduh namına geliyordu. Mektupları komünizmle alakadar olduğunu bilmiyordum. Bilse idim bu işlere meraklı olduğumdan açar okurdum. Grevcilere otomobilim ile para topladım. Teşkilatımızın ismi "S.T.K.P" dir. yani "Seyhan Türk Komünist Partisi" *demektir./Cumhuriyet* (...)

Maznunun mazbut ifadesi okundu, ustası Şevket ile çok iyi anlaştığını, komünistliğe dair okuduğu şeylerle mülahem olduğunu, Ataeddin ve Kasım Fikri ile tanıştığını, bunlardan komünistliğe dair kitaplar aldığı, Şahin ile okuduktan sonra onun kitaptan yırttığını, komünizm fikrini hâlâ perverde ettiğini, buna merbut bulunduğunu ve Ahmet Sezaî Efendi'nin dükkânına İstanbul'dan kendisince meçhul menbalardan mektuplar geldiğini, Memduh ve Şevket namına gelen bu mektuptan Alâeddin'e verdiğini, eğer bunlarda Bolşevizmden bahsolunduğunu bilse merak saikası ile okumaktan kendini almayacak olduğunu, kendisinin komünizm lâfını ağzına atmadan arkadaşlarına işçilerin ezildiğinden bahsile tam mânâsı ile gizli propaganda yaptığını, Şahini kendisinin kandırdığını, grev esnasında ameleye iane topladığını, "S.T.K.P." işaretinin Adana havalisine şâmil "Seyhan Türk Komünist Partisi"ni ifade ettiğini anlatmıştı./Voto't

64. Kazancı İsmail Efendi okuyup yazmak bilmediğini söyledi. Kasım'ın resmini tanıdı. Kasım'ı Alaattin'in evinde gördüğünü söyledi. Alaattin'in grev kanunlarını aldığını, okuyup yazmak bilmediği için bunların ne olduğunu bilmediğini ilave etti.

Reis maznuna kumzu kaplı kitaplar gösterdi. Bu kitap iş kanunu hakkında işçiler tarafından tanzim edilir: iş layihası idi.

Reis sordu:

Bundan sonra reis bey muhakemenin devamını bu gün saat ona talik ederek dünkü celseye niha-yet verdi.

Bu gün diğer on bir maznun isticvap edilecektir

Hal-i firarda olan komünistler

Komünistlikten maznun bulunup heyet-i ithamiyece lüzum-ı muhakemelerine karar verilmiş oldu-ğu halde hal-i firarda bulunan Aziz nam-ı diğer Hüsamettin ve nam-ı diğer Mehmet, San Mustafa, Suphi bin Ali, Şair Nâzım Hikmet, Halim nam-ı diğer tıbbiyeli Hasan Ali, Alaattin, Hafız Oğlu İsmail haklarında verilen on günlük mehil hitam bulduğu halde merkumanın mahkemede isbat-ı vücut etmemeleri üzerine ahz ü girift müzekkereleri polis merkez ve mevakiine tamim edilmiştir. Bu ahz ü girift müzekkerelerinden biri de Karaköy'deki polis noktasının civarında bir tramvay direğine talik edilmiştir.

Hükümet memurları ile zabıta, hal-i firarda bulunan bu eşhası her nerede olursa olsun derdest etmeye ve bunların ihtifâğhlarını bilenler de hükümete ihbar etmeye mecbur bulunmaktadırlar.

Maznurlardan idai muhakemeden
evvel dünkü gazeteleri okuyan
Cumhuriyet Gazetesi 19 Ocak 1928

Fırsat komünistler hakkında
Karaköy'de talik olunan ahz-u girift
[yakalana] müzekkiresinin ahali
tarafından okunması
Cumhuriyet Gazetesi 19 Ocak 1928

- Sen Alaattin bana kâfi yazı öğretti diyorsun?

- Hayır ben Alaattin'den Hasan Hüseyn yazmasını öğrendim. Grev on dört gün devam etti. Bu esnada Alaattin orada idi. Adana'daki komünist teşkilatından malumatım yoktur.

Elifşare dedi ki:

- Komünistliğin ne olduğunu bilmiyorum. Hükümet aleyhinde ve anelelere bakmadığına mütedair bir kitap okumadım. Ali İhsani Efendi'yi kahvede tanıdım. Komünist değilim. /Cum./j./nyet

20 Ocak 1928

Milliyet

Dün Komünist Maznunların itiraz Ve inkâr Günü Oldu!

Türkiye'deki hafi teşkilatı idare eden Doktor Şefik Hüsnü bir sene hapsi çok buluyor! Yann müdafaa-sı dinlenecek ve şahitlerden bildikleri sorulacak.

Adana'da elden ele dolaşan kızıl kitap neydi?

Komünistlerin muhakemesine dün bermutat saat onda Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edilmiş, Adana'da tevkif edilenlerden mütebaki on bir kişinin isticvabı icra olunmuştur. Heyet-i hâkime kemâfi's-sâbık Sabri Bey'in riyasetinde olarak Reşat ve Asım beylerden teşekkül etmiş, makam-ı iddiaı muavin Niyazi Bey işgal etmişti.⁹³

inkâr üstüne inkâr

İlk evvel Tornacı Ahmet Efendi isticvap edildi. Mumaileyhe isnat olunan komünistlik tahrikatında bulunduğu iddiasını ret etti.⁹⁴ Bunun üzerine mazbut ifadesi okundu. Reis:

- Görüyorsunuz ya! Dedi. İstintakta itirafatta bulunmuşsunuz! Ahmet Efendi cevap verdi.

- Hayır, hiç bir şey söylemedim.

- Zabıtaadaki ifadesini inkâr edenler var ama, şimdiye kadar müstankilikte "bir şey söylemedim" diyen olmadı. İlk defa sana tesadüf ediyorum.

- Söylemedim efendim.

Ahmet Efendi'nin bu ısrar karşısında ilk ifadesi okundu. Bu ifadesinde "Demir Köprü'de tatil zamanından sonra isminin ewela şoför Abdi olduğunu, sonra Suphi olduğunu söyleyen birisiyle görüştüğünü, onun kendisine komünist teşkilatının mevcudiyetinden bahsettiğini, Adana'da teşkilata dahil olarak Tevfik'ten başka kimseyi tanımadığını, kendi mensup olduğu grubun beş kişiden müteşekkil olduğunu söylüyordu.

Reis sordu:

- Bak ilk ifadende itiraf etmişsin.

Okuyup Yazma Bilmeden . . .

Ahmet Efendi'den sonra Tornacı Tevfik Efendi'nin isticvabına başlandı.

Cehalet ve idraksizliğine bakmadan hayal perdesinde Karagöz oynatmaya çalışan milliyeti meçhul ve ne idüğü belirsiz bir adam:
Vanlı Kazım

Küçük Hakkı

Tevfik Efendi 18 yaşında olduğunu, okuyup yazmak bilmediğini söyledikten sonra isticvabına şu suretle devam edildi.

- Müstantiğe el yazısını müşkülâtla okurum demişsin!
- Hayır efendim.
- Sana İsmail Efendi kitap vermiş.
- Evet efendim kırmızı kaplı bir kitap. Bu bir grev kanunu imiş. Tevfik Efendi'nin de mazbut ifadesi okundu. Tevfik Efendi bu ifadesinde kitabın 1909 veya 1919 tarihinde vukua gelen bir ihtilalden bahis olduğunu söylemişti. Bu ifadesini kabul etmedi.
- Ben böyle şey söylemedim dedi.⁶⁷

Diğer bir ifadesi okundu. Onu da inkâr etti. Bunlardan başka diğer bir ifadesinde de kendisini komünistliğe Kazancı İsmail'in teşvik ettiğini. Demir Köprü'ye Mecit'le gittiğini, orada bir şahsın kendisine komünistik telkinatında bulunduğunu söylemişti.⁶⁸ O, bermutat bunları da inkâr etti.

Nam-ı müstean olmayan komünist yok mu ?

Reis, merkumun inkârda musir olduğunu görünce Makinist Ali Haydar Efendi'nin isticvabına başladı:

- Size Ali Galip de derler mi?
- Derler
- Kaçyaşındasınız?
- On dört.
- On dört yaşında mısınız siz?
- Hayır efendim on dört tevellüttü.
- Nerede okudunuz?
- Sanayi mektebinde.
- Şoför Ragıp'ı tanır mısınız?
- Tanırım.
- Size komünistlik hakkında telkinatta bulundu mu?
- Hayır.
- Ateşçi Sabri Efendi size bir kitap verdi mi?

65. Maznun avukatlarından kırk üçüncü vekili sıfatıyla yalnız Mustafa Hayri Bey hazırdu./A/Arif

66. Kendisinden bilhassa evinde bulunan "Amele Tatil-i Eşgâl Kanunu" etrafında izahat alırdı./İfa/c/t.

(...)

Kafkasyalı tornacı Ahmet Efendi isticvap edildi. Maznun resimlerden Abdi ve Suphi'yi tanıdı. Maznun Adnan'ın greve takaddüm eden günlerde kendisine ameleden bahsettiğini, patronlar aleyhinde bulunduğunu, grev neticesinde amelenin yevmiyesine yedi kuruş zam olduğunu söyledi./Cum/7unyet

67. Adana'da Şimendifer Fabrikası'nda çalışan Tevfik Efendi Suphi ile iki defa görüştüğünü, İsmail'in elinde kırmızı kitaplar gördüğünü, bu kitapların hoşuna gittiğini, okumak bilmediği igr bir "Grev Kanunu" alarak ustasına okutmak üzere götürdüğünü, fakat bir şey anlamadığını **söyledi./Cumhuriyet**

68. Demirköprü'ye Mecit'le iş tatilinden sonra gittiğini, orada "gözlüklü, sag az dökülmüş, sarımsın" bir adamın kendilerine komünistlik hakkında telkinatta bulunduğunu, kendisinin câhil olduğunu, söylenenlerden çoğunu zaten anlamadığını, kendileriyle orada bulunan meçhul adamın Lâz veya Boşnak olduğunu şivesinden anladığını söylemişti ./Vakit

- Hayır.
- Müntehib-i saniliğe ait bir kitap verdiğini söylemişsiniz?
- Söylemedim.
- Mazbut ifadesini okuyunuz.

İfadesi okundu. Bu ifadede Ali Haydar Efendi intihabatta ameleden iki mebus intihabı irin meclise arıza takdimine dair bir kitaptan bahsediyordu. İnkâr etti.

Makinist Kadri'nin isticvabı

Bundan sonra Makinist Kadri Efendi'nin isticvabına geçildi. Kadri Efendi Almanya'da bulunduğunu fakat Almanca bilmeyip biraz Fransızca bildiğini, on⁶⁹ sene ewel Adana'ya gittiğini, Şoför Ragıp'ı tanıdığını söyledi. Kendisine firari komünistlerin resimleri gösterildi.

- Bunlardan kimseyi tanı mıyorum dedi.
- Adana'da grev olmuş haberiniz var mı?
- Ben o sırada Adana'dan yedi saat uzakta idim.
- Olur ya... On yedi saat içeride olur da kalkıp gelirsiniz.
- Hayır gelmedim.
- Pek ala...

Muallim İlhami Bey de inkâr ediyor

Müteakiben Ziraat Mektebi muallimlerinden İlhami Bey'in⁷⁰ isticvabına başlandı. Mumaileyh Konya'da doğduğunu ve hayatını anlattı. Resimler gösterildi. Bunlardan İsmail'i şahsen değil, ismen tanıdığını söyledi.⁷¹ Reis sordu:

- Kazancı İsmail Efendi'yi tanı mısınız?
- Hayır.
- Ali Şahin Efendi'yi?
- Tanışırım efendim.
- Mustafa isminde bir meyhaneci varmış?
- Bu sizin elinizi vurarak bazı şeyler söylediğinizi ifade ediyor. Size adaveti mi var? Hatta, "bu onların reisidir" diyor?
- Akıl başında, sözleri medar-ı ihticac bir adam söylemediği için kıymeti yoktur bu sözlerin. Müteessir olmam.

69. *Uç/Vakit*

70. Konya Makinist Mektebi muallimlerinden Hilmi İlhami Efendi./Cumhuriyet

(...)

Ziraat Mektebi muallimlerinden Ali İlhami *Bey/Vakit*

71. Kendisine İsmail'in resmi gösterildi. İsmi bilmediğini, fakat tanıdığını söyledi. /*Vakit*

(...)

İsmail nam-ı diğer Kasım'ın bir gün yanına geldiğini, şoför mektebine girmek için iltirasını rica ettiğini, Kasım'ı bu suretle tanıdığını, komünistlikle alakadar olmadığını söyledi. /*Cumhuriyet*

Bu işe ne dersiniz?

İlhamı Bey'den sonra İstikbal Pamuk Fabrikası'ndan teslim memuru Hilmi Efendi isticvap olundu. Gösterilen resimleri tanımadığını söyledikten sonra kendisine bir kâğıt gösterildi ve soruldu:

- Bu imza sizin mi?
- Evet.

Bu bir zabıttı, bunda Hilmi Efendi'nin evinde "Aydınlık" külliyyatı ele geçirildiği kayıt ediliyordu.

Soruldu:

- Ne dersiniz?
- İmzayı sonradan attırdılar. Benim evimde böyle şey bulunmadı.
- Hâlbuki poliste belki bacanağım koymuştur demişsiniz!
- Hayır.
- Mustafa Efendi'nin meyhanesinde komünistlik görüştünüz mü?
- Hayır ben konuşmadım. Yalnız o bana bir kaç isim sayarak bunların komünist olduğunu söyledi.
- Nasıl adamdır bu bacanağınız Mustafa Efendi?
- Ben iyi bilmiyorum.

Piyale kadeh demekmiş!..

Hilmi Efendi'den sonra Adanalı Şevket Efendi isticvap edildi. Mumaileyh Sanayi Mektebi'nde okumuş ve Almanya'ya giderek motorculuk, makinistlik, tornacılık öğrendiğini söyledi. Gösterilen resimlerden Kasım'ı tanıdı. Reis sordu:

- Necidir bu Kasım Efendi?
- Makinist olduğunu söyledi. İstanbul'dan gelmişti.
- Sizin eviniz taharri edildi mi?
- Evet.
- Ne buldular?
- Bir defter.
- Ne vardı içinde?
- *Aydınlıktan* alınmış bazı fıkralar.

Bundan sonra Şevket Efendi'ye bir takım kâğıtlar gösterildi. Mumaileyh kendisine ait olduğunu tasdik etti. Bu kâğıtlarda "Piyale kadeh demektir." tarzında yazılar da vardı. Reis tekrar sordu:

- Sizin de gizli teşkilata dâhil olduğunuz söyleniyor. Ne dersiniz?
- Katiyen... Aslı yok bunLann...

Grevden haberi yokmuş

Şevket Efendi'nin isticvabını Kırklarelili⁷² Ali Şahin Efendi'nin isticvabı takip etti. Ali Şahin Efendi Adana'ya Mütareke esnasında memleketinin Yunanlılar tarafından işgali üzerine geçtiğini söyledi. Gösterilen resimlerden İsmail Efendi'yi tanıdı ve izah etti.

- Bu adam Şoför Mektebi'ne girmek istemişti. O münasebetle bir kaç defa geldi, ders aldı. Bu suretle tanıyorum.

- Adana'daki grevlerden haberin var mı?
- Hayır efendim.
- Demirci ustası Alaattin'i tanır mısınız?
- Hayır efendim.
- Sizin komünist olduğunuz iddia ediliyor?
- Ben bunların (m) ine vakıf değilim.
- "k" ile başlıyor!

- Yani hiç vukufum yoktur efendim.

Kızıl kaplı kitap nerede?

Ali Şahin Efendi'den sonra kunduracı ve makinacı Turan Sezai namı diğer Turhan Efendi'nin isticvabına geçildi ve kendisinden kızıl kaplı bir kitaba dair izahat alındı. Sonra bir kaç resim gösterildi.

- Hiç birini tanımıyorum dedi.
- Sen greve iştirak ettin mi?
- Hayır.

Komünistlikle alakadar oldunuz mu?

- Ben şimdiye kadar hükümet aleyhinde hiç bir şey yapmadım.

Kitaba merakı varmış da...

Bundan sonra ameleden Elazizli Hasan isticvap edildi. Hasan Efendi kitaba meraklı olduğunu, fakat Bolşevikliğe dair kitap okumadığını, kimseye de böyle bir kitap vermediğini, komünistlikle alakadar olmadığını söyledi. Müteakiben lavajcı Yusuf Efendi isticvap edildi. Reis sordu:

- Sen kimseye kitap verdin mi?
- Evet efendim, TevfikEfendi'ye malumat-ı medeniyeye dair bir kitap verdim.
- Adana'daki grevden haberin var mı? Sen de dâhil miydin?
- Evet efendim, herkesle beraber ben de dâhildim.
- Alaattin mi teşvik etti seni?
- Bilmem komünistlikle hiç alakam yoktur.

Şefik Hüsnü'nün itirazı

Mevcut maznunların isticvabı hitam bulmuştu. Reis Sabri Bey Şefik Hüsnü Bey'in İstiklâl Mahkemesi tarafından verilen hükme itiraz ettiğini, bir istida verdiğini söyledi. İtirazın müddet-i kanunisi zarfında vaki olduğuna karar verildi ve itiraz arzuhalı okundu. Bu istidada Şefik Hüsnü Bey:

Bir sene hapisle yüz lira cezayı nakdiye mahkûmiyetine, ezcümle cezanın hadd-i azamiden tayini noktasından itiraz ediyordu. Bunun üzerine komünistler hakkında İstiklâl Mahkemesi'nin 341 Ağustos'unda verdiği karar okundu ve Şefik Hüsnü Bey'e söz verildi:

- Şefik Hüsnü Bey esbab-ı itiraziyenizi söyleyiniz!
- Efendim komünizm hakkındaki içtihadım, memleketin mevcut teşkilatını, taklibini istihdaf etmez. Bu kanunun çerçevesi dâhilinde hareket ettim. Ayn bir iş yapmadım.

Müddei-i Umumi Muavini Niyazi Bey ayağa kalktı. İtirazı gayri varit gördüğünü söyledi ve gıyabi hükmün tasdikini istedi. Şefik Hüsnü Bey vekilinin gelerek kendisini müdafaa etmesini talep etti. Mahkeme kısa bir müzakereyi müteakip maznunun vekilini hazır bulundurmasına, şahitlerin celbine, muhakemenin yirmi bir Kânunusani Cumartesi günü saat onda devamına karar verdi. Saat on ikiyi geçmişti. Salonu dolduran halk yavaş yavaş gkiyordu. Yann muhakemeye devam olunacak, Şefik Hüsnü Bey'in vekilinin İstiklâl Mahkemesi'nde verilen hük-m-i gıyabiye itirazen yapacağı müdafaa dinlenilecek, müteakiben şahitler istima olunacaklardır.”

Buvelce verilen mahkûmiyet kararından dolayı Cumartesi günü ağır
cezada kendisini müdafaa edecek olan Doktor Şefik Hüsnü Bey
Cumhuriyet Gazetesi 20 Ocak 1928

Heyet-i Hâkime, Müddei-i Umumi ve
maznunlardan bir grup
Cumhuriyet Gazetesi 22 Ocak 1928

73 şahitler istima edildikten sonra maznunlar müdafaalarını yapacaklar ve muhakeme mümkün olduğu kadar süratle
intaç edilecektir. /Cumhuriyet

22 Ocak 1928

Milliyet

Dün Komünistlerin Cürümleri Birer Birer Sayıldı Ve Yüzlerine Vuruldu

Hareketleri Türk camiası için ancak vatansızlık ve memleket düşmanlığı ile ifade edilebilen komünistlerden bir kısmının mücrimiyetleri tahakkuk etmiş addedilebilir...

Karar Günü?

Dün Müdde-i Umumi iddianamesini okudu

Müdde-i umumi Kenan Bey kimlerin tecziyesini istedi?

Komünist maznunlarının muhakemesine dün devam edilmiştir. Perşembe günü maznunların isticvabı nihayet bulmuştu. Dün Şefik Hüsnü Bey İstiklâl Mahkemesi'nin giyabi kararına karşı müdafaasını yapacaktı. Saat onda muhakemeye başlandı. İzmir şahitlerinin ifadeleri okundu. Ewela okunan İzmir polis memurlarından Abdullah Efendi'nin şahadetinde Hüsamet'in Efendi'nin komünist sarkılan tanzim ettiği ve Hüsamet'in İstanbul'da Osman Cemal isminde bir arkadaşı olduğu bu Osman Cemal'in "Alev" Gazetesi'nde çalıştığı zikir ediliyordu.

Bilahare İzmir zabıtası Kısm-ı Siyasi tahkikat amiri İbrahim Mustafa Efendi'nin ifadesi okundu. Bu ifade de İzmir komünist hücrelerinden ve bunların teşkilatından bahsediliyor ve maznunlardan Hüsamet'in Efendi'nin İzmir komünistlerinin reisi olduğu bildiriliyordu. Mustafa Efendi'nin ifadesine göre maznun Hüsamet'in Efendi, Modelci Kerim, Tango Tefik ve Makinist İhsan İzmir komünistlerinin liderleridir ve bütün teşkilatı bu adamlar idare etmektedir. Hüsamet'in Efendi ile arkadaşları İzmir kadın amelesini kendileriyle beraber çalışmaya teşvik etmiştir. Kerim, Ragıp, Tefik ve Hasan Ali bilahare İzmir'e gelmişler ve burada esaslı surette çalışmışlardır.⁷⁴ Hüsamet'in İzmir'den firar ettikten sonra Kerim Efendi reis olmuştur. İzmir'de alınan ifadeler okunduktan maznunlar bu ifadelerin külliye muhalif hareket olduğunu ve bu ifadeleri zorla kendilerine imza ettirdiklerini söylediler.

Şahitler ne diyorlar?

Bundan sonra diğer şahitler dinlendi. Ewela Hasna⁷⁵ Hanım'ın malumatına müracaat olundu.⁷⁶ Hasna Hanım kendisine uzatılan resimlerden hiç birini tanımadı. Şu ifade de bulundu:

74. "Hüsamet'in, ilk icraat olarak, komünizm akidesiyle aşılarmış eşhası başına toplanış, hücreler vücudı getirmiş, şapoğrafia propaganda evrakını tehsir etmiştir. Müzakere zabıtraneleri elde olunamamıştır. Bunların mahvedilmiş olması meihuzdur. Ragıp, Kerim, Mesrur Naci'nin komünistlik lehinde faaliyette bulunduktan anlaşılmağa da teşkilâtteki vaziyetleri kat'iyetle tesbit edilememiştir. Bunlardan Ragıp Usta, sekiz sene evvel Bulgaristan'da bulunurken komünist olduğunu, Hüsamet'in'le de Bulgaristan'da tanıştığını, Tango Tefik iki sene evvel Hasan Âli ile görüştüğünü, burada Kerim'in evinde içtimalar yapıldığını söylermiştir." /Alofa't

75. *Hesna/Vakit*

76. İsim Hasna, otuz yaşındayım. Kasımpaşa'da oturuyorum. /Cumtoneyet

-Benim evimde bundan bir ay evvel Mesrure isminde bir hanım oturdu, zevcinin ismi de İsmailmiş. Evim de bir buçuk ay kadar oturdular. Bu kiracıları bana Hasan Efendi isminde biri getirdi. Mesrure Hanım mektep muallimi idi, mektepler açıldığı zaman evimden çıktılar. Ben evimin ayılığım Hasan Efendi'den alırdım. Sonra Mesrure Hanım Bursa'ya tayin oldu ve evimi terk ettiler.⁷⁷

Bilahare Nâzım Bey'in şahadeti icra edildi.

- İsmim Nâzım, Beyazıt Daire-i Belediyesinde memurum.

Nâzım Bey kendisine gösterilen resimleri tanımadı.

- Mesrure, nam-ı diğer Cemile⁷⁸ Hanım'ı tanıdım dedi, pederim Hasan Efendi bu hanıma ev bulmuştu. Benim kira ile oturduğum evi... Bir hanede oturmak münasebetiyle Hasna Hanımı bir kere bahçede gördüm. Bunlar iki ay kadar o evde oturdular zevcini hiç görmedim.

Nâzım Efendi'den sonra pederi⁷⁹ Hasan Efendi dinlendi.⁸⁰ Maznunlardan hiç birini tanımadığını söyledi resmi tanımadı.⁸¹

Hasan Efendi maznun muallim Adnan Bey'i Sadık Efendi ismiyle tanıdı ve dedi ki:

- Bu efendi bizim eve gelir ve oğlumla beraber bir şeyler okurlardı. Ama ne okurlardı bilmem orasını.

- İstanbul'da beyannameler dağıtılmış, sizin evinizde yazı yazmaya mahsus şapirograf⁸² aleti varmış ve bu beyannameler sizin evde basılmış, doğru mu bu?

- Benim evimde böyle bir alet yoktur.

Bilahare Madam Mari isticvap edildi. Maznunlardan muallim Adnan Hamdi Bey'i tanıdığını, bu resimlerden de İbrahim Bey'i bildiğini söyledi.⁸³

77. - Bu eve yabancı erkekler gelir miydi?

- Hiç görmedim efendim.

- O İsmail Efendi gündüzleri de evde kalır mıydı?

- Onun da farkında değilim./Cumhuriyet

78. Sabıba/Cumhuriyet-Vakit

79. Kartar memuru Bolulu/1/öfo't

80. İsmim Hasan, tuz ambarında memurum./Cum/71/nyet

81. - Buradaki maznunlardan hiç birisini tanımam. Gösterdiğiniz resimlerden yalnız biri oğlum Hüsamettin'e benziyor. Gözlerim seçemediği için iyice fark edemiyorum.

Reis şahide, resmi tanınması için bir pertavsız verdi. Lakin şahit yine oğlunu adamakıllı tanınadı. Sonra dedi ki:

- Bu oğlum Hüsamettin dört aydır beri gaimdir. Ne oldu bilmiyorum. Arkadaşı İsmail Efendi'yi tanıdım. Oğlum bir zaman İzmir'e gitti. Orada kaldı. Haziran'da tekrar İstanbul'a geldi. Bir müddet kaldı. Sonra İzmir'e gidiyorum diye evden çıktı ve gaim oldu./Cumhuriyet

82. müstensih/1/a/rfr

83. Şahit Madam Mari Adnan Bey'i Ahmet ismiyle tanıdığını, Hamdi Şamilof Bey'i bildiğini söyledi, İbrahim Efendi'nin resmini tanıdı.

- Ahmet Bey'i ne münasebetle tanırınız?

- Hamdi Bey'le birlikte evinizde oturan İbrahim Bey getirdi. Kiran olarak gelmişti.

Bundan sonra şahit Ahmet Bey'in ayda on lira kira verdiğini, Ahmet Bey'in oturduğu müddetçe Hamdi Bey'in misafiri geldiğini, ne konuştuklarını bilmediğini, Ahmet Bey'in hasta olduğu bir zamanda Hamdi Bey'in bir hekim getirdiğini, bu hekimin sonra da bir kaç defa geldiğini söyledi.

Reis Sabri Bey Adnan Bey'e bu şahadete karşı bir şey deyiş demeyeceğini sordu. Adnan Bey: •

- Şahadeti hilaf-ı vakadır. Sözlerinde tezat var dedi ve kabul etmedi./Cumhuriyet

(...)

Muhakemenin ikinci celsesinde

İkinci celse, saat tam ikide küşât edildi. Heyet-i hâkime mevkilerine geçtiler. Makam-ı iddiayı bizzat Müddei-i Umumi Kenan Bey işgal ediyordu. Reis Sabri Bey tebliğ etti:

- Tahkikat bundan ibarettir efendim.

Bunun üzerine Kenan Bey iddianamesini serd etmeye başladı.

İddianameyi aynen neşrediyoruz.

Öğleden sonra on dörtte ikinci celse açılınca Sabri Bey müddei-i umumiye hitaben dedi ki:

— Tahkikat bundan ibarettir, efendim!

Büyük bir tezad vardır. Ben "mektep" uzak diye onun evinden çıkmamıştım. Tevkif edildiğim zamanda orada otuyordum. Polisler tuttular, o suretle çıktım. Hatta adresimi verdim, evde polisler taharriyatyaptılar./1/afa1

(...)

Şahitlerden Madam Viktorya mahkemeye hastalığını müşir bir rapor göndermişti. Müddei-i umumi Kenan Bey istintaktaki ifadesinin kıraat edilmesinin kafi olduğunu söyledi. Madam Viktorya ifadesinde şunları söylüyordu:

- Şefik Hüsnü Bey'i evime kırım olarak getiren tellal Nikolaki'dir. Bana söyledi peki dedim. Hamdi Bey odayı kiraldıktan sonra sivri sakallı bir zat geldi, isminin Tahir olduğunu söyledi. Meğer bu Şefik Hüsnü Bey imiş. Bir hafta sonra polisler gelerek evi taharri ettiler. Hüsnü Bey'in eşyalarını aldılar, beni karakola götürdüler. Bundan sonra iki gün daha polisler Şefik Hüsnü Bey'in odasında oturarak onu ziyarete gelenleri yakaladılar. Bu meyanda Hamdi Bey de vardı.

Şefik Hüsnü Bey şahidin bu ifadesi hakkında şunları söyledi:

- İfadesinde yanlışlıklar vardır. Hamdi Bey evime hiç gelmemiştir. Biri de bana Hamdi Bey tutmadı. Doğrudan doğruya ben gittim.

Adana'da demirci muavini Mustafa Efendi'nin şahit sıfatıyla alınan mazbut ifadesi kıraat edildi, şahit ifadesinde Kaptan'ın komünizm fikirleriyle alakadar olduğunu, komünistliğe ait kitaplar okuduğunu [bir de "Kel Hasan'ın Bahtı" isminde bir kitap okuduğunu/Ko'tıt/ söylemişti. Kaplan Efendi bu ifadeyi kabul etmedi. Adana'da demirci muavini Hüseyin Efendi de ifadesinde Kaplan'ın "Bütün Dünya İşçileri Birlesiniz" namında bir kitap okuduğunu ve alenen demirhanede "Dünya İşçileri eziliyor" mealinde propagandaLar yaptığını, bu kitapları bilahare Mümtaz Efendi'ye verdiğini söylüyordu. Kaplan Efendi bu ifadeyi de kabul etmedi, adavete atfetti.

Adanalı Halil Oğlu Mustafa, kahvehanesinde Ali Şahinin ve rüfekaşının toplandıklarını ve bunları ehl-i tarikten zan ettiğini, komünist olduklarını bilmediğini, İsmail'in bir kitap bıraktığını, bu kitabın müstensihle yazıldığını ve Bütün Dünya İşçileri Birlesiniz mealinde olduğunu söyledi. [Bu, "ben evvelce kahve ve meyhane işletiyordum. Kahvehanemde Ali Şahin ve başkaları toplanırlardı. Ben bunları komünist sanmaz, ehl-i tarikatten zannedirdim. İsmail bir gün bir kitap bırakmıştı, ben yırttım attım, İsmail geldi, aradı, kitabı bulamayınca bana kızdı, "günün birinde hep bir olacağız, sen de yola geleceksin" dedi, kitap, müstensihle yazılmış "Bütün Dünya İşçileri Birlesiniz" isminde bir kitaptı" diyordu./1/afa't] İsmail Efendi ve diğer maznunlar bu şahadeti ret ettiler.

Bilahare zürreden Nakibzade Mustafa Bey'in ifadesi okundu. Şoför Ragıp ve Şahin ifadeyi kabul etmediler.

Adana otomobil bayii Ahmet Sezai, Adil, Suphi Paşazade Abidin beylerin ifadeleri okundu. Suphi Bey fabrikasının Kadri'nin arkadaşlarına komünistlik esasatından bahs ettiğini [bir makineyi tahrip ettiği için vazifesine niha-yet verildiğini /Vakit/ söylüyordu. Kadri Efendi yalandır dedi.

Reis müdafaa vekillerine hitaben:

- Tevsii tahkikat hakkında bir diyeceğiniz var mıdır?

- Hayır

- Yani muhakemeyi intaç ettireceğim.

Müddei-i Umumi de bir diyeceği olmadığını söyledi. Elektrikçi Nuri ve şoför Ragıp efendiler bazı şahadete itiraz ettiler. Ve sabahki celse-i muhakeme hitama erdi./Cumhuriyet

Ve, müddei-i umumî Kenan Bey, kürsüsünde doğruldu, ellerini masaya dayadı, arada önündeki kâğıtları karıştırarak tane tane, kuvvetli ve selis bir ifadeyle esas hakkındaki şu iddianameyi serd etti: Muhterem Reis Beyefendi,

Malûm-u âlileridir ki, milletimiz hürriyet ve istiklâlî uğrunda yaptığı mücadelâtta kâfi hamlelerle zaferi te'min ve "Lozan" sulhu ile mes'ut neticeyi elde ettikten sonra, efrad-ı millet arasında her gûna ihtiras şaibelerinden azade bir hayat-ı mesâi emeli uyanmıştı. Halk, bir cihetten yıkılıp dağılan ev ve barkını ve ümran yüzü görmeyen köşelerim huzur ve emniyet altında tamir ile uğraşmakta, diğer cihetten de yeni teessüs eden cumhuriyet müessesat-ı âliyesi de mübcecel inkılâbımızın bahş ve tevlid eylediği zinde ve ceyid bir ruh ile devlet ve memleketin umurunu tanzim ve milletin asrı ihtiyaçlarına nazaran muhtaç olduğu kanunları yeni baştan va'z ve neşr ile meşgul bulundukları sırada huzur-u adaletinizde bulunan maznun-u aleyhîmin aralarında akdettikleri hafi ittifaklar ve teşekküllerle ve devletin Teşkilât-ı Esasiye-sini tağyire ve binnetice şekli-i hükûmeti tedbile matuf olan hareketlerinden dolayı haklarında ittihaz kılınacak karar-ı âdilânenin cumhuriyet adliyesi için herhalde kıymettar bir hâtıra-yı adalet olacağına şüphe yoktur. İcra kılınan tahkikat ve beş günden beri devam eden muhakemat ve tetkikat ve icra kılınan muvaceheler neticesine nazaran hâzırın bilmuhakeme maznun-u aleyhîmden Şefik Hüsnü Bey, Harb-i Umumîden sonra, Avrupa'da İkinci Beynelmîlel etrafında toplanan rehberlerin burjuvaziye ameleye tercih eylemeleri yüzünden daha cezri bir surette teşekkül eden komünist hareketin mürevvi ve âlimlerinden bulunduğunu beyan ettiği "Kari Marx"ın mütalâa ettiği eserlerinden aldığı ilham ile bu hareketin beşeriyete idbar ve ızdırab yerine selâmet ve saadet te'min edebileceğine kani ve taraftar olmuştur. Bir müddet sonra bu mefkurenin Türkiye'ye dahi teşmil ve kendi zu'munca tatbikini mümkün farzederek suret-i zahirede memleket dâhilinde muhtac-ı siyanet gördüğü amele ve köylü sınıflarını ilmi vesaitle şuurlandırarak hariçten gelen sermayedarlara karşı amelenin müdafaasını te'min ve Türk Cumhuriyetine daha metin bir içtima zemini ihzar etmek, hakikatte ve bittabi mefkurelerinin gayesi itibariyle şekli-i hükûmeti tağyir, hudud-ı millî dâhilinde neşr ve tamime ve bu maksatla İstanbul'da tesis eylediği "İşçi ve Çiftçi Sosyalist" fırkasını mütarekeden sonra Almanya'dan avdet eden bazı rüfekası ile teşrik-i mesâi ederek tevsî'e çalışmıştır.

Şefik Hüsnü Bey, komünizm mefkuresini tamim maksadıyla bizzat sermuharriğini deruhte eylediği malûm olan gazetelerine taraftan bulunan rüfekasını teşrik ettirmiş ve fakat neşriyat-ı vakia Türkiye ahval ve şerait-i dâhiliyesine kafiye tevafuk etmemesine mebni hükûmetçe bu gazetelerin çok geçmeksizin tatil ve takibat icrasıyla rüfekasından bazılanın derdest ve İstiklâl Mahkemesi'ne sevk edilmesini görmesiyle Avrupa'ya firar eylemiştir.

Dr. Şefik Hüsnü Bey, maruz kaldığı bunca mevani'ye müşkilâta rağmen mefkuresi uğrunda hiçbir nedamet alâmeti göstermeksizin yürümekten çekinmemiş ve hatta memleket haricinde bile bütün azim ve iradesini sarfederek çalışmaktan geri kalmamıştır,

Vedat Nedim Bey'le Alaka Peydası

Ezcümle müteakiben kendi tavassut ve müzaheretî sayesinde "Arkos" şirketine yerleştirdiği Vedat Nedim Bey'le muhaberatına devam etmiş ve Avrupa'dan gönderdiği bir mektupla kendini Türkiye'de teessüs etmesini ve hafiyen faaliyette bulunmasını temin ettiği "Türkiye Komünist Merkez Komitesi" kâtib-i umumîliğine tayin ettirmiş ve gönderdiği diğer bir mektup ile de Vedat Nedim Bey'i davet ve Viyana'ya celbeylemiştir. Vedat Nedim Bey de dahil bulunduğu halde orada bulunan rüfeka-i mesâi-

si ile akdettiği kongreye bizzat riyaset etmiş ve bu kongre tarafından kendisinin Türkiye'deki komite namına haricî büroda çalışması kararlaştırılmıştır. Fakat, Vedat Nedim Bey'in Türkiye'ye avdetinden sonra tahriren verdiği talimat dairesinde komite teşkilâtını tevsi'e memuren merkezden vilâyetlere gönderilen âzâların merkez komitesinin betaatinden şikâyet eylemeleri ve edilen fedakârlıklara rağmen merkezî komitenin matlup faaliyeti göstermemesi gibi esbab, haricî büroca nazar-ı teemmüle alınmış ve Türkiye'deki komitenin umurunu tanzim ve inkişafını te'min için Dr. Şefik Hüsnü Bey'in kendisine bahşedilen vâsi ve fevkalâde salâhiyetlerle İstanbul'a izamı tensip edilmiş ve mumaileyh, eşkalini tebdil ederek kendi ifadesine nazaran yataklı vagon şirketinde bir memurun delâlet ve muzaheret-i ile suret-i hafiyede İstanbul'a gelmiştir. Buraya vürudunda maznun-ı aleyhimden Hamdi Şamilof Efendi ile Tokatlı Pasthanesinde görüşerek mumaileyhin delaletiyle Beyoğlu'nda Saksı Sokak-ında Madam Viktorya'nın hanesinin bir odasını yirmi lira bedelle isticar ve "Tahir" nam-ı müstean ile orada ikametini te'mine muvaffak olmuştur. Dr. Şefik Hüsnü Bey, badehu rûfeka-i maznunesinden ismi geçen Şamilof, Dr. Hikmet, Baytar Salih, Vedat Nedim, Vasıf Beylerle kâh kendi odasında ve kâh haricte tesadüf ettiği yerlerde hafi mülakatlarda bulunarak komite âmâlî etrafında müdavele-i efkârda bulunduğu gibi Vedat Nedim Bey'in "Bağdat" apartmanında dahi İstanbul merkez komitesi âzasından buLunan arkadaşlarını cem' ettirmiş ve bu hafi ictimalarda komitenin daha cezri ve faal muzaheretlerle mevcudiyetinin harice karşı ihsas ve işaasını kararlaştırmış ve işte bu kararın üzerine hükümet aleyhine ihzar ve rûfekaşî marifetiyle teksir edilen Türkiye Komünist Fırkası İstanbul Vilâyet Komitesi namına muharrer beyannameleri malûm olan mahallere talik ettirmiştir.

Dr. Şefik Hüsnü Bey buraya kadar arz ve tadat ettiğim faaliyetleri ve bundan sonra maksat ve gayeye vusul için daha ne gibi ef'âl ve icraatta bulunacaklarını Şark Balkanlar Kitabeti'ne hitaben yazdığı 9 Eylül 1927 tarihli mektubunda da uzun uzadıya tavsif ve teşrih etmiştir.

Bunun üzerine hadiseye muttali olan zabıta tahkikata başlamış ve neticede kendisi Beyoğlu'nda Mulahtya pasthanesinde 20teşrin-i sâni 1927 tarihinde derdest edilerek taht-t nezarete alınmıştır.

Dr. Şefik Hüsnü Bey, gerek daire-i istintakiye gerek hey'et-i alfiyeniz muvacehesindeki isticabı sırasında İstanbul'a avdetinin mahzâ gıyaben vuku bulan mahkûmiyetini, buradaki bazı hukukşinaslarla temas ederek refi esbabının istikmaline ve bu suretle adliye ile olan hesabını kat' ederek bir vandaşa mahsus olan hukuka nail olmağa matuf bulunduğunu ve binaenaleyh, Vedat Nedim Bey'in hanesindeki ictimalarda bulunup beyannamelerin ihzar ve tertibinden de katiyen haberdar bulunmadığını beyan ve fiil-i müddeabihe mütecasirini ve hudud-ı millî haricinde dahi fırka ve mefkure namına faaliyette bulunmadığını ve Viyana'daki kongre ictimaidan haberdar olmadığını müdafaa ve dermeyan ile inkâr-ı cürüm eylemekte ise de mumaileyhin İstanbul'a avdeti ile derdest tarihleri arasında iki aya yakın bir zaman geçtiği halde iddia da ettiği veçhile mahkûmiyetinin refi için ne gibi teşebbüslerde bulunduğunu ve hangi hukukşinaslara müracaat ettiğini kafiye tayin ve tesbit edemesinden, bilâkis, avdetinden itibaren münferiden ve müctemian rûfeka-i mesâisi ile ictimalarda bulunduğu ve komitenin inkişafına ait tedabir ve mesaili ihzarı ile meşgul olduğu biraz evvel tarihini arz ettiğim Şark Balkanlar Kitabeti'ne hitaben Keramet ismiyle bizzat yazdığı evvel ve âhir muhteviyatını ikrar ve itiraf eylediği Fransızca ve Tayfur nam-ı müstean ile "Türkiye Komünist Partisi" bulunduğunu yine ikrar ve itiraf eylediği "TKP" merkezine hitaben türkçe olarak haricden gönderdiği ve muhteviyatı davamızın teşrihi sırasında tafsilen arz ve beyan olunan mektuplar münderecatı ve kezaik Nedim Bey'in vuku bulan ihbaratı, mumaileyhin müdafaaat-ı vâk'asını cerh ve tekzip eder mahi-

yette delâil-i kâfiyeden olduğu gibi yine mumaileyh indelmuhakeme isticvabı sırasında ve müdafaa sadedinde İstanbul'a avdetinden sonra gaye ve mefkuresinin beyannamesinin neşrini düşünmüş ise de bu tasavvurunu fırkalarının resmî şekle inkılâbına kadar talik ve tehir etmiş bulunduğu yolundaki ikrar-ı natik beyanatı, İstanbul ve İzmir'de mahall-i malûmeye neşr ve talik ettirilmiş olan beyannamelerin aynı fikir ve kalemin mahsulü olduğu işrab eylemekle beraber mefkure ve siyak-ı tahrir itibarıyla maznun-u aleyh Dr. Şefik Hüsnü Bey tarafından ihzar ve tertip edilmiş ve tesviyeci ve makinist gibi kudret-i ilmiyeleri nakis bulunanların kalemlerinden çıkamayacağı bedihî ve aşikâr bulunan işbu beyannamelerin firari ve hazırun bilmuhakeme komite efradı taraflarından teksir ve talik edilmekle tasavvur mahiyeti tecavüz ve fiiliyat sahasına intikal ettiği tezahür etmesiyle mükezzib bulunmuş ve bu cihet, suret-i cereyan-ı tahkikat ve muhakematile teyyüd etmiştir. Bundan maada bittaharri ikametgâhında elde edilip huzur-u hey'eti-i afiyelerinde taraf-ı riyasetten kıraati kendisine havale olunan ve âtiyen neşr ve tamimine tasdim ettiği beyannamelerin veya mefkure ve akaidinin intişar ve tamimine hadim hükümet aleyhine olacağı şüphesiz bulunan eserinin serlevhalarını veya hülasa-i mebahisini teşkil ve ihtiva etmekte olan yirmi yedi maddelik mevzular dahi esbab-ı sübute-i sairelere munzam delâil-i mühimmedendir.

Binaenaleyh Dr. Şefik Hüsnü Bey'in tafsilen zıkr ve tadat ettiğim delâil ve vesaik ve emarat ile sabit olan e'âl ve harekâtı arz ettiğim "Türkiye Komünist Fırkası"nın mümessili ve bizatihi reisi ve nâzım-ı umuru buLunduğu kanaatini katıyen bahşeylemiştir.

Baytar Salih, Mahmud, Adnan

Salih Bey kendi ifadesine nazaran, ewelden beri komünizm mefkuresi ile meşbudur ve akidesini neşr ve tamime çalışmasından dolayı, birisi af ile hitam bulan on beş sene, diğeri üç buçuk mah müddetle mahkûmiyetini intaç eylemiştir. Türkiye'de hafi surette ibraz-ı faaliyet eden merkezî komiteye intisabı, Vedat Nedim Bey'in ikametgâhında akdedilen ictimalarda bulunup ve Şefik Hüsnü Bey'in avdetini müteakip mumaileyhi hanesine kabul ve kendisi ile mükerrer ictimalarda bulunduğunu itiraf eylemesi ve Vedat Nedim Bey'le ewel ve âhir Fahri Efendi'nin de tahkikat-ı eweliye ile komite âzasından bulunduğu hakkındaki ifadeleri ile anlaşılmıştır.

Mahmud Efendi, merkezî komite âzası sıfatıyla ve Vedat Nedim Bey'in hanesindeki içtima ve ittifak-ı hafiye iştiraki kendisinin inkârına rağmen maznun-ı aleyhimden Fahrettin Bey'in tahkikat-ı eweliye sırasında partinin haricî büro irtibat şefi Vedat Nedim Bey'in komiteye dâhil olduğu yolundaki ihbaratı ile anlaşılmıştır.

Adnan Efendi, iptida Moskova'da ve daha sonra Tiflis'te felsefe ve içtimaiyat tahsil etmiş, komünizm mefkuresi etrafında mühim ve müessir hizmetler ifa etmiştir. Maznunun derdestinden üç mah mukaddem Batum'dan kaçak tütün yüklü bir motora rakiben pasaportsuz Kilyos'a çıkmış ve oradan hafiyen İstanbul'a dâhil olmuştur.

Adnan Efendi, elyevm Romanya'da bulunduğu anlaşılan "Âşık Hüseyinzade Mehmet Sadık" namında bir zata ait hüviyet cüzdanı ile askerî terhis teskeresini eline geçirip bunların üzerine kendi fotoğrafını ilsak etmek suretiyle isim ve hüviyetini ketm ve ihfaya muvaffak olmuş ve İstanbul'da maznun-ı aleyhimden firari Suphi, Mustafa, nam-ı diğeri İbrahim ve hâzırun bilmuhakeme Hamdi Şamilof Efendilerin delâletleriyle Kalyoncu Kolluğu'nda Peşkirici sokakta ikamet eden Madam Mari'nin 39 numaralı hanesinde bir oda kiralayarak yerleşmiştir. Mumaileyh, burada mefkure namına azamî

faaliyetler ibraz etmiş ve maznun-u aleyh İstefan Efendi vasıtasıyla beraber Şevki Efendi'nin dükkânına devamla başlamış ve bu münasebetle Şevki Efendi ile sık sık temaslarda bulunarak komünistlik esasları hakkında telkinat ve tedrisatta bulunmuş ve neşredilen beyannamelerden ve komünizm mecmualarından iki paketi, maznun-u aleyh Şevki Efendi'nin dükkânına bırakmıştır ve ayrıca Suphi nam-ı diğer Mustafa'nın delâleti ile de firarı Hüsamet'tin nam-ı diğer Aziz'in Kasımpaşa'da Mektep sokağındaki hanesine giderek komünizm mecmualarını neşr ve talik edilen beyannamelerden birincisini bizzat tebyiz ve şapoğraf ile teksir ettiği sabit olmuştur. Ayrıca, üzerinde zuhur eden Nâzım Hikmet Bey'in komünistliğe dair yazdığı altı sahifelik şiiri, firarı Aziz denilen Hüsamet'tin'den alıp on nüsha olarak istinsah eylediği ve hususat-ı maruzeye dair sebk eden itirafatı ve şahit Madam Mari ve Viktorya'nın muhalefen vâki olan ihbaratı ve maznun-ı aleyhimden Niko, Hakkı, İbrahim, İstefan ve Ahmet Şevki Efendilerin beyanatı ile tahakkuk ve tebeyyün etmiştir.

Şevket Süreyya, Hamdi Şamilof, Vedat Nedim

Şevket Süreyya Bey, komünistlikten on seneye mahkûmiyeti olup tenzilen tahliyesini müteakip Türkiye Komünist Fırkası merkezî komite âzâlığına dahil olmuştur. Şefik Hüsnü, Vedat Nedim Beyler'in hanelerine giderek onlarla temas ederek komitenin neşriyat ve tetkikatına vesâdet etmek suretiyle hizmetler ibraz ettiği, Vedat Nedim Bey'in istintaken ve huzur-ı mahkemede bilmuvacehe ve maznunlardan Fahrettin Efendi'nin tahkikat-ı eweliyedeki beyanatı ve hassaten kendisinin isticvabı sırasında komünist mefkure ve akaidi ile meşbu ve neşr ve tamim ile mahmul olduğu suret ve tarzı ifadâtı ile tezahür ve tahakkuk etmiştir.

Hamdi Şamilof Efendi, her ne kadar İstanbul'da ittîfak-ı hafiye ile teşekkül eden merkezî komite âzâlığına intisabını münkir ise de ta esareti zamanında bu mesleğe duhûlünü ve namzet vesikası istihsal ettiğini ifade eylemesi ve mefkure etrafındaki faaliyet ve teşkilâtı tevsi maksadıyla maznun-u aleybînden Fahri Efendi ile beraber Adana'ya memuren izam edilmesi, Vedat Nedim Bey'in hanesindeki ictimada hazır bulunduğu ihbar olunması, Dr. Şefik Hüsnü ve Muallim Adnan Beylerin nam-ı müstearla Türkiye'ye duhûlleri üzerine kendilerinin İstanbul'da ikametlerinin temini için mesken tedarikine delâlet eylemesi ve Şefik Hüsnü Bey'in ikametgâh ittihaz ettiği haneye bizzat gittiği inkârına rağmen Madam Viktorya tarafından ihbar edilmesi, maznun-u aleyhimden İbrahim nam-ı diğer Suphi ile Peşkirici sokağında Madam Mari'nin hanesinde oturup mumaileyh de temaslarda bulunduğu ihbar edilmesi gibi delâil, setr-i cürüm sadedinde vuku bulan tevilâtı tekzip eder mahiyette bulunmuştur.

Vedat Nedim Bey'e gelince, mumaileyh, Almanya'da tahsilde iken komünizm mefkuresini kabul etmiş ve komünistlikle olan temayülâtını *Aydınlık* mecmuasında komünistlik lehinde neşrettiği makalelerle isbat eylemiştir. Fakat mumaileyh, bu mefkure arkasında Hüsnü Bey kadar fedakârlıklar ve cesaretler gösterememiştir. Bu sahada ihtiyatkâr adımlarla yürümek istemiştir. Nitekim 1925 senesinde Dr. Şefik Bey'in Beşiktaş'taki hanesinde akdedilen içtima ve konferanslara iştirak ettiği halde ihtiyatla hareketi sayesinde o vakit cemiyet azalan hakkında yapılan takibat-ı kanuniyeden vareste kalabilmiştir. Fakat, daha o zamanda Şefik Hüsnü Bey'in delâlet ve tavassutu ile burada bulunup "Arkos" şirketine yerleştiği ig'n Avrupa'ya kadar firar eden mumaileyh Dr. Şefik Hüsnü Bey'le münasebetini kat'etmemiş ve muhaberatına devam etmiştir.

Kâtib-i Umumîliği Deruhte Ettikten Sonra

Hatta 1926 mayısında Dr. Şefik Hüsnü Beyin yazdığı bir mektupla vuku bulan davete hiçbir itiraz serd etmeksizin icabet ile Viyana'da bulunan mumaileyhin nezdine giderek görüşmüş ve orada bulunan maznun-ı aleyhimden Nâzım Hikmet Bey, Halim, nam-ı diğerle Hasan Âli Beylerle bilcitime akdedilen kongrede hazır bulunmuştur. Avdetinde kongre mukarreratı mucibince merkezî komitenin teşkiline memur edilmiştir. Yine mumaileyh Şefik Hüsnü Bey'in mektupla vâki tebligatı üzerine, cemiyetin kâtib-i umumîliğini deruhte ettikten sonra faaliyetlerine devam etmiştir. Kâtib-i umumî sıfatıyla haricî merkezlerden tahsis ve namına gönderilen mukannen nukudu muntazam alarak, kendi ifadesi veçhile, bu paralan bizzat komitenin maişetsiz ve muhtaç-ı muavenet bulunan efradına tevzi etmiştir. Vedat Nedim Bey, yine bu teşkilâtın daha mebd'einde hudud-ı milî dâhiline avdet etmiş ve elyevm hâl-i firarda bulunan İsmail, nam-ı diğer Kasım, Suphi, nam-ı diğer Mustafa, nam-ı diğer İbrahim, Hüsametdin nam-ı diğer Aziz ile de temaslarda bulunarak ahz telâkki ettiği talimat dairesinde bunlan cemiyetin vilâyetlerdeki aksamını teşkil ve tevsî'e memur ettirerek, Aziz'in İzmir'e, İsmail'in Adana'ya, Suphi'nin Eskişehir'e şevklerini temin etmiş ve arz eylediğim ihtiyatkârlık sayesinde bu âzânın bulunduktan mahallerde mevcudiyetlerini hissettirmemeleri için olacak ki, bunların fazla tezahürat ile taşkınlık göstermemeleri, cesaretlerini arttırmamaları için sonradan vuku bulan bir kısım talep ve müracaattan ihmâl ettiği anlaşılmıştır. Bu sebepte Nedim Beyin işbu ihmali ve vilâyet komitelerine vakit ve zamaniyle direktif vermemesi dolayısıyla teşkilâta memur âzânın şikâyetlerini celbetmiş ve hatta bir aralık bunların vilâyet merkezlerinden İstanbul'a avdetlerine sebebiyet vermiştir. Vedat Nedim Bey, Hüsnü Bey'in avdetine kadar teşkilâtın Türkiye'de hükûmete ve efkâr-ı umumîyeye karşı vücudunu hissettirmemek üzere inkişaf etmesi şeklinde idamesini temine muvaffak olmuş, yeniden Şefik Hüsnü Bey'in Avrupa'dan avdetinde tanzim ve neşrettirdiği beyannameler üzerine zabitanın takibatı neticesinde müstahdem bulunduğu Arkos şirketinde 20 teşrin-i sâni 1927 tarihinde taht-ı nezarete alınmıştır. Mumaileyhin Türkiye merkez komitesinin kâtib-i umumisi olduğu, kendisinin evvel ve âhir itirafatı ve evrak-ı tahkikiye müeddası ile anlaşılmakta bulunmuştur.

Fahrettin Efendi, ifadesine nazaran Azerbaycan'da iken müteveffa Mustafa Suphi namında birinin idaresindeki komünist fırkasına dâhil olduğu ve badehu Rusya'da iken maznun-u aleyhimden Hamdi Şamilof, Mesrur Naci Efendiler ve firarî San Mustafa ile arkadaşlık ettiği ve 1923 senesinde İstanbul'a avdetinde burada dahî komünist partisi olduğunu öğrenip cemiyete duhûl ve Hamdi Şamilof Efendi ile Adana'ya kadar gitmiş ve oradaki teşkilât ile alâkadar olmuş ve amele cemiyeti fahri kâtipliğini deruhte etmiş ve firarî Lâz İsmail ile temaslarda bulunmuştur.

Ve kezalık firarî San Mustafa'dan aldığı mektup üzerine Adana'dan İstanbul'a avdet eylediği merhumun Sultanahmet'deki hanesine mükerreren gittiği ve Lüleburgaz'da bulunduğu sırada kendisiyle muhabere ettiği indelmuhakeme ikrar ve tahkikat-ı evveliyede komitenin âzâ ve efradını birer birer zikr ve tatad etmesi ve komiteye intisabı hakkındaki itirafatı Vedat Nedim Bey'in ihbaratı ile tahakkuk etmiştir.

Müddei-i umumî Kenan Bey, bundan sonra sıra ile İstanbul maznunlarından Vanlı Kâzım, tesviyeci İbrahim, ameleden Hakkı, Kâtip Niko, İstefan, Marangoz Ahiliya, Perûkar Ahmet Şevki, Dr. Hikmet ve Vâsif Bey ve Efendilerle hâl-i firarda bulunan San Mustafa, Suphi nam-ı diğerle İbrahim, nam-ı diğerle Mustafa, Hüsametdin nam-ı diğerle Aziz; nam-ı diğerle Mehmet, komisyoncu Lâz İsmail nam-ı diğerle Kasım, nam-ı diğerle Suphi, nam-ı diğerle Fikri, nam-ı diğerle Hasan Âli, nam-ı diğerle Ha-

lim'le İzmir maznun ve mevkufat Modelci Abdülkerim, Tamirci Mehmet Ragıp, Otomobilci Tevfik, Tornacı Fethi, Acente Suphi, İhsan, Erzurumlu Mesrur Naci ve Adana maznunları şoför Ragıp, Kazancı İsmail Hakkı, Abdülhamit, Tornacı Tevfik, Makinist Şevket Efendilerin hareketlerini tahlil ve esbab-ı sübutiyelerini zikr etmiş ve elli büyük sahifelik mufassal iddianamesini şu tarzda bağlamıştır:

- İsimlerini arz ve tadat ettiğim maznun-ı aleyhimm içlerinden Vedat Nedim Bey'in hadisedeki vaziyet ve mevkî'i hakkında esbab-ı muhaffe-i takdiryeden add ve maznun-ı aleyhimden Mehmet, Muallim Şevket Süreyya, Vanlı Kazım Efendiler haklarındaki delâil-in derece-i kuvvet ve mahiyet-i hukukeyeleri hey'et-i aliyelerince takdir buyurulmak üzere, cümlesinin Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tağyir ve Büyük Millet Meclisi'ni ıskat mahiyetinde ittifaqlar akdetmek fiilinin mürtekebilerden olmak üzere mücrimiyetlerine ve ancak maznun-ı aleyhimden Faik Efendi'nin delâil ve vesaik-i mevcudeye nazaran Viyana'da akdedilen kongrede cemiyet-i hafiye âzası sıfatıyla tayin ve intihap edilip mefkure etrafındaki müzakerat ve ittifaka dâhil bulunduğu anlaşılmışsa da tahkikata tevessülden mukaddem Kırklareli'ne azimet ve bu suretle cemiyet-i mezkûre ile alâka ve rabtasını kat' ettiği tahakkuk etmiş bulunmasına menbi Kanun-u Cezanın 171'inci maddesinin fırka-i mahsusasına tevfikan tecrim ve tayin-i cezasına mahal olmadığına ve diğer maznun-u aleyh Elektrikçi Nuri, Hüseyin Said, Marangoz Nîko, Makinist Yuvakim, Muallim Sabri, Tesviyeci Galib, Gazinocu Hasan, Berber çırağı Yorgi, Kaloriferçi Şamis, Mehmet Kaplan, Ali Haydar, Makinist Kadri, Ali İlhami, Hilmi, Ali Şahin, Turan, Hasan Sabri, Yusuf Efendilerin mebhüs-ün anıh ef'ale iştiraklerine dair temin-i vicdan ve kanaate kâfi vesaik ve delâil-i kafiyeyle destres olunmamasına menbi onların da beraatlerine karar itasını talep ve iddia ederim.

Bu itibarla iddia makamı, İstanbul maznunlarından on yedisinin, Adana maznunlarından beşinin, yedi kişiden ibaret olan İzmir maznunlarının ve yine yedi kişiden ibaret firari maznunların hepsinin tecrimini talep etmiş, bir maznunun takibattan ewel teşekkülünden çekildiğinden tecrimine mahal olmadığını söylemiş ve on sekiz maznun hakkında da beraat karar verilmesini istemiştir.

Hasta bulunduğu için davası tefrik olunan İsa Efendi ile birlikte firariler de dâhil bulunduğu halde bütün maznunlar elli altı kişiden ibarettir.

İddianamenin serdi esnasında maznunlar yüzleri müddei-i umumiye dönük olduğu halde serapa dikkat kesilip haklarındaki talepleri dinlemişler, başta san kurşun kalemi ile mütemadiyen not alan Şefik Hüsnü Bey olmak üzere içlerinden bazıları muhtelif noktaları kâğıt üzerinde de tesbit etmişlerdir. Maznunların vekillerinden büyük bir kısmı da müvekkillerine müteallik olan cihetlere dair uzun uzadıya not almışlardır.⁶⁴

64 Müddei-i Umumi Keran Bey'in iddianamesinden sonra Şefik Hüsnü Bey'in vekillerinden Nâzım Bey müdafaasına başlamıştır. Nâzım Bey kulasaten şıklarını söyledi:

- Makam iddianamesini serd ederken Şefik Hüsnü Bey'in cürmünün 146.cı maddeye tevafuk ettiğini söyledi. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tadil, tağyir ve tebdil bunlar çok mühim tabirlerdir. Biz arzu ederdik ki makam-ı iddia tarafından tadil ve tebdilin ne noktalarda vaki olduğu şerh ve izah edilsin. Bu adaletin cereyanını temin ve müvekkillerine isnat olunan ef'ali göstermek suretiyle iyi olurdu. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun 102.cı maddesi de mezkûr kanunun tebdil-i tadil olduğunu göstermekte ve bazı eski **tadat** etmektedir. Bu kanunu tadil-i cürüm değildir. Belki bunun vesait-i cürmiye ve gayn meşru vesait ile tadiline teşebbüs bir fiil-i cürmidir. Biz ümit ederdik ki Müddei-i Umumi bu gayn meşru vesaiti ve vesait-i cürmiyeyi gösterecek. Makam-ı âli-i riyaset esna-yı mahkeme müvekkiline şu aveli irad etti.

- Siz komünistliği tetkik etmişsiniz. Bu felsefi ilim, mülkiyet nokta-i nazar hakkında ne diyor?

Şimdi mülkiyet-i şahsiye ve umumiye bahsi **Teskilat-ı Esasiye Kanunu**'nu tağyire esas teşkil eder mi? Bu mülkiyet-i şahsiye midir, değil midir?

Teskilat-ı Esasiye Kanunu umumiyetle 70- 75.ci maddesinde hürriyet-i videdni hürriyet-i tefekkür ve kalam-ı hürriyet sa'y ve ameli tamamıyla serbest bulundurmakla beraber 75.ci madde mucibince Mensup olduğu efkâr-ı felsefiyeden dolayı muahaze edilemez diyor. Makam-ı iddia bu hürriyetlere tecavüzümüzü gösterirken bazı delâil gösteriyor ve mektupları misal alıyor. Ve Şefik Hüsnü Bey'in 97 maddelik muhtırasını, beyannameleri, Vedat Bey'in ihbarnı, müvekkilimin ikrarnı ve şahadetleri zikrediyor. Bu mektuplarda bir çok tavsiyeler verilmeyle, direktif verilmekle beraber kendilerine şu direktif de verilmiştir:

"Her gûna harekettten tevakkî ediniz! **Teskilat-ı Esasiye Kanunu**'nu tağyir ve tebdilden ictinab ediniz." diye tavsiyede bulunulmuştur.

Mektuplara müsteniden bu gibi müstelzim-i ceza ahvalin vukuu doğru değildir.

Sonra Vedat Nedim Bey gibi faaliyetsizliğinden şikâyet edilen bir zat bu cihetten tenkidata uğramış ve bu mektup neticesiz kalmıştır. Müvekkilimin söylediği şeyler tatbik edilse idi hile müvekkilim mahkûm edilemezdi.

İkinci Balkan İttihadı'na yazılan mektupta da müvekkilim vakayı' ve hadisatı kendi nokta-i nazanna göre hususi bir görüşle vakayı siyasiyeyi nakl ve tasvirden başka bir şey yapmıyor. 27 maddelik muhtıra da neşr ve ilan edilmiş ve müvekkilimin nezdinde kalmıştır.

Türkiye **Teskilat-ı Esasiye Kanunu**, hürriyet-i tefekkür ve hürriyet-i kalem haklarını vermekle müvekkilime böyle bir not almak hakkını da vermiştir.

Beyannamelerin adedi üçtür. Müvekkilimin bu beyannamelerle alakası hiç bir suretle ispat edilememiştir. Yalnız beyannameler suretiyle faaliyet tavsiyesinde bulunduğunu Vedat Nedim Bey söylüyor. Bu da bir zandan ibarettir. Bunların müvekkilim tarafından tanzim ve yapıldığı sabit dahi olsa arz ettiğim madde-i kanuniyenin hiç bir alakası yoktur.

Bundan sonra maznun vekili Vedat Nedim Bey'in vaziyetinden bahsetmiş ve polise Vedat Nedim Bey'in malumat verdiğini söylemiş ve Vedat Bey'in ifadelerinin mütenakız ve ma'lûl olduğunu bildirmiştir.

Vekil sözlerine devamla demiştir ki:

Şefik Hüsnü Bey'in müevvel-i ikrarları tesmiye edilen ikrarlara gelince, birictihat-ı siyasiyi fikren ikrar etmek mülaka onunla tevaggul etmek değildir. Bu suretle müvekkilimin bir cürmü yoktur. **/Cumhuriyet**

(...)

Bundan sonra, müdafaasafhasına geçildi. Evvelâ Şefik Hüsnü Bey'in vekillerinden Nâzım Bey müdafaaya başladı. **Mumailleyh**, müddei-i umuminin iddianamesinin kâfi derecede sarahati ihtiva etmediğini, atfedilen cürmün hangi noktadan olduğunu kat'iyetle anlayamadığını, ancak riyaset tarafından muhakeme esnasında sorulan bir sualden istidlal ettiğini söyledi, **Teskilat-ı Esasiye Kanunu**'nun ahkâmını mevzu-u bahis ederek müdafaasını tamik etti. Müvekkilinin Vedat Nedim Bey'e gönderdiği mektubun, müvekkiline isnat olunan cürmü isbata gayr-ı kâfi bulunduğunu ileri sürdü. Beyannameler müvekkili tarafından vücuda getirilmiş olsa bile, bunun ileri sürülen madde-i kanuniyeye temas etmediğini ilâve etti. Vedat Nedim Bey'in ifadesi üzerinde tesrihatta bulundu:

- Vedat Nedim Bey bir gün apansızın bir mektup alıyor, Türkiye Komünist Partisinin kâtib-i umumisi tayin olunuyor. Fakat faaliyette bulunmuyor ve nihayet bu mektubu zabıtaya teslim ediyor. Ortada Vedat Nedim Bey'in bir ifadesi mevcut, fakat bütün diğer maznunların da mukabil ifadeleri var. Bunlara malûl olan Vedat Nedim Bey'in ifadesi müvekkilim aleyhinde bir delil olabilir mi? Madem ki bir fiil şahadetle isbat edilememiştir, herhangi bir suretle sabit değildir, müvekkilimin iddia olunduğu veçhile tecrimi muvafık olamaz. /l/a/c/t

(...)

Bundan sonra Şefik Hüsnü Bey'in diğer vekili Hakkı Bey müdafaanamesini serd etti. Vekil Bey Cumhuriyetin fazilet ve azametinden bahsettikten sonra **Cumhuriyet** mahkemelerinin adaletinden emin olduğunu söyledi.

Vekil bey bundan sonra Şefik Hüsnü Bey'in eski mahkûmiyetine itirazdan bahs ederek dedi ki:

"İstikdâl Mahkemesi'nde müvekkilim evvela 15, sonra bir seneye mahkûm olmuştur. Burada mahkûmiyeti icap eden esbab Hüsnü Bey'in evinin taharriyatında bazı evrakın zuhurudur. 132.ci madde-i kanuniye bizim hakkımızda kâbil-i tatbik olmadığından bunun feshini mahkeme-i âliyelerinden talep ederim."

Hakkı Bey bundan sonra Müddei-i Umumiğin talep ettiği 146.a ve 171.ci maddelerin bu meselele tevafuk etmediğini, müvekkilinin zinhar cebir gibi hareketlerde bulunmayınız dediğini ve yapacakları faaliyetin hükümet nazarında da cürüm bile teşkil etmediğini yazdığını söyledi ve Vedat Nedim Bey'in ifadâtının atf-ı cürümden ibaret olduğunu söyleyerek müvekkilinin adem-i mesuliyetini talep etti.

Bunun üzerine Müddei-i Umumi Kenan Bey ayağa kalkarak şu izahata verdi:

- Memuriyetimiz, maznun-ı aleyhimin fiil ve hareketlerini Türkiye Cumhuriyeti'nin Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilğaya teşebbüs şeklinde bir iddiada bulunmamıştır. Davamızın her safhasında beyan ettiğimiz veçhile Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tebdil ve tağyir ve Büyük Millet Meclisi'ni iskat maksadıyla akd-i ittifaktan ibarettir. Eshab-ı sübutiye meyanında arz ettiğim Şark Balkanlar Kitabetine hitaben yazılan mektubun bi't-tabi kendi müdafaalarını temin edecek cihetlerine temas ettiler. Eğer nuktâ-ı sairesini mütalaa ve beyan etmiş olsalardı, müvekkillerinin diğer delâille de teyit ettiği veçhile Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tağyir ve iskat zımında, cebren teşebbüs değil, onun zımında akd-i ittifaka pişva olduğu taazyün etmiş bulunuyordu.

Bunun üzerine maznun vekili:

- Müddei-i Umumiğin Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tebdil ve tağyirden bahis bir iddiası yoksa o halde cürmümüz de 146.a madde ile 171.ci maddeye tevafuk etmez! dedi. Diğer vekil Nazmi Bey Müddei-i Umumi Bey'in verdiği izahata teşekkür ettiğini, fakat bu izahatın kendini tatmin etmediğini söyledi. /Cumhuriyet

(...)

Bundan sonra Şefik Hüsnü Bey'in vekillerinden Hüsnü Bey söz aldı, bir mukaddemeden sonra İstiklâl Mahkemesi'nin vaktiyle müvekkili hakkında vermiş olduğu gıyabî hüküm etrafında teşrihatla bulunarak bu noktadan müvekkili hakkında beraat istedi ve diğer meseleyle geçti:

- Bize atf ve isnat olunan fiil, komünizm mahiyetinde değildir. Sovyetik memlekette olan ve yapılan şeyle arasında birgüne münasebet yoktur. Elimizdeki Ceza Kanunu'nun ne 146, ne de 312'nci maddesine mümas bir fiil vardır. Şefik Hüsnü Bey 'ictimada bulunmadım' diyor. Yalnız Vedat Nedim Bey'in atf-ı cürmü mevcuttur. Bu de esbab-ı sübutiyeden madut olamaz. Müvekkilimin adem-i mes'uliyetini isterim.

Bu sırada müddei-i umumi Kenan Bey ayağa kalktı, şunları söyledi:

- Memuriyetimiz, maznun-u aleyhimin fiil ve hareketleri hakkında Türkiye Cumhuriyeti'nin Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilğaya teşebbüs şeklinde bir iddiada bulunmuştur. Hareket, davamızın her safhasında beyan eylediğimiz veçhile, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tebdil ve tağyir ve Büyük Millet Meclisi'ni iskat maksadıyla "akd-i ittifak"dan ibarettir. Eğer bu hareket, cebren iskata teşebbüs şeklinde olursa netice-i kanuniye bittabi kendilerince malumdur. Eshab-ı sübutiye meyanında arz ettiğim Şark Balkanlar Kitabeti'ne hitaben yazılan mektubun bittabi kendi müdafaalarını temin edecek cihetine temas ettiler. Eğer, nuktâ-ı sairesini mütalaa ve beyan etmiş olsalardı, müvekkillerinin diğer delâille de teyyüd ettiği veçhile, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nu tağyir ve iskat zımında, tekrar ediyorum, cebren teşebbüse değil, onun zımında akd-i ittifaka pişva olduğu taazyün etmiş bulunurdu. Arz eylediğim delâil, kendi müvekkillerinden bu ittifaktan reis ve nazım-ı umuru olduğuna hey'et-i aliyenin kanaatini temin eder.

İlaak edilen beyannamelerin suret-i tertib ve taliki ile efal ve harekât-ı saire hakkında lüzumu arz-ı malûmat eylediğim cihetle, bu cihetin takdirini hey'et-i aliyelerine bırakıyorum.

Kenan Bey, önündeki evrakı bir an karıştırdıktan sonra "maruzatım bundan ibarettir" dedi ve tekrar yerine oturdu. Hüsnü Bey, müddei-i umumi beyin lütfen izahat vermelerine müteşekkir bulunduğunu, fakat bu izahatın kendisini tenvir edemediğini söylemekten de men-i nefis edemeyeceğini kaydetti. /Nafaf.

(...)

Bilahare Hüseyin Sait, Ahilya, Mahmut, Niko'nun vekili Nazmi Nuri Bey de müdafaasını yaparak bir şehitini ifade-siyle müvekkillerinin tecziyesi cihetine gidilemeyeceğini söyledi ve müvekkillerinin beraatini talep etti.

Ba'de katip Niko Efendi'nin vekili Kostaki Efendi müvekkilinin bir Yunanlı olduğunu, idare-i maiyet için Türkiye'ye geldiğini böyle bir adamın şek-i hükümetle meşgul olamayacağını söyledi. Uzun müdafaadan sonra o da beraat talebinde bulundu.

Bilahare Müddei-i Umumi ayağa kalktı ve vekillerin müdafaalarına cevap verdi. Sonra İstefan Efendi'nin vekili

Cemil Bey müdafaasına başladı. Cemil Bey bizdeki komünistlik teşkilatının bir tarihçesini yaptıktan sonra, müvekkilinin mevcudiyeti iddia edilen cemiyet-i hafiyye ile alakadar olmadığını söyledi ve müvekkilinin beraatini talep etti./Cumhuriyet

(...)

Müteakiben Rizeli Mahmud, Hüseyin Sait, Ahiliya Efendilerin vekili Nazmi Nuri Bey söz aldı:

- Bir fikir, müstelzim-i mücazat olabilir için kafamdan fırlamalıdır. Aksi takdirde kafama soktuğum herhangi bir fikir mucib-i muahaze olamaz. Belki, ahlâk beni takbih eder, fakat kanun asla tedip edemez.

Mumaleyleh, Vedat Nedim Bey'in atf-ı cürmü müvekkillerinin tecrimine kâfi olmadığı esasını müdafaaten daha birkaç söz sarf ettikten sonra, sırasıyla müvekkillerinin bigünah bulunduklarını söyledi, bu arada **Ahiliya** Efendi'den bahsederken dedi ki:

- Bir insan, âlim ile, cahil ile, herhangi bir hıviyette insanlarla konuşabilir. Müvekkilimin Kâtip Niko ile görüşmüş olması, onun hadisede alâkasını isbat eder mi?

Mumaleyleh, beraat talehiyle yerine oturduktan sonra Reis Sabri Bey, zaten müvekkillerinden ikisi hakkında iddia makamının beraat talebinde bulunduğu işaret etti. Bunun üzerine vekil "Bendeniz iddia-namenin o safhasında hazır bulunmamıştım. Muttali değilim. Arz-ı teşekkür ederim." dedi.

Kâtip Niko'nun vekili Kostaki Efendi müdafaaya davet edildi. **Mumaleyleh**, önce bir bardak su istedi ve getirilen suyu içtikten sonra, müdafaası sadetinde bazı sözler söyledi. Bu arada, sarf ettiği bir söz üzerine Reis kendisine şöyle hitap etti:

- Makam-ı iddia böyle bir mütalâada bulunmadılar. Bu sizin vehminizden ibaret!

- Ben bir ihtimale karşı def olarak arz ediyorum, efendim!

Niko'nun vekili uzun uzadıya müdafaatta bulundu ve ezcümle şunları söyledi:

- Suphi ile görüşmüş olması hiçbir vakit müvekkilimin komünizm ile alâkasını gösteremez. Müvekkilim evinde ahbablarını kabul etmiştir. Buna içtimâ denilemez, konuşmaları da hiçbir vakit müzakere mahiyetinde olamaz. Üç ahbabın niçin toplandıkları, ne konuştuktan malûm değilken onları bu cihetten tecrim ve tecziye mümkün değildir. Serbestî-i kelâmın mevcudiyeti hay'et-i aliyelerine varest-i izahıdır.

Vekil, müvekkilinin nezdinde bulunan rusça yazılan, kendisi o lisana vakıf bulunmadığından anlaya-mayacağım söyledi. Beraat talep etti.

Bu sırada müdde-i umumi Kenan Bey tekrar söz aldı, dedi ki:

- Evvelâ Nazmi Nuri Beyin sözlerine cevap vereceğim. Kendilerinin yüksek mütalâatından biz de istifade ettik. Fakat, şuna işaret etmek isterim ki, müvekkillerinden Mahmud Bey'e ait delâilimiz yalnız Vedat Nedim Bey'in hasr-ı iddiasından ibaret olmadığı gibi, diğer müvekkilleri olan Marangoz Niko, Hüseyin Sait Efendilerin makam-ı riyasetten ihbar edildiği ve hile memuriyetimizce beraatleri talep olunmuştur. Binaenaleyh bu hususta başka bir söz ilâvesine lüzum görmüyorum.

Vekil Kostaki Efendi'nin müdafaasına gelince, galiba müvekkilleri Yunan teb'asından olduğu için Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile alâkadar olamayacağını söylemek istediler. Yalnız kendilerine şu ciheti ihbar ederim ki Türkiye mahkemeleri karşısında hangi teb'adan kim olursa olsun, müstelzim-i takibat fiilinden dolayı hesap vermeye mecburdur. Kanun nazannda arada hiçbir fark yoktur.

Bundan sonra İstefan'ın avukatı Cemil Bey, müvekkili namına müdafaası hakkını isti'male davet olun-du. **Mumaleyleh** müvekkilinin bu cemiyetle birgünâ alâkası bulunmadığını müdafaası etti, beraatini **[sted]/Vakit**

(...)

Bundan sonra Vedat Nedim Bey'in müvekkili Sadi Ruza Bey ayağa kalkarak bir mukaddemeden sonra şunları söyledi:

- Müvekkilim büyük bir talihsizlikle bu gün buraya gelmiştir. Bu talihsizlik bu gün burada bulunanların hepsine sâridir. Böyle bir fil-i cürmü ile buraya sevk edilen her vatandaş bedbaht addederim.

Bize isnat olunan madde-i kanuniye vekil-i tathik midir? Vedat Nedim bu kâfile içinde bulunmuş mudur? Bulundu ise bir faaliyeti sebk etmiş midir? Müvekkilim kimdir? Bunları arz edeceğim.

171.ci maddenin me'tuf-ı aleyhi olan 146.a madde hakkında Müdde-i Umumi Bey'in verdiği izahat ve cevaba iş-tirak edemeyeceğim. Biz 146.a maddede cebren teşebbüs olmayan bir ittifaq-ı hafiyyenin maznunu olarak bura-

ya geldik. Mükvekkilim Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu ne ta'yire ne de tebdile müteallik hiç bir hareket icra etmemiştir. 171.ci maddenin tatbikini gösteren hiç bir fiil-i cürmi mevcut değildir.

Sadi Rıza Bey bilahare mükvekkilinin tahsilinden ve vaziyetinden bahsetmiş ve demiştir ki:

- Komünistliğin bir şahsın fikrinde kalması, mevcut teşkilata mugayir olmadıkça hiçbir cürmi istilzam etmez. Fırka namıyla bir şey olmamakla beraber mükvekkilim bu fırka denilen yerin kâtib-i umumilik vezaifini etmiş ve niha-yet durmuştur. Mükvekkilim komünistler içinde bulunmuştur. Fakat bunların içinde fikirlerini icrai safhaya intikal ettirmemiştir ve hareket icrai safhaya çıkacağı zaman mükvekkilim icrayı faaliyet etmemiştir. Faaliyet icra etmediğinden mucib-i tecziye olan bu fiilden kendisini çekmiştir.

Bize muhbirsin, mütereddisin, ahlâksızsun, diye hiç bir maznun hitap edemez. Biz vazife-i kanuniyemizi ifa ettik ve eğer varsa bu ittifağ-ı hafiden çekilerek bunu bir merci-i resmide söyledik. Bu cihet Mükde-i Umumilik tarafından huzur-ı adalette tevfiğ edildikten sonra neden esbab-ı muhaffife ile mahkûm olalım, bunu anlamıyorum. Bir taraftan bizim çekildiğimizi söyledikten sonra esbab-ı muhaffife ile tecziyemizin talep edilmesini kanun hiç bir vakit emretmez./Cum/ımyef.

(...)

Söz Sadi Rıza Bey'e verildi. Sadi Rıza Bey, Vedat Nedim Bey'in müdafaasını deruhte etmişti. Şöyle müdafaada bulundu:

- Bize isnat olunan madde-i kanuniyenin tatbikine imkân var mıdır? Vedat Nedim Bey, "komünist" denilen bu kafilenin arasında bulunmuş mudur, faaliyet göstermiş midir, vaziyeti nedir, o kimdir? Bunları arz edeceğim.

Biz, cebren teşebbüsü olmayan bir ittifağ-ı hafinin maznunları olarak mahkeme-i alîyeniz huzuruna sevk olunuyoruz. Biz, hakikaten böyle fiilin faili olarak mı geldik? Eğer böyle ise çok esef olunur. Bir Türk böyle bir vaziyetten cidden teessür duyar.

Sadi Rıza Bey, hadisede 171'inci maddenin tatbikine hiçbir suretle imkân-ı kanuni bulunmadığını hülasa ederek devam etti:

- Hatta mükvekkilimin dâhil bulunduğu herhangi bir ittifağ-ı hafi var mıdır? Hayır. Mükvekkilim Alman-ya'da tahsil etmiş bir iktisat doktorudur. Devlet teşkilâtına vukufu olan münevver bir gençtir. Diğer taraftan kendisinin bir felsefenin fikren sâlik olması da kanunlarımızın ahkâmı men' etmez. Bendenizin anladığım bu, icrai bir şekil almadıkça Teşkilât-ı Esasiye'ye muhalefet manasını göstermez.

Mükvekkilim, komünistler meyanında bulunmuştur, fakat bu ismi geçen komünistler veyahut komünist denilen bu zevat fikirlerini icrai safhaya intikal ettirmek isteyince mükvekkilim durmuştur.

Sadi Rıza Bey, Vedat Nedim Bey'e komünist teşekkülü kâtib-i umumiliğinin tarz-ı teveccühünü anlatmış, mükvekkilinin bu sıfatla hiç faaliyet icra etmediğini zıkr ile devam etmiştir:

- Hep Vedat Bey üzerine yüklenilmek isteniliyor. Bize kimse gıyap da "muhbirsin, ahlâksızsun!" di-yemez. Biz, kanunun bahsettiği bir hakkı istimal ile teşekkülden çekildiğimizi merci-i aidine iblağ ettik.

Bu vaziyet karşısında bizim ne diye esbab-ı muhaffife ile tecrimimiz isteniyor? Kanunen teşekkülden çekilen için ceza veremezsiniz efendim./1/afa't

(...)

Badehu Yuvakim Efendi'nin vekili müderris Cevat Ferit Bey müdafaasını serd etti.

Dünkü muhakeme saat altıya kadar devam ettiği için vakit çok geç olmuştur. Kırk üç maznunun vekili bulunan Mustafa Hayri Bey, vaktin geç olduğunu müdafaasını bilahare yapacağını söyledi. Hakk-ı müdafaanın mukaddes olması hasebiyle heyet-i hâkime muhakemeyi Pazartesi gününe talik etti.

Pazartesi günü Mustafa Hayri Bey müdafaasını yapacak ve ağırlı ihtimal Heyet-i Hakime kararını verecektir./Cumhuriyet

(...)

Sadi Rıza Bey müdafaasını bitirdikten sonra Yuvakim Efendi'nin vekili Cevdet Ferit Bey, müdafaasını dermeyan etti:

- Mehakim, akallarda, fikirlerde kalan tasavvurata ceza veremez. Mükvekkilinin beraatini isterim.

Kırk üç maznunun vekili Mustafa Hayri Bey, vaktin gecikmesine menbi bugüne kadar istimal etti. Hay'et-i hâkime de mumaileyhin uzun süreceği anlaşılan müdafaasının istimalı için muhakemeyi yarınki pazartesi günü saat

ona bıraktı. Bu sırada saat on yediye çeyrek vardı.

Tercimleri İstenilenler!

Dr. Şefik Hüsnü, Baytar Salih, Rizeli Mahmut, Muallim Adnan, Şevket Süreyya, Hamdi Şamilof, Ve-dat Nedim, Fahrettin, Vanlı Kâzım, Tesviyeci İbrahim, ameleden Hakkı, Kâtip Niko, İstefan, Marangoz Ahi-liya, Perükâr Ahmed Şevki, Tıbbiyeli Hikmet, Etzacı Vâsuf, San Mustafa, Suphi, Hüsamettin, Komisyoncu Lâz İsmail, Hasan Âli, Şâir Nâzım Hikmet, Modelci Ab-dülkerim, Tamirci Mehmet Ragıp, Otomobilci Tefvik, Tornacı Fethi, Acente Suphi, İhsan, Erzurumlu Mesrur Naci, Şoför Ragıp, Kazana İsmail Hakkı, Abdülmecid, Tornacı Tefvik, Makinist Şevket. Vedat Nedim Bey'in hadisedeki vaziyet ve mevki'i hakkında esbab-ı muhaffeden add ve Mahmut, Şevket Süreyya, Vanlı Kâzım Beyler hakkındaki delâilin derece-i kuvvet ve mahiyet-i hukukiyesi mahkemenin takdirine arz olunmuştur.

Beraatleri İstenilenler

Elektrikçi Nuri, Hüseyin Said, Marangoz Niko, Makinist Yuvakim, Muallim Sabri, Tesviyeci Galip, Gazinocu Hasan, Berber Çırağı Yorgi, Kaloriferçi Şamis, Mehmet Kaplan, Ali Haydır, Makinist Kadri, Ali İlhami, Hilmi, Ali Şahin, Turan, Hasan Sabri, Yusuf.

Mevzu-u dava ef ale istinadlarına dair temin-i vicdan ve kanaata kâfi vesaik ve delâil-i kafiyeyle destres olunamadığı kaydedilmiştir.

Bunlardan Başka...

Bunlardan başka, Faik Efendi, delâil ve vesaik-i mevcudeye nazaran Viyana'da akdedilip kongrede cemiyet-i hafiye âzası sıfatıyla tayin ve intihap edilip mefkure etrafındaki müzakerat ve ittifaka dâhil olma-şılma-şılma da takibata tevessülünden evvel cemiyetle alâkasını kat'ettiği müteahhak bulunduğundan tecrimine mahal görülmediği iddianamede rikredi imzâ r./1/a/at

22 Ocak 1928

Akşam

Maznun Komünistlerin Portreleri

Kırk sekiz kişinin içinde belli başlı göze çarpanlar kimlerdir?

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'nde davaları rüy'et olan komünistlerin isticvabları nihayete ermiştir. İsticvabat esnasında, her ne kadar cümlesinin ayrı ayrı ifadeleri alınmış ve bu ifadeler gazete sütunlarına geçmişse de, ihtimal ki, metinlerin büyüklüğü ve inkıtalı bir halde bulunması yüzünden, kariler komünistlerin calib-i dikkat şahsiyetlerini bütün vuzuhuyla gözleri önünde canladırnamamaktadırlar. Bu satırlarda enteresan tiplerin portresini yapacağız.

Doktor Şefik Hüsnü Bey

Uzun bir boy; mevzun bir endam; geniş omuzlar; büyük bir burun; arkaya doğru fırlak bir alın; sert ve ifadekar hutut-ı vechiyye; kati kararnı vermiş insanlara has tavırlar ve sözler.

Doktor Şefik Hüsnü, Selanıklıdır, ibtidai, rüşdi ve idadi tahsillerini orada ikmalinden sonra Fransa'da tıp tahsil etmiş; aynı zamanda Fransız sosyalizmi ile alakadar olmuştur. İstanbul'a avdet edince Fransa'daki sosyalist fırkalarına benzeyen bir "İşçi Çiftçi Fırkası" tesis eylemiş, ve bilahare, git gide komünistleşerek *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* mecmua ve gazetelerini ihdas eylemiş bu gazete ve mecmualar etrafındaki harekete rehberlik etmiştir. Nihayet Takrir-i Sükûn Kanunu neticesi, mumaileyhin faaliyetine sekte vurulmuştur; on beş seneye mahkum edilerek Avrupa'ya kaçmıştır. Son aylar zarfında İstanbul'da yakalandığı zaman ise gayn kanuni bir tarzda milli hudutlar dâhiline girmiş bulunuyordu ve tebdil-i kıyafet etmişti, sakallıydı.

Şefik Hüsnü Bey, mahkeme huzurunda, kanaat itibarıyla komünist olduğunu inkâr etmemekle beraber, mahkûmiyetinden sonra hiç bir harekete iştirak eylemediğini - arkadaşlarından bazılarının is-nadatına rağmen - iddia eylemektedir.

İktisat Doktoru Vedat Nedim Bey

Kısa bir boy, asabi bir mizaç...

Vedat Nedim Bey Galatasaray Lisesi'ni ikmalinden sonra Almanya'da iktisat fakültesini bil-ikmal iktisat doktoru olmuş ve daha o zamandan itibaren "Kari Marks" a gönül vermiştir. İstanbul'a avdetinde *Kurtuluş*, *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* gazete ve mecmualanna iştirak eylemiştir. Rus şirketlerinden birinde 250 Lira maaşla memurdur.

Vedat Nedim Bey, Türkiye Komünist Fırkası namı altında bir fırkanın mevcudiyetini itiraf ediyor. Kendisi Takrir-i Sükûn Kanunu'nu müteakip, bu fırkanın katib-i umumisi olmuş, yani Şefik Hüsnü'den boş kalan yeri işgal eylemiştir.

Yine kendi itirafatından tahakkuk ediyor ki, Vedat Nedim Bey, katib-i umumiliği işgal eylediği müddet zarfında "Moper" ismindeki Beynelmîl İnkişâp Mûbarizlerine Yardım müessesesinden her ay iki bin lirayı mütevaciz bir meblağ almakta ve bu meblağı o zaman mahbus bulunan arkadaşlarına, bunların ailelerine ve komünistlerden işsiz kalanlara dağıtmakta imiş.

Şefik Hüsnü Bey, Vedat Nedim Bey'e mütemadiyen tenkitkâr mektuplar gönderir, ve fırkanın gizli bir fırka olarak ilanı lüzumunu, cezri hareketlere geçmek ıztırannı ileri sürer dururmuş. Hatta bir kere Viyana'da bileşerek içtima etmişler. Lakin Vedat Nedim Bey, Şefik Hüsnü'nün cezri fikirleriyle mutabık kalmadığını; hatta Şefik Hüsnü Bey, faaliyeti teksif ve teşdid maksadıyla İstanbul'a son geldiği sefer, kendisiyle Bağdat Apartmanında görüştükleri halde uyuşamadıklarını bildiriyor.

Bütün komünist maznunlar Vedat Nedim Bey'in sözlerini isnat addetmektedir.

Muallim Şevket Süreyya

Orta bir boy, biraz kamburca bir sırt; saçları dökülmüş sansın bir baş; kirpiksiz gözler...

Şevket Süreyya Bey Darülmuallimin mezunudur. Harpte ihtiyat zabiti idi. Turancılık hareketinin mefkuresini taşıyarak Rusya'daki Türk şubabatı arasında Türkçülük yapmak üzere Kafkasya'ya geçmiş, fakat orada sosyalist fikriyatım kısmen benimsemiştir. Moskova'da tahsil etmiştir. 923 senesinde İstanbul'a avdetinde *Aydınlık*'a intisap etmiş ve neşriyatından dolayı İstiklâl Mahkemesi'nce on sene kalebentliğe mahkûm olunmuştur.

Kendisi tab'an ateşli, cerbezeli ve natuktur. Bu hususiyetleri onu, İstiklâl Mahkemesi'nde kendini tecrim edecek şiddetli sözler söylemeye sevk etmiş ve bi'n-netice 'böyle ağır bir cezaya çarptırılmıştır. Fakat bilahare cezası bir seneye tenzil olunmuş ve Şevket Bey serbest bırakılmıştır.

Son zamanlarda hiç bir harekete iştirak eylemediğini bildiriyor. Lakin Vedat Nedim Bey'in rivayetine nazaran o da Komünist Fırkası Heyet-i Merkeziyesi'ndenmiş. Başka bir komünistin rivayetine nazaran da siyah gözlük takıp tebdil-i kıyafette fabrikalarda komünist propagandası yaparmış. Şevket Süreyya Bey bunlara cevaben "hayır" diyor bunlar doğru değildir. Şayet doğru olsa idi, İstiklâl Mahkemesi karşısında nasıl her şeyi açıktan açığa haykırdımsa burada da asla korkmaz "Evetböyledir!" derdim. Lakin ben, tahliyemden sonra merdümگیرز bir hayat yaşadım.

Komünist maznunları arasında belli başlı münewer tipler bunlardır. Baştaki anasır içinde bir de şair Nâzım Hikmet vardır ki elan hal-i firarda bulunuyor. Mumaileyh de Viyana Kongresi'ne iştirak etmiştir. Komünist Fırkası'nın Harici Bürosu azasındandır. Bu dört kişiden sonra ikinci derecede anasır geliyor.

Küçük Hakkı, Vanlı Kazım, Elektrikçi Nuri, İzmirli Faik ve Vasıf Efendiler

İsimlerini yukarıya yazdığımız bu dört efendi, orta tahsilli ve yüksek seviyeli amelelerdir. Cümlesi de bilfiil komünist olmadıkları, komünistlikle alakadar bulunmadıkları; fakat amele sınıfı mesleki surette teşkilatlandırmaya çalıştıklarını ve birlikler nevinden teşkilatın lehinde olduklarını ileri sürüyorlar. Kendilerini "sıfı şuur" ile mücehhez addeylemekte; patronlardan müteeffir görünmektedirler. Yekdiğerlerine arkadaş diye hitap ediyorlar. Küçük Hakkı reis beyin "Bu tabir ne tabiridir?" sualine karşı cevaben: İşçi birliklerinde müstamel bir tabirdir efendim! İşçi birliklerine amelelerin çok okuyup yazma bilenine bey, az bilenine efendi hiç bilmeyenine ağa dense münasebetsiz ve

samimiyetsiz bir tasnif olacağını düşündüğümüzden cümlesine birden arkadaş diyor, işin içinden çıkıyoruz. Demiştir.

Laz İsmail; nam-ı diğer Kasım, Suphi; nam-ı diğer Mustafa, Hüsametdin; Nam-ı diğer Aziz Efendiler

Bunlar komünistliğin en acar anasıdır ve hal-i firardadır. Aylardan beri vilayet vilayet dolaşmış, adam kandırılmış, komünist hücreleri teşkil etmiş ve bir çok kimselerin başlarını nara yaktıktan sonra sırta kadem basmışlardır. Muhakemeleri gıyaben rü'et ediliyor.

Bütün bunlardan maada, iddialara göre, Heyet-i Merkeziye'ye de iştirak eylemekle beraber, komünist faaliyeti içinde silik kalmış tipler mevcuttur. Mahmut Efendi, baytar Salih Efendi, Hamdi Şamilof Efendi nevinden...

Tıbbiyeli Hikmet Bey'in de bariz bir hususiyeti ve faaliyeti göze çarpmamaktadır.

Keza üzerinde fazla tevakkufu lüzumlu bulmadığımız Hüseyin Sait Efendi, Mesrur Naci, saatçi Niko gibi gümrükte, vilayatta ve amele arasında şüpheli hal ve hareketlerde bulunan, lakin müspet bir ipucu vermeyen kimseler nazar-ı dikkati celp etmektedir.

Nihayet, komünistler içine niçin karıştıklarına kendileri de şaşanlar vardır. İki tanesini sayalım: Manifaturan İstefan Efendi

Kendisi dükkân sahibi! tipik bir alış verişi! dünyayı dükkanına müşteri celp eylemek zaviye-i rü'yetinden görüyor. San Mustafa'yı ve diğer komünistleri de kendisiyle aksata etsinler diye çağırıyor. Lakin bunlar, İstefani da şüphe altına koydukları için bu alış verişte o ziyanlı gıkıyor.

Adanalı Mehmet Efendi

Aile babası olduğu hal ve tavrından, lafz ü kalinden belli kırkılık bir adamcağız. Çırakları grev esnasında taşkınlık göstermişler. Komünist zannedilmiş. Evinde taharriyat yapılmış, lakin polis kitap kâğıt namına bula bula bir defter bulmuş. Bu defterde ebced-i kebir ile ebced-i sagir harfleri ve bunların delalet ettiği harfler yazılı imiş. Mahalli polis bu harfleri komünist şifresi sanmış. Mehmet Efendi'nin meram anlatabilmesi kabil olmadığı için İstanbul'a kadar bedava seyahat etmesi lâzım gelmiş! Reis bey, bunlar hakikaten ebced harfleri mi, değil mi diye cehren okuyor.

- Mehmet Efendi! Bu harfleri niçin defterine yazdın?

- Fala bakmak için efendim.

Zavallı Mehmet Efendi! Bu harfleri deftere yazarken bunlarla istikbali keşfetmek istiyormuş...

Fakat bu harflerin istikbalde başına ne iş açacağını keşfedememiş!

Ağır Ceza Heyet'i Hâkimesi Komünistlik Maznunları Hakkındaki Kararnı Dün Bildirdi

OTUZ KİŞİ MUHTELİF MÜDDETLERLE MAHKÛM OLDULAR.

YIRMI BEŞ MAZNUNUN DA CÜRÜMLERİ ANLAŞILAMADIĞINDAN BERAATLERİNE HÜKMEDİLDİ.

Dr. ŞEFİK HÜSNÜ, BAYTAR SALİH, HAMDİ ŞAMİLOF, VEDAT NEDİM, MUALLİM ADNAN, TESVİYECİ HAKKI, TIBBİYELİ HİKMET, SAATÇİ NİKO, TUHAFİYECİ İSTEFAN, ŞOFÖR RAGİP BEY VE EFENDİLER MAHKÛM OLANLAR ARASINDADIR.

BERAAT KAZANANLARLA MÜDDETLERİNİ MEVKÛFEN İKMÂL EDENLER DÜN AKŞAM SERBEST BIRAKILMIŞLARDIR.

Müddei i

Umumi Muavini

Niyazi Bey

Vakit Gazetesi

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, dün sabah saat ondan itibaren yine komünistlik maznunlarına ait muhakeme ile meşgul oldu. Reis Sabri Bey, âzâ Reşad ve Adil Beyler, müddei-i umumî muavini Niyazi Bey yerlerini işgal edince, riyaşet tarafından maznun vekillerinin sonuncusu, Mustafa Hayri Bey müdafaaya davet edildi ve mü-mâileyh vekâletini deruhte etmiş olduğu kırk üç maznunu birer birer müdafaaya başladı.

Celsenin açılmasına intizar devresinde, maznunlar arasında büyük bir faaliyet g^,, çan'yordu. Şefik Hüsnü Bey, elinde müdafaasına ait notlar olduğu anlaşılan kâğıtları karıştırıyor. Şevket Süreyya Bey tesbit ettiği notları tetkik ederken sık sık üzerinde kalem yürütüyor. Elektrikçi Nuri ve Hamdi Şamilof Beyler biri sağında biri solunda onun yazdıklarına bakıyorlardı.

Maznunlar, birbirleriyle hararetti hararetti konuşuyorlar, anlaşılan herkes kendisini nasıl müdafa-a etmek lâzım geldiğine dair birbirinden akıl danışıyor. Arada maznunlardan birkag avukatLanna elleriyle işaret ediyorlar, Mustafa Hayri Bey bir taraftan öbür tarafa koşuyor, elini kulağının arkasına koyarak söylenen şeyleri dinliyor, başım sallıyordu:

- Buyrun Hayri Beyefendi!

Mustafa Hayri Bey, kısa bir mukaddemeden sonra, müvekkillerinin tahsil görmüş kimseler olduğunu, hâkimiyetin bilâ kayd ü şart milletin olmak lâzım geldiğini ve Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun bunu temin ettiğini bildiklerini, herferd-i milletin bir hükümdar olduğunu ve binaenaleyh burada da kırk sekiz hükümdann muhakeme edildiğini kaydetmiş ve şöyle devam etmiştir:

- Kendileri milletin ruhundan kopan bu hükümdarlık sıfatını kendilerinden nez', herhangi bir şah-sın istibdadına mı girmek isteyeceklerdir? Bu hükuk-ı hükümraniyi ihraz ettikten sonra Teşkilât-ı Esasi-ye'yi kaldırıp yerine neyi ikame edeceklerdir? Hükûmet-i cumhuriyemizin müstenidatı olan Teşkilât-ı

Esasiye Kanunu her ferde hukukunu bahş ve temin ettiğinden, bundan başka bir şey istemek, akıl ve idraktan mahrum bulunmak demektir. Mecnun bulunmak demektir.

Mustafa Hayri Bey, hâkimlerin vicdanen ortada "alâim-i maddiye-i sariha" mevcut olmadıkça, hadiseyi mümkün mertebe maznunların lehine tefsir etmeleri lâzım geldiğini, büyük ve küçük herkesin bir "ferd-i millet" olduğunu, arada hiçbir fark mevcut bulunmadığını söylemiş, sonra hükümetin, amelenin kanun çerçevesi dâhilinde refahlarının te'min için esâsat va'z ettiğini, binaenaleyh amelenin çok memnun bulunduklarını izah etmiştir.

Bu sırada müddei-i umumî muavini Niyazi Bey müdafaaya ait bir noktaya dair istihzahta bulunmuş, Mustafa Hayri Bey izahat vermiş ve riyaset kendisine müdafaaya devam etmesini söylemiştir.

Beyannamelerde Yazılanları Tahlil

Mustafa Hayri Bey, bundan sonra "Aydınlık" mecmuasının neşriyatından bahsetmiş, bunu memlekette intişar ettiği vakit herkesin okuduğunu, hatta ihtimal, hasbel vazife müddei-i umumî beyin çantasında da külliyyatın bulunmuş olacağını söylemiş, bunun okunup bir kimsenin nezdinde bulunmasının cürüm teşkil edemeyeceğine işaret etmiştir. Bunu müteakip beyannamelerden bahseden maznunların vekili, bunun mealini okuyarak demiştir ki:

- Kimin yazdığı meçhul olan bu beyannamelerde patronun tayyare ianesini vereceği bahanesiyle amelenin yövmesinden kestiği yazılmıştır. Yani patronların hamam suyu ile dost avladıktan söylenilmiştir. Şunun mânâ ve medlülü bundan ibarettir. Yoksa tayyare ianesi vermemeye teşvik mahiyetinde bir şey yoktur. Bunda deniyor ki, "kanunî mercilere gidelim, bundan şikâyet edelim." Bunda meselâ, belediyenin sokakların bozukluğuna, temizliğine bakmaması, dolayısı ile merci-i aidine şikâyet gitmeye davetten başka bir mahiyet mevcut değildir.

Hayri Bey ikinci beyannamenin mahiyetini tahlile geçmiş, bunda polisin kendilerini tazyik ettiği yazıldığı kaydederek, "teşkilâtımız gayn kanunî şekilde dağıtıldı" denilmesinden maksat, patronların nahak yere şikâyeti üzerine zabıtaca amele cemiyetlerinin sed edilmesi olduğunu söylemiş, şöyle devam etmiştir:

- Teşkilât-ı Esasiye'yi tağyire, hükümeti ıskata dair harf-i vahit yoktur. Hâlbuki makam-ı iddia, bunları cism-i cürüm addediyor, cürmün esbab-ı sübutiyesinden sayıyor. Bunlarda kafiye böyle bir şey yoktur.

Mustafa Hayri Bey, "Aydınlık" mecmuasının vefat ettiğini, bu meseleden dolayı ewelce muhakeme görülüp hüküm verildiğini, binaenaleyh bu cihetten tekrar bir muhakeme caiz olmadığını söylemiş ve müdafaatın ta'mik etmiştir.⁶⁵

65. Maznunların vekili Mustafa Hayri Bey şu suretle müdafaada bulundu:

- Mahkeme huzurunda bulunan bu zevail: gençlerdir. vatanı tehlikeye ilka etmek zararıyla maznun olduklarından çok müteessirin. Bu gençlerin kısm-ı azamı kuvvetli tahsil görmüştür ve yine bu zevat bilir ki hükümet ve cumhuriyet Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na istinat eder ve hâkimiyet milletindir. Benim fikrime nazaran: "Hâkimiyet Milletindir" demek her fert kendi vatanının hükümdarıdır, demektir.

Bu karşınızdaki gençler her biri aialade bir fert değil, bir hükümdardır. Bu kırk sekiz hükümdar, ferden menleketine hükümrandır. Bu zevat kendi üzerlerindeki hükümranlılığı ref ile taddib-i hükümet yapıp ne kazanacaklardır? Her bir hareketin bir neticesi olur ve bu neticenin bir gayesi vardır. Bunlar, bu zevat cumhuriyeti ilga ederlerse yerine ne koyacaklardır? Biraz akli başında olan, mecnun olmayan bir adam bunu idrak eder. Teşkilat-ı Esasiye Ka-

İhbar, Ev Bulmak, Masebak

- Vedat Nedim Bey de maznundur. Binaenaleyh ifadeleri ona göre nazar-ı itibare alınmak lâzım gelir. Bir komiteden, bir teşkilâtın bahis var. Bakkallar cemiyetinin bile müzakere zabıtları, kâğıdı, defteri mevcuttur. Hani bu komitenin müzakere zabıtları, ham* azaların kayıt defteri, isimleri, imzalan? Şu suretle böyle bir komitenin mevcudiyetine dair Vedat Nedim Beyin ifadesinden başka bir şey yoktur. Ve bu da, o da maznun bulunmak hasebiyle bir delil olamaz. Aman, efendim, nasıl olur böyle bir şey? Bu adamlar mahkemede karşılaşılıyorlar da birbirlerini tanımıyorlar, burada tanışıyorlar!

Mustafa Hayri Bey, Şefik Hüsnü Bey'e ev bulunması hususundan bahsederek demiştir ki:

- Demek ev birdellâl bulmuş olsaydı, onu da buraya getirecektik. Herkes herkese, ahabına, eşine, dostuna ev bulur. Bu herhangi bir cürme delil olabilir mi? Ama bu adamın masebaki var. Peki efendim ama, herhangi bir adamın masebaki bulunmak, onun yapılan ve yapılacak olan herhangi bir

nunumuz her ferde serbestiyetinin son merhalesini vemiştir. Kendi varlığını, kendi serbestliğini, kendi hükümdarlığını terk edenlere mecnun derler, hâlbuki karşınızdaki bulunan bu adamlar çok afilli gençlerdir. Gerçi ortada bazı akvâl vardır. Lakin bunları tefsir caiz değildir.

Teşkilat-ı Esasiye kanunu her ferde aynı hukuku vemiştir. Bu gün Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa bile nüfus tezkeresini hamil ve mahallesinde muhtar intihap eden, mebus intihap eden alalade bir millet ferdidir. Bu gün Reisicumhur ne derece serbest ise bir amele de o derece serbesttir.

Yani demek istiyorum ki "Hâkimiyet milletindir" ibaresi bizde söz halinde kalmamış, hilfil ispat edilmiştir. Bütün bunlardan maada her fert gibi ameleye de memleketimizde mükemmel bir hakk-ı hayat verilmiştir. Memlekette amele de bir hükümdardır. Türkiye'de amele mükemmel bir surette yaşadıkdan maada, memleketimize ecnebi diyardan amele bile geliyor. Bu vaziyette olan bir amele hiç taklib-i hükümet diye bir şey düşünüyor mü? Bunlar taklib-i hükümet edip de ne yapacaklar?

Bolşevizm! Ben böyle bir gaye taşımıyorum... Bolşevizm henüz bir gaye taharri eden bir sistemdir ve henüz gayesini bulamamıştır. Binaenaleyh maznunlar böyle bir şeyi düşünemez...

Müddei-i Umumi bey:

- Vekil bey her ferdin haiz olduğu serbestiyi istediği gibi tasarruf edecekler, diyorlar, bunu biraz izah etseler...

Hayri Bey:

- Türkler bilâ-kayd ve şart memleketlerine hâkimdirler. Bu "Hâkimiyet milletindir" sözüyle ispat olunmuştur. Diyorlar ki maznunların gayesi Hükümet-i Cumhuriyeyi ilga için bir ittifak akt etmişlermiş ve bu ittifak ile çalışıyorlarmış. Şefik Hüsnü Bey bunun için kuvvetli neşriyat yapmış ve müvekkillerinden biri bu neşriyatın müdür-i mesullüğünü muharrirliğini yapmış. Bilahare bu zevatın ocrideleri sed ve kendilerinden bazıları İstiklâl Mahkemesi'nde mahkûm olunmuş... Şimdi burada bulunmalanna büyük bir sebep de bu mahkûm iştir. Hâlbuki ismi "**Aydınlık**" olan bu mecmua hükümetin müsaade-i resmiesini haizdir. Diyorlar ki bu zevat mukaddeme **Aydınlık** Mecmuası'nda çalışmakla şaibedardır. Bunlar mazur adamlardır. Şefik Hüsnü tekrar İstanbul'a geldikten sonra tekrar yeni bir hareket başlamış imiş. Şefik Hüsnü Bey geldikten sonra arkadaşları buluşmuşlar, görüşmüşler, faları filan...

Bütün bunlar hukuk-ı beşerîdendir. Görüşülür, düşünülür, buluşulur ama bunların hükümet aleyhine olması icap etmez. Bir insan başka bir insanla görüşür ve birlikte düşünürler, bu bir kabahat teşkil etmez.

Diyorlar ki bunlar düşünmek ve görüşmekle taklib-i hükümet yapmaya kalkışmışlar ve beyannameler neşretmişler. Bunlar Şefik Hüsnü Bey'e, Adnan Bey'e, Şevket Süreyya Bey'e isnat ediliyor. Bu beyannameleri tetkik edersek meselenin ehemmiyetsizliği tezahür eder. Birinci beyannamede bütün amelesinin paralarının eksik verildiğinden ve tayyare ianesinin ameleye ağır geleceğinden bahsediliyor. Buradaki cümle "Tayyare ianesine iştirak etmeyiniz" manasını ihtiva etmemektedir. Bunun manası şudur: "Patron tayyare ianesi veriyor diye kendi mevkilerini kuvvetlendiriyor ve kazançlarını arttıyorlar, hâlbuki tayyare ianesine verilen iane patronun kasasından değil, amelenin küçük kesesinden **Çikl\ox./Akşam**

şeyde alâkası bulunduğuna bir delil olur mu? Onu yapmış da bunu yapmamıştır, efendim. Olur ya, olmaz mı bu?

Hayri Bey, farzı muhal olarak böyle bir teşkilât mevcut olsa bile, iddia olduğu gibi bir kasıt uğrunda ittifak olduğu siibut bulmadığını, "tahkikat-ı ibtidaiyenin ömrü istintak dairesinin kapısına kadar olduğunu", bunun ancak meselenin tenvirine rehber, müstantik kararnamesinin ise esas olabileceğini, hakikatin mahkemenin tahkikatı neticesinde vuzuhla meydana çıkacağını söylemiş, Merican Altunyan hadisesi tahkikatının mahkemeye kadar devam eden kısmının arz ettiği safhalar ile mahkemenin tahkikatı neticesinde tavazzuh eden vaziyet arasında misâl olarak bir mukayese yapmış, iddia makamının müvekkillerinden her biri hakkındaki iddiasını birer birer anlatmıştır.

Mumaileyh, "yapmış, etmiş" diye iddianameye atfen bunları anlatırken maznunlardan birisi yerinde kımıldandı:

- Hayır, efendim, ben böyle bir şey yapmadım! dedi.

Riyaset tarafından vekilinin iddianame mealinden bahsettiği kendisine izah olundu.

Dükkâna Bırakılan Paket

Mustafa Hayri Bey, Şevket Süreyya Bey hakkındaki iddiadan bahsederken şöyle dedi:

- Süreyya Bey hakkında makam-ı iddia tamamıyla aleyhte bir şey diyemedi. Hakkındaki delâilin derece-i kuvvetini mahkemenin takdirine arz ederek tecrim talebinde bulundu. Ben olsam beraatini isteyiverirdim!

Sonra müvekkillerinden Berber Şevki Efendi'nin dükkânına Adnan Efendi'nin bıraktığı ve içinde komünizme ait kâğıtlar bulunan paketten bahsederken, şunları söyledi:

- Bana da bir tanıdığım bir paket biraksa, "aman birader, bir yere uğrayacağım, şu sende duruversin" dese, elbette "hay hay birader!" der, bilâtereddüd onu alır, bir rafa koyarım. Ama onun içinde komünizme ait evrak varmış. Ben içinde ne olduğunu ne bileyim? Böyle bir paket dükkânımda, evimde veya yazıhanemde bulunuyorsa, "hah, sen de komünistsin, gel şuraya!" demek reva mıdır, doğru olur mu?

Mustafa Hayri Bey, İstanbul'da tevkif olunan maznunlara ait müdafaasından sonra İzmir'de derdest olunanları, müteakiben de Adana'da yakalananları müdafaaya geçti, sözlerini şöyle bitirdi:

- Müddei-i umumîlik makamının vasf-ı cürmîsi zât-ı hadisenin mahiyetine muvafık değildir. Eğer müvekkillerimden herhangi biri hakkında beraat karan verilmesi, farz-ı muhal olarak mümkün olmazsa, 146.inci madde delaletiyle 171'inci maddenin tatbikine imkân yoktur. Olsa olsa 312'nci madde tatbik edilebilir. Fakat ben hepsinin beraatlerinde musnım. Aksi takdirde müddet-i mevkufiyetlerinin kâfi görülmesi lâzime-i adalettendir.

Mustafa Hayri Bey müdafaasını bitirince, Şefik Hüsnü Bey'in vekillerinden Nazmi Bey, ewelki celsede dermeyan ettiği müdafaasına birkaç kelime ilâve edeceğini söyledi ve müdafaada bulundu, Reis Sabri Bey bir müddet dinledikten sonra mumaileyhın aynen eski müdafaasını tekrar ettiğine işaret etti. Nazmi Bey, müdafaasına devam etti;

- Eğer davada maznun bulunan Vedat Nedim Bey'in atf-ı cürüm mahiyetindeki ifadesi hadiseye delil olamazsa ki müddei-i umumîlik onun hakkında ihbarda bulunduğu Elektrikçi Nuri Bey'in beraatini istemekle ifadesinin kıymetini, ehemmiyetini bihakkın iskat etmiştir. Müvekkilim Şefik Hüsnü Bey hakkındaki ifade de ehemmiyetten düşmüştür, aleyhinde delil teşkil edemez. Binaenaleyh, onun da beraati lâzım gelir.

Müddei-i umumî muavini Niyazi Bey, bilmukabele Şefik Hüsnü Bey aleyhindeki delilin yalnız Vedat Nedim Bey'in ifadesinden ibaret olmadığını, mektupların ve diğer delâilin de mevcut bulunduğunu söyledi.

Bundan sonra Reis Sabri Bey muhakemenin hitam bulunduğunu bildirdi. Maznunlardan bir kısmı, kendilerinin de söyleyecekleri olduğunu beyan ederek müsaade istediler. Reis, vekillerinin kâfi derecede müdafaada bulunduğunu, eğer tahrirî olarak başka bir diyecekleri varsa müdafaanamelerini zabıt kâtiplerine verebileceklerini söyleyerek, karann akşam üzeri tebliğ olunacağını bildirdi. Maznunlar, bunun üzerine yazdıkları şeyleri zabıt kâtiplerine verdiler. Bu sırada saat on ikiyi geçiyordu...

Karara İntizar

Saat on üç buçukta maznunlar tekrar mahkeme salonuna getirildiler, yerlerine oturtuldular, ilk celsedekine nisbetle sâmilelerin miktarı artmış, karann bildirileceğini haber alanlar mahkeme salonuna dolmuşlardı. Fakat zabıta lâzım gelen tedabir alındığından izdiham hâsıl olmadı...

Karara intizar devresi dört buçuk saat sürdü, bu müddet zarfında maznunların sigara içmesine müsaade edildi. Hepsi birbirleriyle konuşuyorlar, arada etraflarına dalıyorlar, locaları dolduran sâmilere bakıyorlardı.

Yavaş yavaş ortalık karanyordu. Salonun orta yerindeki avizenin elektrikleri yakıldı. Bir müddet sonra camekânlı kapı cihetinde bir hareket oldu. Ve kapının iki kanadı birden hızlıca açıldı. Bir an daha intizar... Maznunlar ve salonu dolduran sâmileler hep ayağa kalktılar. İki sıra dizilen polisler, açılan kapı tarafına dönerek vaziyet abdılar. Reis Sabri Bey ağır ağır yürüyerek kırmızı yol halısı üzerinden riyaset kürsüsüne doğru ilerliyordu. Âzâlar biraz gerisinden takip ediyorlar, en arkadan da müddei-i umumî muavini geliyordu.

Tam saat on yedi. Reis, koltuğuna oturduktan sonra maznunlara hitaben dedi ki:

— Mahkeme, arz ve amik tetkikat icra etti. Tahassul eden delâil ve kanaat-ı vicdaniyesi dahilinde davayı karara iktiran ettirdi. Şimdi okunacaktır, dinleyiniz!

Beraat ve Mücrimiyet Kararları

Ve zabıt kâtibi yüksek sesle kararnameyi okumaya başladı. "Serd olunan bilcümle müdafaalann ve evrakın yegân yegân tetkikten sonra ledel müzakere" mukaddemesiyle başlayan kararnamede ewelâ mücrimiyetlerine kâfi delâil mevcut olmayan ve beraat karan alan maznunların isimleri zikrolunuyordu. Bunlar sırasıyla Rizeli Mahmud, Elektrikçi Nuri, Muallim Şevket Süreyya, Vapur acentesi Hüseyin Sait, Vanlı Kazım, Marangoz Niko, Yuvakim, Marangoz Ahiliya, Muallim Mehmed Sabri, Tesviyeci Galib, Gazinocu Hasan, Yorgi, Perükâr Ahmed Şevki, Eczacı Vasıf, Faik, Kaloriferci Şamis, Mehmet Kaplan, Ali Haydar, Makinist Kadri, Muallim Ali İlhami, Hilmi, Şoför mektebi müdürü Ali Şahin, Turan, Hasan Sabri, Lavajcı Yusuf Bey ve Efendilerdi.

Bundan sonra kararnamede ewelâ Dr. Şefik Hüsnü Beyin vaziyetinden bahsolunuyordu. Mumaileyhin vaktiyle İstiklâl Mahkemesi tarafından hakkında verilen bir sene hapis ve yüz lira ceza-i nakdî-yi mutazammın gıyabî hükme itirazı red, hüküm-i gıyabî tasdik edilmiştir. Maznun bulunduğu diğer maddeye gelince, komünistliği "Aydınlık" mecmuası sed olunduktan sonra firarla Avrupa'da faaliyette bulunduğu, teşkilât tesis ve idare ettiği ve harfiyen İstanbul'a geldikten sonra Baytar Salih, Hamdi

Şamilof, Vedat Nedim, Fahrettin, Aziz nâm-ı diğerle Suphi, İsmail nâm-ı diğer Kasım ile biliştirak âmmenin selâmeti aleyhine cemiyet teşkil ettiği sabittir. Muallim Adnan, Tıbbiyeli Hikmet, Tesviyeci İbrahim, Hakkı, İstefan, Kâtib Niko ile Abdükerim, Fethi, Mesrur Naci, Tornacı Şamlı Tevfik, Abdülmecid, firari Alâeddin, Hasan Âli, San Mustafa ve Nâzım Hikmetin de bu cemiyete dahil oldukları sübut bulmuştu. Kendisinin mahkemede kısmen ikran ile Vedat Nedim Bey'in ihbarından başka Şark Balkanlar Kitabeti'ne hitaben yazılan mektup, diğer bazı mektuplar, evrak ve delâil esbab-ı sübuteyi teşkil ediyordu, buna kanaat-i vicdaniye hâsıl olmuştu.

Diğer taraftan iddia makamı her ne kadar Teşkilât-ı Esasiye'yi tağyir ve Büyük Millet Meclisi'ni iskatig'n ittifaktan bahsetmiş ve o suretle tecrim talebinde bulunmuşsa da, bu hususa dair temin-i kanaata kâfi delâil yoktu. 171'inci maddenin sarahatine nazaran, bunun mazmununu işlemek için gizlice ittifak edilmiş olması lâzımdı. Hâlbuki ittifak mevcut olmadığı gibi bu hususta müdavele-i efkâr da sabit değildi. Binaenaleyh, bu noktadan tecrim talebi red olunuyordu. Bunlar ammenin selâmeti ve mal aleyhine cemiyet teşkil etmişlerdi. Bunlardan Vedat Nedim Bey, beyanatı ile takibat-ı adliye-yi teshil etmişti, bu hakkında eshab-ı muhaffefeden addolunuyordu. Ve bunların hepsi hakkında "müttefikan" [?] mücrimiyet karan verilmişti.

Bunun üzerine müddei-i umumî muavini Niyazi Bey tecrimleri takarrür edenlerin cürümlerine temas eden maddeleri saydı. Reis, maznun vekillerinden cihet-i cezaiye hakkında bir diyecekleri olup olmadığını sordu.

İstefanın vekili Cemil Bey, müvekkilinin esbab-ı muhaffefe ile tecziyesini ve cezanın da tecilini istedi. Diğer maznun vekilleri de esbab-ı muhaffefe ile tecziye talebinde bulundular.

- Siz bir şey diyecek misiniz? Baytar Salih Bey, cevap verdi:

- Bendeniz katiyen dâhil değildir.

- Bu cihete dair artık söz söyleyemezsiniz. Mahkeme hakkınızda mücrimiyet karan verdi. Ceza hakkında bir diyeceğiniz varsa, onu söyleyiniz.

- O halde bir diyeceğim yoktur. Madem ki mahkemeye kanaat gelmiştir... Yalnız tabîi, cezanın en hafif kısmını isterim.

Muallim Adnan Bey, sabıkası olmadığını söyledi. Tıbbiyeli Hikmet Bey, mahkûmiyet-i sabıkasından bahsederek bazı şeyler mınıldandı. Reis, şöyle mukabele etti:

- Onu mevzu-u bahs etmeyiniz, öyle bir şey yok. Mücrimiyetinize karar verirken mahkeme onu nazarı itibare almamıştır.

Bundan sonra Reis maznunların hepsine birden teveccühle istihzah etti:

- Hepiniz de cezaLannızın tahfifini istiyorsunuz, değil mi?

- Evet..., tabîi..., evet, efendim... tahfif ediniz. Muhtelif ağızlardan bu cevaplar çıktı ve hey'et-i hâkime bu cihetin müzakeresine çekildi ve on dakika sonra bu cihet hakkındaki şu karar da bildirildi:

Cihet-i Cezaiye

"Mücrimiyetleri taht-ı karara alınan eşşastan Şefik Hüsnü Bey'in hareketi Türk Ceza Kanunu'nun 313'üncü maddesinin birinci fıkrasına muvafık bulunduğundan mezkûr fıkra mucibince derece-i fiili-ne göre ibtida-ı tevkîfi olan 7 teşrin-i sâni 927 tarihinden itibaren ve mukaddema İstiklâl Mahkemesince mahkûm olup indelitiraz tasdik kılınan ve henüz iktisab-ı kat'iyet eylemeyen bir sene hapis ve yüz lira cezayı nakdînin, cürm-ü vâkinin kanunun meriyetinden mukaddem işlenmiş olması ve Türk

Ceza Kanununun ikinci maddesi ahkâmına nazaran lehte bulunması hasebiyle mezkûr cezanın işbu cezaya kalbine ve diğer maznunun aleyhim Baytar Salih, Hamdi Şamilof, Fahrettin ve Vedat Nedim Beylerin hareketleri dahi mezkûr maddenin birinci fıkrasına muvafık bulunduğundan kezalik iptida-ı tevkifleri olan 8 teşrin-i sâni 927 tarihinden itibaren dörder ay müddetle hapislerine ve karar-ı mücrimiyette gösterildiği üzere bunlardan Vedat Nedim Bey hakkında esbab-ı muhaffefeyi takdiriye'nin vücudu kabul edilmiş olmasına nazaran kanun-u mezkûrun 59'uncu maddesine tevfi kan tayin edilen cezanın üçte biri olan bir ay on günün tenziliyle mumaileyhin iki ay yirmi gün müddetle hapsine ve firari Suphi nâm-ı diğer İbrahim ve Aziz İsmail'in dahi kezalik mezkûr maddenin birinci fıkrasına tevfi kan kezalik dörder ay müddetlerle hapislerine ve Muallim Adnan, Tesviyeci İbrahim, Tesviyeci Hak-ki, Saatçi Niko, Manifaturacı İstefan, Doktor Hikmet Efendilerin dahi kezalik hareketleri madde-i mezkûrun ikinci fıkrasına muvafık bulunduğundan iptida-ı tevkifleri olan 8 teşrin-i sâni 927 tarihinden itibaren üçer ay müddetlerle hapislerine ve kendilerinden beşer lira ağır cezayı nakdî ahzine ve cezayı nakdî hakkında 195'inci maddenin tatbikine ve diğer Modelci Abdülkerim, Makine Tamircisi Mehmet Ragıp, Otomobil Tamircisi Tevfik, Tornacı Fethi, Makinist İhsan, Acenta Suphi, Elektrikçi Mes-rur Naci Efendilerin dahi kezalik hareketleri mezkûr maddenin ikinci fıkrasına muvafık bulunduğundan iptida-ı tevkifleri olan 3 teşrin-i sâni 927'den itibaren üçer ay hapislerine ve kendilerinden beşer lira ağır cezayı nakdî ahzine ve cezayı nakdî hakkında 19'uncu maddenin tatbikine. Şoför Ragıp, Kazana İsmail, Torna Abdülmecid, Torna Şâmil Tevfik, Makinist Şevket Efendilerin dahi hareketleri madde-i mezkûrenin 2'nci fıkrasına muvafık olduğundan iptida-ı tevkifleri olan 9 teşrin-i sâni 927 tarihinden itibaren kezalik üçer ay müddetle hapislerine ve beşer lira cezayı nakdîye mahkûmiyetlerine ve cezayı nakdî hakkında 19'uncu maddenin tatbikine ve firari San Mustafa, Nâzım Hikmet, Hasan Âli, Alâeddin Efendilerin dahi madde-i mezkûrun ikinci fıkrasına tevfi kan kezalik üçer ay müddetle hapislerine ve beşer lira cezayı nakdî ahzine. Şamil Tevfik'in tarih-i tevellüdüne nazaran hîn-i ikâyî cürümde onbeş yaşını bitirip 18 yaşını bitirmediği anlaşıldığından 55'inci maddenin 3 ve 4'üncü bentleri mucibince tayin edilen üç ay hapis cezasının yansı indirilerek birer buçuk ay müddetle hapsine, ağır cezayı nakdînin üçte biri olan iki Liranın tenziline, 19' uncu madde mudbince muamele ifasına ve Şoför Ragıp Efendinin dahi tarih-i tevellüdüne nazaran hîn-i ikâyî cürümde 18 yaşını bitirip 21 yaşını bitirmediği anlaşıldığından 56'ncı madde mudbince tayin edilen üç ay hapis cezasının altıda biri olan 15 günün indirilerek iki ay onbeş gün müddetle hapsine ve beş Lira ağır cezayı nakdînin tamamen tahsiline 19'uncu madde mucibince muamele ifasına, merkûmandan Tevfik ve Ragıp Efendilerin tarih-i tevkiflerine nazaran müddet-i mahkûmiyetlerini mevken ikmal eyedikleri anlaşıldığından sebeb-i aharla mevku bulunmadıktan takdirde hemen tahliye-i sebillerine ve hiçbirisi hakkında tedl-i cezaya mahal olmadığına ve İstiklâl Mahkemesi'nce mahkûm bulunan eşhasın Türk Ceza Kanunu'nun seksenyedinci maddesi sarahatine nazaran tekerrüre esas itti haz edilemeyeceğine ve mesarif-i muhakemenin kendilerinden tahsiline, firariler hakkında kâbil-i itiraz ve temyiz, diğerleri hakkında kâbil-i temyiz olmak üzere müttefik karar verildi.

Karardan sonra

Şimdi, hey'et-i hâkime yerlerini terk etmişler, salondan gkmışlardı. Beraat edenler bölme haricinde solda, mahkûm olanlar bölme içerisinde duruyorlardı. Birdenbire el şakırtıları koptu. Beraat edenler mahkeme kararını alkışlıyorlardı. Alkışlar, sâmilere kadar sirayet etti.

Sâmilerden sonra beraat edenlerle mahkûm olanlar salondan çıktılar. Beraat edenlerle müddetini mevken ikmâl eden iki mahkûm, yani yirmi yedi kişi serbest bırakıldılar. Diğerleri de tevkifhane-ye götürüldüler.

Muhakemeyi matbuat locasından Amerikan matbuatına mensup iki Miss de dinlemişler, iyi türkçe konuşan Missler neticeyi not etmişlerdir.

Adliye dairesi haricindeki parmaklığın önünde toplananlar -bunların içinde ekseriyeti maznunların aileleri teşkil ediyordu- serbest bırakılanlara büyük bir sevinçle mülâki oldular.

Mahkûmlar Hakkında Tatbik Olunan Madde

Komünistlik maznunları hakkında mahkemece dün tatbik olunan Ceza Kanunu'nun "cürüm ikai ign cemiyet teşkil edenler" faslındaki maddesi şudur:

"313'üncü madde — Beş kişi ve daha ziyade kimse, adliye kuvveti veya âmmenin emniyet veya selâmeti veya adabı ve aile intizamı veyahut mal ve şahsı aleyhine cürüm işlemek için bir cemiyet teşkil ettiği halde, bunlardan her birisi yalnız cemiyet teşkilinden dolayı üç seneye kadar hapse mahkûm olur. Bu cemiyete dâhil olanlar, on sekiz aya kadar hapse ve yüz elli liraya kadar ağır ceza-i nakdiye mahkûm olurlar.

Eğer bu cemiyet efradı dağlarda ve kırlarda ve umumî yollarda dolaşır, yahut içlerinden iki veya daha ziyadesi silâh taşır yahut emin bir mahalde silâh saklarsa, altı aydan beş seneye kadar hapse mahkûm olur.

Eğer cemiyetin muharrik ve reisleri var ise, onlar bu maddenin birinci fıkrasında altı aydan eksik olmamak üzere üç seneye ve ikinci fıkrasında bir seneden eksik olmamak üzere beş seneye kadar hapse mahkûm olur."

25 Ocak 1928

Cumhuriyet

Türkiye Ve Komünizm

İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi son günlerde komünistlerin muhakemesiyle meşgul oldu. Bu muhakeme, bu meselede her şeyden ziyade Türk Devleti nokta-i nazarının ne olduğunu göstermeye yaramış olsa gerektir. Biz öyle gördük. Filhakika muhterem mahkeme fikri değil, fiili muhakeme etmiştir. Bu fiil, bilerek bilmeyerek Türk Teşkilat-ı Esasiesi ile muarza mevkiinde bulunan bir fiildir. Her devlet her şeyden evvel kendi teşkilat-ı esasiyesini muhafazaya memur ve mecburdur, ve her devletin teşkilat-ı esasiyesi hiç olmasa gayn muayyen bir devre için kendi içtimai ve iktisadi bünyesinin muhassalasıdır. Bu hakikati bariz bir surette göstermek için Rus Teşkilat-ı Esasiyesi'ni misal olarak gösterebiliriz. Yeni Rusya'da Teşkilat-ı Esasiye komünizm esasına müstenit olduğu ign orada komünizme muanz olan teşkilatlar, fiili hareketler memnudur. Mesela Fransa'da ise komünizmin revacını kırmak ign komünist mebusların tevkifine kadar ileriye gidildiği malumdur. Ne için? Her yerde tatbiki kabil bir tek cümle ile ifade etmek üzere mevcut milli nizamı halelden muhafaza etmek için.

Komünistlik meselesi komşumuz Rusya'nın geçenlerde onuncu senesi tesid olunan büyük inkılâbından beri hemen hemen bütün dünya memleketleri için az çok ehemmiyetli bir mesele ve hatta yer yer oldukça canlı bir meşgale olmuştur. İtalya'daki faşistliğin fiili komünizm tehditlerinden doğmuş olduğunu bilmeyen yoktur. Macaristan bir aralık komünist bir idare yaşadı. Daha üç beş ay evvel viyana'da adeta muharebeye benzer bir komünist mücadelesi başladı ve söndü. İngiltere bu yoldaki mesaiden kuşkulandığı için Rus Sovyetleri ile münasebetlerini kesmeye kadar ileri gitti. Fransa'da şimdiki hükümet komünist teşkilat ve mesaisine karşı agk ve katı bir cidal takip ediyor. Demokrasi-nin hürriyetini anane halinde yaşatan Fransa'da beş komünist mebusun meclis-i mebusan içtima halinde iken tevkifleri adeta ifrat sayılabilecek çok şayan-ı dikkat bir aksûlameldir.

Meselenin bizde de kendimize göre küçük bir tarihçesi vardır. Şu fark ile ki biz bu meselede ihtidasından beri çok vazih ve seri olduk. Memleketimize daha ilk günlerden itibaren komünistlik cereyanları komşumuz Rusya'dan gelebilirdi. Biz Çarlığı istihlaf eden Rus inkılâbını Rusya'ya has ve mamefih bu halde dahi dünya siyasetine müessir olabilecek bir inkılâp addettik ve onu teveccühle karşıladık. Fakat bu inkılâba bu hüküm ve manayı verirken kendi memleketimize nispetle onun Rusya'ya mahsus ve mutasaver bir inkılâp olması lâzım geldiği noktasında tereddütsüz bir sarahat iltizam ettik. Komşumuz Rusya'ya daha o günlerden itibaren dedik ki:

- İnkılâbınız büyüktür, güzeldir ve muhakkak cihan siyasetine müessirdir. Fakat bu inkılâp sizindir, size mahsustur. Fikirlerin en ilerisini temsil eden bu inkılâp hayat ve ananesi başka yolda olan Türkiye'mize asla gelemmez. Bir yerde iyi olan bir şey başka yerde fena ve muzır olabilir. Bu bizzat Kari Marks'ın prensipleri muktezasıdır. O halde sizinle an-samim dost olmak isterken şu ciheti agk konuşmak isteriz ki Türkiye kendi dâhilinde komünist cereyanlarına müsaade ve müsamaha edemez...

Komşularımız bu açık sözlerde samimiyeti anlamakta hiç müşkülât çekmediler. Sağlam Türk - Rus dostluğunun mebdeyi işte böyle bir sarahat ve samimiyete müstenittir. Hatta bu sarahat ve samimiyet sözde bira kılmayarak Rusya ile ilk akt ettiğimiz muhadenet muahede namesine de ithal edilmiştir. O muahedede yekdiğerinin rejimine hürmetkar olan iki taraf mütekabilen bu rejimler aleyhinde çalışılmamasına dikkat etmeyi taahhüt eylemişlerdir. Yani Rusya dâhilinde Türkiye Büyük Millet Meclisi idaresi aleyhine çalışılmasına meydan verilmeyecektir, netekim Türkiye dâhilinde dahi Rus Sovyetleri idaresi aleyhinde mesaiye müsaade olunmayacaktır.

Bu izahat ile şunu anlatmak istiyoruz ki eğer Türkiye'de zaman zaman bazı komünist teşebbüslerine karşı az çok şiddetli tedbirler alınmış ise bunların Türk Rus dostluğu siyaseti nokta-i nazarından hiç bir fenalığı yoktur. Dediğimiz gibi o esas daha ilk günlerden itibaren iki memleket arasında hiç bir sū-i tefehhüme meydan vermeyecek bir sarahat ve katiyetle tesbit edilmiştir, ve iki tarafça da meri ve muteberdir.

Hatta ilave olunabilir ki Rusya'da bile komünistliği ifrata götürenlerden beş reisin ahiren fırkadan tart ve ihracı ile iktifa edilmeyerek nefy ve teb'idlerine kadar ileri gidilmiştir. Demek ki her rejim kendisini müdafaa ediyor.

Meselenin dâhili telakkisine gelince Türk Teşkilat-ı Esasiye'si vatandaşlara hududu kanunlarla mahdud ve muayyen hürriyetler temin etmiştir. Fikir ve vicdan hürriyeti de bu cümledendir. Bir kere herkesin kafasında kalmak şartıyla tefekkürün her şekil ve derecesi mubahtır. Fikir fiile inkılâp etmek lâzım geldiği zamandır ki onun diğer kanuni icabat ile, diğer hürriyetlerle taarruz edip etmediğine nazar olunur. Bu bahiste her taarruz cemiyetin vücuduna saplanan bir diken tesiri yaparak derhal aksülâmel tevhit eder. Cemiyetimizde her komünist tezahürü derhal şiddetli bir aksülâmel ile karşılan gelmiştir. Bunun sebebi nedir? Bunun sebebi hadisenin kendisindedir. Çünkü sosyalizmden de ileri meslek olan komünizm efkân Türk bünyesi ig'n çok uzak ve çok yabana efkârdır. Türkiye'de say ve amel henüz sosyalist efkâra bile şekl-i vücut verecek bir inkişaf derecesi gösterememiştir. Bizzat Kari Marks maddiyatg tarih nazariyesine istinaden "Kapital - Sermaye" unvanlı kitabında der ki:

- Unutmayınız ki beni daima fabrikada arayacaksınız.

Kari Marks komünizmin mevzu bahs olabilmesi ig'n say ile sermayenin fabrikalarda kucak kucağa geldikleri bir zamanı tasavvur etmiş ve onu şart ittihaz eylemiştir. Bu fikirdeki katiyete nazaran komünizmi şimdiki beşeriyet için daha çok uzak bir hayal, uzun müstakil devrelerin maveralanında saklanmış bir ideal addetmek bile mümkündür. Hele bizde zaman zaman şurada burada zuhur eden komünistlik teşebbüsleri hakiki komünizm fikirleri ile bile alakasız serseri hareketler cümlesinden ad detmekte hata yoktur.

Prensip itibarıyla Kari Marks'ın vaz ettiği esasatın fikir olarak anlaşılması bile henüz muhitimiz ig'n kolay işlerden değildir. Her cemiyet kendi bünyesinin muhassalası olan bir idare ile yürümek ihtiyaç ve ıztırannadadır. İşte bu son fikir dahi Kari Marks'ın maddiyatg tarihinin bir ifadesidir.

Türk cemiyeti son Teşkilat-ı Esasiyesi ile fiilhakika tarihin asırlarını geride bırakan büyük inkılâplar vücuda getirmiş oldu. Bu saffahalar üzerlerinde pek çok nesillerin haşır ve neşir olacakları yeni devirlerde hele bir kere onları yaşayalım'da sonra yine görüşürüz.

Yunus Nadi

**KOMİNTERN BELGELERİNDE
TUTUKLAMA VE YARGILAMA**

İstanbul 2 Ocak 1928

Sevgili Lodia* dostum,

Bugün size vereceğim, sabırsızca beklediğimiz haber, iyi bir haber değil. Kardeşim, herkesin tahminine rağmen, avukatların ve hukukçuların görüşüne rağmen, bir yıl altı ay hapse mahkûm edildi ve eski mahkûmiyeti bir yıla indirilerek bu cezaya dâhil edildi. Ancak bu sandığımız kadar da kötü olmayabilir; zira sava, iddianamesinde, onları hükümet şeklini değiştirmek istemek, değiştirmek üzere parti kurmakla suçlamıştı, bu da devlete karşı en ağır ihanet olarak değerlendiriliyordu. Bizim açımızdan ne mutlu ki, hâkimler davayı böylesine kötü niyetli bir açıdan ele almadılar veya daha doğrusu sava kadar etki altında kalmadılar. Her halükarda, son dakikada bize öylesine umut verdiler ki, kararn okunacağı gün, annem oğlunun akşam gelip yatacağı odayı hazırladı ve hepimiz karan dinlemek ve kardeşimi alıp eve gelmek üzere adliye sarayına gittik.

Duruşmalarn sürdüğü bütün hafta boyunca Şe [Şefik Hüsnü], tüm kentin ilgi odağı oldu. Bu süreçte gözüpek ve sevimli göründü. Herkes onun Mahkeme başkanının sorularına verdiği yanıtlardaki kararlılığa ve cesarete hayran kaldı. Hatta hâkimler bile, Türkiye'de bir komünist partisi kurma ideali ve amaanı ortaya koyarken gösterdiği açık sözlülük, bilgelik ve sükûnet karşısında ona saygı duyar olduLar. Oysa ki zavallı Vedat avukatlar tarafından gülünç duruma düşürüldü, hâkimler tarafından azarlandı ve halk tarafından aşağılandı. Uçurumdan yuvarlanacakmış.gibi korkudan adım atamayan yolunu kaybetmiş bir zavallı haline düştü. Vedat çok mutsuz görünüyordu, oysa ki birliklerinden güç alan diğerleri ise yaltaklanarak af dilemek yerine haklanm kopartıp almak için dimdik duruyordu.

Size daha ne diyeyim. Kardeşimi mahkûmiyetinden sonra görmedim. Mahkûmiyeti de henüz kesinleşmedi. Şimdi temyiz mahkemesine gidilecek; hukukçulara göre kocamın ve diğerlerinin mahkûmiyetinin esas aldığı maddeler tamamen temelsiz olduğundan ve neredeyse tam bir çılgınlık, anlamsızlık olduğundan, karar tashih edilecek ve umuyoruz ki topyekûn iptal edilecek.

Her ikinizi de tüm aile ve kendi adıma kucaklıyor öpüyorum,

Mediha

TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1, CD 30, Klasör 5_8, Belge no: 60-65, Fransızca [aynı metnin el yazısı-daktilo karşılaştırmalı].

* El yazılı metinde üzeri karalanmış. Leokadya, Doktor Şefik Hüsnü'nün esidir. Bu mektuplar her ne kadar Leokadya adına hitaben kaleme alınmışsa da, aslında Baytar Cevdet'e yazılmıştır.

İstanbul Hapishanesi 31 Ocak 1927*

Çok sevgili Lodia**,

Yargılanmam tamamlandı. Hem sinir bozucu, hem de yararlı on iki duruşmadan sonra, burjuva hâkimler sınıfsal kararlarını açıkladılar. Ben, bir yıl altı ay hapis cezası aldım. Diğer yirmi bir komünist de, üç ile dört ay hapse mahkûm edildi. Hemen hemen tüm tutukluluk süreleri göz önünde bulundurularak, 25 beraat eden arkadaşlarıyla birlikte kararın okunmasıyla birlikte özgürlüklerine kavuştular. Halen benimle birlikte yirmi günlerini dolduracak üç yoldaş bulunuyor. Maceracı Vedat "ihasetle polisin ve burjuva adaletinin işini kolaylaştırdığı"ndan -bunlar karar metninde aynen kullanılmıştır- sadece iki buçuk ay hapse mahkûm edildi. Bize kalırsa beraat etmeli ve bir ödül almalıydı. Zira düşmanlanmıza paha biçilmez bir hizmet sundu.

Elbette bu adaletsizliğe hiçbir şekilde boyun eğme niyetimiz yok. Kararı Temyiz Mahkemesi'ne götüreceğiz. Avukatlarımız daha şimdiden hukuki itirazlarını hazırlamaya koyuldular. Bir kez daha mahkeme önüne çıkacağımı ve beraat etmem bile cezanın düşeceğini umuyorum. Pek tutkulu provokatör tarafından hakimlerin emrine sunulan belgelere rağmen, yargılama boyunca ceza yasasının öngördüğü hiçbir suç tespit edilmedi. Ağkça görüldü ki, karşılarındakiler, burjuva demokratik devrimin olumlu kazanımlarına karşı hiçbir kötü niyet beslemeyen, sosyal devrim ideallerine bağlı, son derece samimi komünist militanlardır.

Terörün yan mefluç kıldığı kamuoyunu derinden sarsan bu sansasyonel davanın ayrıntıların merak ettiğini tahmin edebiliyorum. Bu nedenle bana en anlatılmaya değer gelen olguları anlatarak bu merakını gidermeye çalışacağım.

Bizi yargılayan mahkeme, Türkiye'nin ilk Meb'usan Meclisi salonuna konumlanmıştı. Yargılama boyunca, halka ayrılmış sıralar meraklı sempatizanlardan oluşan bir kitle dolduruyordu. Bu dinleyici kitlesi arasında, çok sayıda işçi, kadın ve genç öğrenci ile çıraklar ayırt ediliyordu. Şuna da işaret etmek gerekir ki, salona girmek bir dizi formaliteye tabi idi ve birçok kişi koridorlarda yığılıyordu.

Siyasi kanaatlerimi ve sarsılmaz mücadele azmimi ağır bir biçimde dile getirmemin ertesi günü, İstanbul emekçileri, adalet sarayının önündeki meydana büyük bir gösteri düzenlediler. Daha sabahın saat sekizinde en az üç bin işçi o büyük meydana toplanmış ve geçerken bizi alkışlamaya hazırlanıyordu. Polis onları zaptırapta altında tutmakta zorlanıyordu ve bizi Adalet Sarayı'na gizlice sokmak zorunda kaldılar. Bununla birlikte uzaktan bizleri fark eden kitle "yaşasın" çığlıklarını attı. Avukatlarımız daha sonra bize dağılması oldukça uzun süren bu kalabalığın arasından geçmek için oldukça zorlandıklarını anlattılar.

Mahkeme başkanının yönelttiği soruların her birinden yararlanarak, genel olarak komünizm hak-

* Aynı mektubun daktilosunda tarih 1928 olarak düzeltilmiş

** Daktilo metninde ad çıkartılarak dostum denmiş. Leokadya, Doktor Şefik Hüsnü'nün eşidir

kındaki, Türkiye'de komünist hareketin olanaktan hakkındaki, K.E.'in ezilen halkların ulusal kurtuluşu sorununa ilişkin tezleri hakkındaki ve ülkemde işçi sınıfının yasal partisinin zorunluluğu hakkında görüşlerimi uzun uzun ve ilgi çekici bir biçimde ortaya koydum. İki duruşmada hemen hemen üç saat boyunca konuştum. Sözlerim, genel olarak tüm kamuoyu ama özellikle de işçi çevreleri üzerinde olağanüstü olumlu bir etki yarattı. Hiç kimse, mevcut koşullarda iktidardaki partinin politikasından net bir biçimde ayrılan bir bakış açısının böylesine serbest bir biçimde dile getirebileceğini tahmin etmiyordu. Belgeler arasında bulunmuş ve burjuva devriminin hali hazırdaki aşaması hakkında bir inceleme yazmak amacıyla bir dizi sosyal, politik ve ekonomik sorun hakkında fikirlerimi kısaca çarpıcı gözlemler halinde yazıya döktüğüm bir tür çalışmanın duruşmada okunması, gayn memnun kitleler arasında adeta mucizevi bir etki doğurdu. Bu duruşmadan sonra yoldaşların coşkusunu kelimelerle tarif etmek mümkün değil. O andan itibaren hepsi de benim yanımdaki sanık sandalyesinde oturmaktan gurur duyuyorlar ve böylesine cesaretle savunulmuş bir dava için her türlü fedakârlıkta bulunmaya kendilerini hazır hissediyorlardı.

Nitekim istisnasız hepsi, mahkeme önünde mükemmel bir tutum aldılar ve polisteki sorgulama sırasında kimi zayıflıklar ve başansızlıklar gösterenler de hatalarını gidermek için ellerinden gelen azami çabayı gösterdiler. Bu onurlu insanlar grubunun tam uyumu karşısında, o dejenere mahlûk, Vedat, ihanetle dolu ağzını nereye boşaltacağını bilemedi. Provokatörlük rolünü eksiksiz oynayabilecek cesareti bile gösteremedi. Hâkimlerin sorduğu suallere dudaklarının arasından, ağzının içinde konuşarak cevap verebildi.

Tüm sanıklar içinde en güzel konuşan, yeğenimiz Naci'nin okul arkadaşı genç Doktor Hikmet oldu. Kendisinin marksist felsefeye sarsılmaz bağlılığını belirleyen entelektüel ve sosyal saikleri çok iyi ve çok çarpıcı bir biçimde sergileyen hakiki bir söylev verdi ve herkesin anlayacağı bir dille marksist felsefenin özünü açıkladı. Dinleyiciler arasında birçoğu, Doktor Hikmetin kendi ailesi gibi işçi ailelerinin hak etmedikleri bir sefaleti nasıl yaşadıklarını anlatması karşısında gözyaşlarını tutamadı. Bana öyle geliyor ki bu genç adam, Türkiye'de işçi hareketinin bundan sonraki gelişiminde büyük bir role sahip olacaktır.

Hareketimiz içinde menşevik ideolojiyi temsil eden genç ilkokul öğretmeni de (Şevket Süreyya), oportünist sapmasını net bir biçimde yansıtan birkaç demagojik tirad çekti. Asgari bir marksist eğitime sahip olan işçiler ve militanlar, komünist hareketin hedeflerinin böylesine küçültülmesinden ve marksizmin böylesine kaderci bir yorumlamasından büyük bir üzüntü duydular.

Mahkemede yoldaşların tutumlarını değerlendirmelerin konusunda böylesine uzun durmamdan herhalde sıkıldın. İddiaya girerim, somut olayları anlatmamı tercih ederdin. O halde sana davamızın bu yanını da anlatayım.

Sana daha önce de belirttiğim gibi, durumuzu zorlaştıran benim Vedat'a gönderdiğim ve onun da polise verdiği iki mektuptu. Bu mektuplardan birini, 1927 başlarında, bu maceracının ve sahip olduğunu ileri sürdüğü işbirlikçilerinin pasifliğini, ideolojik dejeneransını ve kariyerist eğilimlerini eleştirmek üzere kaleme almıştım. Diğer, İstanbul'a varışımı izleyen birkaç gün içinde edindiğim izlenimleri içeren, Viyana'daki bir uluslararası sosyoloji araştırmaları örgütüne gönderilmişti.

Bana karşı kullanmak üzere bu son belgeyi açıp saklama sorumluluğu sadece bunu polise teslim edene ait değil. Bay Pat'ın (Nâzım) yakın dostu genç ilkokul öğretmeni (Şevket Süreyya) ve kansı Sun Yat-Sen Üniversitesi'nde çalışan, ikiyüzlü bir adam (Hamdi Şamilov) buna birlikte karar vermişler.

Herkes gibi benim nezdimde itibarlarını yeniden sağlamak isteyerek, bu tezgâhı kendi sorumluluklarını asgariye indirmek için gerekli tedbirleri alarak bizzat kendileri bana ağıkladılar. Bir dizi başka olay beni onlara karşı nihai olarak olumsuz bir yargıya varmaya götürdü.

Bu mektupların içeriğine gelince, beni utandıracak hiçbir şey bulunamaz. Bir yandan komünist militanların sistematik bir faaliyet ve tam bir adanmışlık gereği, diğer yandan maceran mahiyette her türlü girişimi bertaraf etme tavsiyesi, bu mektupların her paragrafının sonunda bir ana fikir olarak yer alıyor. Bu mektupların okunmasından sonra, tek kuşkuya yer bırakmayan şey, komünist bir örgütün varlığıydı ve hâkimler de bu noktayı tuttular. Onlara söz konusu olanın yasadışı bir parti değil, yasal olarak tescil edilecek bir TKP kurmak amacıyla bir hazırlık faaliyeti olduğunu ağıkladım. Mektuplarımda sadece birkaç takma ad olduğundan ve provokatörün beyanları bir kanaat oluşturmak için yeterli olmadığından, ceza verirken hâkimlerin kafası allak bullaktı. Hareketimizle herhangi bir ilişkisi olmayan Fahri* adında biri yönetici olarak mahkûm edilirken, sözde Merkez Komitesi üyesi oldukları itiraf edilmiş olanlardan ikisi dışındakiler beraat etti; o ikisi de, sadece ülkeye dönüşümden sonra beni ziyaret ettikleri için mahkûm edildiler. Uzun yıllardır yurt dışında yaşayan Halim Bey [Hasan Ali Ediz] ve Nâzım Bey [Nâzım Hikmet] adlı iki kişiden her biri, Vedat'a göre, Viyana'da toplanmış bir konferansa iştirak ettikleri için mahkûm edildiler. İlginç olan şu ki, benim hiçbir biçimde katılmadığım bu toplantıya, aynı itirafçıya göre, ben başkanlık etmişim. Kendilerini hiçbir şekilde tanımadığım ve kimi bildirimleri dağıttıkları ileri sürülen halen firarda bulunan üç kişiyi de dört aya mahkûm ettiler. Şunu da belirtmeliyim ki, duruşmalar boyunca, sanıklar bu şahıslarla ilgili olarak komünizm ideali uğruna çalıştıklarından başka hiçbir suç atımında bulunmadılar. Onların yerinde olsaydım, yakalanmak pahasına gizlendiğim yerden gıkardım. Zira yakalanma durumunda bile, dört aylık tutukluluktan sonra tüm yurttaşlık haklarından yararlanacaklar.

Bu yargılamanın bir bilançosunu gkartacak olursak, -herkesin üzerinde mutabık olduğu gibi- bu davanın olumlu kazanımları zararlı etkilerinden çok daha fazla olmuştur. Türkiye'de komünist propaganda hiçbir zaman böylesine geniş bir ölçekte yapılamamıştı. Komünizm hakkındaki her türlü tereddüt ortadan kalktı. Tüm emekçi kitleler, komünizmde onların yaran dışında bir şey olmadığını kavradılar. İşçi sınıfının devrimci bir partisinin zorunluluğu onların gözünde belirdi. Hâkimler, saygınlığımızın hızla yükseldiğini ve sözlerimizin büyüğü etkisini öylesine iyi anladılar ki, avukatların savunmasından sonra bizi savunma hakkımızdan yoksun bırakarak buna bir son vermeyi ödev bildiler. Hepimiz, anayasadan kaynaklanan haklarını kullanamayacak duruma düşürülmüş kent ve kır emekçi kitlelerin kaderi konusunda rejimin yetersizliklerine ilişkin görüşlerimizi dile getirmeye hazırдық.

Gördüğün gibi, benim mahkûmiyetime rağmen, her şey yolunda gidiyor. Bir şey beni üzüyor ve adeta hasta ediyor, öğrendiğim kadıyla bazı kişiler, benim adımı kullanarak kimi ticari kurumlara ve konsolosluklara başvurup parasal yardım talebinde bulunmuş. Bu serserilerle ortak bir yanımın bulunabileceği düşünöbilecek insanların olabileceği fikri beni kudurtuyor. Ne yazık ki bu haydut ve provokatör çetesine dahil olan maceracıların kim olduğunu bilmediğimi bu kurumların yöneticilerine

* Burada sözü edilen Fahrettin, Mustafa Suphi'nin partisinde yer aldığını beyan eden, Kasım/İsmail/I. Bilen görevden alındıktan sonra Merkez Komitesi tarafından Adana'ya gönderilmek istenen İmalat-ı Harbiye içişidir ve Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'ndan gelmektedir.

iletebilecek hiç bir olanağım yok. Öyle görünüyor, ki bunlar arasında Mesrure adında bir kadın ve onun çevresindeki bir takım gençler var. Beni yakından veya uzaktan tanıyan herkese söylemek isterim ki, boyLesi pisliklerle en küçük birilişkim olsa, kendimi dünyanın en aşağılık insanı sayardım. Ne için olursa olsun, Türkiye'de kaldığım sürece hiçbir kişiye başvuruda bulunmadım. Benimle işi olan, doğrudan bana veya yakın akrabalarımın başvurmasıdır.

Genç yeğenin Pataşon (Halim*) ile karşılaşmanı anlattığın mektubunu aldım. Bu genç adam hakkında çok iyi anılarım var. Bana gösterdiği ilgiye çok teşekkür ediyorum. Bu vesileyle, bu mektubun belli başlı bölümlerini ona okuyabilirsin, zira bugünlerde kendisine ayrıca yazamayacağım. Onu evlat edinmiş büyüklerine (Komintern) her zaman büyük bir sempati duyduğumu kendisine hatırlat. Ondan hali hazırda durumunu ve onlara duyduğum saygıyı büyüklerine iletmesini istemeni rica ediyorum.

Aynı mektupta bana borcu olan kimi dostlarımın bir bölümünü gönderdiklerinden söz ediyorsun. Bugüne kadar elime bir kuruş bile geçmediğini belirttim. Erkek kardeşimin ve annemin yardımları olmasaydı, çok zor bir duruma düşerdim. Herhangi birinin borcunu bana ödeme olanağı varsa, sana versin, sen de Berlin'den benim akrabalarından birinin adresine gönderirsin. Bu vesileyle lütfen bana Berlin'deki yeni adresini bildir ki mektuplarımı sana doğrudan gönderebileyim. Ayrıca mektuplarına tarih atmayı da unutma. Bana yazmak isteyen olursa yeni adresimi onlara veriver. Tanıdıklarının herhangi birinin Türkiye'ye geleceği tutarsa, annen veya baban tarafından geldiğini söyleyerek erkek veya kız kardeşime başvursunlar.

Bir sonraki mektubumda, özel işlerimizden daha ayrıntılı olarak söz edeceğim. Ebeveynlerinin yanına gitme projen hakkında ne düşündüğümü sana söyleyeceğim. Bu mektupta beni pek fazla ilgilendirmeyen sadece benim davamdan söz etmemi affedersen umarım. Her ikinizi de sınıksız kucaklıyorum. Ebeveynlerimize ve dostlarımıza sevgiler ve selamlar.

Meryem'in babası

TÜSTAV Komintern Arşivi Döküm 1, CD30, Klasör 5_8, belge no: 65-74, Fransızca [aynı metnin el yazı sı-daktilo karşılaştırmalı].

* Halim, Hasan Ali Böz'ün parti adındır ve Hasan Ali, Baytar Cevdet'in yeğenidir; buradan da mektubun Baytar Cevdet'e yazıldığı anlaşılmaktadır..

Komintern'e

Gönderilen rapor ve mektubumuzun cevaplarını henüz alamadık. Bu kadar vesaitsizlik içinde size gerek rapor ve gerekse mektupla bulunduğumuz vaziyeti bildirmiştik. Hareket ve hadisatın böyle keskin safhasında yaptığınız pasivite ve gösterdiğiniz lâkaydı doğru değildir. Mümkün olduğu kadar süratle sizin bizimle irtibat temin etmeniz zarureti varken hâlâ bu kadarcık bir işi yapmıyorsunuz. Sebep . . . ?

Şimdiye kadar yapılan hareketlerdeki noksanların bir çoğu da hep böyle ma'hud "SEKA"nın yaptığı gibi işe ciddiyetle sanılmamaktan doğmuştur. Münakaşa edeceksiniz, müzakere edeceksiniz, karar vereceksiniz, tasdik edeceksiniz ve daha bilmem ne yapacaksınız da harekâta yardım edeceksiniz. Böyle ani hareketler üzerinde uzun tevakkuf geçirilirse ileri gider harekât, geride kalır rehberleri.

Son vaziyet şu şekildedir:

- 1 - Yapılan tevkifat provokasyondan doğmuştur.
- 2 - En büyük provokasyonu "provokatör" "Vedat" yapmıştır. Fırkanın kâtibi provokatör olursa vaziyetin vahametini siz takdir edersiniz.
- 3 - Doktoru doğrudan doğruya Vedat haber verdi ve tutdurdu.
- 4 - Vilayet Komitelerinin tevkifine en büyük sebep "Vedat"ın polise "itirâfâtım" diye yazdığı rapordur. Bu raporda arkadaşların isimleri, teşkilâtların şekilleri zikredilmiştir.
- 5 - Adana, İzmir, İstanbul "V.K"lerinin azalan kamilen içeri girmiştir. Vilayetlerde hücreler kalmıştır.
- 6 - Vedat şimdi polise hizmet ediyor. Hatta hastahaneye kaldındı diye polis Vedat'ı serbest bırakmıştır.
- 7 - Arkadaşların ekseriyeti bütün şeyleri inkâr ettikleri halde Vedat bütün "itirâfâtının" doğru olduğunu iddia ediyor. Tabi arkadaşlar Vedat'ı katiyyen tammadıkları iddia ediyorlar.
- 8 - Vedat'tan başka iki kişi daha var ki: Birisi İstanbul "V.K" sinden İbrahim, ikincisi de Fahri'dir. Bunlar da bütün bildiklerini söylediler. Bütün söylediklerini işkence neticesi söylememişler çünkü: Bunlara dayak atmadılar. Esas dayağa, işkenceye maruz kalan arkadaşlar bir şey söylemediler. Fakat İbrahim ile Fahri'nin yaptıkları provokasyon Vedat'ın sistematik yaptığı provokasyonun yanında hiç kalır. Arkadaşların, Doktorun bu kadar haşin işkencelere maruz kalmaları hep provokasyondan oldu. Provokasyon olmasaydı hiç kurban verilmeyecekti.
- 9 - Arkadaşların hepsi tevkifhanede beraberdiler. Yalnız Doktor tecrit edilmiştir. Mevkuf arkadaşların miktarı ellidir. Vilayetlerden gelenlerin hepsi ameledir. Bütün vilayetlerde tevkif edilip bırakılan amelelerin miktarı üç yüze yakındır.
- 10 - Bütün gazetelerin aleyhimizde yazmalarına rağmen harekât kitleler üzerinde çok müsbet tesirler bıraktı. Bundan dolayı hükümet gerek Lehte olsun, gerek aleyhte olsun gazetelerin neşriyat yapmamalarını emretti. Yalnız muhakemenin safahatını yazabileceklerini bildirdi. Gazetelerde gördüğümüz küfürlü sözleri Vâlâlar, Nizamettin Nazifler para mukabilinde yazıyorlar. Bu noktayı bilhassa kaydediyoruz. Aramızdan ayrılanlar nereye düşüyorlar.
- 11 - - Edimli Faik ile Şamîs'i son günler içeri aldılar.
- 12 - Serbest bırakılan arkadaşlarla bir iki defa görüştük. İçerisi ile de münasebetimiz vardır. Yalnız Doktorla doğrudan doğruya yoktur. Fakat bu Cuma onunla da olacaktır. Bırakılan arkadaşlar kefaletle bırakıldılar. Tabii takip olunuyorlar. Lakin arkadaşlar çalışacak imkân yaratabiliyorlar.

- 13 - Vedat yalnız arkadaşları ele vermekle kalmadı. Bir çok da kendisinde mevcut vesai ki polise vermiştir. Bu cihet de Doktoru çok fena vaziyete sokuyor.
- 14 - Bizim de tevkif müzekkeremiz kesilmiştir. Hatta iki defa fotoğraflarımız teksir edilerek polisler'e dağıtılmıştır. Çok fena vaziyetteyiz. "Taklib-i hüküme"le muhakeme ederlerse ağır cezalar göreceğiz. Etmezlerse ikişer sene falan yatıp gkacağız. Şimdilik ele geçmemek için elimizden geleni yapıyoruz. Çünkü çalışmak lâzımdır.
- 15 - İçeridekilerin bir çoğu bütün işleri bizim üzerimize atmışlar. Bundan dolayı da şiddetle takip ediliyoruz. Artık eskisi kadar serbest hareket edemiyoruz. Bu cihet çalışmamıza çok sekte vuruyor. Ne olursa olsun içeri girinceye kadar çalışacağız.
- 16 - Gerek Doktor ve gerek diğer arkadaşlar bizim Türkiye'yi terk etmemizi söylüyorlar ve bunun üzerinde ısrar ediyorlar. Fakat bizim hiç bir tarafa çıkmamıza imkân yoktur. Eğer tutulmama ya muvaffak olursak muhakemenin neticesine kadar çalışacağız. Ondan sonraki vaziyetimizi de yazarız ki bu o zaman belli olur.
- 17 - Ekrem yoldaşı muhakemenin neticesine kadar göndermeyiniz. Çünkü onu saklayacak vesaitimiz yoktur.
- Faaliyete gelince:
- Provokasyon vaziyetimizi berbat etti. Her ne kadar İstanbul'da işleri aşağı yukarı yoluna koydu isek de diğer vilayetlerin hali fena. Ne yapmak lazımsa yapmaya çalışacağız. Bundan başka bir noktayı izah etmeyi muvafık görüyoruz.
- Biz faaliyeti başladığımız şekilde devam ettirmek istiyoruz. Hâlbuki içeridekiler ve Doktor muvakkat bir zaman için beyanname ve neşriyatın tehirini söylüyorlar ve bize mütemadiyen böyle haber gönderiyorlar. Hatta Doktor beyannamelere devam edecek olursak hayatına mâl olacağım söylemiştir. Bu cihetten de bizim Türkiye'den uzaklaşmamızı haber göndermiş. Çünkü bizim ele geçmemiz cezalan ağı Katakaktır diyorlar.
- Hâlbuki ne olursa olsun biz faaliyetin tatile uğratılmamasını ileri sürüyoruz. Hatta bildiri ganyoruz. Bu cihetin de izahını isteriz.
- 18 - Maddi vaziyetimiz fena. Faik arkadaşın yakında geleceğini, gelen arkadaştan öğrendik. Bize onunla para gönderirseniz çok yardım etmiş olursunuz. Bundan başka bize süratle para yahut başka bir şey göndermek isterseniz, Ekrem'in çalıştığı müesseseye gönderiniz. Bize verecek adam vardır.
- 19 - Göndereceğiniz, irtibatı temin ig'n, arkadaşı süratle i'zâm ediniz.
- 20 - Öğrenmek istediğiniz şeyleri yazınız cevap verelim.
- 21 - MOPR'in ve diğer teşkilatların gazete ve jurnallannda tevkifat hakkında yazılar yazınız. Harici gazetelerin tevkifat hakkında makaleler neşretmeleri çok iyi tesir bırakıyor.

Yoldaş selamlan
Muvakkat Merkezi Komite
Katibi Marat

Balkan Federasyonu'na dâhil olduğumuzu biliyoruz. Federasyon ne yapıyor. Uykuya dalsınlar.

İçerdeki mektubu Almanya'dan Türkiye'ye gönderiniz. Üzerini Almanca yazınız, tarih de atınız. Bu küçük işi muhakkak yapınız ve aynı mektubu gönderiniz. Bu polise bir oyundur.

Kânunusani'nin 5 inde ve 8 inde neşredilen beyannamelere Ferdi yoldaş katı bir muhalefet gösterdi. Ferdi yoldaşın itirazı beyannamelerin muhteviyatına değil umumiyetle neşriyatına muhalifti.

Ferdi yoldaşın hapishaneden gerek Ferit ve gerekse Derviş yoldaşlarla müteaddit defalar gönderdiği haberlerde diyordu ki: "Ne yapıyorlar. . . Bizi hiç düşünmüyorlar?"

İki Menşevik komitesinin itirazına kulak vermiyorduk. Fakat Doktorun itirazı bizi hayrete sevk etti. Daha dün bizimle aynı fikirde idi, hapishaneye girince değiştirdi. Gerek Doktor gerekse SEKA'nın attırmak istedikleri geri adımı atmadık atmayacağız. . . .

2 Şubat 928

Muvakkat Merkezi Komite namına

Marat

(İsmail)